

V. Ian

Gengis-han

roman istoric

Traducere de I. Costin

Editura UNIVERS

Bucureşti – 1973

SELANANEC ȘI PLECĂCIUNE, CITITORULE

„Șoimul în ceruri neputincios este fără aripe. Omul pe pământ neputincios este fără cal.

Toate câte se petrec pe lume au pricini bine hotărâte, și începutul funiei trage după sine capătul ei. Calea bine aleasă peste întinderile lumii poartă pribeagul spre ținta dorită, iară greșeala și nechibzuința îl duc la deșertul pierzaniei.

Dacă un om a avut prilejul să vadă lucruri nemaipomenite, precum: răsuflatul de foc și pară al scoarței pământeste, ce nimicește cetăți înfloritoare; ori răscoala unor neamuri asuprite împotriva preaputernicului lor stăpân; ori năvala unui popor neștiut și sălbatic asupra pământului patriei lor, dator este el să încredințeze toate acestea hârtiei. Iar dacă este neînvățat a așterne cu vârful trestiei slova poveștilor, se cade să împărtășească amintirile sale unui diac priceput pentru ca acesta să-i nemurească spusele pe foi de hârtie bună, întru moștenirea nepoților și strănepoților.

Căci oricine a cunoscut întâmplări cutremurătoare și le ascunde celorlalți oameni se asemuiește cu zgârcitul care, simțind atingerea mâinii înghețate a morții, își înfășoară

comorile într-un halat și le îngroapă într-un loc tainic.

Cu toate acestea acum, după, ce mi-am ascuțit condeiul de trestie și l-am înmuiat în cerneala, gândul mi se oprește în mare cumpănă... Afla-voi destulă putere și meșteșugite cuvinte pentru a povesti despre necruțătorul ucigaș de popoare, Gengis-han, și despre feroasele sale oști? Cumplite au fost năvălirile acelor sălbatici din pustiile de la miazănoapte când în fruntea lor gonia căpetenia cea cu barbă roșie, când năvălitorii dezlănțuiți, călări pe cai vâjnoși, năboiau în pașnicile văi ale Maverannahului¹ și Horezmului, lăsând în urmă-le mii de trupuri sfârtecate, când fiecare clipă isca noi grozăvii și oamenii ajunseseră să se întrebe: «Lumina-se-va din nou cerul acoperit de fumul pârjolurilor sau acesta să fie chiar sfârșitul lumii?...»

Mulți prieteni m-au îndemnat să aștern pe hârtie ceea ce știam și ceea ce auzisem despre Gengis-han și năvălirile hoardelor mongole. Am stat îndelungă vreme în nehotărâre... Abia acum îmi dau cu socoteala că tăcerea mea nu aduce niciun folos, și mă încumet să purced a descrie grozăvia fără seamăn, nemaivăzută până atunci pe pământ în nicio zi și în nicio noapte, care s-a abătut asupra întregii omeniri și mai cu seamă asupra blajinilor truditori

---

¹ *Maverannah* – denumirea ținutului dintre Amu-Daria și Sâr-Daria.

ai câmpurilor tale, o, istovit de chinuri al meu Horezm!...

Aici îmi curm vorbirea pentru a nu mă avânta prea mult înainte. Oamenii bătrâni de tot au să dea mărturie cum că tot ce am povestit eu aici așa s-a petrecut cu adevărat.

Sânguitorul și răbdătorul încheia-va cu bine treaba începută, iar cel ce caută adevărul îl va afla..."

Cartea întâi

**ÎN MARELE HOREZM E LINIȘTE
DEPLINĂ**

Partea întâi

ÎN VEȘMÂNT DE DERVIȘ

Capitolul 1 - ȘOIMUL DE AUR

Pământul locuit de noi aduce cu un veșmânt întins, un halat vechi și ars de soare. E un ostrov uriaș scaldat din toate părțile de nemărginitul ocean.

(Dintr-un străvechi ceaslov **arab**)

În primăvara aceea timpurie o viforniță întârziată se abătu asupra dunelor fără de viață ale marelui deșert Kara-Kum. Vântul scutura furios rarele tufișuri schiloade ce răzbătuseră prin nisip. Fulgii de nea se roteau deasupra pământului. Vreo zece cămile se strânseseră grămadă lângă o colibă de lut cu acoperișul rotunjit în chip de cupolă. Dar unde s-or fi ascuns cămilarii acestei caravane? De ce nu și-or fi despovărat vitele de greul samarelor și nu și le-au rânduie una lângă alta, culcate în bună rânduială pentru odihnă?

Cămilele își săltau capetele mițoase, acoperite de zăpadă, și răgetele lor jalnice se contopeau cu vaierul vântului. Din depărtare răsună un clinchet de clopoțel... Cămilele își întoarseră boturile într-acolo. Curând apăru un măgăruș negru. Agățat de coada lui, clătinându-se, îl urma un om cu barbă ascuțită, într-un halat lung, cu un fes înalt de derviș, înfășurat de un turban alb de pelerin ce s-a învrednicit a umbla până la Meca, la închinăciune.

— Înainte, înainte! mai sunt doar zece pași și ai să-ți capeți tainul de fân. Uite, Bekir, uite, prietene credincios, pe cine am întâlnit! Unde poposesc cămilele trebuie că se odihnesc și stăpânii lor, iar slugile au și încins focul. Și-apoi, acolo unde zece oameni s-au adunat în jurul focului, nu se va afla oare și un pumn de orez pentru al unsprezecelea? Hei, nu-i nimeni aici? Răspundeți, drept-credincioșilor!

Dar nu răspunse nimeni. Numai talanga crăpată de la gâtul cămillei din frunte zăngăni înfundat.

Drumețul cel albit de zăpadă își mână încetișor măgarul în jurul clădirii împrejmuite de un gard scund de pământ. Ușa cioplită în creștături meșteșugite era proptită cu un par. În spatele colibei, pe o bătătură înconjurată de dune scunde, se aliniau mai multe rânduri de morminte mute, împodobite grijuliu cu pietricele albe și negre.

— Dervișul Hagi Rahim Bagdadi se închină în fața voastră, cinstiți locuitori ai acestei pașnice văi, adormiți pe veci! mormăi drumețul, legându-și măgarul sub șopronul de trestie. Dar unde o fi paznicul acestei tăcute adunări? Să fie în colibă?

Apoi omul mărunți într-o traistă înflorată câteva coji de pâine și atârnă traista pe după urechile dobitocului.

— Ție îți dau, prietene credincios, ultimele noastre rămășițe de pâine. Ție îți sunt mai de folos. Dacă n-om îngheța aici peste noapte, mâine va trebui să mă cari mai departe. Cât despre mine, am să mă încălzesc amintindu-mi cât de cald ne-a fost amându-rora sub palmierii binecuvântatei Arabii.

Hagiul dădu deoparte parul și deschise ușa colibei. În mijlocul încăperii, acolo unde de obicei arde focul, nu se găsea decât o mână de cărbuni înveliți în spuză. Acoperișul, rotunjit și pe dinăuntru în chip de cupolă, avea la mijloc o deschidere pentru fum. La perete, cu picioarele strânse sub ei, ședeau patru bărbați.

— Pace, fericire și libertate! spuse dervișul.

Niciun răspuns. Mai făcu un pas. Nemișcarea, tăcerea și vinețeala de pe obrajii celor patru oameni îl făcură să se tragă repede înapoi și să se strecoare afară din colibă.

— Hagi Rahim, nu trebuie să cârtești! Patru morți așteaptă să vină cineva să-i înfășoare în giulgiuri cernite. Pe când tu, măcar că ești flămând și gol, mai ai încă destulă putere și mai ești în stare să rătăcești pe nesfârșitele cărări ale lumii... Uite, adastă aici o caravană întreagă rămasă fără de stăpân. Doar să vrei și ai putea să te faci stăpânul acestor cămile încărcate cu poveri de preț. Un căutător al adevărului, un derviş, nu are însă nevoie de nimic. El trebuie să rămână sărac și să pornească mai departe, cântându-și stihurile. Dar și de bieteile dobitoace se cuvine să-ți fie milă...

Dervişul dădu ocol cămilelor, le descurcă legăturile, le rându-i frumos una lângă alta și le făcu să se lase în genunchi. Printre sacii poverilor găsi unul cu orz și turnă fiecărei vite câțiva pumni de grăunțe.

— De-ar fi să întrebe vreodată cineva dacă Hagi Rahim a făcut în viața lui vreo faptă bună, aceste cămile i-ar putea răspunde în cor: „Într-o noapte, pe un viscol turbat, dervişul ne-a adăpostit și hrănit, numai datorită lui n-am înghețat de frig”.

Tot restul nopții dervişul și-l petrecu pe un snop de trestie, cu spinarea lipită de a măgarului său, care dormea liniștit, cu picioarele strânse sub burtă. Dimineața vântul

alungă norii și la răsărit se arată soarele.

Zărindu-i razele trandafirii sclipind pe morminte, dervişul sări în picioare.

— La drum, Bekir, să pornim mai departe!

După ce încărcă în spinarea măgăruşului sacul cu restul de orz, Rahim mai deschise o dată uşa colibei. În locul celor patru bărbați aflați lângă perete mai şedea acum doar unul singur. Ochii căprui ai acestuia îl priveau năuc, fără clipire.

— Ce s-or fi făcut ceilalți trei răposați? Să se fi culcat singuri în mormintele lor? Nu, Hagi Rahim nu mai vrea să zăbovească pe aici, vrea să plece mai departe spre oraşele Horezmului, unde oamenii sunt voioși, unde vorbele înțelepților curg proaspete și întăritoare ca pâraiele de lapte și miere.

— Ajută-mă, drept-credinciosule! răsună o șoaptă stinsă. Barba omului sprijinit de perete se vâluri ușor.

— Cine ești tu?

— Mahmud...

— Ești de fel din Horezm?

— Sunt purtătorul șoimului de aur...

— Oho! se minună dervişul. Un drept-credincios când moare se întoarce cu gândul la șoimul său! Și, întinzându-i

bolnavului un căuș, îl îndemnă: Soarbe un strop de apă!

Mahmud înghiți anevoie puțină apă. Ochii lui încremeniți își întoarseră privirea spre derviș.

— Am fost rănit greu... de tâlharii lui Kara-Koncar, Sabia-Neagră... Trei dintre tovarășii mei și-au aflat sfârșitul aici, cineva a proptit ușa pe dinafară și n-am putut ieși... Dacă un drept-credincios lasă pe alt drept-credincios să se stingă în nenorocire, el păcătuiește mai greu ca un ucigaș... Așa glăsuiește Cartea Sfântă...

Dinții începură să-i clănțănească de friguri, mâna i se întinse rugătoare spre derviș, căzu înapoi sleită de puteri, și rănitul se prăbuși pe o rână.

Hagi Rahim îi desfăcu halatul de lână și descoperi pe piept pata întunecată a unei răni sângerânde.

„Trebuie să opresc sângele, cu ce l-aș putea înfășa?” Găsi alături o cealma albă, întocmită cu mare meșteșug. Dervișul se porni s-o desfășoare. Din țesătura subțire căzu pe pământ o plăcuță ovală de aur. Dervișul o ridică. Pe o față a ei era ciocănit cu mare măiestrie un șoim cu aripile larg desfăcute și dedesubt se putea citi o înscripție gravată cu litere ciudate, ca niște furnici alergând grăbite pe o cărare.

Dervișul se opri gânditor și-l cercetă mai cu luare-aminte

pe rănit.

— Văd deasupra capului acestui om lucirea de foc a marilor zguduiți ce vor să vină. În inima lui se află o taină: taina răposatului întors la viață, șoptea mereu dervişul. Iar plăcuța aceasta este cu siguranță o *paitza*² de a marelui *kagan*³ tătăresc. Trebuie să ascund șoimul acesta de aur; am să-l înapoiez rănitului când își va recăpăta judecata și puterea. Și dervişul piti plăcuța de aur în cutele largi ale brâului său.

Pe urmă se osteni multă vreme până izbuti să înfășoare bine pieptul rănitului cu pânza subțire a turbanului. În sfârșit ieși din colibă, ridică în picioare una din cămile și o aduse până la ușă. Aici o făcu să îngenuncheze din nou, culcă rănitul între cocoșele ei mițoase și îl legă grijuliu în șa cu o funie moale.

Când soarele se înălță deasupra dunelor, ziua îl află pe derviş mergând prin zăpada topită, sub care abia se mai deslușea poteca pustului. În urma lui tropăia măgărușul, iar după acesta pășea măsurat o cămilă înaltă, cu două

---

² *Paitza* – plăcuță de lemn sau de metal pe care era gravată o poruncă de a lui Gengis-han ; aceasta constituia un act de liberă trecere prin teritoriile ocupate de mongoli și dădea drepturi mari purtătorului ei ; autoritățile îi datorau ajutor de tot felul – cai, călăuze și alimente.

³ *Kagan* – „hanul hanilor”, domnitor peste mongoli și tătari.

cocoășe. Sus, cetluit în șa, se legăna rănitul cel fără simțiri.

— Înainte, Bekir! Grăbește-te să ajungem mai curând la Gurgandj⁴. Te așteaptă acolo un braț uriaș de trifoi uscat. Pe aici e primejdie mare. Acum îți răsare de după o culme tâlharul de Kara-Koncear și îți robește stăpânul, iar pe tine te jupoaie de pielea-ți neagră! Grăbește, s-o ștergem mai iute de-aici!

Capitolul 2 - IURTA BĂTRÂNULUI NOMAD

Djelal ad-din Mengburnî, primul născut al horezm-șahului, vâna prin nisipurile pustiului Kara-Kum. Două sute de oșteni aleși îl însoțeau pe tânărul han, călări pe cai de soi. Ei urmau porunca tainică a șahului de a veghea ca Djelal ad-din să nu se piardă dincolo de fruntariile Horezmului. Călăreții înaintau în semicerc de-a curmezișul stepei, dându-și osteneala să îndrepte gazelele djeiran și asinii sălbatici spre șirul de movile din zare, unde așteptau

---

⁴ *Gurgandj (sau Urghenci)* – capitala Horezmului, așezată la vărsarea fluviului Amu-Daria.

vânătorii și unde slujitorii domnești ridicaseră din vreme cortul cu creastă albă și pregăteau ospățul pentru tovarășii de vânătoare ai hanului.

Primăvara semănase pe întinsul nisipurilor primele flori sărace și sub soarele orbitor ultimele pete de zăpadă se topeau cu repeziciune. Într-a treia zi a goanei, cerul se întunecă fără veste. De la miazănoapte, din stepele kâpceace⁵, porni să sufle un vânt rece și asupra pământului se abătu un vârtej de zăpadă.

Djelal ad-din, călare pe focosul său armăsar negru de Caucaz, tot urmărind un căprior-djeiran rănit, se îndepărtă binișor de soții săi. Văzuse căpriorul șchiopătând, oprindu-se și întorcând înapoi capul, cu urechile ciulite de spaimă. Nu mai era mult și avea să-l ajungă, dar în ultima clipă djeiranul își scutură cornițele încovoiate și țâșni din nou, urmându-și goana. Îndârjit, hanul își îmboldi fugarul înspumat pe urmele vânatului, neslăbind din ochi codița neagră ce se pierdea în stepă.

Curând căpriorul fu străpuns de o săgeată și legat la oblâncul șeii. Între timp, vifornița se întetise și zăpada acoperise potecile. Djelal ad-din își dădu seama că s-a rătăcit, și că s-ar putea prăpădi foarte ușor dacă viscolul

⁵ *Stepa kâpceacă* – imens teritoriu, ce se întindea de la Nipru spre răsărit, până în ținutul Semirecie, locuit de cumani.

va ține mai multe zile. Își luă deci calul de dârlogi și porni împotriva vântului. Se apropia noaptea. Sleit de puteri, hanul își înveli calul cu pătura de sub șa și, sprijinit de spinarea lui, își petrecu întreaga noapte în picioare, sub bătaia viforniței.

Apoi răsări soarele, vântul se potoli. Zăpada începu să se topească, printre dune prinseră a susura pâraie. Cercetând cu luare-aminte zărilor, Djelal ad-din desluși în depărtare o movilă ridicată de mâna omului, o grămadă de vreascuri și oase, care însemna drumul prin întinderea netedă ca o mare. Hanul se îndreptă spre ea. Curând dădu de o văiugă lutoasă unde, printre dunele de nisip, se tupilau patru iurte sărace, înnegrite de fum.

Hămăitul avan al câtorva câini scoase afară din iurtă pe un bătrân turkmen nomad. Susținându-și cu o mână cojoaca de capră aruncată pe umeri, el se apropie demn de călăreț și, în semn de bun venit, își puse palma pe dârlogii calului.

— Dacă sălașul meu nu ți se pare prea sărman, intră odată cu pacea în casa mea, cinstite pek-djighit! spuse bătrânul uimit de veșmântul bogat, de șalvarii zmeurii de mătase groasă, dar mai cu seamă de semeția armăsarului negru-corb, de care nu pot avea parte decât sultanii.

— Selam! Găsesc la tine orz pentru cal? Ți-l plătesc îndoit.

— În deșert grăunțele sunt mai de preț ca orice plată. Dar pentru un oaspete de seamă se va găsi orice. În loc de orz, calul tău va fi hrănit cu grâu ales...

Din iurta cea mai apropiată se auzi huruitul pietrelor de râșniță la care femeile măcinau cu mâna grâul pentru pâine.

— Hei, voi de colo, duceți la adăpost calul oaspetelui nostru.

Două fete în cămășoaie sângerii, lungi până la pământ, împodobite la piept cu zurgălăi și bănuți de argint, țâșniră din iurtă și, ascunzându-și obrazul sub năframele subțiri ce le acopereau capul, apucară din amândouă părțile calul de frâu și plecară cu el la adăpost.

Hanul intră în iurtă. Era cald înăuntru. La mijloc fumega un foc de rădăcini rășinoase. Lângă perete, pe un așternut de pâslă, zăcea pe spate un om al cărui obraz, fără firicel de roșeață, încadrat de barba neagră și ale cărui brațe încrucișate pe piept prevesteau moartea apropiată. Răsuflarea poticnită vădea însă că în trupul acela fără vlagă viața mai luptă cu deznădejde împotriva morții.

La picioarele bolnavului ședea un derviş bărbos cu un

fes înalt înfășurat cu o legătură albă, semn al hagiilor. Trupul lui pe jumătate gol era acoperit doar cu un halat larg, plin de nenumărate petice pestrițe.

— Salam-aleikum! salută Djelal ad-din și se lăsă pe așternutul de pâslă, la căpătâiul bolnavului. O roabă înfășurată până la ochi se apropie în genunchi și trase din picioarele hanului cizmele verzi, muiate de apă. Hanul își descinse brâul de piele cu sabia încovoiată și le așează în preajmă.

— Cine ești? întrebă el pe derviş. Judecând după îmbrăcăminte, s-ar zice că ai văzut țări îndepărtate.

— Da, colind lumea și caut în mijlocul mării părelnice ostroave de adevăr...

— Care-i țara ta și încotro îți îndrepti pașii?

— Mă numesc Hagi Rahiim și-s poreclit Bagdadi, pentru că am învățat la Bagdad. Dascăli mi-au fost oamenii cei mai mărinimoși, mai minunați și mai desăvârșiți din lume. Am învățat multe științe și multe am aflat din scrierile arabilor, turcilor, perșilor și din cărțile scrise în străvechea limbă pehevi. Dar în afară de păreri de rău și de povara păcatelor, nu văd nicio altă urmă a învățăturii mele din tinerețe...

Djelal ad-din își înălță neîncrezător sprânceana.

— Dacă-i așa, încotro te îndrepti? Și pentru ce?

— Umblu și eu pe-acest talger întins al pământului scăldat de cinci mări, cercetez orașe, oaze, pustiuri și caut oamenii însuflețiți de focul nedomolitelor chemări. Vreau să cunosc neobișnuitul și să mă închin adevăraților eroi și propovăduitori ai adevărului. Acum mă îndrept spre Gurgandj. Se spune că-i cel mai bogat și mai minunat oraș al Horezmului și al lumii întregi. Acolo, zice-se, am să găsesc și înțelepți strălumiți de învățătură, și meșteri mari ce-mpodobesc orașul cu neasemuita măiestrie a artei lor...

— Cauți eroi ce-și înscriu faptele glorioase cu vârful sabiei pe câmpul de luptă? Întrebă hanul gânditor. Dar putea-vei descrie tu faptele lor cu vorbe atât de înflăcărâte încât băieții și fetele să cânte stihurile tale, încât vitejii călăreți să le strige când se avântă în bătălie, încât bătrânii șubrezi să le îngâne când pășesc domol spre mormânt?

Dervişul îi răspunse cu versurile:

— *E el, slăvit, pentru cântări o mie, Rudeghi⁶,
Dar știi și eu preaminunate stihuri.
Orb cum era, întreaga lume el a cucerit-o,*

---

⁶ *Rudeghi* – unul dintre cei mai cunoscuți poeți ai secolului al IX-lea, de fel din Buhara.

Eu doară pentru soții de popas în stepă cânt...

Bătrânul nomad intră în iurtă cu vânatul doborât de han. Căpriorul era gata jupuit și curățat de măruntaie.

— Îngăduie-mi să dau femeilor un hartan ca să ți-l pregătească pentru cină.

— Ba nu, mâncați cu toții! Luați-vi-l întreg! răspunse Djelal ad-din. Eu nu sunt slujitorul nimănui, sunt bek eu însumi și fecior de bek și nici unui stăpân nu am de dat vreo socoteală...

Trase din teacă un jungher îngust, tăie din spinarea căpriorului câteva felii subțiri, le înfipse într-o nuia și le întinse deasupra jarului să le frigă.

Gazda încredință restul vânatului femeilor și veni să se așeze lângă oaspete. Mângâindu-și alene barba, puse rând pe rând toate întrebările cerute de buna-cuviință:

— Ești sănătos acum, cinstite oaspe? Ți-au revenit puterile? Te-ai mai încălzit? Sunt sănătoși părinții tăi?

Hanul, supunându-se și el datinii, îi adresă la rândul său întrebările cuvenite, apoi vorbi iarăși:

— Nu mi-o lua în nume de rău și spune-mi, al cui e căminul acesta și unde mă aflu?

— Iurta mea se găsește la depărtare de o zi de marele

drum de caravane ce duce spre orașul Nessa⁷, iar eu sunt un nomad oarecare, pierdut în stepa fără de capăt, numit de toată lumea Korduk-Ciobanul.

Câinele, care mârâia în spatele iurtei, se porni deodată să latre amarnic. Răsunară strigăte, plânsete, vaiete. Un tropot de copite răzbătu din depărtare, crescă și încetă brusc. Un glas răsunător strigă:

— Cine-i în iurtă? Vino afară, Korduk-Cioban!

Capitolul 3 - DJIGHITUL DIN STEPĂ

Bătrânul se ridică și ieși din iurtă. De afară vocile de-abia se deslușeau:

— Ce caută el aici? Întrebă vocea răgușită a călărețului din stepă. Sau l-a ajuns ceasul cel de pe urmă?

— Câteșitrei îmi sunt oaspeți.

— Îți arăt eu îndată cine sunt ei și care-i osânda scrisă de Allah pe frunțile lor albe.

— N-ai să te-ncumeți a-i lovi. Dar acești cinci noi robi ai tăi de unde-i aduci?

---

⁷ *Nessa* – puternică cetate din Evul Mediu, ce se înălța nu departe de Așhabadul de astăzi, distrusă de mongoli și potopită de nisipuri.

— Sunt meșteri pricepuți: arāmari și făurari de arme. Ei însoțeau o caravană. Am vrut „să scurtez bărbile” caravanei aceleia, dar șteitan știe de unde au răsărit deodată vreo două sute de djighiți ce urmăreau djeirani pentru un bek de viță. Așa că am fost silit să lepăd cămilele, să împrăștiu cămilarii și să mă mulțumesc doar cu acești cinci robi. Am să-i trimit la Merv, unde vor fi vânduți pe un preț bun.

— Allah să te ajute întru aceasta!

Însoțit de noul său oaspete, bătrânul reintră în iurtă.

Necunoscutul era tânăr, înalt, cu umerii largi și mijlocul subțire. La șold, într-o teacă de saftian verde, îi atârna o sabie lungă. Cizmele galbene din piele de cămilă, cu tocuri înalte și subțiri, căciula mare din blană de oaie și caftanul negru, croit într-un fel anume, arătau că este de neam turkmen, fapt pe care-l vădea și chipul său smead cu pomeții puternici.

— Poftește lângă foc, stai jos! îl îmbie gazda.

Dar oaspetele nu se lăsă pe covor, ci rămase în picioare la intrarea iurtei. Ochii lui se deschiseră larg și se făcură rotunzi ca ai cucuvelelor.

— Cine ești tu? îl întreabă Djelal ad-din, fără a-și înălța privirea.

— Un om al stepei...

— Rătăcești cu vitele în căutare de pășuni sau îți câștigi într-altfel pâinea?

— Scurtez bărbile neguțătorilor caravangii...

Un asemenea răspuns era, potrivit obiceiurilor din stepă, o necuviință grosolană. În jurul unui foc de popas, întâlnirea cu drumeți necunoscuți, chiar dacă sunt sărmani după veșminte, îi face pe toți egalii. Oamenii își pun întrebările cerute de datină: despre starea sănătății, despre belșugul turmelor, despre ținta călătoriei. Se vedea cât de colo că tânărul turkmen caută cearta cu lumânarea.

Djelal ad-din își înălță o clipă privirea, și-o coborî îndată, și doar colțul gurii îi tremură ușor. Cuvine-se unui han de vază să se ia la harță cu un simplu nomad al nisipurilor?

— Gazda mi-a spus că ești în căutarea drumului spre Gurgandj, e adevărat? Te-aș putea însoți eu până acolo, spuse după o vreme turkmenul.

Djelal ad-din era îndrăzneț, dar își știa calul ostenit. Aici se afla în siguranță, îl apăra legea ospetiei. Pe când pe drumurile stepei, turkmenul acesta l-ar hăitui tot așa cum a hăituit el djeiranul. Așa că hanul răspunse:

— Acum nu plec spre Gurgandj.

— Dar bolnavul acesta, care geme și se pregătește să

plece din jalnica noastră lume, cine-i?

— E un drumeț rănit de tâlhari, spuse dervișul. Socot că este isprava nesăbuitului Kara-Koncear. Se zice că acest tigrul al deșertului nu cruță pe nimeni.

— Crezi oare că pe Kara-Koncear nu-l despoaie și pe el alți tâlhari?

— Ce pot crede eu, o nucă găunoasă, rostogolită prin stepă de vântul pribegiei?

— Kara-Koncear trăiește pe-o sărătură ascunsă și stearpă. E liber și nevăzut, ca șopârta ce se pierde în nisipuri sau ca șarpele ce se strecoară printre pietre. Nimeni nu poate ajunge până la el, pe când el răzbate oriunde.

— Cine trăiește din tâlhărie își pregătește singur un sfârșit glorios: capul lui se va înălța deasupra tuturor... într-un vârful de țeapă de pe coama zidurilor din Gurgandj, spuse cu prefăcută nepăsare Djelal ad-din, răsucind deasupra focului nuiua cu carnea pusă la fript.

— Kara-Koncear e umbra nopții care urmărește pe răufăcători, își urmărește vorba turkmenul. Kara-Koncear e jungherul răzbunării, e lancea mâniei, e paloșul răfuielilor. Acum Kara-Koncear a rămas singur. N-are nici tată, nici fiu, nici frate. Veni-va ziua când o să cadă mort la pământ, și-

atunci locul iurtei sale va rămâne pustiu. Bine-i asta?

— Da, tristă soartă, spuse Djelal ad-din.

— Înainte vreme Kara-Koncear avea și el un tată cu barba căruntă, și frați viteji, și surori gingașe. Dar vezi că șahul Muhammed, când are nevoie de o sută de cai, se abate cu oștenii kâpceaci asupra pășunilor noastre și își ia nu o sută de cai, ci trei sute de armăsari pe alese. Femeilor le smulge podoabele de argint, zicând că pedepsește astfel pe cine știe ce nomazi, care ar fi jefuit cine știe pe unde vreun falnic han kâpceac. Ba de curând șahul, care are trei sute de neveste la palat, ne-a răpit cu oștenii lui pe cea mai mândră dintre fete, pe Ghiul-Djamal, pentru care se înfruntau o sută de djighiți de ai noștri, și o ține cu sila la curtea lui și și-o face a trei sute una nevastă! Bine-i asta?

— Da, nici asta nu-i bine, răspunse liniștit Djelal ad-din. Dar faptul că o sută de djighiți au îngăduit să le fie răpită din sat cea mai mândră dintre fete și n-au smuls-o răpitorilor, asta-i chiar rău de tot.

— În ziua aceea djighiții noștri nu erau în tabără. Kâpceacii sunt vicleni și-și aleg bine timpul când să năvălească asupra-ne.

— Răspunde și la altă vorbă a mea, viteazule, spuse

hanul. Ziceai că ai avut tată, și frați, și surori. De ce nu-i mai ai?

— Gealații șahului l-au prins pe bătrânul meu cel cu barba cărunță și l-au tocat pe-ndelete, bucăți-bucățele, în piața cea mare din Gurgandj, începând de la tăpile picioarelor și până la creștet. Frații mei s-au împrăștiat de groază în cele patru zări. Surorile mi-au fost răpite de călăreții kâpceaci și duse departe. Bine-i asta?

— Nici asta nu-i bine.

— Unde să-mi mai caut un adăpost sub soare? Ce să mă fac eu acum?

Djelal ad-din îi vorbea cu căldură:

— Dacă luminoasa-ți sabie sclipește în mâna ta pentru apărarea neamului, dacă pe lângă isprăvile făptuite pe drumul caravanelor, mai vrei să adaugi și fapte de slavă și să ajungi un sprijin al falnicei flamure verzi, vino la mine la Gurgandj și am să te învăț cum să-ți făurești un nume nepieritor.

— Ascultă-mă bine, viteazule bek, răspunse mânios turkmenul, ștergându-și cu mâneca buzele. O dată ajuns la Gurgandj, precum șacalii m-ar încolți „djazutșii” - iscoadele șahului, dar eu nu m-aș da prins și aș muri luptând cu sabia în mână. De ce să se întâmple una ca

asta?

— Nici n-are să se întâmple! Când ai să ajungi la porțile apusene ale Gurgandjului, ai să afli o grădină străjuită de plopî înalți. Să întrebi atunci pe paznicii porții: „Acesta e noul palat și grădina Tillalî? Duceți-mă la stăpânul vostru!” Și să le arăți asta.

Djelal ad-din scoase dintre cutele turbanului său galben o foaie de hârtie, își trase din degetul mare un inel de aur, afumă cu un vreasc aprins pecetea inelului și, după ce umezi un colț al hârtiei, apăsă cu putere pecetea pe foaie. Un nume se întipări negru pe fața albă a hârtiei. Hanul o răsuci sul, îndoi sulul în două, îl netezi frumos pe genunchi și-l înmână turckmenului. Acesta duse hârtia la buze, apoi la frunte și o ascunse în cutioara de aramă de la brâu.

— Am să vin, viteazule bek, mă încred în cuvântul tău. Rămâi cu bine!

Și tânărul turkmen se făcu nevăzut după perdeaua de la intrare. Gazda ieși după el. În fața iurtei, lângă ceaunul mare de aramă care fierbea deasupra focului, pe pământul încă umed de zăpadă, ședeau cei cinci robi cu trupurile încovoiate, sleite, înfășurate în zdrențe. Mâinile le erau răsucite la spate și grumajii prinși în lațuri. Capetele lanțurilor erau legate de un arcan lung din păr de cal.

Lângă ei se afla un roib înalt cu frâul bătut în argint. Dârlogii prinși strâns de oblâncul șeii îi țineau gâtul încordat. Tot de oblânc era înnodat și capătul arcanului de care erau legați robii.

Turkmenul încălecă.

— La drum, dobitoace necredincioase! Dacă nu întindeți pasul, pe toți vă căsăpesc și vă arunc în drum.

Cei cinci robi se ridicară anevoie și, șchiopătând, se puseră în mișcare unul după altul. Turkmenul plesni din gârbaci și în scurtă vreme micul convoi se pierdu în spatele unei dune. Gazda reveni în iurtă.

— Cinstite oaspe, vreo sută de călăreți s-au arătat în zare și se îndreaptă înapoi.

— Știu, sunt călăreții horezm-șahului și mă caută pe mine. Dar omul cu care am vorbit adineauri cine era?

— Era, și bătrânul urmă în șoaptă, de parcă s-ar fi temut că turkmenul se poate întoarce, era tigrul Kara-Kumului, groaza caravanelor, vestitul tâlhar Kara-Koncear, osândească-l Allah pentru faptele lui!

Capitolul 4 - HAKIM - JUDECĂTORUL

CEL DREPT

După popasul din iurta bătrânului nomad, Hagi Rahim mai umblase două zile pe cărarea îngustă a pustiului, îndreptându-se spre miazănoapte, spre oaza de la vărsarea Djehunului⁸ unde se aflau orașele și satele bogat populate Horezm. Măgărușul pășea încet și cămila îl urma, legănându-se în pas mărunț, cu neguțătorul rănit în spinare, căci omul încă nu-și venise în fire. Dervişul își îngâna cântecele persane și arabe și cerceta mereu zărilor, așteptând să i se arate în sfârșit geamiile Horezmului cu minaretele și cupolele lor smălțuite.

A treia zi poteca îngustă dintre dune se prefăcu într-un drum larg și porni să urce o înălțime stâncoasă. Dincolo de ea se întindea un șes vesel acoperit de dumbrăvi, grădini și pătrățele de ogoare mănoase. Pretutindeni, printre pomi, se zăreau căsuțe cu acoperișuri drepte, pâlcuri de iurte afumate și casele mari ale bogătașilor kâpceaci, ca niște cetățui cu foișoare la colțuri. Ici-colo, asemeni unor sulițe, se înălțau minarete ascuțite și lângă ele sclipeau cupolele moscheiilor, îmbrăcate cu plăcuțe multicolore de faianță. Pătratele ogoarelor irigate, acoperite de apă,

---

⁸ Vechiul nume al fluviului Amu-Daria.

păreau niște oglinzi uriașe. Pe fața lor se mișcau oameni pe jumătate goi, cu lanțuri la picioare.

Dervișul se opri sus, pe creasta colinei.

— Iată pământul ursit să ajungă un adevărat rai, șopti el. Când colo a ajuns o vale a plângerii și a chinului. Acum cincisprezece ani am fugit de aici sugrumat de groază și cătând înapoi precum furii. Cine va mai recunoaște astăzi, în dervișul ars de soare, pe băietanul afurisit de însuși marele imam? Înainte, Bekir, curând vom înnopta la porțile cetății cetăților de scaun, orașul cel mai bogat de pe lume - Gurgandj - în care domnește horezm-șahul, cel mai puternic, dar și cel mai crud dintre stăpânitorii musulmani...

Dervișul porni din nou la drum. Tot mai des întâlnea acum care cu două roți înalte, trase de boi mari cu coarne lungi, drumeți sărmani, călăreți bogat gătiți, pe cai împodobiți în fel și chip, săteni cu chipurile înnegrite de soare, călări pe asini slăbănogi; de pretutindeni se înălța muget de vaci, behăit de oi și strigăt de păstori.

Chiar în prima așezare, dervișul fu înconjurat de câțiva bărbați înarmați cu lungi bețe albe.

— Tu ce hram porți? Dacă ești derviș cerșetor, de ce cari după tine o cămilă? Să mergem la hakim, el te va judeca și

te va osândi la moarte.

Dervișul fu adus într-o curte împrejmuată cu gard înalt de lut. Pe cerdac era așternut un covor gros pe care ședeau cu picioarele subpuse un bătrân țeapăn și uscățiv, înveșmântat într-un halat în dungi. Uriașu-i turban, alb ca zăpada, barba-i căruntă și pieptănată cu grijă, privirea-i aspră și pătrunzătoare, ca și mișcărilor-i măsurate impresionau pe oricine se apropia de el, și oamenii cădeau îndată cu fruntea la pământ. În dreapta lui, cu spatele încovoiat, ședea un tânăr diac cu un condei de trestie între degete, așteptând porunca stăpânului.

— Cine ești? întrebă hakimul.

— Sunt păcătosul fecior al cinstitei mele mame, și mă numesc Hagi Rahim al Bagdadi, învățăcel al preasfinților șeici din Bagdad. Bat drumurile cele lungi și caut în zadar urmele dreptilor ce odihnesc în bezna rece a mormântului.

Hakimul își înălță neîncrezător sprâncenele și se uită drept în ochii dervișului.

— Dar rănitul de pe cămilă cine e? De ce nu poartă turban? E un musulman drept-credincios sau un străin? Mi se spune că tu l-ai betegit, l-ai jefuit și i-ai vândut toată dobânda. E adevărat?

Dervișul își înălță brațele spre cer.

— Doar tu, o, cerule atotvăzător, ești singura mea apărare! Mă minunez de pârătorul meu care nu trăiește decât cu zvonuri mincinoase! Ce-i pasă lui de ostenele și amărăciunile mele!

Hakimul își ridică plin de importanță arătătorul mâinii drepte și întrebă solemn:

— Spune-mi cu de-amănuntul: ce știi despre acest om bolnav?

Atunci dervișul îi poveste cum s-a întâlnit cu caravana jefuită și cum s-a străduit din răsuputeri să scape viața rănitului.

Bătrânul hakim își mângâie barba argintie și spuse:

— Poate că rănitul acesta este un om foarte mare și brațul său se întinde, hăt, până la soare. Am să-l cercetez eu însumi. Și băgându-și picioarele desculțe în papuci, coborî de pe cerdac și se apropie de cămilă. Sătenii îl înconjură, grămădindu-se și strigând care mai de care:

— Îl cunoaștem, noi îl cunoaștem pe omul acesta. E un neguțător bogat din Gurgandj, îl cheamă Mahmud-lalvacî. Uite, pe samarul cămillei e brodat însemnul lui. Caravanele lui Mahmud lalvacî numără câte două-trei sute de cămille și se duc până la Tabriz și Bulgar⁹ ba chiar și până la sfințitul

⁹ *Bulgar* – în secolele X-XIV bogat oraș comercial și industrial, capitala bulgarilor de pe Volga, la vărsarea râului Kama în Volga.

Bagdad.

Hakimul ascultă cu luare-aminte ce spun oamenii, tăcu o vreme, molfăi din buze și, plin de măreție, își dictă hotărârea pe care diacul se grăbi s-o însemneze:

— „Văzând noi că oameni știutori și demni de încredere mărturisesc a recunoaște în acest rănit pe bogatul neguțător Mahmud-lalvaci din Gurgandj, poruncim să fie dat jos cu mare grijă de pe cămilă și culcat în casa noastră, să-i fie adus tabibul cel învățat, care să-l lecuiască cu toată silința și ierburile lui tămăduitoare. Cât despre dervișul care a făcut o faptă de laudă îngrijind un dreptcredincios, slobod este să plece mai departe și să fie răsplătit de negustorul scăpat de el din nevoie. Și pentru că dervișul nu poate avea o cămilă a sa, vita rămâne la noi până la înzdrăvenirea stăpânului ei. Ca plată pentru osteneala judecății și punerea pecetii pe hrisovul de judecată, măgarul cel negru al dervișului trece în grija casei noastre”.

— Însemnat-ai totul? întrebă el pe diac.

Acesta răspunse în șoaptă:

— Tot ce cu dreptate a hotărât stăpânul meu!

La urmă hakimul mai spuse:

— Învăţatul derviş, primeşte acum din sărăcia mea acest *dirhem*¹⁰.

Hagi Rahim primi bănuţul de aramă, şi-l duse la frunte, la buze, şi strângându-l apoi în palmă vorbi aşa:

— Mare este înţelepciunea ta, o slăvite hakim, judecătorule drept. Tu m-ai despovărat de grija rănitului, de grija cămilei şi de grija măgarului, pe care de acum încolo nu va mai trebui să încalec. În schimb însă nici să-l hrănesc nu va mai trebui. Cât despre mine, cel mai nevrednic dintre muritori, eu atârn tot atât de uşor ca bănuţul ce scapă din mâna trecătorului mărinimos în căuşul orbului sărman. Şi dacă dărnicia ta este la fel de curată precum argintul bărbii tale, fie ca bănuţul acesta de aramă să se prefacă în pumnul meu într-un dinar de aur curat.

Şi, deschizând palma, Hagi Rahim arată tuturor sclipirea unui dinar de aur.

— Adevăr grăiesc ție, preacinstite judecător, niciodată pământul călcat de paşii tăi nu va mai şti de secetă şi mănos va fi în vecii vecilor.

Şi, închizându-şi la loc mâna cu dinarul, Hagi Rahim tăcu. Hakimul şi toţi ai lui se uitau năuci ba unul la altul,

---

¹⁰ *Dirhem* - monedă de argint; *dirhem negru* - monedă de aramă» valorând a zecea parte din dirhemul de argint; *dinar* - monedă de aur valorând cam 50 de dirhemi de argint.

ba cu toții la pumnul închis al dervişului, iar gurile lor rămâneau căscate.

— I-am dat un dirhem negru. Asta o știu prea bine! Și totuși am văzut adineaori, cu toții, un dinar de aur în palma lui, murmură într-un târziu hakimul, și deodată, cu o iuțeală nemaipomenită de nimeni la acest falnic dregător, bătrânul se repezi la derviş și îi înșfăcă pumnul.

— Să-mi dai îndată dinarul de aur! Să-mi plătești cu el cheltuielile de judecată!

Hagi Rahim desfăcu nevinovat pumnul și dregătorul înhăță bănuțul din palma lui. Era același necăjit dirhem de aramă. Țanțoșul dregător își suflă mânios praful de pe mâneci și la fel de semeț urcă înapoi treptele cerdacului.

Hagi Rahim se duse la măgărușul lui, își luă sacul, și-l aruncă pe umăr și, fără să mai ia în seamă pe nimeni, o porni mai departe spre Gurgandj, cântând cât îl ținea gura vechea chemare a dervişilor:

— *la-gu-u! la hak! Li illiahi illia-gu-u!*¹¹

Capitolul 5 - PORTIȚA TAINICĂ

---

¹¹ Această chemare arabă a dervişilor are înțelesul „Allah este Dumnezeu și alt Dumnezeu afară de Allah nu există”.

„Totul a rămas la fel ca odinioară, și-s atâția ani de-atunci! Își spunea Hagi Rahim, sprijinindu-se de un gard înalt de pământ din capătul unei străduțe pustii. Aceleași căsuțe cu acoperiș drept, adăpostite printre caiși și duzi, același cer de peruzea, pe care se alungă stoluri de porumbei albi, iar și mai sus, în țării, rotindu-se și strigând jalnic, se înalță creții cafenii... Ca și odinioară atârnă peste garduri ramurile de salcâm și tot ca odinioară se ascunde porțița tainică sub florile lor albe. Uite, se mai deslușesc pe lemnul ei cerculețele unui motiv încrustat cu măiestrie. Pe atunci pe porțița asta ieșea o fată în veșmânt trandafiriu, cu văluri portocalii. Unde o fi ea astăzi? Ce-o fi ajuns?”

Porțița se deschise și o adolescentă, în veșmânt trandafiriu și văluri portocalii ieși în uliță. Avea în mână o săpăligă. Obrazul cam lătăreț și ochii puțin pieziși, croiala veșmântului și felul cum era înnodată basmaua de culoarea șofranului dovedeau că fata e de origine turckă. Îngânând un cântec ea curăță șanțulețul ce ducea spre grădină și apa din canalul de irigație pătrunse prin spărtura făcută de ea pe sub gardul de lut.

Deodată fata își îndreptă spatele și, ferindu-și ochii cu mâna arsă de soare, se uită spre capul uliței. Răzbătea de

acolo un cântec înalt și unduitor:

Se lasă noaptea somnul din pleoape-i spulberat:

Mă bucur până-n ziuă de cerul înstelat.

Și-mi amintește luna cea nouă când răsare

Sprâncenele iubitei și ochii-i de scânteii...

Nu dansa mi-e sortită?

Ori poate mi se pare?

O, cât aș vrea destinul să mi-l citesc în ei!

Din susul uliței se ivise un tânăr călăreț, într-un cekmen verde întunecat, strâns bine pe trup cu un brâu pestriț. Căciula de miel îi era trasă pe sprânceana dreaptă. Flăcăul înainta la pas pe armăsarul-i negru, jucăuș. Deodată își plesni fugarul cu furie și țâșni în galop nebun. Când ajunsese în dreptul fetei, tânărul își înfrână calul și îl opri stană de piatră în fața ei.

Fata zvârli săpăliga din mână, o zbughi înapoi în curte și trânti portița. Călărețul își dădu căciula pe ceafă și-o porni iarăși agale în lungul uliței.

Portița se deschise și fata reapăru, temătoare, cătă în jur, ridică săpăliga și pieri din nou în curte.

Dervişul cel bărbos, ars de soare, cu halatul ferfeniță, cu

fesul ascuțit și legătura albă de hagi, trecu strada ciocănind ca un orb în pământ cu cârja lui lungă. Se uită în dreapta și în stânga, apoi desprinse un petec de pânză trandafirie agățat de portiță și și-l ascunse în sân.

— Da, mormăi el, toate au rămas aici cum au fost: același salcâm, doar că-i mai înalt și mai des, aceeași portiță, doar că-i mai neagră și mai șubrezită... Chiar și fata seamănă cu aceea pe care am iubit-o eu la șaisprezece ani, dar nu e ea! Pe unde o fi cea de odinioară, care mă aștepta aici cu coșulețul de caise, rumenă și dulce ea însăși precum caisele?... Totul a rămas la fel; uite până și colo, deasupra vechiului turn, se rotesc ca și atunci creții! Doar Hagi Rahim nu mai este același...

Dervișul bătu cu cârja în portiță. De după portița veche de *karagaci*¹² răsună o tuse bătrânească. Un moșneag uscat și gârbov, cu capul înfășurat în turban alb, apăru în prag.

— *la-gu-u! la-hak!* își intonă dervișul chemarea.

Moșneagul îl aținti cu ochii lui înroșiți și lăcrimoși, apoi se scotoci prin cutele brâului de pânză cu care era încins și scoase la lumină o punguță veche de piele. Își afundă într-însa degetele descărnate, albe ca ceara, și întinse

---

¹² *Karagaci* – copac uriaș, rămuros, foarte răspândit în Asia Centrală.

dervișului un bănuț subțire și negru.

— *Aleikum selam!* mulțumi acesta, ducând bănuțul la frunte, apoi la buze. Cine stă în casa asta? Pentru cine să înalț ruga mea către Cel-de-Sus?

— Eu stau aici, dar casa nu-i a mea, ci a fierarului Kara-Maksum. În piața cea mare oricine îți poate arăta vestita fierărie și armurărie a meșterului Kara-Maksum. Niciodată nu se scumpește el să dăruiască un bănuț slujitorilor credinței.

— Dar ție însuși, făcătorul de minuni, cum îți zice?

— Nu mă cinsti cu înaltul nume de „făcător de minuni”. Nu sunt decât bătrânul cronicar al șahilor, Mirza-lusuf, și nu pot adăuga alta decât spusa poetului:

Eu mi-am trăit tot veacul ca vita de povară

Înlănțuit de casă și rob l-ai mei copii.

Pe degete socoate întreg al meu avut:

Sărmana mea colibă și o mie de belele

Și nu-i nicio nădejde să scap cândva de ele!...¹³

— Nu-nu! Ești totuși un făcător de minuni, i-o întoarce dervișul. Mi-ai dăruit un negru dirhem, dar pentru că darul

---

¹³ Din versurile poetului Kesai (sec. IX).

tău mi-a fost dat din pornirea cea curată a sufletului, dirhemul s-a prefăcut pe dată într-un dinar de aur.

Moșneagul se aplecă spre mâna neagră ca o gheară de pasăre a dervişului în care sclipea dinarul de aur, nou-nouț.

— În lunga-mi viață niciodată n-am cunoscut minunile de care se vorbește în Sfintele Scripturi. Ori poate însuși tu, dervişule, minuni mai știi a face... sau ești un panglicar de iarmaroc și vrei să-ți râzi de un moșneag pe jumătate orb?

— Ba poți să-ncerci chiar tu dinarul. Trimite slujitorul în bazar și-ți va aduce pentru el un coș de frigărui-kebab, de fidea gătită-n seu și miere, de turkeștani zemoși și parfumați. Poate c-atunci ai să poftești la ăst bogat ospăț și pe-un sărman drumeț ce vine tocmai din Bagdad, din depărtare.

— Cum, tu vii, drumețule, din preaslăvitul Bagdad? Dacă-i așa, hai intră-n casă și povestește-mi pe-acolo ce-ai văzut, abia atunci cunoaște-voi și eu puterea acestui minunat dinar.

Capitolul 6 - CRONICARUL ȘAHILOR

...Și a pornit spre mine în pofida depărtării ce desparte casele noastre, a drumului lung și a primejdiilor ce se întâlnesc în cale...

(Ibn-Hazm, sec. XI)

Târșindu-și cizmele galbene, moi, moșneagul străbătu bătătura și urcă treptele cerdacului.

— Urmează-mă, drumețule!

Dervişul se pomeni într-o odaie podită cu cărămidă arsă și așternută cu covorașe înguste de-a lungul pereților. Într-o firidă, pe polițe, văzu două căni înalte de argint și o cupă din sticlă de Irak. Bagdadia încăperii, din bârne colorate încheiate meșteșugit, se înălța rotunjită ca o cupolă, având la mijloc o deschidere pentru ieșirea fumului. În mijlocul odăii, într-o adâncitură pătrată a podelei, fumea o tavă cu jar. De-a lungul peretelui din fund se aflau trei sipete deschise, legate în obezi grele de fier. În interiorul lor se zăreau cărți mari îmbrăcate în piele galbenă.

Dervişul își lăsă la ușă cârja și restul tarhatului de drumeț. Apoi, lepădându-și papucii, veni lângă moșneag, își îndoi genunchii și se lăsă jos pe picioarele încrucișate.

— Bent-Zankiidja, strigă moșneagul cu Glas tremurător.

La chemarea lui se ivi un băiat slăbuț, într-un halat lung până la călcâie și cu turban albastru pe cap. Își încrucișă mâinile la piept și se închină în așteptarea poruncii.

— Ține acest dinar de aur. Dă-l bătrânului Saklab și spune-i așa: „Du-te, moș Saklab, în bazar la șirul de dughene unde șed hindușii cămătari cu lădițele lor pline de bănuți de aur și argint, de vând arșice și zaruri pentru joc. Caută pe cel cu barba mai căruntă decât toți și roagă-l să cerceteze și să prețluiască acest taler: e un dinar de aur adevărat?” Și vezi, dacă hindusul va spune că dinarul e fără-nșelăciune, atuncia să mi-l schimbe doar în dirheimi de argint. Apoi, cu-argintul acela, Saklab să meargă în ulița dughenelor cu bucate alese și să ne târguiască tot ce-ți va spune îndată acest preacinstit căutător de adevăr.

— Ce trebuie să târguiască slujitorul? întrebă băiatul.

Dervișul îl privea cu luare-aninte. Gingașele trăsături ale chipului copilăresc îi păreau ciudat de cunoscute. „Unde l-am mai văzut oare?” îi răspunse:

— Să ia slujitorul un coș și să cumpere tot ce-ar cumpăra pentru propriul său frate, pe care nu l-a mai văzut de mulți ani. Să aleagă chiar el totul.

Moșneagul îl chemă mai aproape pe Bent-Zankidja și-i

spuse la ureche:

— Când s-o întoarce din bazar, Saklab să nu intre aici zdrențaros ca de obicei, ci mai întâi să pună pe el halatul meu cel vechi. Iar tu, după ce-i dai dinarul, întoarce-te la noi cu hârtie, călimară și *kalam*¹⁴. Ai să notezi tot ce va povesti drumețul.

Băiatul ieși și se întoarce curând cu hârtie și cele trebuitoare scrisului.

— Spune-mi, mai întâi, drumețele, care-i numele tău, de unde ești de fel, și cum ai ajuns în slăvitul Bagdad?

— Mă numesc Hagi Rahim al Bagdadi. Sunt născut într-un cătun de lângă Basra și-s gata să răspund la toate întrebările tale. Dar mai întâi îngăduie-mi să-ți spun altceva care îmi chinuie sufletul.

— Vorbește, îl îndemnă moșneagul.

— La Bagdad am învățat într-un mare *medres*¹⁵, la cei mai vestiți cărturari. Printre învățăceii care căutau ca și mine lumină la aceste torțe ale învățăturii era și un tânăr veșnic mâhnit și tăcut, deosebit de toți ceilalți prin pătimașa lui sânguință. Aflând el că am de gând să-mi pun „brâul pribegiei” și să pornesc spre slăvitul Gurgandj, spre

---

¹⁴ *Kalam* - bețișor de trestie bine ascuțit care servea de condei.

¹⁵ *Medres* - înaltă școală religioasă la musulmani.

nobila Buhara și minunatul Samarkand, apucând „cârja drumeților”, acel tânăr mi-a vorbit astfel: „Hagi Rahim al Bagdadi, dacă ai să ajungi până la bogatul oraș al horezmșahilor, Gurgandj, caută a treia uliță ce întretaie drumul cel mare, de la bazar spre poarta de apus, întreabă acolo de casa fierarului și armurierului Kara-Maksum și află de la el cum o duc cinstiții mei părinți. Spune-le cu de-amănuntul ce fac eu aici la Bagdad. Iar când te vei întoarce aici ai să-mi istorisești tot ce-ai aflat despre ei”. I-am făgăduit și am pornit la drum. Dar vântul neprevăzutului și furtuna încercărilor grele m-au abătut într-alte felurite colțuri de lume. Am umblat sub arzătoarele raze ale soarelui indian, am colindat îndepărtatele pustiuri ale Tătariei¹⁶, am ajuns până la marele zid care apără împărăția Kitaiului de năvălirile tătare, am văzut țărmurile oceanului veșnic furios, am trecut peste crestele înzăpezite ale munților Tian-Șan și pretutindeni am întâlnit musulmani. Așa se face că au trecut mulți ani până să ajung în sfârșit la Gurgandj, pe strada de care mi-a vorbit prietenul meu din Bagdad. Am găsit și casa, și portița de sub albele flori de salcâmi, și

---

¹⁶ *Tataria* – așa se numeau în acele vremuri ținuturile de azi ale Mongoliei și Chinei apusene, populate pe atunci de o multitudine de triburi nomade având numele comun de tătari.

iată că stau de vorbă cu tine, făcătorule de minuni, care ți-amintești de bună seamă de tânărul plecat din această curte acum cincisprezece ani la drum lung, departe de porțile orașului său Gurgandj.

— Cum zici că se chema acel tânăr? Întrebă cu asprime moșneagul.

— Acolo, la înaltele curți ale cunoștințelor, el se chema Abu-Djafar al Horezm.

— Cum îndrăznești, nefericitele, a rosti în fața mea numele acesta! strigă bătrânul Mirza cronicarul, făcând spume la gură. Știi tu oare că el este cel mai mârșav dintre păcătoși? Cu toată vârsta lui crudă el a acoperit de rușine pe părinții săi și n-a lipsit mult să arunce în hăul suferințelor și toate celelalte rubedenii ale sale.

— Bine, dar spui că era încă foarte tânăr pe atunci. Ce rău putea face? A ucis el pe cineva, sau a încercat să lovească pe vreun bek preaslăvit?

— Din păcate, acest netrebnic Abu-Djafar s-a dovedit încă din crudă tinerețe înzestrat cu deosebită sânguință și neasemuite însușiri. A studiat împreună cu alți învățăcei la cei mai buni cărturari ai noștri, străduindu-se să pătrundă și meșteșugul cititului și măiestria scrisului ales și adâncurile înțelesuri ale Sfintei Cărți a Coranului. Își

Însușea de minune toate cunoștințele și de la o vreme a început să alcătuiască versuri foarte bune, după pilda lui Ferdousi, Eudeghi și Abu-Said. Dar stihurile lui nu slujeau la buna luminare a altora, ci numai la momirea sufletelor ușurate... Și moșneagul urmă în șoaptă: Nenorocitul tânăr a căzut în plasa cugetării slobode, își îngăduia să contrazică pe imami și pe *ulemalele*¹⁷ cele cu bărbi cărunte, iscând îndoiala în sufletele multor ascultători săraci cu duhul. Și până la urmă, când imamul l-a prevenit: „Tu n-ai pornit pe drumul spre rai, ci spre hăul de foc al iadului”, Albu-Djafar i-a răspuns cu neobrăzare: „Dă-mi pace și nu mă pofti în rai! Când tu îmi propovăduiești despre mătăanii, despre locurile de rugăciune și despre luminările de tot felul, gândul meu se întreabă dacă nu-i totuna unde mergi – la geamia lui Mohamed, la mănăstirea lui Isa¹⁸ unde bat clopotele, sau la sinagoga lui Moise. Pretutindeni l-am căutat pe Dumnezeu, dar nu l-am găsit nicăieri. Dumnezeu nu există, l-au născocit cei ce neguțează cu numele lui. Lumina mea, călăuza mea este Abu-Ali Ibn-Sina”¹⁹. Atunci preasfinții imami l-au afurisit și au dat poruncă să fie prins. Voiau să-i rezeze în fața

---

¹⁷ *Ulema* – dascăl în școlile religioase musulmane.

¹⁸ Isus Christos.

întregului oraș limba cea otrăvită și să-i taie amândouă mâinile, ca să nu-și mai poată scrie poemele pline de pierzanie. Dar, viclean ca un șarpe, Abu-Djafar s-a făcut nevăzut. La început lumea credea că tatu-său îl ascunde pe undeva. De aceea însuși horezm-șahul Muhammed, aflând de la imam cele petrecute, a poruncit ca tatăl păcătosului să fie prins și aruncat în păduchelnița Zindanului²⁰, iar pe cătușele ce-l vor înlănțui să se graveze înscripția: „De-a pururea și până la moarte”. Iar dacă se va prăpădi, să fie întemnițat în locu-i ruda cea mai apropiată a păcătosului, până când Abu-Djafar are să se dea prins de bunăvoia lui.

— Și zace până astăzi în temniță tatăl lui? întrebă înfiorat dervișul. Ochii lui îngroziți scăpărau și chipul i se făcuse cenușiu ca al răposaților.

— Bătrânul a murit, nemaiputând îndura umezeala, întunericul, cleștele de caznă, și ploșnițele temniței. În locul lui gealații, îndeplinind porunca horezm-șahului, au pus mâna pe al doilea fecior al răposatului, Tugan, l-au înlănțuit cu aceleași cătușe și l-au aruncat în aceeași

---

¹⁹ *Abu-Ali Ibn-Sina* – învățat din sec. al XI-lea, născut la Buhara, cunoscut în Europa sub numele de Avicenna.

²⁰ *Zindan* – închisoare subpămînteană.

temniță.

— Ce fărădelege! murmură dervișul.

— Tare mi-e milă de acest Tugan, urmă moșneagul. Eu i-am purtat de grijă. Temându-mă ca băiatul să nu meargă pe drumul stricatului său frate mai mare, m-am străduit să-i luminez mintea. Tugan a învățat la mine cititul și scrisul, dar îl atrăgeau mai mult meșteșugurile și jocurile ostășești, așa că l-am dat ucenic fierarului Kara-Maksum, care l-a învățat cum se făuresc armele de soi. Acum îi ține locul în slujba mea o mică orfană, fiica unei roabe, Bent-Zankidja. Fetița s-a dovedit foarte înzestrată la citit și la scris și la ținerea de-minte a feluritelor cântece și versuri. Cu anii vederea a început să-mi slăbească și toate îmi joacă în fața ochilor. Azi văd pe cer, în loc de o lună, trei deodată. Bent-Zankidja a ajuns ajutorul și diacul meu de nădejde. Uite-o cum șade în fața ta, cu kalâmul în mână.

Abia atunci înțelese Hagi Rahim că diacul cu turban albastru e chiar fata pe care o văzuse nu demult cu săpăliga la portiță.

Se uită ținută la ea și îndată își lăsă ochii în pământ, nemaicutezând să întrebe de cealaltă fată, pe care o cunoscuse aici demult, când n-avea el însuși decât șaisprezece ani. Stăpânindu-și tulburarea, dervișul se

arătă cât se poate de uimit:

— Și mai spuneai că nu faci minuni! Iată, ai deprins o fată la agerimea cititului și scrisului și acum îi dai dreptul să-și încununeze fruntea cu turbanul albastru cu care se pot făli doar diecii. Văd că în casa ta domnește grija pentru știință.

Moșneagul își înnodă degetele lungi și subțiri și aruncă dervişului o privire pătrunzătoare.

— Acum vorbește-mi despre tine. Mult mai ai de gând să rătăcești prin lume?

Dervişul își scutură capul zburlit și ochii lui negri și arzători se ațintiră într-ai moșneagului.

— Părinte îmi este foamea ce m-alungă-n pustie. Și mamă mi-e nevoia, care de lacrimi multe și-a prăpădit vederea, și n-a avut nici lapte pentru copiii ei. Învățător mi-e teama de paloșul călăului, dar veșnic aud glasul ce-mi spune: „Nu te-amărî, dervişule, căci totdeauna tu n-ai făcut decât ce este vrednic de tine”.

Moșneagul clătină din cap:

— Ți-e mintea-mpodobită de știință, și bucuros ar fi ca să te aibă diac orice judecător sau chiar hakim, mai-mare peste-un ținut. Ba chiar și eu te-aș lua să-mi copiezi cărțile din biblioteca șahului. Se află acolo rare manuscrise,

necunoscute nimănui, nici măcar după nume, și se cuvine să fie copiate pentru ca omenirea să nu rămâie lipsită de ele în viitor. De ce să rătăcești mereu pe cele drumuri? Te cheamă oare într-un a cărarea colbuită, noroaiele și piatra colțuroasă?

Dervişul răspunse cu glasul înăbușit:

— Mi s-a mai spus: „De ce nu ți-ai așterne-n odaie moi covoare?” Dar... „când răsună apriga eroilor chemare, ce poate face-a poetului cântare?” „Când caii se avântă în marea bătălie, pot eu afla odihnă pe trandafirii-n floare?”²¹

Uimit, bătrânul Mirza își înălță mâinile a nedumerire:

— De care bătălie vorbești? Cine poate amenința pe un șah slăvit, pe cel mai puternic dintre stăpânitorii musulmani? Numai când el însuși voi-va războiul, se vor încinge focurile bătăliei în tabăra dușmană...

— Cumplitul foc se-abate dinspre soare-răsare. Și va arde tot ce-i va sta în cale.

Moșneagul clătină din cap neîncrezător:

— O nu! Atâta timp cât șahul își ține spada în teacă, va fi liniște pretutindeni în văile Maverannahului și la toate granițele împărăției Horezmului.

Un rob bătrân cu picioarele goale, încătușate de un lanț

---

²¹ Din versurile poetului Ibrahim Monteser (sec. X).

greu, prins de cureaua cu care era încins, intră fără zgomot în cameră. Aducea coșul plin de bunătățile cumpărate în bazar cu dinarul fermecat. Trupul înalt și istovit al bătrânului rob era acoperit de o haină scurtă, vărgată. Părul lung, pe jumătate cărunt, îi cădea liber pe umeri. Așternu pe covor un testamel de mătase și rândui pe el lipii de grâu, plăcinte de migdale, cupe cu miere, cu alune, cu fistic, cu migdale, cu stafide, cu felioare de pepeni galbeni zahărisiți și alte felurite dulciuri.

— Îmi dai voie să stau puțin de vorbă cu robul tău?

— Vorbește, cinstite călător.

— De unde ești de fel, tată? Întrebă dervişul.

— De departe, din țara rusească. Sunt fiu de pescar de pe malurile marelui fluviu Volga, de i se spune aici, la voi, Itil. De mic copil am fost răpit de djighiții Cneazului de Suzdal, ce-i vecin cu noi. Cnejii noștri sunt un fel de hahri sau beci, cum ar veni la voi, și cnejii noștri se războiesc între ei, și cine iese învingător îi face prinși pe țăranii învinsului: și bărbați, și femei, și fete, și copii. Apoi îi vinde ca pe berbeci în țări străine. Așa și eu, cu soru-mea micșoară împreună, vânduți am fost neguțătorilor bulgari care ne-au dus în orașul lor Bilar, de pe râul Kama, iar de acolo toți prinșii, și eu cu dânșii laolaltă, mânați am fost

peste pustie până aici, la Gurgandj. De soru-mea nu știu unde a fost vândută. Totul s-a petrecut demult. Iată că părul mi-atârna astăzi în lațe lungi și albe, ca barba unui țăp bătrân, dar eu tot mai jinduiesc să-mi văd kișlacul de pe malul înalt al Volgăi. Am învățat să vorbesc turkimenește și persienește. Și de n-ar fi pe aici și alți frați de ai mei în robie, aș fi uitat de tot limba strămoșească. Uneori prin bazar mă mai găsesc cu pământeni de-ai noștri și mai schimb cu ei o vorbă în fugă. Căci nevoim destul de mulți pe-aici, în zornăit de lanțuri.

— Și cum spui că te cheamă?

— Aicea mi se spune doar Saklab, dar prinșii ruși mă strigă tot ca la noi „moș Slavka”... Să-mi ierți, stăpâne, vorba mea cea proastă – și bătrânul se închină adânc în fața dervişului – am auzit că tu colinzi pământul și-ajungi prin țări îndepărtate și, precum sfinții, știi să prefaci dirhemii de aramă în buni dinari de aur. Așa că lesne ți-ar veni să mă răscumperi de la stăpânul meu. Răscumpărămă și am să-ți fiu slugă credincioasă. Căci poate că-ntr-o zi ai să ajungi și-n părțile rusești, și ai să mă duci acolo și pe mine.

— Vrei cumva să-mi momești robul? se încruntă gazda.

— Cum m-aș putea gândi la robi? răspunse dervişul.

Când eu însumi sunt sărac și zilele îmi țin c-un pumn amar de grâu ce mi-l întinde câte-o mână milostivă.

— Înseamnă c-aici, printre străini, departe, îmi este dat să-mi sfârșesc zilele, murmură suspinând Saklab și spuse iarăși tare: Pofțiți și gustați din *dostrahanul*²² nostru, rogu-vă! Apoi, călcând ușor pe covoare, aduse un lighenuș de aramă și un filigean cu izvoade arăbești plin cu apă.

Mirza-lusuf și dervişul își spălară mâinile, și le uscară cu un ștergar înflorat și începură să mănânce în tăcere. După ce gustă din toate bucatele, drumețul mulțumi cu vorbe prea plecate și își ceru îngăduința să plece într-ale lui.

La capătul uliței pustii mai zăbovi multă vreme în umbra pomilor uitându-se la porțița cea veche de sub salcâm.

„N-am să mai văd nicicând această casă-n care cândva un blând moșneag mi-a pus întâiași dată o trestie-kalam în mână și m-a învățat să scriu primele slove. Nu-mi pare rău că am cheltuit singurul meu dinar de aur ca să-mi petrec un ceas mai lung cu el și să ascult din nou iubitu-i glas... Ş-acuma, din nou la drum!”

Mirza-lusuf rămase îndelung cu ochii ațintiți la ușa pe care ieșise ciudatul lui oaspete. Apoi tăcerea fu curmată de Bent-Zankidja, care vorbi:

²² *Dostrahan* – bucatele oferite oaspeților, precum și fața de masă așternută pe podea pentru oaspete.

— O blândule bunic Mirza-Iusuf! Un gând furiș în sufletu-mi s-a strecurat, precum un pui micuț de șarpe. Îmi spune mie inima că acest derviş Hagi Rahim ar putea fi fugarul nostru Abu-Djafar, cel slobod în gânduri, atâta doar că i-a crescut o barbă lungă și arșița i-a înnegrit obrazul. Și anevoie ți-este să recunoști în el pe tinerelul crud de altă dată...

— Să taci, copilă, de nu vrei ca năpasta să se abată asupra casei noastre. Crezi oare că aș fi stat eu de vorbă cu omul acela fără Dumnezeu, afurisit de sfinții imami? Să nu mai pomenești vreodat de oaspetele acesta trecător. Trăim timpuri în care din orice ungher te pândește o ureche mârșavă și stă să prindă orice vorbă ne scapă de pe buze. Și zi și noapte se cuvine să ne amintim de spusa poetului: „Puternică e doar tăcerea – tot restul este numai slăbiciune”²³.

— Să taci chiar față de prieteni? Nu spune oare același mare cântăreț: „Să-ți fie gura cetluită pentru toți, afară de prieteni”? Întreaga viață să tăcem? O, nu! mai bine moartea să-ți găsești, da-n cântec vesel și în glume!

— Taci, taci! strigă moșneagul. O, Doamne, ajută-mă! Sunt singur! Noaptea mai dăinuie și cronica despre măritul

---

²³ Din versurile poetului Abu-Said (sec. XI).

horezm-şah nu-i încă încheiată. De când tot aştept ca viaţa lui să se înalţe-n slavă? Dar nu văd decât cazne şi omor în loc de binecuvântate fapte. Mă tem ca vajnicul erou să nu se dovedească a fi un idol mic de piatră pe dinăuntru gol, în care flutură o molie aurie şi se târăsc preaveninoşii scorpioni... întoarce-te spre mine, o, Allah, şi luminează-mi mintea!...

Partea a doua

PUTERNIC ESTE ȘI CUMPLIT ȘAHUL HOREZMULUI

Capitolul 1 - DIMINEAȚA LA PALAT

*Slujba împărătească are două fețe: una este nădejdea
pentru pâine, cealaltă, teama pentru viață.*

(Saadi, sec. XIII)

În lumina săracă dinaintea zorilor trei bătrâni imami se strecurau prin ulcioarele înguste ale Gurgandjului. În fața lor mergea un slujitor, luminându-le calea cu un felinar de hârtie îmbibată cu ulei. Din loc în loc, bătrânii își ridicau poalele veșmintelor largi și săreau peste șanțulețele cu apă curgătoare.

Prin dreptul dughenelor închise simțeau ba mireasma înțepătoare și dulce a piperului, imberului și vopselelor, ba le supăra nasul duhoarea aspră a pieilor puse la argăsit,

când treceau pe lângă prăvăliile pielarilor cu magazine de hamuri, șei și cizme.

În piața orașului îi opri o voce răstită:

— Stai! Ce nevoi vă mână noaptea pe uliți?

— Suntem, din mila Atotputernicului, fețe bisericești, imamii geamiei celei mari, și ne grăbim la palatul padișahului pentru slujba de dimineață.

— Mergeți în pace!

Cei trei imami ajunseră la porțile înalte ale palatului și se opriră. Să ciocănești ar fi zadarnic și lipsit de bună-cuviință. Dar îndată porțile se deschiseră de la sine. Câțiva călăreți ieșiră din întunericul bolților și se pierdură în goană la capătul pieței. Erau olăcarii, purtători ai poruncilor „preaputernicului și preaînțeleptului apărător al credinței și dreptății”, și zburau spre o țintă știută numai de cel ce-i trimisese.

Pășind din piatră în piatră, bătrânii străbătură o băltoacă mare și intrară pe poartă. Prin curtea largă săgetau în toate direcțiile pâlcuri de oșteni ai șahului. Doi străjeri recunoscură în noii veniți pe slujitorii sfintei credințe și le făcură drum să treacă. Bătrânii străbătură astfel mai multe curți. Paznicii somnoroși le deschideau porțile zornăindu-și cheile mari de fier.

În sfârșit ajunseră la o ușă cu două canaturi. De-a dreapta și de-a stânga ei, sprijiniți în sulii, încremeniseră doi străjeri cu platoșe și coifuri de fier.

Un slujitor se apropie de ei și, ridicându-și opaițul de lut cu fitil fumegos, le spuse:

— Apărătorul credinței nu s-a arătat încă.

— Așteptăm, răspunseră cei trei bătrâni. Își lepădară încălțărilor, pășiră pe covor, se lăsară în genunchi și-și deschiseră cărțile mari cu scoarțe de piele și încuietori de aramă.

— Ieri patru hani răsculați și-au trimis la curte, în semn de supunere, feciorii nevârstnici ca ostateci. Șahul a poruncit un ospăț. Doisprezece berbeci au fost puși la frigare, povesti primul imam.

— Astăzi ce-are să mai născopească? șopti al doilea.

— Lucrul de căpetenie este să-i dăm în totul dreptate și să nu i ne punem împotrivă, oftă al treilea.

Peste noapte horezm-șahul visase urât. Se făcea că stă în stepă, pe o colină, și împrejur, cât vezi cu ochii, se bulucesc mii și mii de oameni. Cerul arde în pălălaia razelor de bronz ale asfințitului. Soarele, orbitor încă, apune repede în zarea întinderilor nesfârșite de nisip.

— Trăiască și înflorească padișahul nostru! bubuie

strigătele mulțimii; oamenii își pleacă încet spinările și chipurile lor se pierd ascunse de turbanele albe.

Noianul supușilor se lasă în genunchi în fața stăpânului, nu se mai văd decât halatele fluturânde, amintind valurile veșnic frământate ale Mării de Horezm²⁴.

Trăiască padișahul nostru! răzbat ca un ecou ultimele glasuri din depărtare și întreaga suflare amuțește. Soarele se ascunde, stepa se învăluie în albastrul amurgului. Tăcerea e deplină. Prin lumina tot mai stinsă a serii, șahul vede cum înaintează spre el spinările încovoiate, cum vin tot mai aproape, cum suie coasta colinei.

— Destul, ajunge, înapoi! poruncește el. Dar spinările urcă neconținut de pretutindeni. Nenumărate spinări vărgate, încinse cu brâie portocalii. Șahului i se pare că toți până la unul ascund în sân jughere ascuțite. Supușii vor să-și înjunghie domnitorul. Șahul se repede și izbește cu piciorul pe răzvrătitul cel mai apropiat. Halatul acestuia flutură și se înalță ca o pasăre, sub halat nu e nimeni. Izbește pe rând alte și alte halate, dar nici sub ele nu e nimeni.

„Ba nu, văd totuși un om în mijlocul lor! Se ascunde, se strecoară ca să-și înfigă pe furiș cuțitul în inima mea, inimă

²⁴ În secolul al XIII-lea lacul Arai era cunoscut sub numele de Marea de Horezm.

care nu trăiește decât pentru fericirea și slava măritei stirpe a horezm-șahilor”.

— Ajunge! Șahul vă poruncește: plecați! Glasul îi răsună surd, abia auzit, mulțimea dispare. Stepa se așterne în jur, pustie, sură, mută. Firele aspre de iarbă par urme de zgârieturi pe un cer fără viață. Acum șahul e singur, fără cal, cu desăvârșire singur în pustiu. Doar undeva, pe aproape, chiar aici, pe după una din movilițele cenușii, într-un găvan vioriu, se pitește necunoscutul, omul acela care vrea să-l înjunghie... Toți îi doresc moartea, dar numai el s-a hotărât să-i curme firul vieții. Cine să fie oare?

Din zare, ca un ecou, se înalță iarăși strigătul mulțimii:

— Trăiască Djelal ad-din! Slavă viteazului Djelal ad-din. Feciorul dintâi și urmașul șahului.

„Uitatu-m-au oare pe mine, și-s gata acum să sărute mâna fiului meu? Trebuie să sfârșesc cu el, ajunge! Am să-l strivesc pe cel ce mi se pune în cale, de-ar fi chiar și califul din Bagdad, sau chiar nesupusul meu fecior! Ajunge!...”

Pe jumătate adormit încă, șahul auzi în preajmă un foșnet și simți ceva rece atingându-i obrazul. Groaza și pătimașa-i sete de viață îl făcură să-și încordeze toate puterile și să se smulgă din somn. Sări în picioare,

deschise ochii și încercă să deslușească ce se petrece în colțurile întunecate ale iatacului.

Dinspre marele cămin din perete²⁵ adia căldura jarului de cărbuni. Lângă foc se chircea o umbră. Era sălbăticiunea de fată care-i fusese adusă în ajun. Îngrozită, se tot trăgea înapoi, acoperindu-și fața cu mâinile.

— Cine ești tu?

— Mare e Allah! Sunt Ghiul-Djamal, fiică de turkmeni din deșert. Aseară slujitorii te-au adus aici de subsuori și, somnoros cum erai, te-ai culcat îndată și ai adormit. M-am temut: sforăiai și gemeai cumplit, de parcă trăgeai să mori.

Trebuie că te strângeau de gât duhurile nopții. Zboară pe întuneric deasupra iurtelor și intră înăuntru prin hornuri pentru a-i supune la caznă pe cei ce au sufletul apăsător de omoruri.

— Bine. Dar tu ce ai în mână? Și șahul îi prinse în palmă pumnii micuți.

— Mă doare! Dă-mi drumul!

— Arată-mi ce ai în mână!

— Nu am și n-am avut nimic. Vrei să-ți cânt povestea

---

²⁵ În Asia Mijlocie în secolul al XII-lea nu erau cunoscute sobele, focul se făcea fie în mijlocul încăperilor care aveau un orificiu anume făcut în acoperiș pentru fum, fie într-o adâncitură practică în perete.

privighetorii care a îndrăgit un trandafir? Sau să-ți spun mai bine basmul cu feciorul împăratului persan care a văzut într-o oglindă chipul prințesei din Kitai?

— Lasă tu poveștile cu trandafiri și prințese... O, uite, am găsit o teacă de pumnal. De ce ai venit cu pumnalul în iatacul padișahului tău?

— Dă-mi drumul! Bătrânii spun: „Nu-ți lovi calul, ai să pierzi un prieten”... Ghiul-Djamal se smulse din strânsoare și fugi. Vai-vai! Ai să mă omori! Mi-e frică.

Se aruncă spre ușa scundă, unde căzu în brațele a două slujnice care trăgeau cu urechea.

Gâfâind greu, șahul se apropie de foc. În ochii lui bulbucăți ca de bivol, sclipeau scânteieri sângeroase. Lovi cu un bețigaș de trestie într-o cupă de aramă. Pe ușa cea scundă pătrunse un rob bătrân cu o bărbuță de țap și se aruncă la picioarele șahului, lipindu-și palmele de pardoseală.

— Deseară fata să fie dusă în odaia covoarelor. S-au înfățișat vechilul și marele vizir?

— Te așteaptă, luminăția-ta, ca și „mai-marele veștilor”²⁶ și cei trei imami.

— Dar hanul Djelal ad-din întorsu-s-a?

---

²⁶ Șeful poștei.

— Nădejdea tronului tău încă nu s-a întors.

— Ceilalți s-aștepte. Adă-mi-l pe bărbier în sala bazinelor, să-mi cănească barba, și pe băieși să-mi frece spinarea.

Horezm-șahul trecu în odaia alăturată. Bătrânul slujitor înalt și gârbov, cu ochi lăcrimoși și roșii, începu să strângă pernele, plăpumile de puf, să le așeze una peste alta într-o firidă, în perete. Deodată zări ceva sclipind pe covor. Se aplecă și ridică un pumnal bine ascuțit, cu plăsele de fildeș.

— E un jungher turkmen... O, fetele astea turkmene! Trebuie să te ferești de mânia lor, mai abitir ca de înțepătura negrului paing karakurt. Să-l dau vechilului sau să-l ascund? De ce m-aș grăbi să-l dau?

În cealaltă odaie șahul își înnodă, mai tare șnurul de mătase al șalvarilor largi, își înfășură mijlocul pântecos cu o eșarfă vârstată, își ascunse la brâu un pumnal în teacă de argint și își zvârli pe umeri o haină lungă de brocart, căptușită cu samur. Dintr-o firidă luă cu grijă un turban alb înfășurat cu mare meșteșug și cu o mișcare îndemânică și-l trase peste pletele lungi, pe jumătate cărunte.

Ținându-și răsuflarea, cu mâna pe mânerul pumnalului „șerbul se apropie tiptil de ușă și ascultă.

„Omul prevăzător să fie oricând pregătit a respinge atacul, în bezna întortocheatelor coridoare ale palatului te poate lovi pe negândite mâna vreunui izmailit²⁷ trimis de dușmanul meu jurat, califul din Bagdad...”

— Aici ești, vechile? Întrebă în șoaptă.

— De mult mi-aștept stăpânul.

Șahul trase zăvorul de lemn și crăpă ușa. Abia luminați de două opaițe cu ulei, încovoiați de spinare, dregătorii lui cei mai apropiați îl așteptau.

Muhammed își băgă picioarele desculțe în papucii reci de răcoarea nopții și intră în sala alăturată. Aici îl așteptau slujitorii. Unul ținea cu amândouă mâinile un opaiț de lut, altul un lighean de argint, al treilea un filigean înalt, cu gât subțire și încovoiat. Câteșitrei îl ajutară la spălarea rituală într-o absidă unde apa se scurgea printr-un orificiu anume făcut în pardoseala de piatră. Un al patrulea slujitor îi aduse pe brațele întinse un ștergar lung cu alesături de mătase și îi încălță picioarele groase cu colțuni înflorați de lână.

În timp ce slujitorii horezm-șahului îl îmbrăcau, vechilul îi aducea la cunoștință ultimele știri.

---

²⁷ *Izmailiți* – una din comunitățile musulmane ale sectei šiіților – foarte puternică în secolul al XIII-lea – uzînd de omoruri pentru a-și atinge țelurile de dominație religioasă.

— Afară-i foarte frig, totul e acoperit de chiciură albă... Trei imami s-au înfățișat la curte și-ți așteaptă porunca... Tot astfel așteaptă și căpetenia gealaților, Djihan Pehlevan... Aseară a sosit din Bulgar o mare caravană de trei sute de cămile cu încărcătură de cizme bulgariene de saftian și cu vreo sută de prinși uruși. Alte aproape două sute de robi au murit pe drum, măcar că în pustiu li s-a dat mai în fiecare zi păsat de mei cu ulei de susan. Pornită înaintea acestei caravane, o alta a fost jefuită de tâlhari turkmeni. Socot că e o nouă ispravă a aceluiași Kara-Koncear.

— Am să rad de pe fața pământului toate așezările nomazilor turkmeni! Dar mai mult decât dânșii îmi tulbură liniștea pelerinii veniți din Bagdad. N-au fost văzuți prin bazar niscai derviși arabi din Bagdad? Țștia toți sunt iscoade de-ale califului, cu toții îmi poartă gând rău.

— Care-s nevrednicii, cine poartă gând rău slăvitului apărător al dreptei credințe?

— Așa sunt astăzi musulmanii!

Sfârșind cu îmbrăcatul, Muhammed se îndreaptă pe obișnuitu-i drum, mai întâi pe coridoare, apoi pe o scară răsucită de piatră. Vechilul, însoțit de un eunuc, cu o torță în mână, mergea în frunte și deschidea ușile. Șahul urcă

astfel treptele turnului celui înalt al palatului.

Capitolul 2 - „NUBA” LUI ISKENDER CEL MARE

Pe întinsa platformă, de-a lungul parapetului cu ambrazuri și creneluri, stăteau în semicerc douăzeci și șapte de tineri hani, feciori ai căpeteniilor din Gur, Ghazni, Baghlan, Bamian, Termez și alte ținuturi. Șahul ținea acești băieți și tineri ostateci sub aspră pază la curtea sa, pentru ca părinții lor, hanii vasali, să nu se încumete a ridica paloșul răzvrătirii. Toți cei douăzeci și șapte de ostateci aveau în mână tobe sau dairale cu zurgălăi.

Tot aici se mai aflau muzicanți cu trompete lungi, cu surle și talgere de aramă. Mai deoparte așteptau căpeteniile oștilor Horezmului.

La ivirea șahului un strigăt se înălță din toate piepturile:

— Trăiască mulți ani neînvinsul padișah, apărătorul legii» spaima necredincioșilor!

Șahul învălui adunarea într-o privire posomorâtă.

— Timur-Melik unde-i?

— Aici, stăpâne.

Trupeșul și veșnic veselul Timur-Melik, însoțitorul șahului în toate bătăliile, făcu un pas înainte, ținând de mână doi băieți: unul era cel mai mic dintre feciorii lui Muhammed și ai ultimei sale soții, fiică a hanilor kâpceaci, iar celălalt era nepotul de fiu al șahului, feciorul lui Djelal ad-din și al unei turkmene. Timur-Melik aduse băieții în fața șahului. Acesta se aplecă asupra odraslei sale și-l ciupi drăgăstos de obraz. Iar pe nepot îl întrebă cu asprime:

— Unde-i hanul Djelal ad-din?

— Tata e plecat la o vânătoare cu șoimi, răspunse băiatul. De sub turbanu-i alb ochii negri ai copilului priveau cu încordare pe bunic.

— Timur-Melik, să trimiți mai mulți călăreți în toate cele patru zărilor să-mi dea de urma hanului Djelal ad-din! Turkmenii tot nu se potolesc, se abat mereu asupra caravanelor. Ei ar putea lovi și pe feciorul meu.

— Așa voi face, prealuminate stăpâne!

De undeva de sus, dintre nouri parcă, răsună un glas înalt ca de copil:

— Fericit cel ce veghează! Norocit cel ce nu doarme!

Creștetul unui minaret înalt, ridicat ca o lumânare spre

cer, se luminează sub mângâierea primei raze trandafirii a soarelui ițit de după munții din zare. Toate celelalte clădiri ale orașului mai dormeau cufundate în ceața zorilor.

Cel mai mărișor dintre hanii ostateci întinse horezm-șahului un timpan. Muhammed lovi tobița cu vârful degetelor și-și nălță glasul:

— Slavă marelui Iskender!²⁸ Slavă cuceritorului lumii! Iskender a supus toate pământurile Iranului până la malul fluviilor Djeihun și Zeravșan²⁹. Iskender nu este pildă. El ne este învățător. Să-l cinstim întru toată slava, de trei ori să-i cântăm răsunătoarea Nuba³⁰.

Tobe și dairalele dădură glas. Falnic răsunară talgerele. Trâmbițele lungi se porniră să urle răgușite peste țiuitul fluierelor. În trei rânduri se nălță cântarea în cinstea viteazului macedonean. Iar când ecoul ultimului zvon se întoarse din foișoarele palatului, Timur-Melik strigă:

---

²⁸ Alexandru Macedon.

²⁹ *Zeravșan* („râul de aur”) izvorăște din culmea Hissarului, la sud de Samarkand, apele lui irigă ogoarele Samarkandului și Buharei.

³⁰ *Nuba* – imn militar de slavă în cinstea lui Alexandru Macedon ; ceremonia fusese introdusă de horezm-șahul Muhammed la toate curțile vasalilor săi.

— Am închinat cuvenita cântare de slavă marelui rumian³¹, iskender cuceritorul. Fie-i țărâna ușoară! Dar tânăr cum a fost de ani, el n-a înfăptuit decât jumătate din ce se cuvenea să facă. Avem astăzi un nou Iskender, pe marele Muhammed-oșteanul, Muhammed-căpitanul, Muhammed-făuritorul întinsei împărății a Horezmului! Lungească Allah domnia puternicului stăpân al tuturor țărilor Islamului, șahul Muhammed Alia ad-din! Să înălțăm în cinstea măritului nostru șah o întreită Nuba!

În liniștea zorilor bubuiră din nou tobele, dairalele, talgerele și urlară asurzitor lungile trâmbițe.

Muhammed încremenise lângă creneluri, voinic, lat în umeri, cu chipul aspru, crunt și fruntea îngândurată; ai fi spus că idei înălțătoare se perindă sub turbanul alb ca neaua.

— Pace vouă! Plecați!

Toți cei de față se înșiruiră, cu mâinile încrucișate la piept, și veniră rând pe rând, cu pași mărunți și repezi, să se închine padișahului: după ce-i sărutau poalele mantiei, se trăgeau înapoi și piereau în hăul negru al scărilor.

Ultimul se retrase Timur-Melik cu cei doi băieți pe care tot îi mai ținea de mână.

---

³¹ *Rumian* (rumi) – grec.

— Dada mi-a făgăduit să-mi aducă un djeiran viu, spunea nepotul șahului.

— Iar mie padișahul îmi va dăruia un pardos... ca să-l mănânce pe djeiranul tău, cu tine cu tot, pui de viperă!...

Șahul se sprijini în coate pe muchia unui crenel. Jos se zărea vălmășagul nenumăratelor acoperișuri drepte. O sumedenie de clădiri scunde, legate între ele de felurite treceri, alcătuiau un singur tot crescut fără nicio rânduială – palatul șahului. Curțile domnești erau împrejmuite de un zid înalt și vechi, străjuit de turnuri pântecoase. Oștenii de pe zid, încremeniți cu sulile în mână, se conturau pe fondul luminos al cerului.

Muhammed rămase multă vreme cu ochii ațintiți asupra marelui oraș ce se trezea, învăluit în fuioarele de fum înălțate deasupra fiecărui acoperiș. Apoi privirea îi fu atrasă de una din curțile interioare ale palatului: în mijlocul ei, sub un plop uriaș, se zărea pata albă a unei iurte. Acolo sălășluia mărgăritarul haremului, Ghiul-Djamal, turkmena cu piele smeadă, care fugise dimineața din iatacul lui. Ghiul-Djamal nu se putuse împăca de fel cu întunecatele încăperi ale palatului și pretinsese să i se ridice o iurtă – voia să trăiască așa cum era învățată, aidoma turkmenelor de rând, care duhnesc a fum. Nu voia să se mute în

harem, laolaltă cu celelalte flori ale Edenului. Încă nu se dumerise cum se cuvine să se poarte la Curte! Nu degeaba și-a atras ura împărătesei-mamă, Turkan-Hatun.

— Neobrăzata! A ridicat mâna asupra stăpânului ei! Să vedem acum ce are să facă și cum are să mai țipe când în odaia covoarelor va pătrunde pardosul meu preaiubit.

De jos, de la poalele turnului, răzbătu până la el un strigăt.

În tihna dimineții vorbele se auziră cu toată limpezimea:

— Ascultați-mă, drept-credincioșilor! Șahul Muhammed a întors spatele adevăratei legi a Islamului, și s-a închinat ereziei alizilor-șafiți!³² El ocrotește pe ereticii-persani și s-a înconjurat de kâpceacii păgâni. Tatăl lui, șahul Tekeș, a fost un turkmen cinstit, pe când Muhammed își bate joc de turkmeni și-i scuipă în obraz. Nu-i dați ascultare! Nu vă supuneți lui!

— Cine urlă acolo? Vechilule, de ce nu păzești buna rânduială?

Vechilul se închină până la pământ în fața șahului, cerându-și parcă iertăciune:

— În temnița turnului este închis un derviș, șeicul Medj

---

³² Musulmanii se împart în două secte principale : sunniții, care cuprind pe turcii osmanlâi, și šiitiții (sau șafițiții). ai căror adepți sunt în primul rând persanii (iranienii).

ad-din. El strigă. Nu-l sperie nici cătușele, nici bezna temniței. Bunăvoință multă îi arată preaînțeleapta voastră mamă, Turkan-Hatun. Dar el scuipă tot timpul nerușinate vorbe împotriva padișahului său. Chiar ieri toți dervișii din oraș s-au adunat în câmp deschis și s-au legat să vie împreună, mulțime mare, și să sloboadă din prinsoare pe necugetatul șeic Medj ad-din.

Muhammed îl prinse de umeri pe vechil și-l scutură zdravăn.

— Gură-cască! Grăbește-te și spune îndată mai-marelui călăilor, Djihan-Pehlevan, că-l dau pe răzvrătit pe mâna lui de fier. Și repede să facă ce i s-a poruncit, repede, cât încă nu s-au adunat acei nebuni derviși, jurați să-l slobozească pe șeic.

Horezm-șahul coborî din turn și intră în sala sfatului. Pereții încăperii erau îmbrăcați în postav roșu. Îl așteptau acolo cei trei imami cu bărbii cărunte. Șahul își lepădă papucii la ușă, trecu în mijlocul sălii și se așează pe covorul gros. Picioarele și le ascunse sub o pătură de mătase care acoperea găvanul din pardoseală unde ardea mocnit într-o tavă un foc de mangel.

— Aproiați-vă și stați jos, învățătorilor ai mei!

Imamii, îngenuncheați la marginea covorului, se

apropiară și, murmurând cuvinte arabe de mulțumire, se așezară unul lângă altul și-și strecurară și ei picioarele sub pătura de mătase.

— Să-ncepem, spuse șahul. Lămuriți-mă dacă am dreptate eu, cel mai puternic dintre domnitorii Islamului, când cer califului de la Bagdad să mi se-nchine mie? Și tot așa lămuriți-mă ce se cuvine să fac dacă acel calif nu vrea să mi se supună?

Imamii își deschiseră străvechile cărți aduse cu ei și se porniră a îngâna rând pe rând, cu glas cântat, felurite texte din Coran ce dovedeau că horezm-șahul Muhammed întruchipează suprema autoritate pe pământ, după Allah firește, și că dreptatea este întotdeauna de partea lui, tot așa cum fiecare vorbă a sa rămâne de-a pururea sfântă...

În încăpere era aproape întuneric. Lumina săracă pătrundea doar printr-o fereastră rotundă, zăbreliță, de sub plafonul înalt și boltit. Un opaiț cu ulei, așezat pe o mescioară scundă de bronz, arunca asupra cărților o pâlpâire slabă. Imamii rosteau, pe ton cântător, frazele arabe, fără să se mai uite în text.

La spatele șahului stătea semețul „așternător al dostrahanului”, cel mai de seamă îngrijitor al bucatelor domnești. Cu câte o singură vorbă doar, sau încruntare de

sprânceană, el împărțea porunci slujitorilor care lunecau neauziți pe covor. Un al doilea dregător – „aducătorul de bucate” – primea tăvile de argint din mâna bucătarului cel mai mare în cin și le cerceta cu luare-aminte; din pragul ușilor alți dregători priveau și se înghesuiau în așteptarea milei măritului stăpân.

Un rob negru cu un inel de argint în nas aduse o mescioară scundă și lată pe care o așează peste pătura de mătase. „Așternătorul dostrahanului” acoperi dintr-o singură mișcare îndemânatecă mescioara cea scundă cu o față de masă scumpă. „Aducătorul de bucate” așează în fața șahului o tabla de argint cu cești de ceai fierbinte, dres cu sare și seu de berbec. De-a dreptul pe fața de masă depuse un teanc de lipii subțirele, bine rumenite și presărate cu jumări prăjite, iar în jur rânduie cupele cu smântână, miere și unt topit.

Ascultând spusa imamilor, șahul sorbea una după alta ceștile de ceai și ronțăia lipiile. Încălzit de tăvița de jar din pardoseală și de ceaiurile fierbinți, se sprijini de pernele aduse la vreme și ațipi. Sforăitul ușor era dovada cea mai bună că stăpânul este mulțumit de tălmăcirea învățaților săi imami.

Toată lumea se îndepărtă fără o șoaptă. Pieri mescioara

cu dostrahanul, se făcură nevăzuți dregătorii și slugile. Numai robul cel negru se ciuci în prag, să aștepte clipa când măritul domnitor peste țările Islamului are să se trezească.

Capitolul 3 - PRINCIPELE MÂNIEI

Oricine cunoștea în Gurgandj mohorâtul „Turn al uitării «de veci” de lângă palatul șahului, din piața principală.

La zăvorul ușii mici, ferecate, atârna un lacăt uriaș. Cheia se bălăbănea la gâtul străjerului temniței care se așezase pe „treapta de piatră din fața ușii și își sprijinise sulița ruginită de zidul turnului. Pe pământ, în dreptul lui, zăcea un colț de covor pe care trecătorii își depuneau darurile: un căuș de lemn cu lapte covăsit, o lipie, o legăturică de ceapă, un bănuț de aramă... Uneori străjerul îngăduia celor mai largi la pungă să se apropie de turn și să schimbe o vorbă-două cu întemnițații.

La baza turnului se aflau câteva găuri negre, zăbrelite. Prin ele răzbăteau strigăte surde. Când pe uliță răsunau pașii vreunui trecător, strigătele din întuneric se înălțau mai puternic și prin găurile zăbrelite se strecurau mâini

descărnate, bățând aerul. Un orășean sărman, cu halatul zdrențuit și o cârpă albastră, decolorată de soare, înfășurată în jurul capului și un mulla cu un turban uriaș, orbitor de alb, zvârliră paznicului un bănuț și, apropiindu-se de turn, începură să împartă bucăți de pâine mâinilor descărnate și murdare. Strigătele întemnițaților norocoși crescură și odată cu ele și blestemele celor ce nu puteau ajunge până la pâine.

— Îndurați-vă de cei fără lumină!

— Faceți-vă pomană cu o cămașă veche! Ne-au sfâșiat căpușele!

— Vai! Oie-e! Mi-au călcat în ochi!

Din capătul ulicioarei veni un vuiet de glasuri. Un grup numeros de derviși cu fesuri înalte și cârje lungi în mână intrase în piață. Dervișii recitau în cor o rugăciune; pe urmele lor alergau nenumărați curioși. Dervișii se repeziră la poarta temniței și prinseră a izbi lacătul cu bolovani mari și cu bâte. Unii se uitau prin găurile răsuflătorilor și strigau:

— Hei, șeicule Medj ad-din Bagdadi, mai ești în viață? Am venit să-ți aducem laudă și pohvală, o, tu, mucenic al legii și adevărului! Am venit să te slobozim!

Din adâncul beciurilor se auzi un țipăt prelung și toată

lumea amuți, ciulind urechea.

— Afurisească Allah pe hanii cei crunți, care asupresc norodul! Abată-se trăsnetul mâniei asupra celui ce-și ridică sabia împotriva califului! Piară călăii și jefuitorii!

Străjerul, încolțit de derviși, fugi la palat. Îndată se arătară dintr-acolo călăreții kâpceaci. Gârbacele lor alungau mulțimea și dervișii se împrăștiară prin piață urlând.

Sus, deasupra porților palatului, apărură printre creneluri mai mulți oameni. În fruntea lor se afla un bărbat înalt, cu halatul vârstat în dungi portocalii. Ceilalți, cu mâinile încrucișate pe pântec, așteptau respectuoși porunca. Când horezm-șahul se arăta deasupra porților era semn rău: avea să urmeze neapărat o execuție.

Pe porțile cele mari începură să iasă perechi-perechi „djandarii”, gealații șahului – bărbați trupeși, vânjoși, în cămăși albastre, cu mânecile suflecate până la umăr, șalvari largi, galbeni brodați cu roșu. Purtându-și la umăr paloșele de Horasan, ei se înșirară de jur împrejurul pieței, dând înapoi valurile mulțimii întăritate. În urma lor se ivi căpetenia călăilor „principele mâniei”, Mahmud Djihan-Pehlevan („cel mai voinic din lume”), bărbat înalt, uscățiv, adus de spate, cu degetele rășchirate, ca un vestit gâtuitor

ce era. Halatul, vârat în șalvarii din piele galbenă, îi era încins cu o curea lată. Purta pe umăr un săculeț cusut din două covorașe scumpe, în care urma să-i aducă șahului capul osânditului celui mai de seamă.

În mijlocul pieței se zărea gura neagră a unei gropi pătrate. Lângă ea se înălța o podină, și-n față patru stâlpi legați cu stindhii. Doi robi cu pieptul gol, zăngănind din lanțuri, aduseră un coș mare de răchită și-l așezară sub podină.

Paznicul temniței descuie ușa cea scundă, ferecată. Căpetenia călăilor și câteva ajutoare coborâra în beciuri. Din adânc izbucniră îndată urlete turbate, apoi se lăsă o liniște deplină. Peste o vreme călăii scoaseră din beciuri un șir de cincisprezece întemnițați. Toți aveau piciorul drept încătușat de același singir.

Mânjiți de noroi, abia acoperiți de zdrențele lor jalnice, cu părul sălbăticit de lunga întemnițare, osândiții se agățau unii de alții, mijindu-și ochii în lumina soarelui orbitor, și se lăsau târați spre mijlocul pieței. În urma lor ușa temniței se trânti la loc și lăcata cea grea fu zăvorâtă din nou. În aceeași clipă din beciuri se ridică iarăși strigătul cel neostoit.

Două șiruri de ostași însoțeau lanțul osândiților. Unul

dintre aceștia, un bătrân prăpădit, cu o claie de păr zburlit, se poticni și căzu târând după sine pe următorii doi. Ostașii îi ridicară în ghionturi și-i mânăra mai departe spre locul osândeii. Sus pe podină ei fură trântiți în genunchi. Unul dintre călăi îi prindea rând pe rând de păr, iar primul „djandar” își înălța cu amândouă mâinile paloșul și le reteza dintr-o singură lovitură capul. Apoi îl înșfăca de păr, îl arăta mulțimii și-l arunca în coș.

Oamenii se întrebau: „Care din ei e șeful dervișilor, șeicul Medj ad-din Bagdadi?” Sleți de foame și boli, osândiții semănau între ei și nu puteau fi deosebiți unul de altul. După ce patrusprezece capete căzură în coș, un vuiet cuprinse mulțimea:

— Vorbește padișahul! Padișahul are de dat o poruncă! Toate privirile se ridicară spre platforma turnului de deasupra porților. Șahul Muhammed flutura o basma pestriță. Asta însemna: „Opriți, călăi! Șahul îl iartă pe osândit!”

Mai-marele călăilor își șterse paloșul cu o cârpă roșie și strigă: „Să vie fierarul!”

Cel de-al cincisprezecelea osândit nu era nimeni altul decât Tugan, ucenicul bătrânului Mirza-lusuf. Tânăr încă, un flăcăiaș, se uita în jur cu ochii cășcați, neînțelegând ce

se petrece.

— Închină-te și mulțumește padișahului pentru marea mila sa! îi spuse călăul și, răsucindu-l cu fața spre palat, îl încovoie până la pământ. Fierarul adus în grabă se apucă să desprindă cătușele de la piciorul micului osândit.

— Stai! Unde ai pornit? încă n-am terminat! spuse fierarul. Dar Tugan, simțind că nu mai este ținut de lanțul osândiților, sări de pe podină și se pierdu în mulțime. În urma lui, se ridicară țipete stridente. El însă, aplecat de spate, se strecura de zor printre orășenii înghesuiți, străduindu-se să se depărteze cât mai repede și să ajungă cât mai departe.

Piața din fața turnului se goli. Străjerul temniței rămase în picioare, sprijinit în sulita lui ruginită.

De-a lungul zidurilor, înfășurată în basma până la ochi, se strecura spre temniță o fetiță. Se apropie de prima bortă zăbreliță și chemă în șoaptă:

— Tugan! Armurierule Tugan!

Printre zăbrele se întinseră spre ea două mâini uscate, și un glas răgușit răspunse:

— Lui Tugan al tău i-au retezat capul acum! Dă-ne nouă ce i-ai adus lui și o să-l pomenim în rugăciunile noastre.

Fetița căzu în genunchi lângă gratiile răsuflătorii și

Începu să țipe înfiorată:

— Tugan, răspunde-mi, ce-i cu tine? Ești în viață?

Un nou geamăt se ridică din beci:

— Dă-ne nouă ce-ai adus pentru el! Tugan al tău nu mai are trebuință de nimic! Acum el se bucură, gustând împreună cu prorocul din pilaful grădinii Edenului...

Fetița dădu mâinilor întinse printre zăbrele pâinea și pepenașul galben adus și se apropie de paznic.

— Spune-mi, Nazar-bobo, bunicule, e-adevărat că Tugan este mort?

— De bună seamă că-i mort. Doar a fost dus cu ceilalți osândiți la butuc... Și omul îi arată podina din mijlocul pieței.

Un derviş bătrân se apropie și el de ușa scundă, vârî în mâna străjerului câțiva bănuți și-l întrebă în șoaptă:

— De ce n-a fost printre cei duși la moarte și sfântul nostru șeic Medj ad-din Bagdadi? Fi-va el altă dată dus la butuc? Sau poate horezm-șahul l-a iertat?

Străjerul își ascunse bănuții în cutele brâului și mormăi:

— Stăpânul nostru s-a mâniat rău de tot din pricina afuriseniei ce i-a aruncat-o șeicul. Și a poruncit de îndată ca el să fie strâns de gât până să apuce a-l slobozi mulțimea de derviși.

— Dar încă n-a fost omorât?

— Ba da! în timp ce osândiții ceilalți erau târați din temniță afară, în beciuri a intrat căpetenia călăilor, Djihan-Pehlevan, și l-a gătit cu mâna lui pe sfântul nostru șeic...

Capitolul 4 - UMBRA CUSUTĂ

Nu zăbovi să spui o vorbă bună celui ce-l întâlnești, poate că altă dată n-ai să-l mai vezi.

(Proverb oriental)

Scăpat din strânsoarea mulțimii, Tugan ajunse într-o uliță pustie, mărginită de amândouă părțile de ziduri lungi de lut. Ulița îl scoase la malul canalului.

Apa tulbure și întunecată curgea încet printre malurile înalte de pământ bătătorit. Barcazuri lungi și greoaie lunecau încet în josul canalului, încărcate cu baloturi, legături de vreascuri, de fân sau ciopoare de berbeci înghesuți grămadă.

„O, de-aș putea fugi c-o barcă dintr-astea cât mai departe, într-alte țări. Dar cine m-ar primi, murdar așa cum sunt, cu trupul tot o rană, cu cămașa asta putredă a

mea!”

Nu departe de mal se zărea o limbă galbenă de nisip uscat. Tugan se așeză acolo, își spală hainele, se scaldă și, întinzându-se la soare, se odihni cufundat în gânduri.

„Unde să afle adăpost un muritor scăpat din închisoare? Cine-l va primi la lucru? Orașul este plin și oamenii sunt mulți și fiecare vrea să-și agonisească strachina lui de pilaf... Tugan își privi glezna de care mai atârna un inel de fier cu înscripția «Pe veci și până la moarte». Bătrânul meu dascăl Iusuf Mirza n-are să vrea să mai vorbească cu un ocnaș ieșit din temniță; doar Bent-Zankidja poate se va mai îndura de mine. Dar cum să mă încumet eu a mă înfățișa ei așa cum sunt, acoperit de zgailbe, ca leproșii?... Oricum trebuie să mă-ntorc la stăpânul meu, fierarul Kara-Maksum. El are să mă lase să-mi scot în atelier inelul ăsta de fier”.

Și o luă iarăși la picior pe o stradă lungă, plină de amândouă părțile de dughene, unde negustorii își vegheau marfa, șezând pe pragurile acoperite de covoare ale prăvăliilor. Mărfuri de tot felul atârnav pe canaturile date la o parte ale ușilor sau se rânduiau pe rafturile prinse de-a lungul pereților.

Rogojinile întinse de la un acoperiș la altul pe deasupra

uliței înguste umbreau trecerea dintre dughene. Ici-colo razele soarelui orbitor se strecurau pieziș, scoțând din întuneric ba o pereche de cizme galbene, înflorate cu mătase roșie și verde, ba un scut rotund de fier, încrustat cu versete din Coran în argint vechi, ba o trâmbă de pânză tărcată, pe care vânzătorii o desfășurau în fața a câte unui nomad în caftan scurt, tivit cu blană de lup, sau a unor femei învăluite în veșminte largi de culori aprinse.

Fierăria meșterului Kara-Maksum era ultima din Ulicioara Fierarilor. De pretutindeni se înălța ciocănitul baroaselor și zăngănitul foilor de tablă. Fierarii forjau aici arme de tot felul: paloșe încovoiate, spăngi scurte, vârfuri de sulii.

Robi persani și uruși munceau dezgoliți până la brâu, doar în șalvari și șorțuri de piele, găurite de arsura scânteilor. Încovoiați deasupra nicovalelor, unii împodobeau din ciocan talgerele de aramă cu felurite izvoade, alții izbeau icnind cu baroasele în barele de fier încinse în foc. Ucenicii, băiețași mânjiți de funingine, trăgeau la foale, ațâțând dogoarea cărbunilor din cuptoare, sau alergau să aducă apă în hârdaie grele de lemn.

Meșterul Kara-Maksum, un bărbat gras și spătos, cu

vârful bărbii cărunte vopsit în roșu, ședea pe prispa de pământ acoperită cu un covoraș zdrențuit și răspundea la binețele trecătorilor, tot îndemnându-și calfele la lucru. În preajma lui, doi robi: unul tânăr cu o danga pe frunte (semn că încercase să fugă) și altul bătrân, nepăsător parcă, negru la față de atâta funingine, ciocăneau mărunț și măsurat un mănunchi de sârmulițe scurte de fier. Executau munca cea mai gingașă: fără să încingă metalul la foc, ei prelucrau la rece prețiosul și vestitul oțel de Damasc: „djauhar”.

— Ce cauți aici? Ia, șterge-o fuga! strigă meșterul. N-ai fi crezând că am să primesc în atelier la mine un osândit care a fost închis la Zindan?

— Dă-mi voie doar să iau un ciocan și o daltă, îmi tai inelul ăsta de fier și ți le pun la loc...

— Ca să murdărești sculele cu mâinile tale păcătoase? Ia-ntinde-o de-aici, până nu te-am plesnit cu cleștele-ncins!

Tugan se-ndepărtă necăjit și mânios de ocară nemeritată. Dădu să plece unde-o vedea cu ochii, când privirea-i distrată se opri asupra unui derviş ce ședea sprijinit de zid. O rază de soare scăpată printre rogojinile umbrarului îi luminează halatul împestrițat de petice de toate

culorile.

Tot mormăind într-una cugetări preasfinte, omul își cârpea cu un ac petecele decolorate, albastre, verzi, cărămizii cu un petece mare de culoare trandafirie.

Tugan se opri, tot legănându-se de supărare și deznădejde de pe un picior pe altul. Umbra lui întunecată dănuia pe genunchii dervișului.

— Vezi, băiatule, spuse acesta, am mai cusut un petec pe halatul meu și în timpul ăsta umbra ta a căzut pe el. Tocmai când îl coseam! Așa că, odată cu petecul, am cusut de mine și umbra ta. Acum ești legat de mine și ai să mă urmezi pretutindeni, precum umbra.

Băiatul se repezi la derviș și se așeză lângă el...

— Spui drept sau îți râzi de mine? Am să te slujesc și am să fac tot ce-mi vei spune, dar să nu mă alungi!

Dervișul clătină din cap.

— Am auzit cum te gonea jupânul trufaș. De ce să te amărăști? S-a făcut lumea mai strâmtă? Vino cu mine! Ai să-mi fii călăuză. Plecăm împreună în nobila Buhara. Să nu rămâi nicicând în locul de unde ai fost alungat și să te apropii cu încredere de acei care te cheamă. Acum ești cusut de halatul unui derviș; începe pentru tine o vreme de noi pribegii. Vino cu mine, fratele meu mai tânăr!

Dervişul o porni înainte, ciocănind din toiagul său lung, iar în urma lui se urni şi Tugan, încă sleit de puteri. După ce trecu de atelierele fierarilor, dervişul se opri în capul uliţei. Era acolo o toloacă, unde un fierar ambulant, negru tot, trebăluia la o forjă de mână. Semăna cu un schelet acoperit de piele arsă. Dar braţele-i subţiri mânuiau cu mare pricepere cleştele şi ciocanul deasupra unei nicovale mici. Unul după altul, cu mare iuţeală, zburau din cleştele lui nişte ţinte negre ce cădeau sfârâind într-o strachină de lemn plină cu apă.

— Noroc, cinstite meşter! Ai să poţi desprinde inelul de fier de la glezna băiatului, fără să i-o zdreleşti?

— O fac bucuros dacă-mi dai doi dirhemi, răspunse fierarul aplecându-se deasupra piciorului lui Tugan. Bun şi trainic fier foloseşte şahul la cătuşe în temniţele lui. Dacă peste cei doi dirhemi de aramă îmi mai dai şi unul de argint îţi fac din acest inel un cuţit grozav.

Dervişul îşi scoase de la brâu punga de piele şi-i dădu fierarului un bănuţ de argint.

— Fie precum spui... Dar vezi tu ce scrie pe inel: „În veci şi până la moarte”? Să faci cuţitul într-aşa fel ca scrisul să rămână neatins.

— Are să rămână, mormăi fierarul şi-l îmbrânci uşor pe

Tugan. Pune piciorul pe nicovală! apoi adăugă în șoaptă: „În veci și până la moarte” să te bați cu șahul și gealații lui!...

Capitolul 5 - MĂRINIMIA

Tot ciocnind cu toiagul în pământ, dervișul Hagi Rahim străbătu ulicioarele înguste ale uriașului bazar din Gurgandj.

Era acolo o uliță a arămarilor, cu talgere, lighene, tablale, căni și filigene lustruite, sclipitoare ca focul, împodobite cu desene măiestrite din ciocan; ulița felinarelor filigranate, pentru lumânări, și ulița olarilor cu străchini, blide și căușe de pământ; mai erau uliți cu dughene de porțelanuri chinezești, albe și albastre, și de sticlărie irakiană cu sunet cristalin.

Alte uliți înmiresmau târgul cu balsamuri felurite, atât de leac cât și aromitoare. Tot acolo se vindeau și prețioase prafuri tămăduitoare ca: pulberea de revent din țara tunguților, ulei de trandafir și de ricin, praf de săpun „gasul”, frecat din ierburi de sărătură – bun pentru îngrijirea pielii, pentru gingii și pentru stomac. Puteai găsi

aici pământel de mare preț amestecat cu mirodenii, bun de folosit la baie; și lutișor verde, persienesc, care înlătură pe loc părul de prisos, dar și ulei de Buhara pentru întărirea părului. Și-apoi: mosc tibetan, amforă indiană și cocoloașe negre de hașiș îmbătător.

Strecurându-se prin mulțimea pestriță care umplea bazarul de larmă, Hagi Rahim se oprea ici-colo, la câte o tarabă, așteptând chipurile pomană, de fapt însă cercetând din ochi pe fiecare negustor, căutând parcă pe cineva anume.

Când ajunse la Ulița Postăvarilor, unde în fața dughenelor se ridicau vrafuri întregi de pânzeturi și postavuri, negustorii cuprinși, care ședeau pe perne cu picioarele încrucișate, îi aruncau bănuți de aramă și-i strigau:

— Vezi-ți de drum și treci în pace!

Se temeau ca mâna cea neagră a dervişului să nu atingă țesăturile argintii de mătase numite „simciuj” sau prețiosul brocart auriu ce se aducea ca plocon hanilor puternici și trufași în semn de mare respect.

Pe această uliță Hagi Rahim zări un om care semăna cu cel căutat de dânsul. Necunoscutul ședea printre alți negustori bogați, înconjurat de perne mătăsoase. Chipul

lui slăbit și palid, ca hârtia de Samarkand, cu ochii înfundați în orbite, mărturisea că bolise greu. Negustorii din jur îi vorbeau cu deosebit respect și se întreceau, care mai de care, să-l îmbie să guste din plăcintele lor cu migdale, din turta dulce, din dulcețurile fierte în miere, din fisticuri și nuci prăjite. Negustorul cu pricina purta o haină de lână alb-cenușie și un turban colorat de mătase, și-și sorbea ceaiul dintr-o ceșcuță albastră de porțelan chinezesc. Pe arătătorul mâinii drepte îi sclipea în ape albastrii un inel cu o peruzea mare, aducătoare de sănătate.

Dervişul se opri în dreptul dughenei. Negustorii îi aruncară în căușul pomenilor câțiva bănuți. El însă nu se clintea, urmând să stea tăcut, în așteptare.

— Treci în pace! strigară ei. Ți-am dat destul.

Până la urmă negustorul cel lingav își întoarse și el privirea spre derviş și ochii lui negri se deschiseră larg, plini de uimire.

— Ce vrei de la mine? întrebă.

— Se spune că ești un om puternic și umblat și că ai văzut multe în călătoriile tale cu caravanele ce străbat întreaga lume, vorbi Hagi Rahim. Nu mi-ai putea răspunde la o întrebare?

— Dacă vrei să mă întrebi ceva din Cărțile sfinte, atunci află că sunt și oameni mai pricepuți decât mine: învățatele ulemale și sfinții imami. Eu nu sunt decât neguțător, știu doar să socotesc și să neguez postavul.

— Haide, ajungă-ți, cinstite derviș! Treci în pace! Îl luară la zor ceilalți negustori. Ți-am dat destul din dobânda noastră, și-i mai aruncară în *kiaşkul*³³ câteva nuci și plăcințele cu migdale.

— Nu, răspunsul tău îl aștept, pentru că întrebarea ce am a-ți pune este legată de tine și de viața ta, preacinstite neguțător.

— Atunci vorbește!

— Ascultă: dacă ai avea un prieten bun și credincios, care a împărtășit cu tine și suferințele și primejdiile unui drum greu și a îndurat cu tine împreună și foamea, și arșița deșertului, și viscolul zăpezilor, prețui-l-ai oare pe acel prieten?

— Cine n-ar prețui asemenea om? Spune mai departe.

Dervișul urmă, întorcându-se spre toți cei de față:

— Fie-vă casa luminoasă, diminețile vesele și băuturile dulci! Priviți și uitați-vă la mine, la omul care a fost și bogat, și prietenos cu toată lumea, și plin de izbândă în

---

³³ *Kiaşkul* - căuș, făcut de obicei dintr-o nucă de cocos.

toate, care a avut casa fericită și grădina înflorită, și masa veșnic așternută pentru ospăț. Eu însă n-am putut înlătura de către mine gârbaciul sorții aspre, loviturile năpastelor și relele arsuri ale pizmei. Și m-a tot urmărit așa, peste tot, cnutul negru al pacostelor, până când mi s-au golit mâinile și mi s-au pustiit curțile, până s-a uscat grădina și s-au înstrăinat soții oșpețelor mele. Atunci totul s-a schimbat. Mă hrăneam cu amărăciune, burta mi s-a lipit de spinare, somnul nu mai venea la vreme și nu-mi mai rumenea obrazii. Dar mi-a rămas un prieten. El singur nu m-a părăsit în pribegia mea, când peștera mi-a fost casă și bolovanii așternut, când tăpile-mi călcau desculțe pe țepi de mărăcine. Prietenul acesta m-a însoțit în slăvitul Bagdad și-n preasfântul refugiu al drept-credincioșilor – Meca. Tot timpul mi-a cruțat puterile, mi-a cărat traista și m-a încălzit în nopțile friguroase. Dar ziua fericitei schimbări a sorții întârzia, nu voia să se arate deloc. Și un trăsnet din senin m-a despărțit de acest prieten al meu tocmai când am ajuns în câmpia mănoasă a Horezmului. Și iată-mă acum frate pe veci cu sărăcia, fără prieten și fără adăpost...

Neguțătorul cu fața suptă întrebă:

— Cine și pentru ce te-a despărțit de bunul tău prieten?

Păi, dacă a fost și el în hagealâc cu tine în țara prorocului, poate purta și el acum o legătură albă la fes, în semn că-i pelerin umblat – un hagi. Cine s-a încumetat să vă jignească, pe el ca și pe tine?

— Pricina despărțirii noastre e un neguțător.

— Vorbește-mi despre el.

— Măcar că dintre toți oamenii eu sunt cel mai sărman, mi s-a întâmplat să aflu în cale un altul și mai amărât ca mine – un neguțător rănit de răi tâlhari și lepădat în voia sorții. L-am ajutat după puteri și rănilor le-am legat, și-am vrut să-l duc până în Gurgandj... Ba i-am păstrat ascuns și șoimul lui de aur...

Negustorul, care-l asculta cu sufletul la gură, tresări și îi curmă deodată vorba:

— Să nu mai spui nimic! Acuma știm cu toții ce s-a întâmplat cu acel rănit. Îl ai în fața ta. De mult tot cât să te gădesc și să-ți arăt întreaga-mi mulțumire. Dar, spune-mi, cine-i acel prieten de credință? Poate am să-l pot smulge din gheara cruntă a nevoii?

— Da, numai tu mi-l poți înapoia. El nu-ndrăznește să-și pună legătura albă și să se cheme sfânt hagi, căci poartă, ca și șeitan, o coadă, prinsă-n spate. E vorba de măgarul meu. Prea lacomul cârmuitor, hakimul unde ai zăcut, el mi-

a oprit măgarul. De-ai să m-ajutri să capăt un altul, n-am să-ți mai cer nimic. Asta e tot ce-mi doresc.

— Îți jur c-ai să-l recapeți pe al tău! L-am răscumpărat de la hakim și este aici, la mine-n staul. Auzi-l! Nu chiar el c-un răget te salută? Dar stai, că asta încă nu-i destul. Ești slobod să-ți alegi aici, din rafturi, orice-ți va fi pe plac: postăvuri – cele mai de soi – și cizme de saftianuri, veșminte câte vrei să iei, orice îți face trebuință.

— Nu, sunt derviș! Am asprul meu halat și atâta îmi ajunge. Dar totuși, dacă e să mă agăț de poala dărniciei tale, o fac rugându-te să-mbraci doar umbra asta a mea ce umblă goală. Ea mă-nsoțește peste tot și n-are chiar nimic ca să-și acopere de frig ale sale mădulare.

Neguțătorii izbucniră în râs:

— Tu șuguiești mereu, dervișe! Cum ai să-mbraci o umbră?

— Uitați-vă și voi, e-aici în fața voastră! Și dervișul le-arăță din ochi pe sărmanul Tugan care aștepta deoparte, sprijinit de un zid.

Neguțătorul cel palid bătu din palme.

— Hassan, porunci el slujitorului ce se înfățișase la chemarea lui. Însoțește pe băiatul acesta în dugheana unde se vând haine gata cusute, și îmbracă-l cum ai

îmbrăca un călător pornit la drum lung.

— Să-i dau chiar de toate?

— Da, să-l îmbraci „sor-ta-pai” (din cap până-n picioare). Să-i dai cekmen, șalvari, cămașă, colțuni, cizme, brâu și turban. Iar tu, cinstite „djihan-gheșt” (colindător al lumii), să vii diseară în casa mea. Hassan are să-ți arate cum poți ajunge acolo.

Slujitorul îi duse pe derviș și pe Tugan, acum stânjenit parcă, într-o dugheană mare, unde se găseau veșminte de tot soiul: bărbătești, femeiești și mici, pentru copii. Îi îndemna să aleagă lucruri cât mai scumpe, dar dervișul lua numai ce i se părea mai trainic, mai potrivit pentru o lungă călătorie. După ce ieșiră din dugheană cu Tugan înveșmântat ca orice fecior de târgoveț din Gurgandj, purtând un turban albastru în cap, Hassan îi înmână dervișului o pungă de piele și-i spuse:

— Stăpânul meu, cinstitul Mahmud-lalvaci mi-a poruncit să-ți dau acești cinci dinari de aur ca să nu duci lipsă de nimic pe drum. Și-apoi, în curtea noastră te așteaptă măgarul tău cu șaua pusă. Ți-l poți lua oricând. Pesemne că i-ai făcut cândva un mare bine stăpânului meu, rareori l-am văzut atât de mărinimos.

Seara Hagi Rahim veni la Mahmud-lalvaci acasă. Acesta-

I aștepta într-un chioșc frumos, îmbrăcat în verdeață, ascuns în mijlocul unei grădini mari. După ce-și sorbiră ceștile de ceai auriu și slujitorul îi lăsă singuri, neguțătorul întrebă în șoaptă:

— Despre ce șoim de aur ai pomenit astăzi în bazar?

Dervişul își scoase din cutele brâului plăcuța de aur și i-o dădu neguțătorului. Acesta o apucă grăbit, și-o ascunse în sân și spuse:

— Să-ți amintești mereu vorba mea. Oriunde-ai fi și orice s-ar întâmpla, chiar de-ar fi să se cutremure pământul, oricând auzi de mine, poți veni fără sfială să mă vezi și am să-ți întind întotdeauna o mână de ajutor. Ce-ai de gând să faci aici, în Gurgandj?

— Chiar mâine plec spre Buhara. Mă tem să mai rămân aici, unde-ți atârnă mereu deasupra capului un paloș căruia nu-i pasă dacă e vinovat sau ba acel ce va să fie lovit. Nu, mai bun este toiagul de drumeț și șleahul ce duce departe.

Capitolul 6 - URZELILE ÎMPĂRĂTESEI TURKAN-HATUN

Sub conducerea unei femei atât de inteligente, cum a fost Turkan-Hatun, înrâurirea aristocrației militare kâpceace a clătinat curând autoritatea tronului. Neîmpiedicați de nimeni, kâpceacii puteau secătui în voie pământurile ocupate de ei (deși veniseră acolo în chip de apărători) și făceau ca numele suveranului lor să fie urât de populație.

(Acad. V. Bartold)

Porțile se deschiseră larg și perechi-perechi de oșteni gătiți, în căciuli albe de berbec, cu caftane roșii vărgate, călări pe armăsari de soi, începură să iasă din curtea palatului, jucându-și în soare paloșele încovoiate.

Muhammed, șahul Horezmului, trupeș și falnic în turbanul lui înalt de mătase, împodobit cu fir de almazuri, ședea drept și posomorât pe spinarea murgului său pieptos, strâns în harnașament bogat, bătut în aurării. Halatul de brocart zmeuriu, brâul și teaca sabiei, încrustate cu nestemate, sclipeau orbitor în lumină. În urma lui veneau doi călăreți, tineri de tot. Unul din ei, smead la față, călărea voinicește un armăsar turkmen negru-corb. Era fiul hanului Bjelal-ad din și al soției sale

turkmene, atât de neiubită la curte. Celălalt pe un buiestraș pag, cu coama lungă neagră, împletită în nenumărate codițe subțiri, era un băiețel în halat de brocart – cel mai mic și mai iubit dintre feciorii șahului, fiul principesei kâpceace.

După ei urmau marii dregători ai Horezmului, strunindu-și caii acoperiți de valtrapuri purpurii.

Garda, din o mie de djighiți domnești, se împărțise în două cete. Prima mergea în fruntea alaiului, pe ulița principală a bazarului, croindu-i drum cu gârbacele prin mulțimea de curioși, cealaltă venea în urmă, încheind coloana.

La trecerea șahului toți cădeau în genunchi, lipindu-și fruntea de pământ. Nu le era îngăduit să se uite de aproape la stăpânul celei mai mari împărății islamice. Auzind trâmbițatul răsunător al lungilor surle de piele și bubuitul timpanelor, negustorii scoteau fuga din dughenele lor covoare înflorate și le așterneau în noroi, sub picioarele cailor.

Șahul Muhammed era obișnuit cu osanalele și strigătele de supunere. Privirea-i nepăsătoare luneca peste spinările fără de număr, încovoiate la copitele murgului său. Pe chipul puhav nu i se putea citi niciun gând. Albul

turbanului reliefa în chip deosebit stufoasa lui barbă neagră.

În fața marilor porți ale palatului împărătesei-mamă Turkan-Hatun, pe amândouă părțile drumului, se rânduiseră, pe-alesul, oșteni kâpceaci, tot unul și unul, în vestitele armuri de Horezm, cu neputință de străpuns cu nicio săgeată, în coifuri cu apărătoarele coborâte pe nas, înarmați cu lungile lor lănci subțiri și mlădioase.

— Trăiască și domnească ani mulți șahul Muhammed-neînvinsul! se înălțau, ca niște tunete, strigătele oștenilor, reluate de mulțime; oamenii se adunau de pretutindeni, veneau alergând de prin fundături și se cățarau pe acoperișurile caselor, pe crestele gardurilor de pământ.

Muhammed era surprins că, împotriva obiceiului, numărul oștenilor kâpceaci era foarte mare, de câteva ori mai mare decât toată garda lui. De ce-or fi fost adunați aici? Nu cumva i s-a întins o capcană? N-ar fi mai bine să facă de îndată cale-ntoarsă? Acum, cât nu e încă prea târziu! Nu, n-au niciun temei bănuielile lui! Cum să-ntindă capcane o mamă fiului ei? N-a lăsat el oare, după moartea tătâne-său, șahul Tekeș, întreaga putere în mâna mamei sale? Putere mare, deopotrivă cu a lui. N-au luptat oare oștile kâpceace din neamul ei Kanglî în toate bătăliile

alături de el, dobândind prăzi bogate cum n-a visat neam de neamul lor? Nu, mergem înainte!

Muhammed își șfichiui calul oprit în fața porților și din două salturi ajunse în curțile dinăuntru.

Doi bătrâni kâpceaci, îmbrăcați cu tot dichisul, îi prinseră calul de frâu. Horezm-șahul sări din șa pe lungul covor de catifea așternut spre scară. Vânjos și neîncovoiat în pofida anilor, el urcă treptele pridvorului susținut de coloane de lemn cioplit și, trecând fără păs pe lângă spinările înclinate, pătrunse în odăile răcoroase ale palatului împărătesei. Deodată în fața lui răsări un rob negru, cu un inel de aur în nas.

— Împărăteasa îl mpărăteselor te întâmpină cu bunăvoință în casa ei. Selam și plecăciune Măriei-tale! apoi negrul trase o perdea despărțitoare și strigă cu glas înalt: Măreția lumii! Păzitorul credinței! Paloșul islamului!

Șahul mai înaintă câțiva pași. În semiîntunericul sălii cu pereți îmbrăcați în lambriuri de lemn și ferestre zăbrelite apăru o siluetă scundă, luminoasă în veșmântu-i de brocart auriu. De amândouă părțile, adunați roată de-a dreapta și de-a stânga ei, încremeniseră ingenuncheați mai bine de douăzeci de hani kâpceaci din cei mai cu vază. Încrucișându-și brațele la piept, Muhammed se

înclină, mai făcu alți câțiva pași mărunți, se repezi spre mama lui și o salută murmurând:

— Selam, Turkan-Hatun, lumină a milei, nădejde a dreptății!

Faldurile aurii foșniră ușor. Turbanul rotund cu un surguci de pene de struț se plecă spre el aproape până la pământ, apoi se înălță iarăși.

— Sărmana și nefericita văduvă, mama ta, salută pe cel mai mare dintre domnitorii lumii. Fă-mi cinstea și bucuria de a te așeza aici, alături de mine.

Muhammed își dezdoi spinarea, ridică ochii și zări un obraz micuț, acoperit din gros de dresuri albe și rumenii, precum și doi ochi negri, înțepători, în care tremurau sclipiri aprinse. Turkan-Hatun ședea cu picioarele sub ea, pe un tron de aur scund, fără spătar, în opt muchii; Muhammed, stăpân al țării fiind, se cuvenea să șadă alături de împărăteasa-mamă, dar pe tron nu era loc pentru doi. Faldurile veșmântului de brocart îl ocupau cu totul, așa că șahul se așeză la picioarele ei, pe covor. Asta și urmărise Turkan-Hatun: ținea să arate kâpceacilor săi că horezm-șahul se află și șade mai jos ca ea.

Muhammed își înălță palmele spre cer, rosti rugăciunea cuvenită, apoi își trecu vârful degetelor prin barbă. Toți

hanii așezați în jurul lor murmurară rugăciunea îngânându-l.

Bătrâna împărăteasă începu să vorbească încet și duios, dând ușor din cap, și grămada de brocart porni să se legene în ritmul vorbirii, iar surguciul de pene de pe turban – să tresalte în același ritm:

— Te-am chemat, slăvite și iubite fiu al meu, să chibzuim laolaltă asupra unor trebi de seamă. Trebi ce sunt legate de fericirea și viitorul slăvitei noastre stirpe de horezm-șahi, precum și de soarta credincioșilor tăi supuși, hanii kâpceaci. Trebuie să veghem asupra scaunului și domniei noastre, să purtăm de grijă prietenilor noștri!

În sală liniștea era deplină. Doar prin ochiurile ferestrelor zăbrelite răzbătea de afară zvonul strigătelor de slavă: „Trăiască ho rezim-șahul!”

— Te-ascult, preaînțeleaptă mamă a mea!

— A ajuns și până la umilul meu bordei vorba cum că ai de gând să pornești din nou la luptă spre meleaguri depărtate, cum că din nou vei străbate pe aprigu-ți armăsar câmpurile de bătălie. Cine poate citi înainte de vreme voia Celui atotputernic scrisă în „Cartea sorții?” Ce ne vom face dacă vei cădea ca un mucenic al dreptei credințe și te vei înălța ca fulgerul în grădinile raiului? Aici

pe pământ, în lipsa brațului tău puternic „s-ar putea isca neorânduială, ferească-ne Allah de așa ceva! Or, știm că mândrul nostru nepot și fiu, Djelal ad-din, ține în mare cinste sfatul turkmenilor săi și arde de nerăbdare să ne taie pe noi toți, kâpceacii de neam! De aceea cuvine-se să chibzuim din timp dacă n-ar fi bine ca în locul lui să lași vremelnic altcuiva domnia asupra împărăției Haremului?

— Înțelepte vorbe! mai de preț ca almazurile! înălțară glas hani.

— Așadar, urmă Turkan-Hatun, sfătuitu-ne-am cu acești cei mai de seamă hani din neamul kâpceacilor, înrudit nouă, și am hotărât, preaiubitul meu fiu, să-ți aduc la știre rugămintea întregului norod kâpceak de a-ți lăsa cu diată scaunul domnesc celui din urmă născut al tău, Kuth ad-din Ozlag-șah, fiul iubitei tale soții de neam kâpceak, iar pe Djelal ad-din să-l trimiți pârcălab peste meleagurile de la capătul țării, fiind el o necurmată primejdie pentru tine și pentru moi toți!

Întreaga adunare amuți în așteptarea celor ce va răspunde șahul. Muhammed tăcea și el, răsucindu-și pe degetul tremurător o viță a bărbii sale mătăsoase.

— Dacă te vei arăta potrivit rugăminții lor, toți kâpceacii părăsi-vor de îndată Horezmul și se vor trage în

stepele lor. Cât despre mine, asemeni celei mai din urmă dintre nevolnice, porni-voi în urma lor pe drumul pribegiei și al cerșitului...

Văzând că șahul tot mai stă în cumpănă, Turkan-Hatun întoarse capul. În spatele ei stătea în picioare tânărul vechil al moșilor împărătesei, Muhammed ben Salih, până nu demult *guliam* (căpetenie a slugilor domnești), ridicat de ea în cin pentru frumusețea chipului său. Acesta înțelese îndată semnul micuței mâini înălțate a poruncă, ieși din sală și se înapoie peste o clipă aducând de mână pe băiețelul de șapte ani Kuth ad-din Ozlag-șah, înveșmântat și el tot în brocart.

— Iată pe noul vostru moștenitor al tronului, spuse Turkan-Hatun, cu glas aspru și poruncitor. Vestesc hanilor kâpceaci, becilor, căpitanilor de oaste și poporului că horezm-șahul Muhammed binevoiește a vedea în el reazemul de nădejde al scaunului domnesc.

Toți hanii săriră în picioare, prinseră pe micuțul șah în brațele lor și-l săltară de câteva ori în văzduh.

— Trăiască și înflorească sultanul kâpceak, cel de-un sânge cu noi!

Muhammed se ridică și el, primi în brațe pe ultimul său născut și-l așeză alături de bunica Turkan-Hatun.

— Ascultați, cinstiți hani. După cum ați văzut, am împlinit voința voastră, acum îndepliniți și voi rugămintea mea. Vechiul meu vrăjmaș, Nasir, califul din Bagdad, a început iarăși să urzească împotriva mea și să pună la cale răzvrătirea țărilor supuse mie. N-are să fie pace în împărăția Horezimului atâta timp cât Nasir-tâlharul nu va fi răsturnat. Abia atunci înălțavom calif în locul lui o față bisericească, aleasă de noi și supusă nouă. Iată de ce n-am să-mi aflu odihnă până când nu vor fi făcute praf și pulbere **Oștile** califului și nu voi fi înfipt ascuțișul suliței mele în preasfânta țărână a Bagdadului.

Căpetenia hanilor kâpceaci, un bătrânel uscățiv cu ochi pe jumătate orbi, și barba fuilor subțire și cărunț, rosti răspicat:

— Noi, toți ca unul, îndrepta-vom caii spre locul arătat de brațul tău viteaz. Dar mai întâi de toate cuvine-se să potolim așezările noastre, să ajutăm pe neamurile noastre îngrozite. Din stepa kâpceacă ne-au venit crainici. Și povestesc ei că dinspre soare-răsare s-ar fi revărsat asupra-le oameni neștiuți de nimeni, păgâni sălbatici, care nu au știință de sfânta lege a Islamului. Și au tăbărât asupra pământurilor noastre cu cirezi, cu cămile, cu nenumărate harabale. Ne-au răpit pășunile, au alungat

vitele noastre. Cu mare grabă trebuie să pornim într-acolo, să nimicim hoardele de sălbatici păgâni, să le luăm turmele, iar pe femeile și copii lor să-i dăm robi oștenilor noștri.

— Treci, preaslăvite, în fruntea oștilor și du-le în stepele noastre!

Un mirza-diac cu kala mul în mână se apropie de horezm-șah și se lăasă în genunchi la picioarele lui, întinzându-i un pergament scris din vreme.

— Ce este asta?

— Este înalta poruncă ce-o dai pentru înscăunarea fiului tău iubit, mezinul Kuth ad-din Ozlag-șah ca urmaș al tău la domnie. Vremelnic, până va ajunge el la vârsta bărbăției, proteguitoare a lui și stăpână a Horezmului rămâne bunica tânărului șah și mama ta, împărăteasa Turkan-Hatun. Iar dascăl al urmașului tău și mare vizir al Horezmului îl numești pe cinstitul vechil al bunurilor împărătesei-mamă, Muhammed ben-Salih.

— Iar tu, slăvitul meu fecior, nebiruitule șah al Horezimului, Muhammed, în timp ce noi vom veghea asupra împărăției, tu putea-vei străbate lumea roată cu oștile tale și birui pe cine dorești.

Muhammed iscăli hrisovul fără să-l mai cerceteze și

întinse trestia mamei sale. Împărăteasa luă kalamul și scrise apăsător, cu slove mari: TURKAN-HATUN, STĂPÂNĂ A LUMII, ÎMPĂRĂTEASĂ PESTE TOATE FEMEILE DE PE PĂMÂNT.

Șahul Muhammed întoarse capul căutând pe primul său născut, Djelal ad-din. Se temea să-i întâlnească privirea. Dar Djelal nu era acolo. Vechilul șahului șopti la urechea stăpânului său:

— Hanul Djelal ad-din, văzând adunată atâta oaste kâpceacă a murmurat: „Eu nu sunt berbece să intru în această călsăpie a kâpceacilor”, și, cotind din drum, s-a făcut nevăzut precum vântul.

Capitolul 7 - MĂRGĂRITARUL HAREMULUI

Pe umerii vechilului apăsa și grija pentru „buna stare sufletească” a celor trei sute de neveste ale horezm-șahului. Tot el trebuia să vegheze neobosit asupra purtării lor, și dacă ar fi băgat de seamă vreun semn de neliniștitoare ușurătate, se cuvenea să dea de știre însuși

măriei-sale stăpânul Horezmului.

Primind porunca șahului de a cerceta gândurile și a afla pricina suspinelor și lacrimilor fetei aduse din stepa turkmenă, vechilul trimise după ghicitoarea Ilan-Torci (Solz de șarpe)., mare meșteră în descurcarea nepătrunselor viclenii muieresti. Tot ea era și solomonăreasa curții, doftoroaia și povestitoarea basmelor de haz și de groază.

După ce ascultă până la capăt vorbirea încețoșată a vechilului, Solz de șarpe înțelese că trei întrebări îl frământă cu osebire pe acesta: dacă nu oftează cumva Ghiul-Djamal după vreun mândru djighit lăsat în stepă, dacă nu întreține niscai tainice legături cu nesupușii turkimeni, și dacă a avut sau n-a avut fata un jungher la ea în noaptea când a fost adusă în iatacul șahului.

— Am priceput ce vrei, spuse bătrâna întinzând palma spre el.

Vechilul îi lăsa în mână câțiva bănuți.

— Bine, dar nu văd niciunul de aur?

— Ai să vezi și de aur, când îmi vei aduce știri mai de seamă...

Bătrâna vrăjitoare, uscățivă și negricioasă, cu mari inele de argint în lobul urechilor, deschise portița, intră în curtea noului mărgăritar al haremului și se opri. Mijindu-și ochii

negri, zgrițuroaica cercetă curtea nu prea mare, împrejmuită cu ziduri înalte. Ca și în curțile celorlalte neveste ale șahului, pe latura din fața porții se întindea o clădire lungă, cu un singur cat, fără ferestre, dar cu un pridvor spre care se deschideau cinci uși cu două canaturi, date de perete. În mijlocul curții curgea un pârâiaș ce se vărsa într-un bazin rotund, străjuit de două răzoare bogate de trandafiri înfloriți. Iar în fund, sub un plop rămuros de munte, se înălța o arătoasă iurtă turcrnenă îmbrăcată în pâslă albă și șnururi multicolore.

Ilan-Torci își îndreptă cuviincios halatul tărcat și se îndreptă spre bazin. O fată micuță și foarte smeadă, cu ochi negri, migdalați, ședea pe bordura de piatră a bazinului, scotea cu vârful degetelor dintr-o căniță albastră de Kașcar boabe de orez fiert și le arunca în apă unor mici carași argintii. Solz de șarpe se lăsă în genunchi pe lespezile de piatră, sărută poala cămășii zmeurii a fetei și se porni să vorbească surd, cu glas cântător:

— Selam și închinare ție, preafrumoasă Ghiul-Djamal, Zâmbet de floare! îngăduie-mi să-ți sărut mâinile luminoase, să ating umbra-ți tremurătoare!

Și vrăjitoarea se așeză lângă fată. Vorbele-i de duiosie, de încântare, de măgulire curgeau într-un șuvoi

neconținut, în timp ce-n sinea ei bătrâna-și spunea: „De ce-o fi îndrăgit-o padișahul? E mărunțică, pârguită de soare precum caisa, nare nici nurii, nici trupeșia făloasă a celorlalte flori din haremul lui! Nemaiauzite sunt ciudățeniile stăpânilor noștri!”

— Ce vorbe cutreieră stepa acum? îi curmă pălăvrăgeala Ghiul-Djamal.

— Deunăzi un han din stepă a trimis după mine o cămilă ca să viu la el și să-l lecuiesc de dorul ce-i poartă fetei iubite. Acolo toată lumea te pomenește de bine și te ferește pentru soarta ta. „Horezm-șahul, spun oamenii, o iubește pe frumoasa noastră turkmenă mai mult decât pe toate celelalte neveste ale lui. I-a pus în fiecare deget câte un inel cu nestemate ce împroașcă în jur scânteieri albastre. I-a ridicat o iurtă albă, plină de covoare scumpe persienești, și în fiecare zi îi trimite din cuhniile sale fazani fripți și boboci de rață cu fistic...”

— Numai cu numele îi sunt padișahului soție, când colo nu-s decât a trei sute una roabă din harem! mai curând mi-ar plăcea să fiu nevasta unui djighit de rând. În stepă, spui, fetele-mi jinduiesc soarta, mie însă mi-e dor de vântul ce poartă prin Kara-Kum mireasma pelinului și a ierbii. Aici mă doare capul de duhoarea cuhniilor

împărătești. Ce folos de iurta cea albă, dacă nu văd în juru-mi decât zidurile cenușii, foișorul de strajă și acest singuratic plop bătrân? Ieri am izbutit să mă cațăr în vârful lui și să văd zărilor albastre ale stepei, dar eunucii m-au tras jos. Seara mi-au tăiat până și funiile de la scrânciob. Spune și tu, fericire-i asta?

— O, de-aș avea numai a suta parte din câte le ai tu aici, nespus aș fi de fericită. Dar mie nu-mi aduce nimeni boboci de rață cu fistic!

— Fetelor, strigă Ghiul-Djamal, așterneți dostrahanul! Iar până atunci tu, mătușă, ghicește-mi în bobi.

Două roabe dădură fuga spre iurta cea albă. O turkmenă bătrână cu o broboadă roșie pe cap, tivită cu bănuți de argint, se apropie de Ghiul-Djamal, se lasă la pământ și n-o mai slăbi din oichi pe vrăjitoare.

Solz de șarpe așternu pe lespedea de piatră o basma galbenă ca șofranul și răsturnă pe ea, dintr-un săculeț de pânză roșie, un pumn de bobi albi și negri. Apoi cu un bețișor subțire de os prinse a face tot felul de cercuri pe deasupra bobilor și a bolborosi cuvinte neînțelese, în limba nomazilor „liuli” din Afganistan. De la o vreme, holbându-și privirea arzătoare și rotindu-și albul-vinețiu al ochilor, tălmăci în șoapte răgușite:

— Uite ce spun bobii în graiul lor, pe care mi l-au deslușit oamenii bătrâni. Colindă stepa un djighit. Măcar că-i tânăr, e un batâr – viteaz fără seamăn. Dacă-ntâlnește tigru, nu se teme de el, îl săgetează pe dată. Zece tâlhari de-l încolțesc, se-aruncă asupra lor și pe toți îi taie. Și djighitul acesta îți duce dorul, se chinuie, nu doarme nopți în șir, ascultă mereu stihurile de iubire ale cântărețului – bahși, ascultă și cată spre cer... „Ochii ei, zice, asemeni stelelor sunt”. Văd că suspini? N-am spus bine?

Ghiul-Djamal tresări. Talerii de aur și argint cusuți la cămașa ei zăngăniră. Fata apucă un galben și vru să-l smulgă din cusătură, dar nu izbuti.

— Ene-djan, adă-mi foarfeca!

Ilan-Torci își furișă întrebarea vicleană:

— Dar unde ți-e pumnalul cu mâner de os? Ca orice fată din stepă, trebuie să-l ai întotdeauna la brâu.

O umbră de neliniște pâlpoi pe chipul fetei. Bătrâna turkmenă de lângă ea se ridică agale și aduse din iurta albă o foarfecă mare, din cele cu care se tund firele de lână la țesutul covoarelor. Ghiul-Djamal desprinse de pe cămașă un galben de aur și-l strânse în pumn.

— Ai născocit adineauri o poveste cu un djighit ars de dragoste. De ce nu-mi spui și numele lui?

— Bobii nu vor să mi-l împărtășească. Numai inima ta poate ghici cum îl cheamă pe flăcăul ars de iubire.

— Oștenii kâpceaci m-au adus cu sila aici în haremul padișahului, în timp ce în stepă mulți djighiți se întreceau să-mi câștige inima. Dar bătrânii ne întreabă oare pe noi, fetele, după cine tânjește inima noastră?

— Ba, coțofana asta tuciurie a încurcat toate ițele, se amestecă în vorbă turkmena cea bătrână. O soție de-a padișahului nu poate purta în inimă decât un singur nume – pe al stăpânului nostru Muhammed horezm-șah, fermecător ca Rustem³⁴ și viteaz ca Jiskenider. După cum orice femeie din palat nu trăiește decât pentru el și nu se gândește decât la el. N-o asculta pe baba asta vicleană, Ghiul-Djamal!

Un eunuc gras, cu un uriaș turban alb, se ivi la porțiță și făcu un semn ghicitoarei. Aceasta dădu fuga să vadă ce vrea atotputernicul păzitor al haremului și şușoti cu el în mare taină. Apoi se întoarse, căzu cu fața la pământ și, atingând cu buricele degetelor poala hainei lui Ghiul-Djamal, îi spuse:

— Iartă-mă, domniță, pe mine, netrebnică. Acum mă cheamă la ea mama noului nostru șah-urmaș Ozlag, vrea

---

³⁴ *Rustem* – erou al eposului popular iranian.

să-i ghicesc și ei. N-am nicio clipă de răgaz și odihnă... și, sărutând încă o dată galbenul căpătat, porni în urma eunucului și se pierdu dincolo de porțiță.

Capitolul 8 - UN ADUCĂTOR DE VESTE REA POATE ADUCE ȘI BUCURIE

Horezm-șahul vedea de trebile împărăției într-una din odăile cele mai îndepărtate ale palatului. „Și pereții au urechi”, dar ele nu puteau răzbate în odaia aceasta fără ferestre, căptușită cu covoare, aducând mai curând a fântână, unde numai sus de tot, în gaura din bagdadie, scliffea noaptea câte o steluță. Aici șahul nu se temea să vorbească gealatului său de credință sau să asculte pe vechilul palatului, care-i povestea ultimele isprăvi ale tânjitoarelor sale neveste fără de număr. Aici își dădea șahul poruncile șoptite: „În mare taină strâns de gât să fie necugetatul han, care la beție a băsnit vrute și nevrute despre stăpânul său”; sau „câțiva călăreți trimiși să fie, cu fețele acoperite, la conacul zgârcitului moșneag bogat care de mult n-a mai dăruit șahului cuvenitul talger cu

galbeni". Nu o dată s-a întâmplat ca după un asemenea tainic sfat al horezm-șahului cu gealatul său, a doua zi, în zori, din foișorul cel înalt să se prăvălească vreun necunoscut, urlând amarnic. Nu o dată în lumina săracă a lunii noi, călăii curții zvârleau dintr-o barcă în apele repezi ale Djeihunului saci legați la gură, în care se zbăteau cine știe ce oameni urâți de șah. Pe urmă pe fața largă a apelor fluviului răsună cântarea:

*Trandafiri purpurii înfloresc în grădinile tale,
Primăvara pe-alei cântă-n noapte privighetori.*

Iar luntrașii reluau cu grăbire refrenul:

O, Horezmule preaminunat!

În seara cu pricina Muhammed ședea posomorât și tăcut, iar vechilul curții îi spunea din fir-a-păr cu cine s-a văzut peste zi hanul Djelal ad-din:

— Au fost la el trei turkmeni pe armăsari frumoși cu picioare lungi. Unul dintre ei își ascundea chipul cu un șal. Am băgat de seamă doar că era tânăr, țăntoș, și avea ochi ageri, ca de uliu.

— Și de ce n-ai pus mâna pe el?

— Își lăsase în dumbrava din apropiere un pâlc întreg de călăreți, vreo patruzeci de turkmeni ca plopilor. Dar în bazar, la ceainăria lui Merdan, unde trag de obicei turkmenii, un

om de-al meu a auzit în câteva rânduri că se șoptea numele lui Kara-Koncear.

— Kara-Koncear, spaima caravanelor?

— Chiar el, slăvite hazret-stăpâne. Dar cuvine-se ca un mare han, urmaș la domnie...

— Urmaș la domnie nu mai este.

— Însuși Allah vorbește cu glasul tău! Oricum, nici măcar un bek oarecare nu se poate înjosi într-atât, nu poate sta de vorbă cu un tâlhar de drumul mare...

— Câte nu se întâmplă în aceste vremuri tulburi!

— Nu socotește măria-ta că dacă Djelal ad-din ar pleca mai depărtîșor, în hagialâc de pildă la mormântul prorocului, în Sfânta Meeca, ar înceta și urzelile lui cu turkmenii?

— L-am miluit cu marea cinste de pîrcălab al ținutului Ghanzi, de la capătul țării, în coasta Indiei. Dar și acolo va aduna în juru-și pe toți hanii răzvrătiți și fără astâmpăr pentru a-i îndemna să lovească împărăția Kitaiului. Și pe urmă Horezmul are să se îmbucătățească felii-felii, ca un pepene despicat de cuțit. Nu, să rămână aici Djelal ad-din, sub mîna mea, să-l simt când se mișcă.

— Înțelepte cuvinte!

— Bine, dar ascultă aici, vechilule, și nu mai da din

coadă! Dacă mai aflu o dată că tâlharul Kara-Koncear se plimbă în voie prin Gurgandj ca prin pășunile lui, capul tău cu ochii stinși are să fie înfipt într-o țeapă spre desfătarea hanului Djalal ad-din, chiar în poarta palatului său.

— Ferească-ne Allah de una ca asta! bâigui vechilul, trăgându-se de-a-ndărătelea spre ușă.

În locul lui intră un eunuc bătrân.

— După cum a poruncit măria-ta, hatun Ghiul-Djamal s-a înfățișat în iatac și așteaptă voia stăpânului.

În silă parcă, șahul se ridică în picioare.

— Să mi-o aduci încioace, în odaia covoarelor...

Apoi ieși în coridor, se aplecă să treacă printr-o ușă scundă și urcă o scară răsucită melc. Ajuns în cămăruța de la capătul treptelor, se înclină spre o mică fereastră cu zăbrele de lemn și așteaptă să vadă ce se va petrece în odaia covoarelor.

Bătrânul eunuc, spân, cu spinarea încovoiată și șoldurile late strânse într-un șal de Kașmir, descuie ușa împodobită cu creștături. Ținea în mână un sfeșnic cu patru lumânări pe jumătate arse.

Întorcându-se spre silueta micuță în mătăsuri pestrițe, bătrânul oftă a părere de rău.

— Ei, haide, să mergem! o îndemnă el cu glăscioru-i

ascuțit și trase în lături un polog greu de catifea, luminându-i trecerea cu sfeșnicul ridicat deasupra capului.

Ghiul-Djamal intră, plecându-se cu fereală, ca de teama unei lovituri venite de sus, își lăsă papucii în prag și făcu doi pași înainte.

Odaia îngustă, căptușită cu covoare roșii de Buhara, părea o cameră de jucărie. Doar plafonul ei se pierdea undeva sus, în întuneric.

Eunucul ieși. O cheie se răsuci zgomotos în broască. Sus pe perete se luminează o fereastră ovală, cu gratii meșteșugit răsucite – pesemne că acolo lăsase eunucul sfeșnicul cu lumânările aprinse. Peretele dimpotrivă avea și el, la aceeași înălțime, o fereastră la fel. N-o fi privind-o cineva pe geamul acelei ferestre?

Ghiul-Djamal auzise șoptindu-se printre curteni despre o» oarecare odaie a covoarelor. Femeile din harem spuneau că Acolo ar gătui gealatul Djihan-Pehlevan pe nevestele șahului dovedite a fi necredincioase, și că însuși horezm-șahul urmărește osânda prin fereștrăica frumos zăbrelită din suișul peretelui. S-o fi găsimd ea chiar în acea cămară a covoarelor?

Fata dădu ocol camerei. Pe dușumea erau așternute câteva covoare mici, din acelea pe care se îngenunchează

pentru rugăciune. „Nu cumva chiar în aceste covorașe sunt înfășurate femeile osândite când sunt scoase noaptea din palat?”

Ghiul-Djamal adună într-un colț câteva pernițe de mătase înflorată și se așează pe ele, tresărind la orice foșnet, cât de ușor.

Deodată covorul greu ce perdeluia ușa se săltă și de sub el răsări capul unei fiare. În semiîntunericul încăperii, ochii sălbăticiunii aruncau scânteieri verzi.

Fata sări în picioare și se lipi îngrozită de perete. Fiara, galbenă cu pete negre se strecură lin în cameră și se lungi pe dușumea cu capul culcat pe labele din față. Doar coada-i lungă se mai zbatu multă vreme izbind în podea.

„Un pardos, își spuse Ghiul-Djamal. Un pardos de vânătoare, învățat să sfâșie oameni. Dar fetele de turkmeni nu se lasă ucise fără să lupte!” Se plecă în genunchi și apucă cu amândouă mâinile marginea covorului. Mârâind, pardosul porni spre ea.

— Vai-uliei! Ajutor! strigă fata și ridică marginea covorului... Săritura fiarei o răsturnă. Se strânse ghem, ascunzându-se sub covor. Pardosul izbea cu labele, căutând să sfâșie țesătura groasă.

— Ajutor! Mi-a sunat ceasul din urmă! mai strigă Ghiul-

Djamal și îndată auzi o lovitură puternică în ușă însoțită deglasuri care se certau. Strigătele oamenilor de afară și urletul sălbăticiunii crescură... Apoi zgomotele încetară... Cineva îndepărtă covorul...

Un djighit înalt și slab, cu o căciulă neagră de berbec în cap și cu obrazul sfâșiat de la tâmplă până la bărbie, stătea lângă fată și își ștergea paloșul-koncear de colțul covorului. Bătrânul eunuc își încleștase degetele în mâneca djighitului și încerca să-l scoată afară din cămara covoarelor.

— Cum ai îndrăznit să pătrunzi aici în odăile oprite oricărui bărbat? Ce-ai făcut, om nefericit? Cum ai îndrăznit să ucizi pe cel mai drag pardos al padișahului? Stăpânul te va trage în țeapă!

— Dă-mi pace, spânule! Că-ndată-ți iau și ție capul!...

Ghiul-Djamal încercă să se ridice, dar căzu din nou fără putere pe grămada de perne. Pardosul zăcea în mijlocul odăii, și-ai fi zis că își ține între labe capul retezat. Trupul i se mai cutremura încă.

— Ești tea fără, hatun!

— Tu însă ești rănit rău, viteazule djighit. Sângele-ți șiroiește pe față!

— Fleacuri! O urmă de rană de-a curmezișul obrazului e

o podoabă pentru oștean.

Timur-Melik, căpetenia străjilor, intră valvârtej în odaie. Mai mulți oșteni se îngrămădeau la ușă.

— Cine ești? Cum ai pătruns în palat? Cum te-ai încumetat să omori străjile? Dă-mi armele tale!

Fără să se grăbească prea tare, necunoscutul își băgă sabia în teacă și răspunse netulburat:

— Dar tu cine ești? Nu cumva chiar mai-marele străjerilor, Timur-Melik? Selam și plecăciune! Trebuie să văd pe horezm-șah, aduc vești de cea mai mare însemnătate pentru el. Vești rele din Samarkand.

— Cime-i îndrăznețul acesta? tună o voce poruncitoare. În camera covoarelor intră cu pași mari însuși horezm-șahul, cu mâna încheștată pe mânerul pumnalului de la brâu.

— Selam și plecăciune, mărite șah! spuse djighitul, ducându-și palmele la piept și înclinându-se ușor. Apoi își îndreptă mândru spinarea. Tu te ții aici de glume și sperii cu pisicile tale de stepă pe femeile cele slabe, în timp ce-n lume se petrec lucruri de seamă. Am întâlnit pe drumul cel mare al caravelor un olăcar din Samarkand. Își prăpădise calul gonindu-l avan și își urmase calea pe jos până l-am văzut căzând sleit de atâta alergătură. Țipa ca

zărghit: „La Samarkand e răsccoală. Kâpceacii sunt urmăriți și uciși, iar trupurile lor atârnă în pomi, ca leșurile berbecilor în căsăpie. În fruntea răsculaților, stă Sultanul Osman, ginerele tău, pârcălab al Samarkandului. A vrut s-o ucidă și pe fiica ta, ea însă împreună cu vreo sută de djighiți neînfricați s-a închis în cetate și luptă zi și noapte. Iată o carte de la fiica ta...”

Horezm-șahul smulse din mână djiighitului sulul roșu pe care i-l întindea și îl deschise cu vârful pumnalului.

— Las' că le-arăt eu răsccoală! mormăia el, străduindu-se să citească în întunericul acela rândurile scrisorii. De când îl știu Samarkandul a fost un cuibar de răzvrătiți. Ascultă, Timur-Melik! Adună-mi pe dată sotniile de kâpceaci! Mă pornesc spre Samarkand. N-au să-mi ajungă plopii și funiile ca să spânzur pe toți îndrăzneții care s-au încumetat a-și ridica mâna asupra umbrei lui Allah pe pământ... Femeia să fie dusă înapoi la iurta albă și să-i fie adus vraciul cel mare... Pe tine, voinice, cum te cheamă?

— O, ce-nsemnătate are! Ia, un djighit mărunț din pustiul cel mare!

— Mi-ai adus o „veste neagră”. După datina din bătrâni, cuvine-se ca eu să dau morții pe „aducătorul de veste rea”. Dar pe lângă toate celelalte mi-ai ucis și pardosul cel

mai iubit. Ce moarte să-ți poruncesc?... Zău nu știu...

— Știu eu, stăpâne! spuse Timur-Melik. Îngăduie-mi s-o spun.

— Spune, viteazule Timur-Melik, hotărăște-o în numele meu, s-o afle și îndrăznețul acesta.

— În trebile militărești o zi, ba chiar un ceas de întârziere e totuna cu o înfrângere. Djighitul ne-a dat dovadă de multă osârdie și a adus măriei-tale o carte bună și de mare preț. Se spune într-însa că fiica ta e sănătoasă și ține piept bărbătește dușmanilor, ca un vrednic oștean. Tu însuși, mărite stăpâne, ai să pornești chiar acum în goana mare spre Samarkand și ai să ajungi la vreme ca să-ți scapi de pieire viteaza odraslă. Pentru o asemenea slujbă, șahul iartă djighitului de nouă ori nouă păcate grele, iar în schimbul pardosului descăpățânat padișahul nostru căpăta-va un altul și mai fioros: chiar pe acest djighit fără teamă. Și îl va înălța sutaș peste un pâlc de turkmeni călări, aleși de el însuși. Sutașul și sotnia lui să intre de astăzi în corpul străjerilor tăi de credință...

Horezm-șahul stătea uimit răsucindu-și pe degetul cu inel de almaz un smoc al negrei sale bărbi.

— Șoimul nu se întoarce din cale, horezm-șahul nu-și calcă vorba, spuse cu semeție djighitul. Unde poruncești

să duc pe tânăra turkmenă?

Și aplecându-se o ridică în brațe pe Ghiul-Djamal. În prag se mai opri o clipă, înalt, uscățiv, posomorât, și întorcându-se spre pa di șah îi spuse, ca de la egal la egal:

— Selam și plecăciune de la Kara-Koncear, spaima caravelor tale! După care își văzu de drum tot atât de liniștit și de mândru.

Șahul se uita la Tiimur-Melik și nu știa dacă se cuvine să se înfurie sau să-i mulțumească. Timur-Melik izbucni în râs nestăpânit.

— Nu, zău, isteț voinicul! Și tu care spuneai, stăpâne, că în turkmeni nu-ți poți pune nădejdea. Păi, cu o oaste de djighiți ca el ai să-ți supui întreaga lume.

Trecură mai multe zile. Într-o noapte întunecată, când semiluna palidă ajunsese deasupra minaretului, câteva umbre tăcute lunecară pe lângă zidurile palatului, se strecurară într-o ulicioară dosnică și se opriră sub ramurile plopului pletos ce se revărsau peste zidul curții.

O scară împletită din păr de cal cu un cârlig la capăt fu aruncată pe creasta zidului împrejmuitoar. Una din umbrele mute se cațără pe scară. Deasupra iurtei albe se înălța un fuior de fum, prin crăpăturile pâslei albe răzbătea lumină, în noapte răsună un țipăt de bufniță și din iurtă ieși o

femeie înfășurată în șal.

Cineva îi vorbi din întuneric:

— Toți turkmenii sunt frați. Selam și plecăciune. E bine sănătoasă hatun Ghiul-Djamal?

— Sunt slujnica ei. Jale mare s-a abătut peste capetele noastre! Horezm-șahul a plecat de trei zile cu oștile lui să potolească răscoala din Samarkand. Curtea e străjuită acum de ochii neadormiți ai bătrânei scorpii, împărăteasa-mamă Turkan-Hatun. Ea a poruncit ca mângâierea noastră, Zâmbetul de floare, să fie mutată în turnul de piatră și paza ei să fie îndoită. Spunea că acolo va rămâne Ghiul-Djamal până la moarte.

— Strecoară-te la ea. Uite un dinar de aur pentru eunucul haremului și încă doi pentru străjeri. Spune-i lui hatun Ghiul-Djamal să ceară împărătesei-mamă îngăduința de a se ruga la mormântul șeicului sfânt, care se află afară din oraș, pe drumul cel mare. Turkan-Hatun n-are să îndrăznească a o opri de la rugăciune. Iar când Zâmbetul de floare va ieși din oraș, Kara-Koncear are să facă tot ce trebuie.

Umbra încălecă din nou creasta zidului și se pierdu în beznă.

Slujitoarea rămase șoptind:

— Nu-i om pe lume mai rău și mai viclean ca Turkan-Hatun! Cine îi poate sta împotriva când își pune ea în gând să șteargă pe cineva de pe fața pământului?

Capitolul 9 - ÎN GRĂDINA HANULUI SURGHIUNIT

*Iată-mi calul, și iată-mi paloșul! Ei amândoi îmi
înlocuiesc ospețele din grădină*

(Ibrahim Monfeser, sec. X)

Timur-Melik era un căpitan încercat, trecut prin multe bătălii. Nu se temea de primejdii. Nu o dată vâjâise sabia vrăjmașă deasupra capului său, se înfipsese lancea în scutul său, străpunseseră săgețile zalele sale. Îl sfâșiasse pardosul, îl doborâse tigrul și moartea însăși fâlfâise în jurul lui, acoperindu-i ochii cu cețuri negre. Ce l-ar mai putea speria? De aceea, fără să se teamă de mânia șahului, Timur-Melik porni spre grădina Tillialî de la capătul orașului ca să răspundă la poftirea stăpânului grădinii, Djelal ad-din, feciorul căzut în ne-mila tatălui său horezm-

șahul.

Îl găsi pe tânărul han în fundul grădinii. Djelal ad-din sedea pe covor, singur, cufundat în gânduri. Zărindu-și oaspetele, hanul sări în picioare să-l întâmpine.

— Salam ție, viteazule Timur-Melik! Am poftit mai mulți prieteni să vie la mine, dar cei mai mulți dintre ei mi-au și trimis „amărăciunea” lor, vestindu-mă că bolnavi fiind n-au să poată veni. Doar trei voinici din stepă și cu tine, Timur-Melik, nu s-au temut să calce în casă. Surghiunitului stăpân al cetății Ghazni, pe care, firește, ochii mei n-au s-o vadă nicicând.

— Voia șahului e sfântă pentru noi! spuse Timur-Melik și se lăsă pe *covor*.

— Sunt eu vinovat că m-am născut dintr-o mamă turkmenă, în timp ce kâpceacii vor cu toții un urmaș la domnie din neamul lor? urmă îngândurat hanul. N-are decât să fie kâpceak viitorul șah, dar să-mi îngăduie tata să plec ca oștean de rând la granița împărăției lui, unde ciocnirile cu vrăjmașul nu încetează niciodată. Mie îmi sunt dragi caii focoși, săbiile sclipitoare, vânturile stepei și nu vreau să mă lăfăiesc legănat de cântecele și basmele moșnegilor.

— Bine, dar bătăliile ne împresoară de pretutindeni, îi

răspunse Timur-Melik. Hanii kâpceaci îi cer horezm-șahului să-și pornească oștile spre stepele lor. S-a ivit acolo dinspre răsărit un popor neștiut, care ne ia pământurile, alungă turmele kâpceace de pe pășunile cele mai bune...

— Mai bine-ar face tata să alunge din Horezm pe toți hanii kâpceaci și să domnească fără ei. Kâpceacii s-au boierit și s-au stricat. Dacă șahul are să fie vreodată la strâmtoare, ei au să-l trădeze.

— Ce te face s-o crezi?

— Când șahul își pierde încrederea în poporul Horezmului și dă pe mâna kâpceacilor venetici apărarea țării și a rânduielilor ei, el îmi amintește de acel păstor care-și încredințează lupilor din stepă paza și tunsul berbecilor săi. În scurtă vreme, rămâne-va el și fără lână și fără berbeci, ba sluji-va el însuși de pradă la ospățul lupilor

Djelal ad-din întoarse ochii spre guliamul ce stătea deoparte și își înălță sprânceana. Acesta se apropie și așteaptă plecat porunca.

— Ai pregătit un dostrahan mare pentru mulți oaspeți, dar ei nu se arată. Pune oameni de credință să aștepte la răscruce și să cerceteze pe toți călătorii. Află-mi printre ei oaspeți care să-mi poată înveseli sufletul, și să-mi aduci încoace și pe armăsarii mei iubiți – dacă oaspeții poftiți de

mine n-au venit, am să ospătez la masa mea pe caii cei buni și pe cerșetorii drumurilor...

— M-ai chemat și sunt aici! răsună o vo-ce potolită. Un turkmen înalt și subțire, cu o căciulă mare de berbec în cap, răsări de după o tufă și se închină hanului cu mâinile duse la piept.

— Sunt bucuros să te văd în casa mea, pardos al pustiului, Kara-Koncear. Poftește de șezi aici, lângă noi.

Ali-Djan, căprar dintr-o cetățuie de la granița răsăriteană a împărăției Horezmului, gonea cu cinci călăreți de-ai să-i pe drumul cel mare al caravanelor spre Gurgandj. Scurtase cât se poate popasurile, stătuse în loc doar cât să-și îndestuleze caii. Ali-Djan se temea că n-are să mai poată aduce-n viață pe prinsul său atât de neobișnuit.

Călătorii întâlniți în drum se opreau, priveau și se întrebau ce tâlhar primejdios mâna el spre cetatea de scaun. Drumeții călări veneau scară la scară să deslușească obrazul prinsului cetluit în șa. Dar Ali-Djan îi alunga pe toți cu lovituri de gârbaci, și curioșii prea înfipti trebuiau să se îndepărteze.

Trecuseră prin vad două canale, străbătuseră și podul șubred de peste râu, alcătuit din legături de nuiiele și vreascuri. Se și zăreau în zare, printre plop, cărămizile

smălțuite în albastru ale minaretelor și geamiilor din Gurgandj, când la o răscruce Ali-Djan își văzu drumul zăgăzuit de șase călăreți în caftane zmeurii, pe cai negri cu frâie albe

— Opriți, djighiților!

— Feriți din drum, strigă Ali-Djanân numele slăvitului apărător al credinței nu țineți în loc pe oștenii ce merg la *divan-arz* (cancelaria curții) cu treburi de mare însemnătate.

— Ba tocmai de voi avem trebuință. Djelal ad-din, feciorul horezm-șahului, vă poruncește să cotiți din drum și să vă înfățișați de îndată lui, în grădina palatului.

— Trebuie să ne grăbim, să nu ne oprim nicăieri, s-ajungem cât mai curând la Gurgandj, la mai-marele nostru Timur-Melik.

Dar călăreții hanului țineau strâns dârlogii calului pe care Ali-Djan încerca să și-l slobozească.

— Timur-Melik se află el însuși aici în grădină, șade alături de bekul nostru și ascultă cântări, amândoi. Cotește, îți spun! De ce te pui împotrivă? Prinsul tău n-are să scape, iar Djelal ad-din are să-ți dăruiască o șubă, are să te omenească cu un pilaf și ai să mai capeți și-un pumn de dirhemi de argint. O, ce pilaf are bekul! Pilaf ca ăsta n-

ai să găsești niciunde!

Ali-Djan simți miresma de batal fript și strigă oamenilor săi:

— Cotiți spre curțile acestea! Ne oprim. Aici ne așteaptă fericirea!

Călăreții, cuprinsul între ei, părăsiră drumul, lăsară în urmă pe străjerii porților și intrară în curtea din față. În ceața asfințitului zăriră un șir de șase focuri mari, înălțându-și flăcările sângerii spre cer. În jurul lor umblau femei în strai zmeuriu. În lumina roșie a focurilor păreau și ele pălălăi și flăcări.

Djighiții săriră din șei și își legară caii de conovețe. Numai prinsul rămase în șa. Calul lui bătea din copite, scutura din cap și năvălea să se apropie de ceilalți fugari cărora stăpânii lor le așternuseră în față brațe întregi de fân. Femeile îl înconjuraseră în grabă pe prinsul djighiților și se minunau de înfățișarea lui neobișnuită.

Era legat de cal cu o funie împletită din păr. Haina lungă, albastră, cu fâșii roșii cusute pe mâneci, precum și căciula turtită de păslă, cu borurile răsfrânte în sus, mărturiseau că se trage din cine știe ce neam străin. Două cozi de păr negru îi coborau de la tâmpile ca niște coarne de bivol, răsucite în jos până la umăr. Ochii pieziși, ațintiți

în gol, păreau sălbatici. În mulțimea adunată să-l vadă se șoptea:

— Păi, ăsta-i mort!

— Ba nu, răsuflă. Păgânii închinători de idoli nu se sting chiar așa ușor.

— Vino după mine! spuse un slujitor apropiindu-se de Ali-Djan. Și adă și pocitania asta...

Ali-Djan luă de frâu calul prinsului și porni cu grijă pe poteca livezii umbroase, unde șirurile de piersici tineri alternau cu frunzișul des, verde închis, al karagacilor înalți.

Un pârau cu apă repede șerpuia în jurul unui chioșc mic de grădină. În fața lui, aliniați pe un singur rând, stăteau doisprezece armăsari – șase negri-corb și șase roibi-aurii, cu părul mătăsos, lucind în unduiri sclipitoare, cu coamele pieptănate, împletite în codițe și împodobite cu panglici zmeurii. Căpăstrul fiecărui armăsar era legat cu un lanț de câte un țăruș scund. Doi djighiți, cu tablale de aramă, treceau de la un armăsar la altul și-i hrăneau cu felii de turkestani parfumați.

Ali-Djan fu atât de uimit de minunăția cailor aceloră, de ochii lor arzători și gâturile ca de lebădă, încât la început nici nu băgă de seamă pe cei câțiva bărbați ce ședeau sub un karagaci uriaș.

Pe o podină încăpătoare, acoperită de un covor persienesc, erau rânduite talgere de argint și cupe de sticlă irakiană. Aceste vase de preț cuprindeau dulciuri de felurite culori din zahăr de trestie, cofeturi, fructe proaspete și uscate, și alte bunătăți. Cei câțiva bărbați ședeau în semicerc în jurul covorului înălțat. În capul ospățului, ceva mai deoparte, trona un tânăr negricios la față în cekmen negru, cu un turban de India pe cap; toți i se adresau cu respect, ca unui stăpân. De cealaltă parte a podinei câțiva lăutari își dădeau toată osteneala – unii mânuiau arcușuri scurte, alții suflau în fluier, doi bubuiau mărunț și surd din dairale, învăluind grădina în sunetele unei melodii ametoare.

— *Gheliubsen, gheliubsen!*³⁵ spuse tânărul stăpân și sări vioi în picioare. Urmându-i pilda, se ridicară și ceilalți. Djelal ad-din se apropie de prinsul încremenit în șa. Ali-Djan înțelese că acest tânăr este feciorul padișahului.

— Tu l-ai prins? Unde anume?

— L-am întâlnit în stepă, nu departe de Otrar. Da-i puternic și vânjos, abia de l-am putut îngenunchea!

— Cine este? De ce neam? Ce spune?

— Nu vrea să spună nimic. Tace mereu.

---

³⁵ Apropie-te, apropie-te !

— Asta-i bună, îl văd că se stinge. Trage să moară?

— Nu știu, prealuminate. Am gonit din răsuputeri ca să-l pot aduce de viu, în fața ochilor slăvitului horezm-șah.

— L-ai sleit de puteri cu-atâta goană. Trebuie să-l facem să vorbească.

Djelal ad-din bătu din palme. Un slujitor se-nfățișă la poruncă.

— Adă-mi pe vraciul Zaban, să vie cu toate alifiile și leacurile lui. Spune-i că un om e pe moarte.

— Prea bine, mărite han!

Prinsul începu să-și revie. Ochii i se căscară, din gura întredeschisă țâșniră sunete înfundate și omul se porni pe strigat, sucindu-se și zbatându-se să scape din strânsoarea funiilor.

— Ce strigă? Întrebă Djelal ad-din.

Ali-Djan tălmăci:

— Ți-a văzut caii și țipă de încântare: „Ce cai buni! Ce cai frumoși! Dar n-au să rămână aici. Toți au să ajungă în tabunurile neînfrântului Gengis-han. Numai el are să încalece caii tăi!”

— Cum de înțelegi vorba păgânului ăstuia?

— Am căraușit odinioară cu caravanele ce se duceau în Kitai, am poposit în taberele nomazilor tătari. Acolo am

învăţat limba lor.

— Dar cine este acest Gengis-han neînfrântul? De ce nu poate fi înfrânt? Cum de se încumetă păgânul să vorbească atât de îndrăzneţ? Îşi ieşi din fire Timur-Melik. Numai horezm-şahul Muhammed este stăpânul neînfrânt al tuturor noroadelor. Am să-i despic ţeasta prinsului tău, dacă-l mai aud vorbind aşa.

— Lasă-l să spună ce-o vrea, îl opri Djelal ad-din. Noi să căutăm a afla de la el tot ce ştie despre acel neînvins căpitan al tătarilor.

De după tufele grădinii răzbătu un glas ascutit. Un om se apropie cu grăbire, turuind întruna.

— Împodobească Allah pe tot musulmanul cu vajnicele însuşiri cu care l-a dăruit pe feciorul slăvitului domn al drept-credincioşilor, pe prealuminatul şi preaviteazul Djelal ad-din, stăpân al paloşului orbitor şi al celor mai frumoşi cai din lume. – Abată-se, precum fulgerul, sabia lui pedepsitoare asupra capetelor vrăjmaşe islamului!

Un omuleţ mărunţ, c-o barbă lungă şi un turban nemăsurat, păşea iute pe cărare spre chioşc. Într-o mână ducea un cobur de piele, iar în cealaltă un şip mare de lut ars. Felurite scule de aramă, cuţitaşe şi borcanele, atârdate la brâul lui, sunau la fiecare pas. Ajungând în

dreptul hanului, omulețul se ploconi până la pământ.

— Luminăția-ta m-a smuls din botul căscat al năpastei. Mărinimia ta fără margini m-a adus la pragul casei tale. Am fost chemat sub cuvânt că trebuie să scap un om de la moarte...

O singură mișcare a hanului curmă vorbăria mărunțelului.

— Vraciule Zaban! Dă pace glasului să se odihnească, iar tu vezi de bolnavul acesta și revarsă asupra-i întreaga pricepere a științei tale și toate leacurile ce le ai în șipuri și borcane. Tămăduiește-l și fă-l să revină la viață.

— Slugă-ți sunt și rob preasupus. Porunca hanului meu va fi îndeplinită!...

Și micuțul vraci se așternu pe treabă. Chemă slugile și le puse să dezlege prinsul și să-l dea jos de pe cal. Străinul abia se mai putea ține pe picioare. Rămăsese crăcănat, înțepenit în poziția în care fusese cetluit pe cal. Apucându-l cu scârbă pe venetic și șoptind rugăciuni, slugile îl întinseră pe un așternut de pâslă și-l despuiară de veșminte. Prinsul zăcea întins fără simțire, cu ochii dați peste cap.

Bolborosind descântece, vraciul stropi pieptul bolnavului cu o licoare străvezie și înarmat cu o lopățică de os se

porni să răzuiască viermușii, cât bobul de orez, ce năpădiseră rănilile uscate.

— Rănilile au făcut viermi... Dar în cartea sfântă stă scris: „La câte boli a făcut Allah, la tot atâtea EL ne-a dăruit leacuri să le tămăduim”.

Când, în sfârșit, rănilile începură să sângereze, vraciul le acoperi cu ghemotoace de bumbac îmbibat cu uleiuri și porunci slugilor să înfășoare întreg trupul cu fașe de pânză.

— O, prealuminate han! O, stăpâne al meu! spuse el, întorcându-se spre Djelal ad-dîn. Eu sunt cel mai învățat medic arab, „kaddah” neîntrecut în bolile de ochi și înlăturarea albeței, cunosc pe de rost cărțile lui Hippocratelenul, știu lecui scrântitura, pot alunga moartea. Slugă îți sunt și rob. Mă închin ție și atârni la mila ta. Poruncește, o hanule, să mi se aducă o ulcică de vin vechi, ca să-mi pot pritoci leacurile tămăduitoare. După ce am să le dau bolnavului, el va purcede a vorbi și are să cuvinteze o zi, sau două. Pe urmă are să moară sau are să se facă bine, după cum va fi vrerea lui Allah.

Căpătându-și vinul, învățatul îl amestecă cu felurite pulberi și începu să soarbă din licoare. Ba bea el însuși, ba o turna pe gâtul bolnavului, care se dezmetici curând și

începu să vorbească.

Aprins la față de fierbințelele sângelui, prinsul, se porni mai întâi să cânte și să strige tot felul de vorbe neînțelese „apoi glasul i se limpezi și vorbirea îi curse deslușită și măsurată, de parcă ar fi spus versuri. Ali-Djan asculta cu luareaminte și tălmăcea:

— Frumoasă, voioasă e patria mea, nu-i alta ca dâmsa pe lume, cânta prinsul, cu ochii arzători ațintiți în depărtare. Sunt treizeci și trei de plaiuri nisipoase întinse între zărilor trandafirii. Nici calul de goană cel mai vestit nu poate ocol să le deie. În iarba-i înaltă jivine foiesc și fiarele urlă a pradă, și pasc antilope în zeci de culori și cântec de păsări răsună. Pe ceru-i albastru trec găște în zbor și lebede albe-l săgeată... În stepele patriei mele e loc prea destul pentru oricine, doar pentru sărmanu-mi sălaș nu e loc. Puternice triburi cu lacomii hani pășunile verzi ni le fură, și astăzi acolo pasc caii lor grași și turme străine de oi, și vite-n cirezi fără număr... Iar pentru al nostru sărac trib-nomad rămas-au doar aspre țepoase văiugi și stâncării de prin râpe. Acolo cirezile noastre se sting și caii slăbesc, de-abia se mai țin pe picioare. Și vina o poartă doar hanii trufași, hainul kagan Gengis-han le e capul, bărbatul cel roșu, neînfrântul mongol, ce-și mână sălbatica hoardă la

jaf prin țările lumilor toate...

— De care Gengis-han pomenește el mereu? întrebă Djelal ad-din.

Ali-Djan tălmăci întrebarea. Prinsul strigă:

— Cine nu-l știe pe Temucin Gengis-han?! De răul lui am fugit. El nu rabdă pe cei ce se-ncumetă a-i sta în drum și nu-și încovoiaie ca robii spinarea! El nu iartă pe nesupuși, lovește crunt pe cine-i stă împotrivă și seceră până la ultimul prunc toată seminția celui ce i s-a ridicat în cale.

— Dar tu cine ești? Cum de judeci cu atâta îndrăzneală pe Gengis-han?

— Sunt un *merghen*³⁶ slobod, Gurkan-bagatur mă cheamă. N-am alt han afară de mine, *nucher*³⁷-cetaș în propria-mi ceată, și am fugit din oastea lui Gengis-han pentru că moșneagul ăsta acru a frânt gâtul tatălui și fratelui meu, pentru că blestematul cu barbă roșie ne răpește cele mai frumoase fete și le robește poftelor lui, pentru că nu rabdă pe lume nicio altă voință decât voința lui de kagan atotputernic. Am să plec până la capătul pământului. Acolo unde nu trăiesc decât sălbăticiuni și vânători slobozi ca și mine; acolo unde n-au să ajungă

---

³⁶ *Merghen* – vânător.

³⁷ *Nucher* – ostaș din garda personală a unui han.

nucherii afurisitului Gengis-han.

— Și unde se află acum acest han al tău? Ce pune la cale? Întrebă Djelal ad-din.

— Acum stăpânirea lui Gengis-han aduce cu un lac prea plin de ape mari, pe care zăgazurile abia de le mai pot ține în loc. Gengis-han stă să pornească năvală, toți nucherii lui și-au ascuțit paloșele și așteaptă porunca să se reverse asupra țărilor de la soare-apune. Curând au să ajungă aici, și au să vă pustiască și vouă pământurile...

— Să-l oprim pe voinicul acesta aici la noi, spuse Timur-Melik. Are să-și ia o nevestă turkmenă, are să-și ridice o iurtă în tabăra neînfricatului Kara Koncear, și-are să bată întregul Kara-Kum după vânat, ca un merghen slobod ce se află...

— Dar cine să fie acest Gengis-han? murmură Djelal ad-din. Mă neliniștesc aceste vești despre el. Trebuie să aflăm tot ce se știe despre dânsul.

— Și-acum să mă ierți, luminate han, vorbi Timur-Melik ridicându-se. Trebuie să plec la divan-arz cu prinsul mongol. Am să aflu de la el câte și mai câte despre neobrăzatul Gengis-han...

— Și pe mine să mă ierți, rogu-te, stăpâne, spuse Ali-Djan, djighiții mei s-au îndulcit la dostrahanul tău, iar caii

au primit nutreț din belșug. Acum sufletul nostru se bucură de toată fericirea. Îngăduie-ne să pornim la drum și să-l ducem pe acest păgân proclet la cetatea Gurgandjului.

— *Hoş!* (Fie!) le răspunse Djelal ad-din. Guliam, adă-i căprarului o şubă nouă de berbec.

Ali-Djan se ploconi adânc și își luă rămas bun cu cuvintele:

— Pasărea să zboare, oaspeților închinare, gazdei – cinstire, iar djighitul drum întins.

Partea a treia

BĂTĂLIA DE PE RÂUL IRGHIZ

Capitolul 1 - SPRE STEPĂ KÂPCEAKĂ

Afrosiab strigă: „Plec la luptă! Vopsiți în roșu coada calului meu!”

(Dintr-un străvechi cântec persan)

Horezm-șahul Muhammed ajunse la Samarkand clocotind de furie. Era hotărât să pedepsească fără cruțare pe ginerele său Osman și pe locuitorii orașului, care îndrăzniseră să ridice sa bia împotriva șahului lor.

Muhammed împresură orașul, vestind că pentru nesupunerea lor va tăia până la unul pe toți samarkanzii, de la sugar până la moșneag, ba chiar și pe străinii de cetate. Răsculații luptară multă vreme, ridicară bariere de bârne pe toate ulițele, dar până la urmă hanul Osman se înfățișă horezm-șahului cu închinare și cu rugămintea de a cruța orașul. Căpetenia răscoalei intră la Muhammed cu

paloșul purtat pe mâinile întinse și cu o pânzătură albă pentru savan, în semn de supunere deplină și încuviințare de a i se lua capul chiar cu acel paloș. Văzându-și ginerele căzut la picioarele lui cu fața-n pământ, horezm-șahul se îndură și vru să-l ierte. Dar după ce supuse întreg orașul, i se înfățișă și Han-Sultan, soția hanului Osman, fiica șahului, care se apăraseră vitejește în cetatea nedoborâtă de răzvrătiți. Ea nu vru să audă de cruțarea vinovatului și ceru ca soțul ei să fie dat pe mâna călăului.

În aceeași noapte Osman fu scurtat de cap. Fură uciși de asemenea și toți cei de-un sânge cu el, neamuri și copii, așa că în acea noapte se stinse vechea stirpe a karahanizilor domnitorii Samarkandului.

Hanii kâpceaci, veniți odată cu padișahul, se răfuiră cumplit cu populația Samarkandului. Ei nimiciră mai bine de zece mii de orășeni și ar fi urmat încă cine știe cât cu omorul și jafurile dacă nu intervenea împărăteasa-mamă Turkan-Hatun, care, deși crudă, era însă mai chibzuită ca ei, și îi îndemnă să oprească omorurile.

După potopul acela de sânge, Samarkandul deveni cetatea de scaun a horezm-șahului. Și orașul purcese la durarea unui mare palat împărătesc.

Acum hanii kâpceaci îi cerură padișahului Muhammed

să-și ducă oștile în stepele lor pentru a nimici triburile tătarilor merkiți, ce veniseră din pustiile răsăritene și răpeau pășunile turmelor kâpceace. Șahul se lăsa greu convins, pretextând că e ocupat cu grijile statului și ridicarea palatului. Atunci Turkan-Hatun adresa fiului său aceeași rugămintă.

Precum o bătrână pajură ce-și apără în vârful stâncii golașe cuibul și puii, străjuind cu ochi neadormit zările stepii, tot așa și Turkan-Hatun, cea mai șireată și mai prevăzătoare dintre femei, veghea asupra scaunului domnesc și-l apăra de răzvrătirile populației veșnic nemulțumite, de trădările hanilor vicleni și de tainicele lor urzeli. La ceas de primejdie, din întunecatul și ferecatul ei palat din Gurgandj, bătrâna își trimitea cetele de kâpceaci credincioși să sfâșie pe oricine îndrăznea să-și ridice mâna asupra măreției fiului ei, nebiruitul horezm-șah. Cunosând toate acestea, putea șahul Muhammed să nu dea ascultare îndemnurilor mamei sale?

La începutul primăverii următoare, șahul reveni la Gurgandj și de aici, în fruntea unei mari oștiri de călăreți, porni la drum. Zece trupuri de oaste se scurseră în zece zile pe porțile orașului. Fiecare număra câte șase mii de călăreți. Caii de schimb cărau samare cu orz, mei, orez,

ulei și burdufuri pline de kumâs...

Grozav îi mai plăceau horezm-șahului strălucirea oștilor, bubuitul timpanelor și trâmbițatul surlilor de luptă ce îndemneau oamenii la bătălie. În fruntea zecilor de mii de călăreți juca armăsarul său murg, lat în piept, fluturându-și coada vopsită cu bene de culoare purpurie... Murgul sclipea de mulțimea pietrelor nestemate, de strălucirea frâului de aur, iar la picioare îi sunau zurgălăi de argint. Cine nu cunoștea în tot Horezmul acest armăsar murg, încălecat de călărețul mândru, cu barbă neagră și turban orbitor de alb, împodobit cu fir de almazuri!

Era călărețul acesta cel mai vajnic apărător al islamului, stâlp al credinței, spaima păgânilor închinători la idoli și își arunca fulgerul mâniei chiar și împotriva califului din Bagdad, Nasir, urmaș al profetului. Călărețul acesta, horezm-șahul Alia ad-din Muhammed, a lărgit hotarele împărăției sale până la pustietățile unde n-a ajuns nici măcar Iskender-Rumiotul, neînfrântul cuceritor al lumii.

Oastea șahului se întindea pe o cale de zece zile de drum. Fiecare coloană, de mai multe mii de cai, seca la orice popas toate fântânile din jur. Și nu mai aflai acolo strop de apă decât a doua zi, după douăzeci și patru de ceasuri.

În fruntea primei coloane goneau pâlcurile de cercetași. Horezm-șahul urma cu a doua coloană. Aici se aflau și cămilele cu pasul iute, încărcate cu corturi, cu ceaune mari, cu bogatele rezerve de hrană ale cuhniilor împărătești.

În ultima coloană, a zecea, la un loc cu turkmenii veșnic neastâmpărați și nesupuși, călărea și fiul șahului, mazilul Djelal ad-din. Turkmenii îi dușmăneau pe kâpceaci, neputându-le ierta lăcomia și trufia. Seara ostașii turkmeni aprindeau focuri de tabără și, în cercuri largi, jucau dansuri războinice, cântau cântece ostășești, încingeau hore, sărind vijelios și învârtindu-și deasupra capetelor sclipitoarele săbii încovoiate.

Drumul oștirii urma țărnul Mării de Horezm. După ce trecură peste râul Seihun, coloanele ajunseră la îngustul golf Sarî-Ceaganak. Aici șahul porunci un popas mai lung. Aștepta știrile cercetașilor trimiși înainte. Până atunci porni cu șoimii de vânătoare de-a lungul mării dulci cu ape de peruzea și se întoarse la tabără cu funii de rațe și cocoare doborâte.

Cercetașii aduseră știrea că taibunurile merkiților au fost văzute la miazănoapte în regiunea râului Irghiz, la vărsarea acestuia în lacul Celkar. Horezm-șahul mai

așteptă până-i ajunseră și ultimele coloane, chemă la el pe căpitanii tuturor trupurilor de oaste și le arată planul lui de bătălie. Oastea se va împărți în trei părți. Șahul are să rămână cu cea din mijloc, care avea să dea lovitura din urmă, cea hotărâtoare. Aripa din stânga va fi condusă de hanul kâpceak Turgai, iar cea dreaptă de feciorul șahului, Djelal ad-din. Muhammed voia să vadă cum are să se poarte în luptă nesupusul și încrezutul său fiu.

A doua zi ajunse în tabără un olăcar din Gurgandj cu un răvaș din partea împărătesei-mamă Turkan-Hatun. Vechilul și mirza-diacul îl urmară pe șah în cort. Muhammed descusu cu vârful jungherului cusăturile sulului adus de olăcar. Înăuntru se găsea o punguță de mătase zmeurie. Muhammed duse punguța la frunte și la buze, apoi o deschise. Aici află cartea scrisă cu litere mari pe o fâșie îngustă de hârtie scumpă de Samarkand.

„Măritului și blagoslovitului apărător al credinței și dreptății, Alia ad-din Muhammed, șahul Horezmului, apere și păzească Allah împărăția lui! Selam!

Imamii tuturor geamiilor înalță în fiecare zi cinci rugăciuni Celui-prea-înalt și Stăpân-a-toată-făptura, lungească El domnia ta și dăruiască-ți El izbândă asupra vrăjmașilor! Împlinească-se ruga lor, și așa să fie!

În bazarul cel mare a fost prins un derviș, iscoadă a califului din Bagdad. Dervișul propovăduia prostimii lesne încrezătoare erezia cum că Allah are să pedepsească pe iubitul nostru șah pentru că a preluat, chipurile, de la persieni credința lor mincinoasă și din această pricină abate-se-vor asupra Horezmului noroadale păgâne ale iadjudjilor și madjudjilor ³⁸care vor spulbera împărăția noastră.

Dervișul cel guraliv a fost prins de mai-marele călăilor tăi, Djihan-Pehlevan, și după încercarea cu fierul roșu, retezatu-i-s-a lui limba și spânzurat a fost în piața bazarului.

Văzând caznele și moartea lui, înspăimânta-se-vor mii și miile. Toate celelalte sunt în bună rânduială. Domnească întru mulți ani pacea și bunăstarea împărăției tale!

TURKAN-HATUN – STĂPÂNĂ A FEMEILOR DIN ÎNTREAGA LUME”.

În zorii zilei oștile porniră la drum și, grăbind pasul cailor, în două popasuri ajunseră la râul Irghiz.

Stepa înflorește sub verdele primăvărat al ierbii noi. Brândușe galbene și viorii și lalele roșii își înălțau vesele căpșoarele din nisipul câmpiilor, de obicei pârjolite și

³⁸ *Iadjudji și madjudji* – nume de triburi necunoscute, pomenite ades în basmele orientale.

moarte. Soarele ba se ascundea pe după norii de ploaie, ba încingea cu razele-i orbitoare întreg cuprinsul stepei.

Râul Irghiz mai era acoperit de o pojghiță subțire și fărâmicioasă de gheață. Apa se revărsa peste întinsul ghețurilor și marile copci și băltoace nu îngăduiau trecerea oștilor pe celălalt mal.

Horezm-șahul porunci coloanelor să poposească fără a aprinde focuri de tabără, să se ascundă prin râpe, la adăpostul trestiiilor, în așa fel ca merkiții să nu prindă de veste și să nu se tragă mai în adâncul stepei.

Două zile oștirea se odihni fără să facă foc. Noaptea următoare apăru în țării o lumină nemaivăzută. Cerul purpuriu, ca jarul încins, nu se învăluie în beznă și nu se ivi nicio stea. Ai fi spus că amurgul s-a prelungit până la aurora zorilor de zi³⁹. *Șeik-ul-islam*⁴⁰, care însoțea oastea, tălmăci această lumină drept un semn de la Allah care prevestește marea slavă hărăzită horezm-șahului Muhammed.

Când fața râului se curăți de ghețuri, iscoadele găsiră vaduri peste apă și toate coloanele trecură pe celălalt mal.

---

³⁹ Fenomen atmosferic asemănător cu aureola boreală despre care vorbesc toate cronicile vremii.

⁴⁰ *Șeik-ul-islam* – căpetenia clerului musulman.

Stepa pustie, acoperită ici-colo de movile, se întindea mută și tainică până în zare. Urmând poteci abia deslușite, cetele porniră spre răsărit. Acum se țineau mai aproape una de alta, pregătite din vreme pentru lupta ce avea să înceapă curând.

Într-o vale largă, printre coaste pietroase, se iviră mai multe iurte negre. Se vedea cât de colo că fuseseră părăsite în mare grabă. Bucăți de pâslă, veșminte femeiești și covoare vechi se tăvăleau de-a lungul drumului. Printre ele zăcea un om cu două cozii de păr negru răsucite pe după urechi, cu față galbenă și ochi înguști. Haina lui albastră, ieșită la soare, lungă până la călcâie era sfâșiată fâșii-fâșii. Ceva mai încolo, răsturnată pe-o rână, găsiră o araba cu două roți.

Cercetașii, urcați în vârful unor movile înalte, făceau cu mâna semne de primejdie. Oastea o coti într-acolo, desfășurându-se în semicerc.

Călăreții porniră la trap, dar curând își reținură iarăși caii. În fața ochilor se întindea un șes cenușiu, pătat parcă de zdrențe întunecate. Un cal înșeuat rățăcea fără călăreț printre mormanele de zdrențe.

— E un câmp de luptă! şușotiră oștenii. Cu ajutorul lui Allah cel veșnic, viața lor s-a sfârșit.

— Cine i-o fi doborât? Cine ne-o fi smuls din mână izbânda asupra lor? Unde le sunt turmele, cirezile de cămile, caii?

Cetele o porniră peste câmp spre locul bătăliei plin de morți. Ceea ce de departe li se păruseră a fi zdrențe erau leșuri ciopârțite de săbii, străpunse de sulii și săgeți. Zăceau împrăștiate câte unul sau îngrămădite câte zece și mai bine. Unora li se scosese rănilor încălțările și veșmintele.

Călăreții se împrăștiară, culegând care câte o sabie pierdută, care vreun scut rotund sau o suliță grea.

Horezm-șahul străbătu câmpul de luptă îngândurat, răsucindu-și pe deget cârlionții bărbii. Curtenii mai apropiați îl urmau, șoptind între ei:

— A fost o bătălie crâncenă. Mii de merkiți au căzut aici. Niciunul n-a fost cruțat, până și răniților li s-a luat viața...

Un călăreț veni în goană mare, strigând:

— Am găsit un merkit teafăr. Poate vorbi.

Horezm-șahul își îmboldi calul la galop. Ceilalți se luară după el.

Merkitul ședea la poalele unei coline. În jurul lui descălecaseră câțiva oșteni kâpceaci și-i puneau tot felul de întrebări.

Capul merkitului era ras de la frunte până la ceafă și plin

de sânge.

Şahul Muhammed îşi opri calul.

— Ce spune? Din ce seminţie este? Cine i-a măcelărit?

Gemând şi văicărindu-se, merkitul începu să povestească:

— Neamul nostru a fost un neam mare... acum nu mai există. Merkiţi ne chemam noi. Căpetenie ne-a fost Tuktuhan... El a fugit împreună cu feciorul său Holtuhan, vânător vestit: nimeni nu arunca săgeata mai departe ca el şi nu nimerea mai bine ţinta. Amândoi hanii spuneau oamenilor: „Veniţi cu noi, fugiţi de furia lui Gengis-han barbă roşie; hainul şi-a pus în gând să smulgă din rădăcină seminţia merkiţilor... La soare-apune, dincolo de lacurile sărate, până hăt – la mare, se întind stepele kâpceace. Cu siguranţă că se va găsi acolo un locşor şi pentru noi. O să aflăm multă iarbă bună pentru bivoli şi trestişuri dese; acolo cirezile noastre se vor împlini şi se vor înmulţi din nou. Kâpceacii n-au să ne alunge şi au să ne îngăduie să mâncăm cu ei dintr-un ceaun şi să bem cu ei dintr-un burduf...” Aşa ne-au vorbit hanii. Ce era să facem? Din spate venea moartea, în faţă ne aştepta libertatea şi bucuria. Dar doi dulăi turbaţi se şi porniseră după noi, adulmecându-ne urmele. Şi-i asmuţea împotriva noastră

feciorul cel mare al hanului cu barbă roșie – Djuci-han îi spune lui – iar dulăilor le spune: Subudai-bagatur și Tohucear-noion⁴¹. Am fugit cât s-a putut de repede... Voiam să ne pierdem urmele prin pustiuri pietroase și prin nisipuri roșcate. Dar caii începură să slăbească, copitele lor să crape și iuțeala lor să scadă. Și mongolii se prăvăliră asupra noastră ca turbați... N-am mai avut unde fugi când douăzeci de mii de călăreți mongoli s-au năpustit asupra noastră de pretutindeni. Râul Irghiz s-a revărsat, pluteau pe el ghețurile, iar pământul s-a muiat și caii noștri se împotmoliră prin mlaștini... S-a sfârșit cu marea seminție a merkiților. Unii au pierit aici sfârtecați de săbii, iar alții au fost mânați de mongoli în prinsoare... Ce mai râde roșcovanul de Gengis-han în iurta lui galbenă, pe-un vraf de păsle! S-a dus vechea faimă a merkiților! N-a mai rămas slobodă decât o singură femeie, vânzătoarea neamului nostru, nevasta cea tânără a hanului, frumoasa Kulain! Gengis-han a adăugat-o la numărul soțiilor sale...

Kâpceacii strigară:

— Arată-ne încotro au plecat tâlharii! Le venim noi de hac! Nu-s departe! N-au putut mâna prea repede vitele și robii. O să le luăm înapoi toate prăzile...

---

⁴¹ *Noion* – principe.

— Îi ajung eu din urmă. Curând de tot! spuse horezm-
şahul şi porunci trâmbiţaşilor să sune adunarea călăreţilor
împrăştiaţi prin stepă să despoaie leşurile merkiţilor.

Capitolul 2 - BĂTĂLIA CU O SEMINȚIE NECUNOSCUTĂ

— *Ştii tu oare, taică, ce-a spus Zal viteazului Rustem:
„Nu-i bine să-ţi socoţi vrăjmaşul netrebnic şi fără
putere”.*

(Dintr-un străvechi cântec persan)

Oştirea merse întreaga noapte. Nu se făcură decât două
scurte popasuri pentru a hrăni caii.

Spre dimineaţă stepa se învăluie în ceţuri. Unele pâlcuri
răzleţe se pierdură de grosul oştirii. Cercetaşii şi iscoadele
ţineau legătura între ei prin ţipete prelungi şi înalte,
imitând urletele lupilor şi şacalilor.

Un vânt răcoros spulberă ceţurile zdrenţuite. La orizont,
pe fâşia de cer auriu şi curat, începură să se contureze
crestele colinelor din zare. La poala colinelor sclipeau

nenumărate focuri de tabără și tot mai limpede se deslușeau pâlcurile de călăreți, de cămile și de harabale pe roți înalte, încărcate din greu.

Era tabăra seminției necunoscute. Vrăjmașul văzuse și el oștile horezm-șahului. Deodată, țâșnind din scama cețurilor, se arată un pâlc de treizeci de călăreți. Înaintau în trei cete de câte zece oameni. Primele raze piezișe de soare le lumina ră lungile haine albastre, ca și zalele și coifurile de fier. Călăreau pe cai nu prea mari, cu picioare butucănoase și coarne lungi.

În fruntea primei cete, călare pe un armăsar înalt turkmen, văzură un musulman cu barbă colilie, turban alb și șubă roșie împodobită cu cusături galbene. Alături de bătrânul musulman, călărea un oștean cu lance lungă, având în vârf o coadă albă de cal.

— Selam vouă, strigă de departe bătrânul. Și eu sunt tot musulman. Duceți-mă să vorbesc celui mai mare dintre căpitani voștri, aibă-l Allah în sfânta sa pază!

— Căpitani sunt mulți în oștirea noastră, dar căpetenie ne este unul singur: spaima lumii, paloșul islamului, horezm-șahul Alia ad-din Muhammed.

Bătrânul descălecă. Își duse mâinile la piept, își înclină ușor spinarea și se apropie de locul unde, călare pe

minunatul său murg, strălucea şahul Horezmului, înconjurat de mulțimea tăcută a falnicilor săi hani.

— Stăpânul oștii mongole, măritul noion Djuci-han, feciorul hanului G-engis, domn al țărilor din răsărit, poruncitu-mi-a mie, tălmaciul său, să aduc închinare puternicului domn al țărilor din apus, Alia ad-din Muhammed, lungească Allah domnia lui cu o sută douăzeci de ani! Prin gura mea îți spune: Selam!

— Selam! răspunse şahul.

— Hanul Djuci întreabă: de ce viteaza oaste a şahului ține urma oștirii mongole, gonind întreaga noapte cu atâta grăbire după noi?

Bătrânul tăcu, așteptând răspunsul. Dar şahul își mângâie barba neagră și se uită amenințător la solul mongolilor, fără să-i răspundă.

— Și mi-a mai poruncit să spun hanul Djuci că tatăl lui, neînvinsul stăpânitor G-engis-han, a trimis pe căpitanii săi Subudai și Tohucear să pedepsească pe răzvrățiții merkiți, care au fugit de sub ascultarea hanului. Acum, după ce i-a nimicit, oastea mongolă se va trage îndărăt în stepele ei de baștină...

Bătrânul tăcu iar câteva clipe, ațintindu-și privirea asupra chipului aspru și netulburat al şahului, apoi urmă:

— Gengis-han, stăpân a toate popoarele trăitoare în iurte de pâslă, ne-a poruncit nouă tuturor a să ne purtăm prietenește cu oștirile musulmane, dacă va fi să ne întâlnim cândva cu ele. În semn de prietenie, hanul Djuci se arată doritor de a preda oștii măriei-sale șahul o parte din prăzile sale și din prinșii merkiți.

Muhammed își lovi calul cu furie. Murgul se-nfioră și porni să joace, reținut îndată de mâna puternică a șahului. Și abia atunci pronunță horezm-șahul vestitele vorbe pe care Mirza-lusuf, cronicarul curții, le trecu pe dată în *Cartea de război a marilor fapte și lupte și vorbe rostite de șah*:

— Spune mai-marelui tău așa: dacă Gengis-han nu ți-a poruncit să lupti cu mine, apoi mie Allah mi-a poruncit altceva – să lovesc cu strășnicie oștile voastre! Vreau să dobândesc mila lui Allah-Atotputernicul, nimicindu-vă pe voi, păgâni afurisiții, închinători la idoli...

Uimit, dragomanul încremeni chibzuind la vorbele șahului, dar Muhammed își și întorsese calul spre oștile lui ce se desfășurau pentru luptă.

Bătrânul dragoman se înapoie la călăreții săi, încăleacă și, urmat de întregul pâlc, se îndreaptă spre tabăra mongolă. Câțiva pași merseră încet, apoi însă, aplecându-

se pe coama cailor, goniră cu toată iuțeala.

Și bătălia se încinse.

De cum ajunse bătrânul musulman la tabăra hanului Djuci, câteva pâlcuri mari de călăreți se desprinseră din oastea mongolă, porniră încet în întâmpinarea oștilor Horezmului și se opriră pe coasta lină a unor movile.

Șahul Muhammed își adună hani.

— Întreaga oaste să se împartă în trei părți: aripa dreaptă, aripa stângă și mijlocul. Cele două aripi să împresoare tabăra mongolă, pentru ca nimeni să nu scape din strânsoare. Grosul, unde mă voi afla eu, rămâne de ajutor aripilor. Am să-l împing acolo unde se va simți nevoia, el va da lovitura hotărâtoare. Drept spre noi nu cred să se avânte vrăjmașul. Iar dacă are s-o facă e și mai bine: are să se împotmolească în clisa bălților din sărătură.

Muhammed urcă pe creasta unei coline. Stepă se întindea la picioarele lui până departe: aici avea să se desfășoare bătălia. În vârful colinei, șahul descălecă și se lăsă pe un covor întins anume. Slujitorul așternu un dostrahan brodat cu mătase, aduseră tablale cu lipii, cu stafide, cu felii de pepene galben uscat. Muhammed turnă kumâs în cupe și le împărți becilor tinerei, care-l însoțeau pentru prima dată în Război spre a învăța meșteșugul

armelor.

Cămilele cele iuți care purtau samarele cu bucate fură puse în genunchi. Slujitorul dostrahanului împărătesc, împreună cu slugile cuhniilor descărcară filigenele de aur și talerele scumpe și bucatele cele mai alese pentru a întări puterile horezm-șahului, ostenit de drum.

Aripa dreaptă avea în frunte pe Djelal ad-din, feciorul neiubit al șahului. Armăsarul lui negru îl aduse până-n creasta unei dune de nisip. Tânărul han puse palma streășină la frunte ca să-și apere ochii negri și înguști de soare și cercetă cu luare-aminte câmpul de luptă.

— Să vie Kara-Koncear! strigă el unui djighit tinerel în caftan roșu.

Tânărul turkmen coborî în goană movila și se întoarse cu un călăreț uscățiv cu căciulă neagră de berbec și haină lungă de aceeași culoare. Kara-Koncear își apropie calul scară la scară, se aplecă spre Djelal ad-din și ascultă cu băgare de seamă vorbele lui. Hanul îi împărtăși planul luptei ce sta să înceapă. Chipul de uliu al turkmenului nu vădea nicio tulburare, numai în ochii lui căprui, rotunzi, ca de buhă, sclipiră scânteii de voieșie.

— Vezi sărătura aceea? spuse Djelal ad-din. Acolo stă pieirea și izbânda noastră. Tătarii nu sunt prea mulți. Noi

avem de trei ori pe-atâția oameni. Dar nu în număr e totul. Pot eu avea încredere în ostașii noștri? Am aflat de la merkitul care trăgea să moară că mongolii nu sunt decât vreo douăzeci de mii. Așadară, dacă împotriva-ne are să fie aruncată jumătate din oaste, vom avea de înfruntat zece mii. Noi însă numai turkmeni avem șase mii, bașca cei cinci mii de kara-kitai. Dar kara-kitaii s-au supus padișahului de nevoie și de foame. Ei au pornit cu noi nu ca să lupte, ci doar să-și încălzească mâinile la focuri străine. Vor izbi bucuros în vrăjmași ca să răzbească mai curând la carele cu pradă ale tătarilor. Dar același merkit vorbea de tătari ca de niște „tigri turbați”. Firește că tătarii au să-i înfrângă pe kara-kitai și au să se năpustească asupra noastră. Atunci se cuvine să-i întâmpinăm cu toată puterea, să-i izbim din coastă și să-i împingem în sărătura mlăstinoasă. Acolo se vor împotmoli și o să-i putem măcelări mai lesne. După asta ne vom avânta să scăpăm din strânsoare pe tatăl meu șahul. Astăzi horezm-șahul va trebui să uite de dulcea tihnă a inimii și de rațele fripte... Hei, sprinteni djighiți, dați fuga la hanii turkmeni și spuneți-le că astăzi are să-i ducă în luptă Kara-Koncear, tigrul Kara-Kumului.

Șase djighiți porniră în goana mare spre toate pâlcurile

oștii turkmene, desfășurate de-a lungul colinelor. Când auziră de numele lui Kara-Koncear, toți turkmenii se înviorară și sloboziră strigăte de bucurie. Cine nu aflase de Kara-Koncear, spaima Horasanului și Astrabadului! Nimeni nu bănuise că tăcutul călăreț negru de pe înaltul roib uscățiv este neînfricatul și nestăvilitul djighit ce răsare nevăzut în orice vale a Kara-Kumului.

Kara-Koncear plecă la turkmenii săi, chemă câteva căpetenii și, după ce le arată pe scurt cum avea de gând să ducă lupta, adăposti trei mii de călăreți în spatele unei movile de unde aveau să se năpustească la timpul potrivit împotriva tătarilor.

La rândul său Djelal ad-din se repezi ca viforul cu armăsarul cel negru spre locul unde se aflau kara-kitaii. Călări pe căluții lor mițoși, cu tichiile de păslă trase pe urechi, aceștia așteptau în neorânduială, înarmați cu sulițele lor scurte, ca o pădure de țepi.

— Vitejilor kara-kitai! le strigă hanul. Vă știu, pandoși de munte, că sunteți neîntrecuți în bătălie! Iată în fața voastră tabăra fricoșilor tătari rătăcitori. Precum furii nopții, au prădat ei toată dobânda ce ni se cuvenea nouă. Numai nouă ni se cuvenea ea, nouă, stăpânii acestor stepe. Năpustiți-vă asupra-le și luați din tabăra lor tot ce

vă dorește inima!

Kara-kitaii se orânduiau și porniră la trap spre tabăra mongolă. Colbul se înălța în urma lor și, pe măsură ce goana se întetea, hăulitul lor sălbatic se prefăcea într-un urlet neîntrerupt.

Horezm-șahul Muhammed își sumecase poalele lungii sale șube de sobol, se așezase pe covorul gros și rodea cu dinții lui albi și puternici un copan de rață sălbatică. Celălalt copan era ros de șeik-ul-islam, singurul curtean din alaiul șahului, cinstit să șadă la dostrahanul stăpânului pe un covoraș mic. Până și Timur-Melik, tovarășul de luptă dintotdeauna și cel mai iubit sfetnic al șahului, „mânerul sabiei și pavăza liniștii” lui, până și el stătea în picioare, cu brațele încrucișate pe pântec, și asculta vorbirea adâncă pe care o purta Muhammed cu bărboasa căpetenie a clerului musulman, dornică să însoțească la război pe șahul său pentru a se ruga tot timpul lui Allah să-i dăruiască mult dorita izbândă.

Padișahul glumea mereu, cătând rareori spre vrăjmașul ce-și rânduia în stepă cete-cete oastea de călăreți. În văzduhul nemișcat al dimineții se vedea limpede cum trec în goană călăreții ducând porunci de la o ceată la alta, cum le sclipesc pavezele rotunde de fier.

Un pâlc de călăreți mongoli țâșni înainte și se izbi scurt cu djighiții kâpceaci... Săbiile se înălțară și se abătură fulgerător. Un oștean căzu și calul lui, cu șaua lunecată sub burtă, o luă la goană de-a curmezișul stepei, zvârlind din picioare.

După ciocnirea primelor cete începu lupta. Câteva mari pâlcuri de călăreți kâpceaci porniră la galop prin șesul gălbui.

Șahul își lăsă rața și strigă:

— Înainte, hanilor! Allah e cu voi!

La porunca lui alte coloane de kâpceaci se desfășurară și începură să se întindă ca două brațe atotcuprinzătoare, pentru a înconjura întreaga tabără dușmană. Dar mongolii nici nu încercară să se strecoare din inelul ce sta să se închidă în jurul lor.

Un prim trup de oaste se desprinsese de grosul oștirii. Erau o mie de călăreți strânși pumn în zece rânduri de câte o sută de oameni. Și mia aceasta compactă se avântă înainte pe caii lor mărunți și mițoși, acoperiți cu armuri de fier și de piele. Nu încăpea îndoială că aveau să străpungă linia frântă și mișcătoare a kâpceacilor ce se întinsese, subțire, prin stepa largă.

— Chu-chu-ohu-chu! răsuna urletul de fiară al

mongolilor. Curând o a doua mie de călăreți se desprinsese de tabără și țâșni în stepă. Soarele isca sclipiri aprinse pe coifurile de oțel, pe scuturile rotunde și paloșele încovoiate.

Din vârful colinei sale, șahul vedea cum se desprind miile, una după alta, din grosul oștii vrăjmașe și se înfig neabătut înaintea cu strigătele lor răgușite: „Chu-chu!”

Cercul kâpceacilor șovăi. Pâlcul de la margine coti spre tabăra mongolă pentru a jefui carele cu pradă. Dinspre tabără porni iarăși o mie de călăreți, care se desprinseseră la fel de ușor și disciplinat ca și primele, și tăie calea kâpceacilor. Cele două pâlcuri mari se învălmășiră.

Un nor de praf învălui locul ciocnirii. Unul câte unul, kâpceacii începură să se smulgă din vălmășag și, plecându-se pe gâtul cailor, să fugă în stepă.

— N-am mai văzut niciodată așa ceva! strigă șahul, sărind în picioare. Neliniștit, își tot răsucea pe deget vârful bărbii, scrutând din ochi depărtările.

Patru pâlcuri mongole de câte o mie de călăreți înaintau acum unul după altul, în desăvârșită rânduială, spre mijlocul oștii desfășurate a șahului, îndreptându-se către movila unde se afla Muhammed și alaiul său.

Urletele lor „chu-chu-chu I „izbucneau tot mai aproape.

Cine ar mai putea opri rostogolirea acestei avalanșe? Șahul se uită în jur. Timur-Melik nu mai era în preajma lui. Sărise pe cal și gonea spre locul unde se încinsese bătălia.

Cele mai bune cete de kâpceaci se aruncară în întâmpinarea mongolilor. Aceștia nu zăboviră decât puține clipe, cât să-și croiască o spărtură de trecere, și își urmară goana spre movila unde se afla Muhammed.

— Calul meu! urlă șahul. Calul! Și fără a mai zăbovi să fie auzit de cineva, coborî cu toată graba la poalele movilei unde-l aștepta, ținut de doi băieți de grajd, armăsarul lui murg cu coada vopsită în roșu.

Muhammed sări în șa și zbură spre întinsul slobod al stepei. În urma lui se avântă toată curtea, zdrăngănindu-și zalele, harnașul și zurgălăii.

În vârful movilei nu rămăsese decât covorul mototolit cu talgerele de aramă, cupele de aur și zaharicalele împrăștiate. Vântul scutura un colț al dostrahanului de mătase înflorată. Un singur curtean nu încercase să fugă. Era căruntul imam, șeik-ul-islam. Se trântise jos de pe cal, în clipa când restul curții o luase la goană în urma șahului. Imamul cu barbă căruntă urcă înapoi în vârful movilei, îndreptă covorul și se lăsă în genunchi. Apoi răscoli o cută a turbanului său alb ca zăpada și scoase afară o plăcuță

ovală de aur.

Când mongolii ajunseră la movilă, trei căpetenii și bătrânul dragoman urcară în vârful ei. Unul era tânăr, cu fața morocănoasă, cu ochi negri și un fuior subțire de barbă neagră cu vârful împletit într-o codiță și petrecut pe după urechea stângă. Cel de al doilea, un mongol bătrân și greoi, avea mâna dreaptă schilodită și obrazul brăzdat de-a curmezișul de o cicatrice stacojie. Din pricina ei un ochi îl avea închis, iar celălalt, bulbucă, se uita ager la tot ce-l înconjoară. Al treilea mongol, înalt și foarte slab, se purta acoperit din cap până-n picioare cu o armură de fier. Tânărul era Djuci, feciorul cel mare al hanului Gengis, iar ceilalți doi – conducătorii lui de oști, vestiți încă din vremea luptelor din China: chiorul Subudai-bagatur și uscățivul Tohucar-noion. Imamul rămase cufundat în rugăciune, ploconindu-se lui Allah în temenele adânci până la pământ. „E un slujitor al Domnului”, spuse dragomanul. Imamul se ridică, își încrucișă mâinile la piept și, aplecându-și spinarea, se apropie de unul dintre mongoli.

— Se împlinesc trei ani de când slujesc cu credință pe stăpânul lumii, slăvitul Gemgis-han, spuse el preasmerit și-i întinse mongolului plăcuța de aur. În fiecare lună am trimis cu caravanele vești scrise pentru căpitanul primului post

mongol de pe drumul cel mare spre China. Acum cer să fiu luat la voi, în oastea mongolă. Nu mai vreau să mă întorc la Horezm...

Dragomanul tălmăci mongolilor vorbele imamului. Djuchan îi luă nepăsător din mână plăcuța de aur.

— E o paitza de cele mici, cu șoim... șopti el, neluându-și ochii de la stepa brăzdată cruciș de călăreți în zbor. Apoi înapoie plăcuța de aur căruntului șeik-ul-islam și-i spuse: Nu! Cât timp mai stai în căldură la inima stăpânului tău, ne ești trebuitor aici. Întoarce-te la încrezătorul vostru șah și trimite-ne, ca și până acum, știri amănunțite.

Și uită pe loc de imam. Lupta se apropia de movilă. Turkmenii hanului Djelal ad-din dăduseră peste cap aripa dreaptă a mongolilor, tăiaseră o parte din ei, iar pe ceilalți îi înghesuiau în mlaștini.

Câteșitrei căpitani mongoli coborâră movila în goana cailor.

Bătălia se prelungi până la căderea serii. Turkmenii și kara-kitaii, mutați pe aripa stângă, izbeau neîncetat pe mongoli, luptând în pâlcuri răzlețe. Mongolii ba se risipeau și o luau la fugă, ba se întorceau pe neașteptate și se năpusteau cu furie asupra turkmenilor urmăritori, pentru ca apoi să se împrăștie din nou în goană nebună. Iar la

căderea întunericului, toți dintr-odată se traseră fulgerător înapoi în tabăra mongolă.

Horezm-șahul reveni pe movila lui și petrecu acolo o noapte chinuită. În jurul movilei se culcară oștenii kâpceaci, alături de caii lor împiedicați cu arcanе.

În depărtare cerul pâlpâia de roșul scânteierilor tremurătoare, răsfrângând flăcările focurilor de tabără mongole. Toată noaptea arseră focurile. „Mongolii se pregătesc pentru lupta de mâine”, spuneau hanii kâpceaci. De pe tot întinsul stepei se nălțau vaietele și chemările răniților: jumătate din oastea kâpceacă căzuse rănită sau ucisă în această bătălie.

Djelal ad-din căuta să-și convingă tatăl:

— Să ne retragem acum, când mongolii n-au putut să dea peste cap oștile noastre, ar însemna să ne facem de ocară numele slăvit. La ora asta ei se străduie să-și întărească tabăra... Deci, acum, în noaptea asta, trebuie să ne furișăm până acolo, să-i izbim fără veste și să terminăm cu ei.

— Mâine am să urmez lupta! răspunse horezm-șahul și se înveli în șuba lui de soboli.

În zori, când razele piezișе de soare măturară stepa și colinele își așternură umbre lungi, oastea Horezmului se

împărți iarăși în trei părți și se urni împotriva mongolilor.

Dar, dincolo de cercul focurilor aprinse, tabăra se dovedi pustie; nu se mai afla acolo niciun ostaș mongol. Pe țărână zăceau doar leșurile sălbatic ciopârțite ale prinșilor merkiți, și printre corturi rățăceau câteva cămile șchioape.

Pâlcul de turkmeni trimis în urmărirea mongolilor se înapoie către seară:

— Mongolii s-au retras cu atâta iuțeală spre răsărit încât n-am mai văzut în zare decât un nor de colb spulberat.

— Sunt oșteni buni, n-am mai văzut alții ca ei! spuse horezm-șahul și porunci oștilor să-și întoarcă fugarii înapoi.

— Ei n-au fost decât primii cercetași mongoli, vorbi Djelal ad-din. Și au să vie îndărăt în fruntea unei oștiri uriașe. Acum s-ar cuveni să ne luăm după ei, să-i urmărim, să ne dumerim ce au de gând să facă, și să ne pregătim noi înșine de război...

— Nu, judeci ca un copil nechibzuit, răspunse Muhammed. Mongolii n-au să se mai încumete niciodată să năvălească asupra mea!...

Partea a patra

DUȘMANUL LA HOTARE

Capitolul 1 - OASTEA MONGOLĂ STĂ SĂ PORNEASCĂ

*Împăratul acela era vestit pentru cruzimea lui cumplită,
pentru mintea-i pătrunzătoare, pentru izbânzile lui.*

(Dintr-un basm persan)

La izvoarele Irtâșului Negru, la poalele unui kurgan singuratic, în mijlocul stepei verzi, se înălța un cort galben de mătase. Gengis-han cucerise cortul acela de la împăratul Kitaiului. În spatele lui se aflau două mari iurte mongole, îmbrăcate în pâslă albă: într-una locuia cea mai tânără dintre nevestele lui Gengis-han, frumoasa Kulan (fiica hanului merkiților, ucis de mongoli) împreună cu micuțul ei fiu Kiulkan; în cealaltă se adăposteau șapte slujitoare, roabe aduse din China.

În fața cortului galben, pe o bățatură netezită, ardeau

câteva focuri pe jertfelnice clădite din piatră. Printre şirurile de focuri trebuiau să treacă toţi cei veniţi să se închine marelui kagan: „Prin foc, spuneau şamanii, curăţise-vor gândurile vinovate şi dunga-se-vor «cevilî», duhurile cele rele, aducătoare de boli şi nenorociri, care foiesc nevăzute în jurul oaspeţilor vicleni”.

Bătrânul Beki, mai-marele şamanilor, şi alţi patru şamani tineri cu căciuli ţuguiate de pâslă albă şi în largi mantale albe se roteau în jurul jertfelnicelor, bătând cu palma în dairalele lor mari şi scuturându-şi hârâitorile. Din când în când îşi întrerupeau zbieretele înalte pentru a striga rugăciuni şi a arunca în foc ramuri de răşinoase şi flori uscate cu miresme tari.

În stânga cortului, de un belciug de aur era legat un armăsar bălan, cu ochii ca jarul, pe nume Seter, cu păr argintiu pe piele neagră. Seter nu cunoştea şaua, şi niciun om nu încălecaser vreodată pe el. În timpul războaielor lui Gengis-han după spusa şamanilor, pe armăsarul bălan călărea puternicul şi nevăzutul zeu al războiului, Sulde, apărătorul oştilor mongole, care le ducea la izbândă.

În dreapta cortului era legat veşnic înşeuatul Naiman, un armăsar cu pieptul lat, cel mai iubit cal de luptă al hanului, un murg cu picioare şi coadă neagră şi cu o dungă tot

neagră de-a lungul spinării, urmaș al cailor sălbatici din stepă.

Lângă armăsarul bălan se înălța o prăjină lungă de bambus pe vârful căreia era înfășurată flamura albă a marelui han.

În jurul kurganului era rânduie straja de „turgauzi” (garda personală a hanului) în platoșe și coifuri de fier; aceștia vegheau ca niciun suflet să nu se apropie de cortul măritului kagan. Numai aleșii dăruți cu anume plăcuțe de aur – paitze – cu un cap de tigru pe ele puteau trece de străjile turgaude pentru a se apropia de cortul cel galben.

La o depărtare destul de mare, în stepă, se înșirau în cerc larg iurtele negre ale tătarilor și corturile roșcate, de lână, ale tanguților. Acestea alcătuiau toate laolaltă *kurienu*⁴² lui Gengis-han, tabăra celor o mie de tanguți, aleși pe sprânceană, călăreți cu cai bălani. În acest corp de elită intrau numai feciorii celor mai de seamă hani; kaganul alegea dintre ei pe cei mai isteți și credincioși pentru a-i pune în fruntea sutelor și miilor sale de oșteni.

Dincolo de acest cerc larg se întindeau alte kuriene; unele se desfășurau până departe în câmpie și ajungeau până, hăt, la munții acoperiți de codri deși. În stepă,

⁴² *Kurien* – cuvânt mongol, care desemnează un cerc de iurte având în centru iurta căpeteniei unei așezări de nomazi.

printre kuriene, pășteau cirezi de cămile și tabunuri de cai. Păstorii goneau hăulind de-a lungul și de-a latul câmpiei, rotindu-și arcanele și urmărind ca animalele diferitelor tabunuri să nu se amestece între ele și să nu se apropie de pășunile iepelor cu mânăz.

Înainte de a-și porni pohodul spre pământurile musulmanilor, cuceritorul mongol trimisese la Buhara, unde se afla șahul Horezmului Muhammed, o solie cu daruri bogate. În fruntea acestei solii pusese pe musulmanul Mahmud-lalvacî, negustor cuprins din Gurgandj, care-și trimitea înainte vreme caravanele din Asia Centrală tocmai în Kitai. Acestuia i se cerea să afle ce se petrece prin țările apusene, cum sunt oștile și în ce măsură e pregătit de război șahul Horezmului. Dar în același timp Gengis-han trimise acolo și multe iscoade.

Capitolul 2 - SOLIA STĂPÂNITORULUI RĂSĂRITEAN

*În cutele veșmintelor lor mai dăinuia mireasma florilor
din țări depărtate.*

(Dintr-un basm persan)

Samarkandul, nu demult devastat, devenise acum pentru o vreme cetatea de scaun a ultimului horezm-șah. În cinstea izbânzii sale asupra locuitorilor iubitori de libertate ai Samarkandului, Muhammed ridicase acolo o moschee înaltă și începuse să dureze un mare palat. Șahul se mai socotea și acum un cuceritor vestit, care asemeni lui Iskender-cel-mare avea datoria să-și conducă oastea de câpceaci credincioși până la capătul lumii și să întindă hotarele împărăției Horezmului până la Marea cea mai din margine, dincolo de care începea bezna. El considera că vrăjmașul său – cel mai mare și mai primejdios este Nasir, califul Bagdadului, care nu acceptase să-i cedeze titlul de „căpetenie a tuturor musulmanilor”. Mai întâi trebuia să zdrobească pe Nasir și să-și înfigă sulița în sfânta țărână din fața geamiei celei mari a Bagdadului, și abia apoi să-și întoarcă armăsarul spre soare-răsare pentru a cuceri îndepărtatul Kitai, cel prea vestit în nemăsurate bogății.

Muhammed își adunase o mare oștire. Desfășurându-și larg flamura verde, el se îndreptă prin Iran spre Bagdad, cetatea de scaun a califilor arabi.

Dar în curând polcurile din fruntea oștirii șahului,

neînzestrate cu veșminte călduroase, fuseseră prinse în munții Iranului de un viscol cu zăpezi înghețate și, slăbind peste măsură, pieriră secerate de kurzii cei nelegiuți. Nenorocirea aceasta îl tulbură pe șahul Muhammed, și pentru prima dată începu să se îndoiască de necesitatea luptei cu califul. „N-o fi acesta un semn al mâniei cerului?” se întreba el, întorcându-se la Buhara, unde își „opri pentru o vreme toiagul pribegiei”.

Aici îl află în toamna anului Iepurelui (1219) marea solie trimisă de Gengis-han, slăvitul kagan al mongolilor, tătarilor, khitailor și altor neamuri trăitoare în răsărit. Horezm-șahul fu nevoit să se ocupe din nou de tătari.

La porțile înalte ale palatului său se opriă într-o bună zi solii kaganului mongol, călări pe cai bălțați. Erau trei musulmani din rândul celor mai bogați negustori, care-și trimiteau în fiecare an caravanele cu mărfuri din Horezm în toate colțurile Asiei. Acești neguțători, de fel din cele trei mari orașe, Gurgandj, Buhara și Otrar, se aflau de mult în slujba lui Gengis-han. Asemenea neguțători bogați alcătuiau între ei frații negustorești și primeau bani de la depunătorii dornici de a-și încerca norocul într-ale negoțului. Plățile pentru feluritele înțelegeri negustorești se făceau pretutindeni, oricât de mari ar fi fost, fără nicio

zăbavă, atât în Răsăritul îndepărtat, cât și la capătul Apusului, iar banii veneau mai repede decât intrările de biruri în harnaul ocârmuirii.

Darurile trimise horezm-șahului Muhammed fuseseră aduse pe o sută de cămile și pe o arba vopsită în culori vii la care erau înhămați doi iaci mițoși. Poporenii veniți să caște gura se înghesuiau, mărginind tot drumul de la palatul din afara orașului, unde era găzduită solia, și până la porțile palatului împărătesc. Slujitorii acelor neguțători, gătiți toți la fel, în halate de mătase chinezească, descărcau samarele de pe cămile, le desfăceau și duceau prețioasele, rarele și neobișnuitele daruri în sala de primire a palatului.

Printre daruri erau lingouri de metale prețioase de culoare nemaivăzută, coarne de rinocer, punguțe de mosc, rămurele de corali roșii și trandafirii, felurite cupe și ceșcuțe de porfiră și matostat, trâmbe de neprețuită targu, țesută din lână de cămilă albă și dăruită numai marilor hani, mătăsuri urzite cu fir de aur și voaluri subțiri, străvezii ca pânza de păianjen. La urmă de tot slujitorii marilor neguțători scoaseră pe brațe o uriașă lespede de aur găsită în munții Kitaiului, mare cât o cocoasă de cămilă. Acesta fusese darul de preț adus în arbaua trasă

de iaci.

Horezm-șahul primi solia, șezând pe străvechiul tron al sultanului Osman, ultimul domnitor din stirpea karahanizilor. Purta veșminte de brocart, ca și întreaga lui curte. Ședea gânditor, în jilțul înalt, cu pleoapele pe jumătate coborâte, nepăsător. Privirea îi rătăcea departe, deasupra capetelor adunării. În preajma tronului se aflau marele vizir și ceilalți înalți dregători ai împărăției.

Câteșitrei solii se plecară până la pământ, îngenuncheară și arătară pentru ce au venit; căpetenia lor, trușul Mahmud-lalvacî, spuse:

— Marele Gengis-han, stăpânul tuturor mongolilor, îți trimite aleasa noastră solie pentru a înnoda cu tine legături de prietenie, de pace și de bună vecinătate. Marele kagan închină horezm-șahului daruri și urări de bine. El ne-a poruncit să-ți citim vorbele lui... Aici Mahmud-lalvacî înmână altui sol un pergament de care era prinsă cu un șnur alb pecetea de ceară albastră a hanului mongolilor.

Ali Hodja al-Buhari, cel de-al doilea sol, citi:

— „Nu sunt lipsit de știrile despre înaltul cin al stirpei tale și nici despre marea întindere și putere a împărăției tale. Am cunoștință că măria-ta împărătească se bucură

de toată cinstea în cele mai multe din țările lumii. De aceea socot drept datorie a mea să strâng legăturile de prietenie cu tine, șah al Horezmului, căci îmi ești deopotrivă de drag, ca și cel mai iubit dintre fiii mei..."⁴³

— Fiu, ai zis? Am auzit bine, fiu? sări șahul dezmeticit de tot. Își duse mâna la pumnalul de la brâu și se aplecă înainte, ațintindu-și ochii asupra solului.

— „... Tot astfel știi și tu, urmă netulburat solul, că eu am supus împărăția Kitaiului, așezându-mi stăpânirea în cea mai mare dintre cetățile ei de la miazănoapte, și alipind la stăpânirea mea acele pământuri ale sale care se învecinează cu ținuturile tale...”

Șahul clătină din cap și începu să-și răsucească pe degetul cu almaz un cârlionț al bărbii negre.

— „... Știi mai bine ca oricare altul că pământurile mele sunt mari tabere de oșteni neînfrânți și-s pline de mulțimea băilor de argint. Întinsele mele meleaguri îmi aduc un mare belșug de bunuri de orice fel. De aceea nicio nevoie nu mă împinge să trec de hotarele mele pentru a dobândi vreo pradă. Dacă și tu, mărite șah, socoți de trebuință să deschidem porți largi în pământurile noastre pentru neguțătorii celeilalte părți, înțelegerea va fi

⁴³ În accepțiunea orientală din acea vreme un suveran nu putea spune „fiu” decât unui alt suveran pe care-l socotea vasal.

folositoare pentru amândoi, și amândoi vom afla într-însa multă mulțumire”.

Cei trei soli așteptară în tăcere răspunsul stăpânului țărilor musulmane din Apus la scrisoarea stăpânului nomazilor din Răsărit. Dar Horezm-șahul urma să șadă neclintit. Într-un târziu, aruncă o privire marelui vizir și-i făcu un semn leneș cu mâna împodobită de brățări.

Marele vizir primi cu toată cinstea darurile trimise de Gengis-han. Apoi își ridică ochii spre Muhammed, iar acesta repetă plictisit semnul dinainte, de parcă s-ar fi apărat de o muscă sâcâitoare. Atunci vizirul se înclină spre căpetenia solilor și-i spuse în șoaptă:

— Binevoitoarea primire a soliei s-a încheiat. Acum padișahul are să-și reverse marea milă a sa asupra altor împricinați ce-i așteaptă înțeleptele hotărâri.

Cei trei soli se ridicară și, fără a se întoarce pe călcâie, porniră a se retrage de-a-ndăratelea spre ușă. În sala de intrare fură ajunși din urmă de vizir, care șopti la urechea neguțătorului Mahmud-lalvac:

— Așteaptă-mă la miezul nopții!

Capitolul 3 - ÎNTREVEDERE DE

NOAPTE DINTRE ȘAH ȘI SOL

Nu spune: sunt puternic – s-ar putea să dai peste altul și mai puternic. Nu spune: sunt șiret – s-ar putea să dai peste altul și mai șiret.

(Zicătoare kirghiză)

În cursul nopții un slujitor tăcut îl scoase afară pe Mahmud-lalvaci din palatul unde erau găzduiți solii mongoli și-l duse sub un platan bătrân. Aici așteptau câțiva cai înșeuăți. În lumina razelor de lună, neguțătorul recunoscuse printre călăreți pe marele vizir.

— Încalecă și urmează-mă, îi spuse acesta.

Străbătură tăcuți străduțele întunecate ale Buharei și se opriră în dreptul unui zid înalt în care se deschidea o porțiță de fier. La un semnal porțița se deschise pe jumătate. Dincolo de ea stătea de strajă un oștean posac în cămașă de zale și coif de metal, care la lumina lunii păreau a fi argintate. Urmându-l pe vizir, Mahmud-lalvaci ajunse într-o grădină cu bazine mari. Pe fața apei dormeau lebede albe și se oglindeau chioșcuri înverzite. Dintre tufe răzbăteau șoapte de glasuri femeiești.

Apoi urcară treptele terasei unui pavilion ciudat

împodobit, dădură la o parte un macat greu și se pomeniră într-o încăpere mică, îmbrăcată în țesături înflorate. Lumânări groase de ceară pâlpâiau în sfeșnice înalte de argint. Pe un munte de perne **de** mătase ședea șahul Muhammed într-un halat pestriț croit din șaluri de Kașmir.

— Așază-te lângă mine! spuse horezm-șahul, după ce ascultă salutul oaspetelui. Vreau să vorbesc cu tine despre treburi de mare însemnătate. Te numeri printre supușii mei: nu ești de fel din Horezm, din orașul meu Gurgandj? Te știi musulman drept-credincios și nicidecum vreun nevrednic păgân. Așa că se cuvine să-mi dovedești acum că inima, gândurile și faptele tale sunt de partea dreptei credințe și că nu te-ai vândut dușmanilor islamului.

— Tot ce spui este adevărat, stăpâne al meu! răspunse Mahmud-lalvacî, lăsându-se în genunchi în fața padișahului.

Sunt de fel din Gurgandj. Ascult smerit și supus poruncile măriei-tale și bucuros sunt să-mi pun întreaga viață la picioarele stăpânitorului slăvit al islamului.

— Dacă ai să-mi răspunzi cinstit la toate întrebările mele, am să te răsplătesc cu mărinimie. Iată un zălog că făgăduiala mea are să fie îndeplinită fără greș. Și șahul desprinse din brățara de la mîna lui un mărgăritar uriaș,

pe care-l întinse solului. Dar ține minte: dacă mărturia ta se va dovedi mincinoasă și trădătoare, n-ai să mai vezi niciodată lumina soarelui.

— Ce trebuie să fac? Mă supun ție, mărite padișah!

— Vreau să aflu de la tine totul despre Gengis-han. Vreau să fii ochiul și urechea mea la curtea lui. Vreau să-mi trimiți prin oameni de credință știri grabnice despre tot ce face Gengis-han; ce pune la cale, încotro își îndreaptă oștile. Jură că ai să îndeplinești porunca mea!

— Martor îmi este Allah că-ți slujesc și-ți voi sluji numai ție, stăpâne al meu! jură Mahmud-lalvac și își atinse barba cu amândouă mâinile.

— Ai să rămâi aici o zi și-o noapte ca să povestești diacului meu Mirza-lusuf tot ce știi despre Gengis-han: de unde a venit, ce războaie a purtat și cum a ajuns domn peste toți tătarii.

— Am să povestesc totul, slăvite!

— Gengis-han pretinde că ar fi stăpân peste puternicul Kitai, ba chiar că a cucerit și cetatea lui de scaun. Adevărat este ce spune el sau totul nu-i decât lăudăroșenie fără temei?

— Îți jur că-i adevărul adevărat! răspunse Mahmud. Lucruri de asemenea însemnătate nu pot rămâne ascunse,

În scurta vreme ai să te convingi și tu, stăpâne, că toate sunt adevărate.

— Să spunem că ar fi așa, îl opri horezm-șahul. Dar știi prea bine cât de necuprinsă e stăpânirea mea și cât de nemăsurat e numărul oștilor mele; cum de s-a încumetat acest lăudăros, acest văcar păgân, să mă numească pe mine, atotputernicul domnitor al tuturor musulmanilor, fiu al său? Șahul înșfăcă pe sol de umeri și-l trase spre sine, înfigându-și privirea în ochii lui. Spune-mi îndată, cât este de mare oastea tătarului?

Mahmud-lalvacî simți mânia ascunsă în vorbele horezm-șahului. Tremurând în fața urgiei șahului și temându-se să nu fie ucis, își duse palmele la piept și răspunse cu toată smerenia:

— Pe lângă nenumăratele și neînvînsele tale oști, oastea lui Gengis-han nu se asemuiește decât cu o șuviță de fum în negura nopții!...

— Așa este! strigă șahul și-i dădu drumul. Nenumărate și de neînvins sunt oștile mele! Asta o știe întreaga lume, și tu o spui foarte bine. Măine vei căpăta scrisoarea mea de răspuns către padișahul tătarilor. Ție și soților mongoli întru negoț am să vă dau toată slobozenia și înlesnirile toate, ca să puteți cumpăra și vinde mărfurile noastre, cât

și dreptul de a trece prin toate țările musulmane. Acum să urmezi pe vechilul meu: el te va petrece până la odaia rotundă unde te așteaptă diacul meu scriitor de letopisește, bătrânul Mirza-lusuf.

Horezm-șahul își înclină binevoitor fruntea și bătut de două ori din palme.

Capitolul 4 - CE A POVESTIT SOLUL DESPRE GENGIS-HAN

*Nu trebuie să vorbești de rău pe cei ce nu sunt de față,
căci pământul le poate transmite tot ce ai spus.*

(Proverb oriental)

Vechilul șahului îl rugă pe solul mongol să-l urmeze și îl duse prin culoarele întortocheate și trecerile răsucite ale palatului într-o cameră rotundă cu plafonul arcuit în chip de cupolă înaltă. În jurul pereților se aflau cufere mari negre, întărite cu colțare de fier. În firide înguste și rafturi prinse pe pereți erau rânduie suluri de hârtie prăfuite.

„Biblioteca șahului”! murmură Mahmud-lalvac și se

liniști întrucâtva. Se temuse că are să ajungă într-o temniță umedă și o să fie supus la cercetări și cazne.

Pe covorul din mijlocul încăperii ședea un moșneag slăbit și gârbov, cu barbă colilie și ochi roșii, lăcrimoși. Alături de el, aplecat peste un vraf de hârtii, lucra un diac tinerel, cu chip drăgălaș și gingaș ca de fată.

Vechilul spuse că-l așteaptă treburi grabnice și se făcu nevăzut.

Solul înalt și voinic, într-un turban înnodat cu mare meși teșug și cu un halat roșu de mătase, își lăsă în prag încălțările de piele verde și se apropie cu pași măsurați de bătrânul mirza care se ridicase să-l întâmpine. La poftirea moșneagului solul se lăsă în genunchi pe covor. Cei doi înălțară o rugă lui Allah, își mângâiară bărbile cu palma și schimbăru cuvenitele întrebări de sănătate.

În sfârșit solul începu să vorbească:

— Măritul padișah mi-a poruncit să-ți povestesc tot ce știu despre domnitorul tătarilor. La curtea lui sunt de obicei dragoman, dar aici am venit ca sol...

— Te ascult cu râvnă și luare-aminte, prea cinstite și dorite oaspete. Și mie mi-a poruncit slăvitul nostru padișah același lucru: să primesc de la tine știri folositoare patriei noastre și să însemnez toate cele aflate în cartea

letopiseșelor tainice ale curții împărătești.

Mahmud-Ialvacî își lăsase ochii în pământ și stătea dus pe gânduri. „Știu că tot ce-am să spun va fi cunoscut peste câteva zile tuturor palavragiilor de la curte. Cum să ocolesc primejdia ce mă paște atât din partea șahului – care foarte se va mânia neaflând nimic mai de seamă din spusele mele – cât și din partea marelui kagan al tătarilor care va ști de această întrevvedere a mea de noapte. Gengis-han are acum iscoade în toate cotloanele...”

Solul își luă un aer abătut și preocupat și, prefirându-și printre degete mătăniile de sidef, începu:

— Am să povestesc multe lucruri pe care mintea nu le primește și nu le înțelege. Atât de departe sunt ele de ceea ce-i obișnuit pentru noi, încât deseori eu însumi nu dau crezare celor ce știu... Dar de voi spune că toate acestea sunt neadevăruri, tu tot ai să vrei să afli care sunt minciunile și ce fel sunt ele... De aceea am să-ți spun ce-am auzit. Toți oamenii sunt supuși greșelii. Dacă cineva socoate că a ajuns la adevăr și că nu este supus greșelii, cu acela nici nu face să vorbești!...

Mahmud-Ialvacî se opri și, ridicând sprâncenele, urmări cu uimire ce repede înscrise diacul cel tinerel spusele lui. Bețișorul de trestie alerga cu iuțeală pe hârtie și vorbele

lui se așterneau una după alta în șiruri lungi și drepte de frumoase slove arăbești.

— De ce înseamnă băietanul acesta tot ce spun? Doar n-am început să spun încă nimic despre tătari?

— Nu e băiat, răspunse bătrânul cronicar Mirza-Iusuf. E fată, Bent-Zankidja o cheamă... Eu sunt pe cale de a orbi de tot, și îmi tremură și mâna. De la o vreme mă ajută nepoata mea. Scrie la fel de ușor și de frumos ca și cel mai iscusit caligraf arab. Dar nu prea cred că fata asta are să-mi rămână mult timp ajutoare credincioasă. Ea a început de pe acum să scrie cântece „despre bucuria ochilor negri” și despre „alunița din obraz”, de aceea tare mă tem că foarte curând o să mă părăsească... Atunci n-are să-mi rămână altceva de făcut decât să-mi încrucșez mâinile pe piept și să mă culc cu fața spre piatra cea sfântă...⁴⁴

— Ba n-am să te părăsesc, bunicule! șopti fata fără să-și ridice ochii de pe hârtia ei.

Bătrânul se întoarse din nou spre sol.

— Padișahul a făgăduit să te răsplătească mărinimos pentru tot ce ai să ne spui, pentru toate lucrurile de seamă ce se cuvin știute de noi. Ar fi păcat și dureros dacă din ușurătatea noastră țările islamului s-ar pomeni nepregătite

---

⁴⁴ „*Piatra cea sfântă*” - Marele meteorit negru păstrat la Mecca.

în fața năvălirii unor vrăjmași puternici. Ești doar și tu un drept-credincios, ca și noi toți? Putea-ne-vei tu vesti din timp că ne paște primejdia? Mare ar fi răsplata...

— N-am nevoie de nicio răsplată! suspină solul. Pentru toată osteneala în greaua-mi pribegie pe drumurile lumii răsplată să-mi fie rugăciunile înălțate de drept-credincioși, în așa fel ca ziua judecății din urmă să mă afle printre dreptii ce se vor scula din morți!

Pe chipul fetei flutură un surâs batjocoritor: se uita neîncrezătoare la solul mongol, la trupul lui bine hrănit, la degetele pline de inele de aur. Mahmud-lalvacî tăcea, cântărindu-și fiecare cuvânt ce avea să spună.

— Așa să fie! murmură cu înțelegere bătrânul diac.

Un rob uscățiv cu plete cărunte intră purtând o tabla de argint cu felurite zaharicale și o așeză în fața solului. Apoi turnă dintr-o ulcică de lut vin rubiniu într-o cupă de argint.

— Gustă puțin vin vechi din pivnițele palatului, îl pofti diacul. Primul lucru pe care am vrea să-l știm este: ce neam de oameni sunt mongolii și tătarii? Unde-i țara lor? Cât sunt de mulți? Cum știu să lupte? Au răsărit atât de fără de veste la hotarele noastre, de parcă ar fi iadjudjii și madjudjii cei scuipați de vicleanul Iblis⁴⁵ din măruntaiele

⁴⁵ *Iblis* – duhul răului, vicleniei și al întunericii, pomenit ades în Coran.

arzătoare ale pământului.

Oaspetele își începu istorisirea:

— Și mongolii, și tătarii sunt neamuri de nomazi ai stepelor, trăiesc laolaltă în țările îndepărtate din Răsărit și nu sunt în stare să se statornicească nicăieri. Pământurile lor fără de capăt sunt stepe bogate în pășuni și sărace în apă, potrivite pentru cai, pentru oi și cămile, căci aceste dobitoace au nevoie de multă iarbă și se mulțumesc cu apă puțină...

Bătrânul Mirza-Iusuf îl opri cu o întrebare:

— Am vrea să știm dacă sunt primejdioși pentru noi ca oșteni?

— Aș fi un vânzător al islamului și un mincinos netrebnic dacă aș spune că mongolii și tătarii sunt mai puțin primejdioși pentru vecinii lor decât cumpliții iadjudji și madjudji...

— Păzească-ne Allah! strigă bătrânul diac.

— Ei sunt oșteni din fire, o sută de ani se pot vrăjmași semințiile lor între ele... Astăzi un oarecare han tătar poate avea, să spunem, o mie de cai, o turmă uriașă de berbeci și o sută de păstori pe jumătate goi, mereu nemulțumiți, mereu flămânzi, pentru că fiecare dintre ei are o nevastă flămândă și copii flămânzi... Când hanul vede că păstorii

lui nu mai pot răbda deloc, că urlă ca fiarele, el le poruncește: „Să pornim cu război împotriva tribului vecin! O să ne întoarcem sătui și bogați!” Și hanul pleacă la război cu păstorii lui... Iar măcelul se încheie uneori cu aceea că hanul, cu un jug de gât, este vândut laolaltă cu păstorii și vitele lui, pe patru dirhemi bucata, și-i cumpără un al treilea trib sau niscai negustori de robi.

— La ce-mi vorbești despre toate acestea? Îl certă moșneagul. Noi ținem să aflăm nu despre robi sau alte asemenea fleacuri, ci despre oastea hanului tăăresc, despre armele lui, despre numărul oștenilor săi și despre însușirile lor ostășești!

Solul sorbi din vin fără să se grăbească.

— Pentru a ajunge la munte, ești silit câteodată să ocolești mai întâi râurile, lacurile și sărăturile întâlnite în cale...

— Cinstite oaspete, povestește-ne mai întâi nu despre sărături, ci despre padișahul tătarilor.

— Bun și înmiresmat vin se găsește în pivnițele horezmșahului! urmă netulburat Mahmud-lalvaci. Îi doresc mărieisale să domnească fără griji și necazuri până la capătul vieții... Printre haniii tătari mai războinici, unul, pe numele lui Temucin, s-a dovedit a fi peste măsură de

priceput în bătălii, de vijelios în loviturile lui, de crud cu vrăjmașii și mărinimos cu soții de luptă. Acest Temucinhan a îndurat odinioară multe nenorociri. Se spune că tânăr fiind a fost chiar și rob vreme de trei ani, cu un jug de lemn în jurul gâtului, silit la muncile cele mai grele într-o fierărie a unui trib vrăjmaș. Dar a izbutit să fugă din robie, omorând cu lanțul care-l ținea prins pe cei ce-l păzeau, și și-a petrecut mulți ani în războaie, năzuind să ajungă stăpân peste alți hani... Avea cincizeci de ani când hanii ceilalți l-au ales mare kagan și l-au înălțat pe „pâsla albă a cinstirii” cu speranța că Temucin va îndeplini vrerea hanilor celor mari... Dar Temucin i-a îngenuncheat pe toți la vrerea lui, și-a luat un nou nume – „Gengis-han”, ceea ce înseamnă „trimisul cerului”, a nimicit și a înrobit toate triburile nesupuse, iar pe conducătorii lor i-a aruncat de vii în cazane cu apă clocotită...

— Înfrorător lucru! se cutremură cronicarul. Dar tu îmi tot povestești basme de groază și nu-mi spui nimic despre oastea marelui han al tătarilor!

Solul mai bău o cupă de vin, iar bătrânul diac începu să se cam teamă văzându-l cât bea. „Vinul palatului e tare... O să mai apuce el să povestească tot ce vrea să știe horezm-șahul sau are să adoarmă îndată?” Iar robul cel

slab nu întârzie să umple din nou cupa de argint.

— Ba tocmai despre oaste vorbesc, răspunse liniștit solul. Din ziua în care Gengis-han s-a ridicat kagan, toți tătarii înainte vreme dușmani între ei s-au strâns într-o singură oaste supusă stăpânului. Hanul însuși a împărțit mulțimea tătarilor în cete de o mie, de o sută și de zece oameni și tot el însuși a pus peste ei căpetenii înlăturând pe hanii de neam în care nu avea încredere. Tot atunci, prin olăcarii săi, a statornicit o nouă lege: niciun nomad să nu se încumete a dușmăni pe alt nomad, a jefui sau înșela pe alt nomad, orice asemenea fărădelege dobândindu-și din partea kaganului o singură pedeapsă... moartea!

— Dar îngăduie legea hanului Gengis jaful și înșelarea altor neamuri de altă seminție decât cea tătar-ască?

— Se înțelege! răspunse solul. A înșela, a jefui, sau a ucide un om de alt neam decât cel tătaresc este socotit chiar o faptă de mare cinste și vitejie.

— Înțeleg-înțeleg, șopti bătrânul cronicar. Și ce spun păstorii de rând? S-a mai potolit foamea lor?

— Gengis-han a vestit tuturor că triburile supuse lui alcătuiesc un singur popor, singurul popor ales al cerului, care de aici înainte se va chema „mongol”, adică „cel veșnic învingător”... Iar toate celelalte popoare de pe

pământ cuvine-se să fie robi mongolilor. Cât despre semințiile ce nu i se vor supune, Gengis-han are să le șteargă de pe fața pământului ca pe niște buruieni otrăvitoare. Și stăpâni vor rămâne pe lume numai mongolii.

Mirza-lusuf își plesni palmele a supărare.

— Înseamnă asta că și la hotarele noastre va să vină kaganul tătarilor, cu dorința trufașă ca toți drept-credincioșii să i se închine lui?... Padișahul nostru are o oaste uriașă, viteji ce luptă ca leii sub sfânta flamură verde a islamului... Bine, dar e o nebunie ce spui! E o copilărie să crezi că o oaste atât de vitează ca a musulmanilor, că un conducător de oști atât de vestit ca horezm-șahul Alia addin Muhammed are să se supună descreieratului han al unor simpli păstori! Preasfânta umbră a profetului plutește deasupra oștilor noastre și le duce la izbândă!

Solul își încrucișă mâinile puhave pe pântecul său rotund, oftă din greu și închise ochii.

— Nu te-am vestit eu de la bun început că ai să iei drept basme și povești spusele mele?!

— Nu-nu, cinstite oaspe! Zi mai departe! Te ascult cu luare-aminte, măcar că prea de tot neobișnuite și de necrezut sunt toate câte le spui.

Solul își îndreptă spinarea. Bent-Zankidja băgă de seamă că ochii îi ard de istețime și vioiciune. Dar peste o clipă privirea solului se stinse, de oboseală parcă, și lalvaci urmă să vorbească fără chef:

— Kaganul tătarilor vedea că hanii rămân tot lacomi, că foamea și nevoile păstorilor de rând cresc mereu, că poporul tătăresc a adunat într-însul toată puterea pe care înainte vreme o irosea fără folos în măcelurile dintre triburi... De aceea, pentru ca păstorii să nu se ridice împotriva hanilor, Gengis-han hotărî să îndrepte toată această mare putere într-altă parte... El își adună *kurultaiul*, sfatul hanilor celor mai de seamă, și le vorbi așa: „În scurtă vreme veți pleca într-un mare război. Și o să vă întoarceți încărcăți de aur, mânând de la urmă tabunuri de cai, turme de vite și mulțimi de robi din cei mai pricepuți. Am să ospătez pe săturate pe păstorii flămânzi, am să le-nfășor burțile cu mătăsuri scumpe, fiecăruia am să-i dau câteva roabe... vom supune cea mai bogată țară din lume și toți o să vă întoarceți atât de avuți încât n-au să vă ajungă vitele de povară ca să cărați toată prada la iurtele voastre...” Primăvara, când stepa înverzi și pășunile rodire belșug de nutreț, Gengis-han își porni pe cai oastea flămândă spre străvechiul și Bogatul Kitai... în

drum spulberă ca pleava oștile chineze întâlnite, înaintă ca o furtună în adâncul țării și prefăcu în cenușă o mie de orașe chinezești. Abia peste trei ani, după ce supuse o bună jumătate din Kitai, împovărat de prăzi peste măsură, se întoarse în așezările sale de tabere nomade...

— Ferească-ne Allah de asemenea nenorocire! murmură cronicarul.

— Pesemne că toate câte ți le-am spus îți par iarăși basme, și totuși nu sunt decât adevărul adevărat!

— Spune-mi, rogu-te, cinstite Mahmud-lalvaci, cum arată la înfățișare acest nemaipomenit conducător de oști?

— Gengis-han e mare de stat și, măcar că a trecut de șaizeci de ani, mai este foarte vânjos. Cu pasul lui greu și mișcările neîndemânatice aduce a urs, dar este șiret ca vulpea, rău ca șarpele, năprasnic ca pardosul, neostenit precum cămila, și mărinimos, când vrea să răsplătească pe cineva, ca și cruda leoaică ce-și alintă cu dragoste puii. Are o frunte înaltă, o barbă lungă și rară, iar ochii îi sunt galbeni, fără clipire, ca ai pisicii. Toți hanii și oștenii de rând se tem de el mai rău ca de foc sau de fulger, iar dacă ar porunci la zece oameni să dea buzna peste o mie de nucheri vrăjmași, toți s-ar repezi fără să stea pe gânduri, atât sunt de siguri că vor fi biruitori, căci Gengis-han este

întotdeauna biruitor în luptă!...

— Hălăduiesc de mulți ani pe lumea asta, spuse bătrânul cronicar, și am văzut mulți căpitani viteji, mulți glorioși conducători de oști, dar oameni cum mi-ai înfățișat tu nu mi s-a întâmplat să văd... Prea seamănă a poveste spusele tale... Deslușește-mi, dacă-ți stă în putere, de ce kaganul tătarilor, de vreme ce a izbutit să facă avut pe fiecare păstor, a fost nevoit deodată să vină el însuși la hotarele noastre, atât de departe de meleagurile lui de baștină?

Solul își goli cupa de vin, închise ochii și se clătină. Cronicarul încruntă din sprâncene și ridică un deget amenințător spre robul care se aplecase din nou să umple cupa cu vin. Dar Mahmud-lalvacii se trezi și, văzându-și cupa goală, o întinse spre slujitorul încurcat, care i-o umplu până la gură cu vinul cel rubiniu.

— Nu te mira că beau atât de mult! Nici tu, cinstite Mirza-lusuf, și nici tânăra ta ajutoare n-ați băut niciun strop, așa că a trebuit să beau eu pentru câteșitrei... Și, legănându-se ușor, cu mâna pe cupa plină, își urmă povestirea: Trei ani s-a odihnit Gengis-han pe meleagurile de baștină. Jumătate din oaste a lăsat-o în Kitai, unde poporul își apără și astăzi patria, și nu i se închină. Iar

cealaltă jumătate și-o duce el însuși peste pustiuri și munți spre soare-apune.

Bătrânul diac își duse palmele la urechi și gemu:

— Negre presimțiri mă înfioară!...

Solul continuă:

— Lăcomia hanilor și foamea păstorilor nomazi au întrecut iarăși orice închipuire. Ostașii se plâng că hanii și-au oprit pentru ei prăzile mai de preț, că nucherilor săraci le-au lăsat doar rămășițele. De aceea a hotărât Gengis-han să-și mâie oștile la mari depărtări - ca oamenii să nu înceapă iarăși a se tăia între ei și a-și măcelări hanii.

— Și cât este de mare astăzi oștirea tătarilor?

Solul răspunse cu glas adormit:

— Gengis-han și-a trimis spre apus unsprezece tumenuri. Fiecare tumen numără zece mii de tătari călări. Și fiecare călăreț duce cu sine câte unul sau chiar doi cai de schimb.

— Înseamnă că hanul tătarilor are doar o sută și zece mii de călăreți? se miră bătrânul. O, padișahul nostru are de patru ori pe-atâția!... Iar dacă va ridica la războiul sfânt toate neamurile Horezmului, uriașa oaste a islamului se va dovedi cu desăvârșire de nebiruit!

— Păi, n-am spus și eu același lucru măriei sale horezm-

șahului Alia ad-din Muhammed? Oastea tătarilor este pe lângă cea a șahului Muhammed – domnească fericit o sută douăzeci de ani – ca o scamă de fum în negura nopții!... E drept că pe drum, în timpul înaintării sale spre apus, oastea tătarilor își alipește pe toți pribegii stepelor: și uiguri, și altai, și kirghizi, și kara-kitai, așa că mărimea ei crește și se-ntărește cu iuțeală... Astea nu sunt povești!

Mahmud-lalvacii se mai clătină o dată, se sprijini în covor și se întinse cât era de lung. Fata îi băgă sub cap o pernă de saftian verde și spuse în șoaptă bătrânului cronicar Mirza-lusuf:

— E șiret vulpoiul! Nu vrea să spună tot adevărul.

— Așa sunt solii! Unde-ai mai văzut soli cu inima deschisă!

Curând se întoarse și vechilul. Șezură câteșitrei așteptând în liniște și neștiind ce să facă acum cu solul cel adormit.

Dar Mahmud-lalvacii se trezi deodată și sări în picioare cerându-și iertăciune:

— Nici eu nu mai știu câte prostii v-am spus, așa amețit cum eram! Degeaba ați însemnat totul! mai bine puneți pe foc hârtiile astea!...

Vechilul îl petrecu înapoi prin înguste și întunecatele

coridoare ale curții spre porțița de fier din fundul grădinii palatului, unde așteptau caii înșeuși. Însoțitorii neguțătorului amețit de vin îl săltară anevoie în șa. Străbătură apoi în bezna dinaintea zorilor străduțele pustii și adormite ale Buharei până la palatul din afara orașului.

A doua zi, după ce căpătă din mâna șahului Muhammed scrisorile de răspuns, solia porni la drum înapoi spre tabăra marelui kagan al tuturor tătarilor.

Capitolul 5 - MARELE KAGAN ASCULTĂ VEȘTILE ADUSE DE SOLI

Gengis-han se distingea prin trupul său înalt și vânjos și avea ochi de pisică.

(Djuadjani, istoric din sec. XIII)

Trei călăreți înaintau repede pe cărarea dintre iurtele tătărești. Mantiile lor de lână fluturau ca aripile vulturilor ce se bat între ei. Doi stră jeri își încrucișară sulițele, oprindu-le înaintarea.

Călăreții săriră din șa și își lepădară mantiile pline de

colb pe nisipul alburiu. Unul dintre ei strigă, îndreptându-și cutele halatului cu dungi roșii.

— Binecuvântat fie numele măritului kagan! îi aducem vești de mare însemnătate!

Din iurta cea mai apropiată grăbiră spre ei doi nucheri în șube albastre cu însemne roșii pe mâneci.

— Ne-am întors din țara de la soare-apune, unde am dus solia măritului kagan. Vestește-l că ne-am înapoiat. Eu sunt solul Mahmud-lalvac.

Macatul cortului cel galben se trase în lături și dinăuntru răsună o poruncă. Cei opt străjeri înșirați pe cărarea spre cort repetară din om în om: „Marele kagan a poruncit să vie”.

Cei trei soli se înclinară, își încrucișară mâinile pe piept, și porniră spre cort. Un rob chinez le făcu loc să treacă; intrară înăuntru și, fără să-și ridice privirea, se lăsară în genunchi pe covor.

— Vorbește! răsună un glas adânc.

Mahmud-lalvac ridică ochii și văzu o față aspră, oacheșă, cu o barbă țepoasă, roșcată. Două cozi de păr cărunt cădeau pe umerii largi. De sub căciula neagră, lucioasă, cu un uriaș smarald în frunte, doi ochi verzi-gălbui îl așteau fără clipire.

— Șahul Horezmului Alia ad-din Muhammed e foarte mulțumit de darurile tale și de prietenia ce-i propui. El a primit bucuros să dea toate înlesnirile neguțătorilor tăi, dar foarte s-a mâniat...

— Că l-am numit fiu al meu?

— Ca întotdeauna, slăvite, ai ghicit și acum. Șahul a fost cuprins de-o furie atât de mare, că am simțit cum mi se clatină capul pe umeri.

Ochii marelui han se mijiră, îngustându-se ca două crăpături.

— Credeai că te-așteaptă asta? și cu degetul mare de la mâna dreaptă făcu o mișcare prin dreptul gâtului.

De această mișcare a lui se temea o lume întreagă: era semnul cu care Gengis-han osândește oamenii la moarte.

— Am potolit mânia horezm-șahului, și el îți trimite selam și o scrisoare.

— l-ai potolit mânia? Cum? glasul răsună destul de neîncrezător. Ochii se ațintiră spre sol ba căscându-se, ba îngustându-se a bănuială.

Mahmud-lalvacî povestî cu de-amănuntul cum a fost primit de șah și cum peste noapte a venit la el marele vizir și, l-a poftit la o întrevedere tainică. În timp ce-i povestea de aceste întrevederi el puse în palma lată a marelui han

mărgăritarul căpătat de la horezm-șah și îi povesti din fir-a-păr tot ce a vorbit cu Muhammed.

Solul simțea, măcar că nu-și ridicase ochii din pământ, cum îl cercetează privirile sfredelitoare ale kaganului, străduindu-se să-i pătrundă gândurile cele mai ascunse.

— Asta-i tot ce ai aflat?

— Dacă am uitat ceva, iartă-mă pe mine, supusul tău cel nepriceput!

Solul auzi un hârâit: kaganul era mulțumit de răspuns. Mâna lui grea se abătu în semn de bunăvoință pe umărul solului.

— Ești un musulman șiret, Mahmud. N-ai răspuns rău, zicând de oastea mea că seamănă cu un firicel de fum în marea nopții. E bine ca șahul să creadă chiar așa! Diseară să veniți toți trei la ospățul meu.

Solii ieșiră din cort.

Gengis-han, înalt, adus de spate, în veșmintele lui negre de pânză groasă, încins cu o centură lată de aur și încălțat în cizme albe de elan se ridică în picioare și, călcând strâmb cu tălpile-i mari, străbătu cortul, ridică macatul de la intrare și urmări din ochi pe cei trei soli în turbane albe și halate cu dungi, îi văzu cum încalecă, pe fugarii lor plini de praf și cum se îndepărtează agale.

— Vremea „poruncii celei mari” se apropie. Aștept doar un semn bun de la Discul lunii și pornim la război.

Capitolul 6 - NOAPTEA CEA FĂRĂ DE SOMN A KAGANULUI

Gengis-han nu dormea pe prichiciuri încălzite de hornuri lungi, cum dormeau molatecele căpetenii chinezești, și nici pe saltele de puf ca ale neguțătorilor musulmani. Lui îi plăcea să simtă sub spinare pământul cel tare, așa că bătrânul lui rob chinez îi așternu de-a dreptul pe covor o bucată de pâslă groasă, bine netezită, păturită în două.

De obicei adormea de îndată. Visa ades și îi puneă pe șamanii săi sau pe înțeleptul sfetnic, chinezul Eliu-Ciu-Țai⁴⁶ să-i tălmăcească ce prevestire îi aduceau aceste vise. Dar

---

⁴⁶ În timpul cuceririi capitalei chineze, Gengis-han a cunoscut pe Eliu-Ciu-Țai – urmaș al fostei dinastii domnitoare a kidanilor – vestit pentru cultura sa, versurile sale, pentru cunoașterea legilor și a complicatului ceremonial al curții imperiale. Superstițiosul Gengis-han l-a apreciat mai ales ca astrolog și ghicitor în stele ; l-a numit prim sfetnic în problemele conducerii teritoriilor subjugate și Eliu-Ciu-Țai a ajuns un dregător de seamă al Imperiului Mongol. Se distingea prin modestia vieții sale particulare, prin cinstea și priceperea de a potoli mânia marelui cuceritor. După moartea lui nu s-a găsit nici o avuție care să-i fi aparținut, ci doar cărți și instrumente astronomice.

nu punea întotdeauna mare temei pe aceste tălmăciri, ci „lua hotărârile pe care le socotea el însuși mai potrivite. În zori, când se trezea sub șuba-i caldă de soboli, kaganul se gândea la zecile de mii de nucheri și cai, la drumul spre pășunile unde mongolii vor putea să hrănească mai bine nesătula lor oaste, la bunăstarea celor cinci sute de neveste ale sale, lăsate în Mongolia, cu copiii, cu robii și slugile lor. Se gândea și la știrile primite de la iscoadele numeroase trimise să împânzească din vreme țările spre care se îndrepta cu război; se gândea la feciorii lui, care se pizmuiau și se dușmăneau între ei; se gândea la durerea din picioare și din toate încheieturile, și se mai gândea la moarte...

Gengis-han își deschise ochii fără gene și rămase cu privirea ațintită într-un punct, se uita la cer printr-o crăpătură a foilor de cort. Vedea doar un colțișor albastru, stelele începuseră să pălească. Uneori zărea umbra neagră a nuchermului de strajă, care se îndepărta și revenea iarăși cu pas domol.

Un gând îl apăsa mai des decât celelalte. În ajunul plecării lui spre soare-apune, bătrâna și rotofeia lui soție dintâi, Bune, îi șoptise ca întotdeauna câteva vorbe înțelepte.

„Mărite kagan, spusese ea închinându-se până la pământ și gâfâind din greu, pornești acum cu oștile tale peste munți și pustii, în țări neștiute, la o crâncenă luptă cu neamuri străine. Gânditu-te-ai că o săgeată vrăjmașă ar putea străpunge inima ta cea mare sau paloșul unui dușman ar putea să-ți despice coiful de oțel? Dacă dintr-asta are să se tragă o înfiorată nenorocire (în gând rostise vorba, dar tare nu se încumetase să spună „moartea”) și dacă în locul tău nu va rămâne pe lume decât blagoslovitu-ți nume, căruia din cei patru fii ai noștri îi poruncești să-ți fie urmaș și lumii stăpân? Vestește-ți din vreme voința, pentru ca mai târziu să nu se iște între feciorii noștri vărsare de sânge”.

Până în ziua aceea nimeni nu îndrăznise să aducă vorba nici măcar despre bătrânețea lui, despre puținele zile de viață ce au și început a-i fi numărate. Toată lumea nu înceta să repete că hanul e mare, veșnic puternic, de neînlocuit și fără dânsul lumea nu va mai putea rămâne lume. Numai bătrâna, credincioasa lui Bune s-a încumetat să-i pomenească de moarte...

Sau poate că într-adevăr s-a șubrezit? Nu, are să le dovedească el tainicelor săi pizmuitori că se mai poate avânta din goană în spinarea unui cal neînșeuat, că mai

poate doborî din fugă mistrețul cu sulița-i lungă, că poate răsuci brațul ucigașului și-l poate strânge de gât cu degetele-i puternice. Cruntă moarte va hărăzi el acelor care se vor mai încumeta să vorbească despre slăbiciunea sau bătrânețea lui...

Dar înțeleapta și curajoasa Bune a avut totuși dreptate vorbindu-i atunci despre alegerea unui urmaș la domnie. Pe care din cei patru feciori să-l numească moștenitor? Mai mult decât toți ceilalți, Djuci, fiul mai mare, dorește moartea sa. E nesupus, trufaș, are astăzi patruzeci de ani și arde de nerăbdare să pună mâna pe frânele împărăției, iar pe tatăl său să-l închidă-n iurta moșnegilor neputincioși. De aceea l-a trimis el pe Djuci în cel mai îndepărtat colț al țării și l-a înconjurat de supraveghetori ascunși, care să-i dea de știre orice pas și orice gând al fiului său.

Al doilea fecior, Djagatai, dorește mai curând moartea fratelui și potrivnicului său Djuci, decât moartea tatălui. Cât timp acești doi fii se urăsc și luptă între ei, niciunul nu este primejdios. Și Gengis-han hotărî pe loc să declare ca moștenitor al său pe Ughedei⁴⁷, cel de al treilea fiu, om moale și lăsător din fire, iubitor de ospete, de vânătoare cu

---

⁴⁷ Ughedei sau Ogodai.

șoimi, de alergări, care nu se va apuca să sape groapa kaganului. Tot așa de vrednic este și mezinul Tolui-han, cel de al patrulea fiu al său. Amândoi aleargă după beții și nu se prea perpelesc la focul setei de putere.

Așa se face că înainte de a pleca, Gengis-han vesti țara că lasă urmaș pe al treilea fiu al său, Ughedei. Dar măsura aceasta nu făcu decât să înrăiască pe cei doi fii mai mari, și acum kaganul trebuia să se păzească veșnic de lovitura vreunei săgeți otrăvite sau a unei sulii aruncate din întuneric prin perdeaua cortului...

Din ziua aceea Djuci, jignit și mânios, se găsea întotdeauna departe înaintea oștilor, în fruntea tumenului încredințat lui, străduindu-se să i se ducă vestea, să câștige dragostea ostașilor. Caută slava Djuci! E tânăr și puternic... Ce bine-i să fii tânăr și puternic!...

Răsucindu-se de pe un șold pe altul, kaganul își amintea mereu de vorbele bătrânei, grasei sale Bune și se gândea la moarte. Vedea ca aievea un kurgan înalt în stepă, unde rătăcesc saigacii, căpriorii sălbatici cu cornițele încovoiate, unde plutesc în tăria albastră vulturii cu aripile întinse... În țărâna unor asemenea kurgane odihnesc rămășițele marilor viteji. Până acum cei mai puternici stăpânitori de popoare au murit ca orice om de rând. Dar el, Gengis-han,

el este cel mai puternic dintre toți. A mai îngenuncheat cineva vreodată pământuri atât de întinse?... Și-apoi, ce este moartea? Se spune că există pe lume vraci învățați, vrăjitori și solomonari care cunosc o piatră ce poate prefăce fierul în aur. Ei se mai pricep să pritocească un elixir în stare să redea oamenilor tinerețea, știu să fiarbă nouăzeci și nouă de ierburi de leac și să facă din ele o băutură care-ți dăruiește viața fără de moarte.

Mai este el oare același nucher Temucin, pe vremuri rob cu jugul la gât? N-a fost înălțat el în kurultai ca „trimis al cerului”, Gengis-han? De vreme ce albastrul cer este veșnic, desigur că și el, trimisul cerului, tot veșnic trebuie să fie. Trimitea deci sfetnicul său cel mare din Kitai, Eliu-Ciu-Țai, de îndată, astăzi chiar, crainici în toată împărăția cu aspră poruncă: să fie aduși neîntârziat în slujba kaganului cei mai învățați oameni din toate țările, înțelepți care știu să facă minuni – daoșii chinezi, solomonarii tibetani, șamanii din Altai, și să vină toți cu leacuri și buruieni care dau putere, tinerețe și viață fără de moarte. Aceste leacuri minunate au să fie răsplătite de marele kagan cu daruri nemaipomenite, cu o răsplată cum n-a mai dăruit niciun stăpânitor și domn din întreaga lume...

Multă vreme se mai zvârcoli Gengis-han, neputând să

adoarmă, iar când în sfârșit dădu să ațipească, tresări de o durere ușoară, la degetul cel mare de la picior. Cineva îl strângea cu putere. Nu se sperie. Cunoștea acest semn obișnuit la nomazi. Își săltă capul, dar nu desluși nimic în întuneric. Ce bine-și amintea de acest semn de chemare: când era tinerel de tot, la fel strângea și el degetul cel mare al iubitei sale logodnice Bune, pe atunci o fetiță subțirică și sprintenă ca un șoricuț de stepă. Pe atunci marea lor familie dormea toată laolaltă pe pâslele întinse în iurta întunecată a tatălui său, asprul Dai-Secen.

Dar cine s-o fi aflând la picioarele lui? Cine l-o fi chemând?

Întinse mâna cu grijă și simți sub palmă un halat mătăsos, un trup ghemuit, umeri înguști de femeie, o pieptănătură înaltă: cine să fie? Atrase femeia spre sine și șoapta ei într-o limbă stricată îi lămurii tot:

— Al tu Kiusiultiu, al tu iubit Kulan-Hatun, pregătit muri, tu venit... Tu mângâiat... Tu soare, Kiusiultiu – lună...

Era chinezoaica, slujitoarea tinerei sale soții Kulan-Hatun, pe care el o alinta „Kiusiultiu”. Se strecurase neauzită în cortul lui ca un popândău. Kulan-Hatun îl chema.

Gengis-han își trase cizmele mari, căptușite cu pâslă, și

se strecură ușurel spre ieșire, străduindu-se să nu trezească pe cei doi feciori ai săi, Ughedei și Tolui, care dormeau alături de el.

Capitolul 7 - ÎN IURTA TINEREI KULAN-HATUN

*Frumoase ca dînsele altele nu-s! Vezi: ochii înguști
aidoma li-s Ca ochii sălbatici de râs.*

(Dintr-un cântec mongol)

Noaptea plină de liniște se răcorise sub suflarea înghețată a zăpezilor de la munte. Luna era ascunsă după un nor greu. Ici-colo scliffea câte o steluță palidă. Chinezoaica pășea repede în fața lui, lăsând în urmă o mireasmă gingașă de iasomie înflorită.

Două umbre se ridicară în întâmpinarea lor.

— Ha! (Stai!) Cine-i!

— Negrul Irtâș!... murmură chinezoaica parola.

— Supusă e lumea... răspunse străjerul, și cele două umbre se traseră în lături.

Apropiindu-se de iurta cea albă, Gengis-han se întreba: „Ce nouă drăcovenie a mai născocit pentru astăzi Kiusiultiu?” De fiecare dată când venea la dânsa, întrerupându-și treburile cu căpitanii săi, ea îl întâmpina într-altfel; ori era îmbrăcată după portul chinez, într-un chimonou de mătase brodat cu flori nemaivăzute; ori glumea ascunzându-se sub o învelitoare din blănițe de sobol, văitându-se că moare, și rugându-l să pună mâna lui mare și puternică pe inima ei micuță; ori ședea cu capul în palme, plângând cu lacrimi amare și ascultând o bătrână mongolă care-i cânta cântece străvechi despre malurile verzi ale Kerulenului⁴⁸ și despre mica, singuratica așezare de nomazi din mijlocul nețărmuritei stepe pustii.

Chinezoaica ridică perdeaua de la intrare, și Gengis-han pătrunse în iurta cea albă. În mijlocul ei ardea un foc de rădăcini și un fuior de fum înmiresmat se înălța spre deschiderea acoperișului rotund. Kulan-Hatun ședea cu genunchii prinși în inelul brațelor, cu privirea fixă, ațintită asupra flăcărilor săltărețe. În locul moilor covoare de mătase, pe jos, erau, așternute trei sărace foi de pâslă pestriță. Într-un colț erau îngrămădite câteva samare încărcate cu tot tărhatul, gata de drum.

---

⁴⁸ *Ketulen și Onon* – afluenți ai Algonei, râul cel mai mare din „Inima Mongoliei”, pe ale căror maluri s-a scurs tinerețea lui Gengis-han.

Kaganul se opri la intrare. Scânteieri de veselie i se aprinseră în ochii galbeni ca de pisică. „Așadar, asta era noua ei ispravă!” își spuse el.

Kulan-Hatun tresări și își trecu palma peste ochii înnegriți, cu sprâncenele lungite până la tâmpile. Apoi sări în picioare, își dădu capul pe spate și căzu la pământ, îmbrățișând cizmele kaganului.

— Iartă-mă, neasemuite, mărite, stăpân din veac, iartă-mă că ți-am tulburat somnul, sau gândurile, sau sfatul cu hanii tăi. Dar nu mai pot rămâne aici. Din tot locul, din fiecă crăpătură ne pândește moartea pe mine și pe micuțul meu fiu. Vreau să plec sărmană, doar cu o singură slujnică, și să mă pierd singură în stepă unde să nu mă cunoască nimeni.

— Stai, așteaptă puțin, dă-mi o ceașcă de ceai chinezesc, și am să m-așez lângă tine să-mi spui cine și de ce te pândește.

Gengis-han dădu ocol focului și se așeză pe pâslă. Ce s-a făcut cu covoarele de mătase care căptușeau iurta? Unde-s perdelele cu păsări și flori care-i îmbrăcau pereții? Acum iurta asta seamănă cu a unui nomad de rând, așa cum a fost și el cu patruzeci de ani în urmă.

Kulan-Hatun se ghemuise din nou cu genunchii la gură

și-și privea stăpânul cu ochi mânioși de râs înfuriat. Alături de ea, strâns cocoloș, se legăna micuțul ei Kiul-can, goluț, negricios, cu căpșorul rotund tuns chilug, doar cu două codițe negre, răsucite pe după urechi. Cea mai tânără, ultima dintre nevestele kaganului, începu să vorbească încet, cu glas jalnic și cântat:

— Eu nu-mi pot pune nădejdea în nimeni, nu am nicio apărare. N-am nici tată, nici mamă și din toți frații mei n-a mai rămas în viață decât unul, nucher de rând, el care avea înainte o mie de oșteni în ascultare. Și acest frate al meu va pieri și el foarte curând.

— De ce să piară?

— Noi, toți merkiții, toată nefericita noastră seminție a pierit sub paloșele fiului tău dintâi, cel cu ochi de tigru, neînduratului, necruțătorului tău fiu Djuci. Curând are să vină și aici și ochii mei au să-l vadă pe mult-urâtul ucigaș al tatălui meu și al întregului nostru neam. De ce să rămân nemișcată sub stânca ce stă să se prăvălească peste mine și să mă strivească? Lasă-mă să plec! Toate lucrurile îmi sunt strânse.

— Djuci-han n-are să vină încoace. El se află pe malurile Irghizului, gata să pornească într-un nou război. Iar eu mai sunt în viață, mai țin pe umerii mei cârmuirea întregii lumi.

Ce altă apărare și sprijin afară de-al meu îți mai trebuie?

Kulan-Hatun își șterse cu degetul lacrimile ce i se rostogoleau mereu din ochi.

— Pe fratele tău, Djemal-Hadji, am să-l fac mai mare peste suta șasea din mia mea de nucheri credincioși. Chiar mâine am să-i spun căpeteniei peste această mie, Ceagan, să pună a șasea sută în slujba și-n apărarea iurtei tale și a micuțului tău viteaz Kiul-can. Cine îndrăznește să se teamă când e apărat de brațul meu?

Kulan-Hatun își lăsă ochii în jos și răspunse cu glas șoptit și tremurător:

— Tu însuți ești pândit de săgeți...

— Care săgeți? Spune, ale cui săgeți? Întrebă Gengis-han și își lăsă mâna pe umărul tinerei neveste.

Kulan își mușcă buza de jos, se strecură de sub palma stăpânului, sări în picioare și dădu să fugă de lângă el. Coada ei lungă și neagră țâșni după dânsa, ca un șarpe scăpat din strânsoare. Gengis-han prinse capătul cozii sub talpă și-și repetă în șoaptă întrebarea.

— Spune, cine mi-a pus gând rău?

Kulan-Hatun își sprijini spinarea de peretele iurtei.

— Mărite, neasemuite stăpâne! Niciun popor vrăjmaș, nicio oștire nu te pot îngrozi... Ai să le spulberi tot așa cum

spulberă vântul frunzele toamnei. Dar te poți tu apăra de vrăjmașii ascunși, care odihnesc cu tine în același cort, care te urmăresc din ochi zi și noapte? Numai eu singură te iubesc și te slujesc cu credință, ca și pe minunatul, mărețul pisc al scumpului nostru Altai, cel acoperit de zăpezi sclipitoare. Numai tu îmi ești sprijin și apărare, fără tine voi fi zvârlită în drum ca o pietricică netrebnică. Sunt oare neadevărate vorbele mele? Tu doară le vezi pe toate, le înțelegi pe toate: și glasul vântului, și vaietul graurului, și şuierul șarpelui. Oare nu sunt adevărate vorbele mele?

— Spune-mi totul, spune-mi tot ce știi! mârâi kaganul și apăsă mai tare pe capătul cozii.

Luminițe verzui și rele sclipiră în ochii merkitei Kulan-Hatun.

— Bătrânii neamurilor din stepă au rânduit în înțelepciunea lor ca păstrător al focului și urmaș al puterii să rămână întotdeauna cel mai mic dintre fiii hanului. Fiii cei mari cresc și se grăbesc să ia în mâna lor dârlogii calului părintesc. De aceea orice tată îi dăruiește și le ridică iurte cât mai departe de a lui: gospodărească-se singuri! Și în timp ce feciorașul cel mic crește, tatăl își poate păstori în voie tabunul. Și tu, la rândul-ți, pe toți feciorii cei mari i-ai dăruit și i-ai înzestrat cu ulusuri

(regiuni, ținuturi), de ce-ai uitat să ți-l faci urmaș pe Kiulcan, cel mai mic dintre fiii tăi?

Kaganul dădu drumul cozii celei negre, suflă mânios multă vreme și până la urmă vorbe:

— Eu îl ocrotesc și pe băiat și pe tine... Tocmai de aceea nu l-am făcut pe el urmaș. Mongolii n-au să iubească și n-au să asculte niciodată pe fiul unei merkite.

Kulan-Hatun se aruncă la picioarele lui.

— Ba uite că eu nu mă tem să-l iubesc pe singurul, pe cel mai bun, pe cel mai neasemuit om din lume, pe fiul unei merkite, pe tine, stăpâne al meu, trimis al cerului, pentru că mama ta, mărita Oclun, n-a fost de neam mongol, ci fiică a seminției noastre merkite.

Gengis-han se ridică gâfâind răgușit.

— Așa este, ai rostit adevărul! Dar toată lumea l-a uitat. Și uitat să rămână... Spusele tale au să dăinuie mereu în inima mea. Nu pleca nicăieri. Așterne-ți la loc covoarele. După sfatul de oaste cu noionii mei am să viu la tine, micuțul meu râs fioros, mult dorita mea Kiusiultiu!

Și, călcând greu, Gengis-han ieși din iurtă.

Kulan-Hatun se ridică și, încruntând din sprâncene, mereu gânditoare, prinse a-și înfășura fără grabă, pe mână, coada cea lungă și neagră. Bătu din palme și-și

chemă slujitoarea. Chinezoaica dormea chircită lângă perete. Kulan-Hatun o trezi cu o lovitură de picior.

— Mârlanul! Era să-mi rupă mâna!... Așterne la loc covoarele! mai împletește-mi o șuviță de coadă de cal în păr, era cât pe ce să mi-l smulgă, sălbaticul. Mâine avem un mare ospăț pentru solii străini. Să-mi scoți rochia chinezească, cea albastră, brodată cu flori de argint...

Capitolul 8 - MĂRITUL KAGAN NUMĂRĂ PE DEGETE

Chibzuind ce-i spusese „râsul fioros”, Gengis-han porni încet spre kurganul său. Umbra dinainte i se ridică din nou în cale. Schimbară aceeași parolă: „Negrul Irtâș” și „Supusă e lumea”. Gengis-han recunoscă pe străjer – era un vechi nucher de-al său, care-l însoțise în toate bătăliile.

— Ce mai știi? Ce-ai mai auzit?

— Acolo în munții din zare pâlpâie multe focuri. Uite, parcă-i un șirag de mărgăritare și stele – sunt focurile oamenilor de pe aici care-au fugit cu turmele lor în munți. Se tem de oștile noastre.

— Dar nucherii între ei ce mai spun?

— Spun că sfârșim și ultimii berbeci, că sărmanii cai au terminat toată iarba și-acum pasc rădăcinile, că paloșele-s setoase de sânge. De aceea nucherii zic: marele kagan e mai înțelept ca noi, el toate le vede, toate le știe, și azi-măine are să ne ducă acolo unde vom afla belșug pentru burțile noastre și ale cailor.

— Bine zic ei! Kaganul vostru toate le vede, toate le știe, la toate se gândește. Ia dă fuga la căpitanul miei tale și spune-i că-i poruncim să încalece de îndată cu șase din sutele sale.

— Alerg, mărite han!

— Stai! mai spune-i lui Ceagan că am să număr pe degete și-am să-l aștept aici sus, lângă băltoaca asta.

Mongolul coborî în fugă, cu picioarele lui încovoiate, coasta kurganului, iar Gengis-han se lăsă pe vine și șezu nemișcat, ciulindu-și urechile și ascultând zgomotele ce se ridicau din întuneric. Număra în gând: unu, doi, trei, patru... Și la fiecare sută își îndoia câte un deget.

Luna se rostogolea încet spre asfințit, ba învăluindu-se în nori, ba arătându-se iarăși întreagă pe cer, și iurtele nucherilor, așezate roată în jurul movilei, ba răsăreau apropiate și deslușite, ba piereau topindu-se în umbra

vreunui nor.

Când termină de numărat până la două sute și își îndoi al doilea deget, printre iurte se iviră câteva mogâldețe, mai mulți nucheri porniră în goana mare spre marginea stepei încețoșate. Întreaga tabără se trezi la strigătele din fundul gâtului.

— Alarmă!

Gengis-han ședea liniștit în același loc și număra mai departe: termina a treia sută, apoi a patra... Din depărtare se înălță un vuiet surd, care crescuse și începu să se apropie. Kaganul înțelese că tabunul de o mie de cai gonește spre tabără. Apoi îl auzi aproape de tot și deodată tropotul răsunător îl vesti că întregul ta bun s-a oprit ca la un semn la poalele movilei. Un miros iute de sudoare de cal ajunse la nările lui și un nor uriaș de praf se înălță până la el, învăluind întreaga tabără.

Număra mereu și nu uita să-și îndoiaie rând pe rând degetele. De jos se auziră țipete și lovituri. Gengis-han urlă cu un glas răgușit și adânc:

— Hei, Ceagan! Oie, Ceagan!

— Oie, te-ascult! îl ajunse răspunsul prelung al căpitanului.

— Am îndoit până acum șase degete! Ce mai migălești?

— Mai îndoaie încă două și-o să fim cu toții călări!

Luna se arată din nou de după un nor și luminează limpede cerul de iurte, dinspre care veneau alergând mongolii. Unii cărau șei și cioltare, alții cu caii de frâu fugeau spre iurtele lor, și iarăși alții goneau gata încălărați spre locurile de adunare dinainte știute.

Kaganul număra întruna. Își îndoie al șaptelea deget și întoarse capul, auzise pași în spatele său. Doi nucheri îi aduceau de frâu calul cel pag. Prinzându-se de coama lui, Gengis-han se săltă în șa și porni încet până la marginea mobilei. În urma lui se rânduiește șapte călăreți, cel din mijloc purta steagul cu colțurile fâlfâitoare.

La picioarele mării căpeteniei mai foiau în toate direcțiile cai și călăreți. Dar curând toți își ocupară locurile, și Gengis-han n-apucă să-și îndoie al optulea deget, când în fața lui se rânduiește șase pâlcuri dese de câte o sută de oameni fiecare, iar în fruntea lor ieși căpitanul miei cu câțiva turgauzi înșirați ca pe sfoară.

— Ceagan, la mine! strigă Gengis-han.

Ceagan își îndemnă calul la galop, și ajuns pe movilă, îl opri la trei pași de Gengis-han.

— Ai să te duci pe muntele acela, unde s-au pitit toți haracii (prostimea, nomazii săraci) și toți urecheații de

iepuri ai stepei. Să mi te întorci aici cu toate vitele lor și să nu-ți scape nici măcar un berbec. Înainte!

Ceagan își întoarse calul în loc și strigă spre nucheri:

— După mine, înainte!

Nucherii porniră șir după șir, sută după sută, cotind spre drumul alburui, luminat de lună. Gengis-han rămase nemișcat la marginea movilei, numărând și îndoindu-și degetele, până când ultimul călăreț se topi în depărtările încă învăluite în întuneric. Abia atunci își îndoi al zecelea deget.

Pregătitu-și-a oare lăudărosul șah al Horezmului o asemenea oaste? Nu mai e mult și-l vom întâlni la porțile Buharei. Să-l vedem cum se bate!

Capitolul 9 - CARAVANA PIERDUTĂ

Gengis-han porunci solilor săi musulmani să-și adune o mare caravană și să pornească spre ținuturile horezm-șahului numai pentru a neguța chipurile. El însuși le încredința o bună parte din prăzile sale de mare preț, dobândite în Kitai, cerându-le ca pe aurul primit pentru ele să-i cumpere cât mai multe țesături, cu care avea de gând

să-și răsplătească ostașii cei mai vrednici.

Mahmud-lalvaci încarcă multe cămile cu mărfuri de-ale sale, dar se dădu în lături să plece el însuși cu caravana în Horezm. Atât el cât și cei doi însoțitori ai săi din prima solie zăceau în iurtele lor, gemând și văitându-se că la Buhara li se dăduseră să bea niscai otrăvuri. Caravana alcătuită din cinci sute de cămile plecă însoțită de patru sute cincizeci de oameni pe alesul, negustori chipurile și slujitori de-ai lor, având în fruntea ei pe un nucher mongol ales de însuși Gengis-han.

După ce străbătu lanțurile mărginașe ale munților Tian-Șan, caravana ajunse la primul oraș musulman de la hotare, Otrar. Aici, „caravan-bașa” Usum arătă pârcălabului cetății hrisovul iscălit de mâna șahului Muhammed și întărit cu pecetea lui de ceară. Se spunea acolo că șahul îngăduie neguțătorilor mongoli „să străbată toate orașele Horezmului și să neguțeze slobod și fără a plăti niciun bir”.

Orașul Otrar era vestit pentru marile sale târguri și bazaruri. Primăvara și toamna se adunau aici nomazi din cele mai îndepărtate pășuni și așezări. Ei aduceau robi și berbeci, piei sărate și netăbăcite, lână, blănuri de tot felul și covoare pe care le schimbau pe țesături, pe cizme,

arme, securi, foarfeci, ace de cusut și cu gămălie, oale, vase de lut și de aramă. Toate erau făcute de meșterii pricepuți și de robii lor din orașele Maverannahului și Horezmului.

Caravana venită din Mongolia era ceva neobișnuit pentru bazarele Otrarului. Neguțătorii mongoli așezară pe covoarele lor lucruri atât de ciudate și de prețioase cum nu mai văzuseră orășenii Otrarului niciodată. Mulțimi de oameni veneau să se minuneze și să cerceteze mărunții idoli de metal suflați atât de măiestrit cu aur, încât oricine ar fi jurat că sunt turnați din aur curat, cârje de matostat, „aducătoare de noroc”, cupe, narghilele și statuete stranii de jad, nefrit și malachit, ceainice și cești fine de porțelan chinezesc, paloșuri cu teacă și mîner de aur, bătute în pietre nestemate. Mai găseai acolo și blănițe de castor, de vulpi argintii, haine bărbătești și femeiești din mătăsuri grele, căptușite cu pielicele de sobol, și multe alte mărfuri rare și de mare preț. Mulțimea vorbea vrute și nevrute:

— Toate avuțiile acestea au fost jefuite de tătari în Kitai, de prin palatele împărătești. Nici vorbă că veșmintele cele bogate mai au pe ele pete de sânge. Ostașii și-au vândut pe te miri ce prada negustorilor, iar aceștia vor acum să se îmbogățească vânzându-ni-le nouă.

— Dar oștile noastre de ce nu se duc în Kitai? se întrebau alții. Am putea dobândi și noi comori la fel de mari.

— Dacă negustorii tătari ar da aceste mărfuri frumoase pe prețuri mici, ce s-ar mai alege de neguțătorii noștri din Otrar? La mărfurile lor nu s-ar mai uita nimeni.

Păstorii din stepă clătinau cu amărăciune din cap:

— Cine are trebuință de asemenea lucruri? Doar hanii și beciile sau imamii și judecătorii pentru halatele lor de mătase. Ca să-și poată plăti asemenea veșminte minunate,ăștia au să ne ia haraciuri îndoite.

Pârcălab al Otrarului era Inaleik Kair-han, nepot bun al împărătesei Turkan-Hatun. Dădu și el o raită prin bazar, însoțit de tot alaiul său, se opri și el în fața minunățiilor aduse de caravana mongolă și primi darurile cuvenite de la negustori. Pe urmă, întors în cetatea sa, căzu pe gânduri și trimise horezm-șahului o scrisoare în care spunea:

„Acești oameni veniți la Otrar în chip de neguțători nu sunt neguțători de-adevărat, ci mai curând iscoade de-ale kaganului tăăresc. Aproape toți se poartă prea îndrăzneț. Unul dintre ei, hindus de fel, a încercat să-mi vorbească nerușinat, spunându-mi doar pe nume, fără a adăugi și titlul meu de «han», și am dat aspră poruncă să fie biciuit.

Iar ceilalți neguțători pun oamenilor felurite întrebări care n-au nici în clin nici în mână cu trebile negoțului. Iar când rămân singuri cu cei din prostime îi sperie cu vorbe ca acestea: «Habar n-aveți voi ce se petrece pe lume. Curând de tot se vor isca întâmplări cărora nu le veți putea sta împotriva...»” îngrijorat de această veste, horezm-șahul Muhammed porunci pârcălabului de Otrar să pună la popreală caravana mongolă. Toți cei patru sute cincizeci de neguțători mongoli, precum și „caravan-bașa” Usun pieriră fără urmă în temnițele cetății, iar mărfurile aduse de ei luară – din ordinul pârcălabului – drumul Buharei. Acolo totul fu vândut și banii intrară în teșchereaua șahului Muhammed.

Din mulțimea nucherilor mongoli nu scăpă cu viață decât un singur cămilar, care izbuti să fugă și ajunse cu chiu cu vai la primul post de la hotarul mongol. Acolo nucherul fu urcat pe un cal de poștă cu zurgălăi și goni zi și noapte să ducă marelui kagan înfiorata veste.

Capitolul 10 - SOLII SĂ NU FIE UCIȘI ȘI NICI ÎMPĂCIUITORII SUGRUMAȚI

Nu apucă luna să crească de plin și apoi să descrească iarăși ca secera, și la Buhara sosi un nou sol musulman din partea hanului tătarilor, solul Ibn-Kefredj-Bogra. Tatăl său fusese odinioară emir în slujba măritului Tekeș ad-din, părintele șahului de acum al Horezmului. Odată cu el se înfățișară și doi mari dregători de la curtea mongolă.

Înainte de a primi solia, horezm-șahul chibzui îndelung cu căpeteniile oștii sale kâpceace. Potrivit sfatului lor, Muhammed hotărî să primească solia mongolă cu mare trufie și asprime, dar să-i asculte totuși până la capăt pentru a afla ce are de gând să facă Gengis-han în viitor.

De data asta căpetenia solilor nu mai intră cu capul plecat. Nu mai căzu în genunchi, ci vorbi stând în picioare, gata de luptă parcă, deși sabia și-o lăsase la intrare, așa cum ținuse morțiș vechilul palatului.

— Stăpâne al țărilor apusene! începu el. Ne înfățișăm ție spre a-ți aduce aminte că tu însuși ai dat un hrisov neguțătorilor noștri veniți la Otrar din împărăția marelui Gengis-han, un hrisov iscălit chiar de mâna ta și întărit chiar cu pecetea ta „Și spuneași în acel hrisov că îngădui neguțătorilor noștri să neguțeze slobod și porunceai tuturor să-i întâmpine prietenește. Dar iată că i-ai înșelat

cu viclenie: ei au fost uciși cu toții, iar avutul lor jefuit. Dacă trădarea este ea însăși un lucru mârșav, cu atât mai respingătoare devine când e făptuită de căpetenia islamului.

Horezm-șahul sări ca ars.

— Neobrăzatele! Cum îndrăznești să-mi spui mie una ca asta? Cum de te-ai încumetat să mă învinovățești pe mine de-o faptă făcută de sluga mea?

— Mărite șah! Recunoști așadar că loțiitorul tău de la Otrar s-a purtat altfel decât i-ai poruncit? Foarte bine! Atunci predă-ni-l nouă pe acest Inalcik-Kair-han, slujitorul păcătos, și marele nostru kagan va ști el cum se cuvine să-l pedepsească. Dacă însă ne vei răspunde „nu”, atunci pregătește-te de un război în care capetele cele mai viteze au să cadă, și sulilele zvârlite cu putere de tătari au să-și nimerească ținta fără greș!

Horezm-șahul tăcu gânditor auzind aceste vorbe. Toată lumea amuți, înțelegând că în acele clipe se hotărăște dacă va fi sau nu va fi război. Dar câțiva hani trufași, dintre kâpceaci, ridicară glas înalt:

— Moarte semețului! Pe noi ne-amenință el?! Mărite padișah, nu uita că Inalcik-Kair-han e nepotul mamei tale! Ai să-l arunci chiar tu, să fie sfâșiat de necredincioși?

Poruncește ca îndrăznețul acesta să fie omorât, sau lasă-ne pe noi să-i punem capăt!

Horezm-șahul ședea alb și cenușiu la față precum răposaii. Buzele îi tremurau când răspunse cu jumătate de glas:

— Nu! N-am să vi-l dau pe Inaicik-Kair-han, sluga mea de credință!

În aceeași clipă unul dintre hanii kâpceaci se repezi la solul mongol, îl înșfăcă de barbă, o reteză dintr-o singură lovitură de jungher și i-o zvârli în obraz. Solul Ibn-Kefredj-Bogra era un om voinic și cutezător. Totuși nu sări la bătaie, ci se mulțumi să spună:

— În Cartea sfântă stă scris: solul să nu fie sugrumat și nici împăciuitorul ucis!

Hanii strigară:

— Tu nu ești sol, ești colbul de pe cizma kaganului tătarilor! De ce slujești tu, un musulman, pe vrăjmașii noștri? Ești un vânzător, un gunoi tătäresc! Un trădător de patrie!

Și întărâtați de propriile lor vorbe, hanii kâpceaci se repeziră la sol și-l doborâră cu jungherele, iar pe însoțitorii lui mongoli îi zvântară în bătaie.

Chinuiți ca vai de lume, cei doi mongoli fură aduși la

hotarul Horezmului, unde li se luară caii, li se puse foc la bărbi și li se dădu drumul să plece pe jos.

Capitolul 11 - GENGIS-HAN SE ÎNFURIE

Peste zi kaganul ieșise de câteva ori din cort și scrutase depărtările: aștepta ceva. Întorcându-se înapoi, se așeză pe covorul de mătase și asculta ce-i spunea sfetnicul său Eliu-Ciu-Țai, înaltul, uscățivul și domolul chinez, învățatul cu ochi ageri și înțelepți.

— Întreaga lume o poți cuceri nedescălecând de pe cal, dar s-o conduci de-a călare nu se poate. Trebuie să pui de îndată câte o căpetenie peste fiecare ținut, ca să se îngrijească să pună deoparte grâne, să aleagă „locuri de judecată” pentru strângerea unor dări cumpătate de la localnici și pentru osândirea la moarte a celor rău-platnici. În fiecare asemenea „loc de judecată” trebuie lăsați câte doi oameni de credință, aleși dintre cei mai cu carte: unul din ei să fie căpetenie, iar celălalt să-i fie ajutor. Pentru creșterea veniturilor cârmuirii se cuvin statornicite vămile

neguțătorilor, birurile pe vin, oțet, sare, pe băile de fier, de aur, de argint, cum și dărilor pe dreptul de folosință a apelor pentru ogoare...⁴⁹

— Toate acestea sunt bune, încuviință Gengis-han.

Uigurul Izmail-Hodja, păstrătorul peceteii, întinse kaganului pecetea cea mare: un tigru de jad prins pe un rotogol de aur plin de vopsea roșie. Gengis-han apăsă pecetea pe ucazul întocmit din vreme de Eliu-Ciu-Țai.

Sub arșița amiezii fără pic de vânt, văzduhul dogoritor unduia mărunț pe fața stepei. Întreaga tabără mongolă moțăia. Până și caii, care păscuseră până atunci slobozi, stăteau acum neclintiți, strânși în tabunuri, clătinându-și la nesfârșit capetele și alungind tăunii ce roiau în jurul lor.

Din depărtare răzbătu, asemeni unui bâzâit de muscă, un tropot surd și prelung. Apoi i se adăugă un clinchet grăbit de zurgălăi. Gengis-han își ridică arătătorul scurt și gros, își întoarse spre intrarea cortului obrazul pătrat și-și ciuli urechea mare, cu lobul atârânănd sub greutatea unui cercl de aur.

— Un olăcar, și nu numai unul... murmură el și se repezi afară.

De la o vreme zări un vârtej de praf, rostogolindu-se pe

---

⁴⁹ După însemnările lui Rașid ad-din.

drum.

Trei călăreți goneau spre tabără. Când ajunseră la marginea cercului de iurte negre, unul din cai se prăvăli la pământ, iar călărețul zbură jos peste capul fugarului.

Străjile prinseră cai de frâie și-i aduseră până la postul de pază. De aici, însoțiți de alte străji, doi dintre olăcari intrară în țarcul mânjilor, unde-l aflară pe Gengis-han.

Kaganul stătea pe vine în fața unei iepe bălane și urmărea cu ochii mijiți un mânzoc sur care-și îndesa botișorul în ugerul, trandafiriu al iepei.

Cei doi călăreți erau plini de răni înfășurate în cârpe, cu fețele umflate, acoperite de buboaie. Erau atât de schimbați la înfățișare, că, întorcându-și ochii spre ei, Gengis-han îi întrebă:

— Cine sunteți voi?

— Mărite kagan! Înainte am fost căpitani peste miile tale, iar acum suntem niște întorși din morminte. Șahul Horezmului a vrut să-și bată joc de noi și a poruncit să ni se dea foc bărbilor – cinstea și mândria oricărui oștean.

— Dar Ibn-Kefredj-Bogra unde-i?

— Câinii aceia care latră-n struna porcului din Horezm l-au sfârtecat cu jungherele, pentru că le-a strigat în obraz ce i-ai poruncit tu.

— Cum! L-au sfârtecat pe solul meu? Pe viteazul, credinciosul meu Ibn-Kefredj-Bogra?

Gengis-han gemu prelung. Apucă un pumn de nisip și și-l presără pe cap. Cu amândouă palmele își frecă apoi obrazul plin de lacrimi. Deodată se avântă înainte și, bolovănos, greoi, o luă la fugă pe drum. În urma lui porniră toți cei de față, li se alăturară apoi și alți ostași, treziți de țipete, neînțelegând ce se petrece.

Gâfâind din greu, Gengis-han ajunsese la un Conovăț, rupse funia unui cal înșeuat, îl înșfăcă de coamă, îi sări în spinare și porni pe deșelate în galop întins drept spre muntele siniliu din zare. Eliu-Ciu-Țai și feciorii kaganului încălecară și se luară după el.

Când ajunseră la poalele coastei stâncoase, îl zăriră pe Gengis-han stând pe o înălțime printre brazi. Putea fi văzut de departe. Își scosese căciula din cap și își atârname centura de gât, ceea ce la mongoli însemna „a te lăsa cu totul în voia cerului”. Lacrimi mari, strălucitoare, curgeau pe obrazul lui mânjit cu țărână.

— O, cerule veșnic! Tu ajuți celor drepti și pedepsești pe vinovați, strigă. Tu ai să pedepsești pe nelegiuții musulmani! Ascultați, vitejii mei băgaturi: musulmanii au strivit pe solul meu Usun și pe cei patru sute cincizeci de

vrednici mongoli, plecați să neguțeze la ei. Musulmanii i-au jefuit de toate mărfurile lor și și-au râs de noi. Ei au ucis și pe celălalt sol al meu Ibn-Kefredj-Bogra, au pârlolit cu foc, ca pe porcii înjunghiați, încă doi soli, le-au ars bărbile și i-au alungat ca pe milogi după ce le-au luat caii. Vom răbda noi toate acestea?

— Du-ne împotriva musulmanilor! strigară tătarii. O să le golim orașele de oameni, o să-i măcelărim pe toți cu femei și copii până la unul! O să le luăm toate vitele și caii.

— La ei nu sunt geruri și viscole înghețate, urmă Gengis-han urlând tot mai tare. La ei e vară veșnică, la ei cresc turkeștani dulci, și vată, și struguri. La ei, în luncă, de trei ori pe an răsare iarba nouă. Cuvine-se ca într-o țară atât de fericită să trăiască niște nevrednici ca musulmanii? Noi o să le luăm pământurile, iar din orașele lor o să se aleagă praful. În locul acelor orașe o să semănăm orz și-acolo o să ne paștem caii voinici. Și-au să se înalțe pe locurile acelea numai iurtele vrednicelor noastre femei și copii. Sunteți gata să pornim împotriva musulmanilor?

— Arată-ne doar unde se află ei, și-o să-i tăiem pe toți! strigară tătarii.

— Știu și fără să-i întreb pe șamani că a răsărit „luna prielnică”, și e timpul să duc oastea spre soare-apune, mai

spuse Gengis-han cu glas răsunător și, întorcând spatele mulțimii, porni să urce încet coasta stâncoasă. Îl urma ră numai turgauzii săi, care înconjurară cu un cerc larg locul de pe munte unde Gengis-han se oprise, singur cu gândurile lui.

Pe un ieșind și mai înalt al coastei, kaganul zări un foc pâlpâind chiar la marginea prăpastiei. Lângă foc se afla un băiat care mânua niște foale mici, pentru a încinge la roșu un drug de fier pus pe cărbuni. Alături, lăsat pe vine, cu cleștele în mână, un mongol bătrân răsucea drugul înroșit, iar cu cealaltă mână își pregătea barosul de fierar.

— Cine ești tu?

— Sunt fierarul Hori, din tumenul căpitanului Djebe-noion.

— Ce cauți aici?

— Fac vârfuri călite pentru săgeți. Astea nu se îndoaie nici când nimeresc în fier și pot răzbate printr-o platoșă groasă. Oare nu te ajută bine, călind asemenea săgeți fără greș?

— E adevărat ce spui, murmură Gengis-han. Dar de ce ai venit să muncești aici sus, pe munte?

— Aici sus, găsesc multe rădăcini de rășinoase care-mi dau o, flacăra mai fierbinte. Și drept să spun, de-aici de

sus parcă văd mai bine întreaga stepă, și într-acolo – chiar așezările noastre de baștină.

— Ce tot îndrugi? De-aici locurile noastre nu pot fi văzute. Sunt departe!

— Oare nu sunt zărilor stepelor toate la fel? Mă uit într-acolo unde știu că-s ai mei, și-mi simt inima mai ușoară!

— Băiatul acesta e fiul tău?

— A fost înainte un pui de chinez, iar acum-mi este fecior. Am fost cu tine, mărite kagan, în Kitai, și am cules un copilaș lepădat. L-am crescut în coburele prinse la șa. Și acum mă ajută la foale.

— Și unde ți-e fierăria?

— E toată cu mine, pe cal. Uite-mi barosul și uite-o bucată de fier ce-mi ține loc de nicovală, foalele strânse le duc pe alt cal, pe care-l încălecă fiul acesta al meu.

— Și ți-s buni caii, puternici?

— Ba sunt cam bătrâni, de mult ce-i tot port prin atâtea și atâtea războaie. Dar când o s-ajungem în țara Buharei, alți cai mai voinici mi-oi alege, ba încă și câțiva robi ciocănari...

— Dacă ai să lupți cum se cade, ai să poți dobândi și-un tabun întreg.

— Ce ostaș mai pot fi eu astăzi! Sunt plin tot de răni. Nu

mai sunt bun de luptă, dar să trag cuțite subțiri și vârfuri de săgeată – asta, da, e-o treabă bună pentru mine. Dar spune-mi, mărite han, mult o să mai stăm noi pe-aici? Tumenul căpitanului Djebe-noion cam face foame, și a început să-și mănânce caii. Ar fi timpul să ne urnim mai departe...

Gengis-han începu să pufnească și să sufle greu: era semn rău.

— Ba mai întâi să-mi spui mie, fierarule Hori, ce-ai să faci acum că tumenul lui Djebe-noion a plecat înaintea oștii și de douăsprezece zile nu mai este pe-aici? Ai s-o întinzi prin stepă să-l prinzi din urmă și să-ntrebi pe fiecare pribeag întâlnit dacă n-a văzut tumenul tău? Unde-am ajunge dacă toți nucherii s-ar porni să răătăcească de capul lor în jurul taberei! Mi s-ar împrăștia toată oastea!

Fierarul începu să tremure și căzu cu fruntea la pământ.

— Iată porunca noastră: acest fierar Hori să fie luat de turgauzii mei, și-n mijlocul kurienului să i se tragă douăzeci de vergi la tălpi, de să-l apuce toate mâncărimile. Totodată să plece chiar acum mai multe pâlcuri de călăreți în jurul taberei și să mi-i prindă pe-acei nucherii răzleți care... s-au rupt de cetele lor și umblă brambura. Iar numele sutașilor și căpitanilor lor să-mi fie adus la

cunoștință ca să le dau la fiecare pedeapsa cuvenită.

Gengis-han îmbrânci pe fierarul care dădea să-i înlănțuie cu mâinile piciorul mare, cu călcătura strâmbă, apoi porni să urce încet cărarea pietroasă. De la o vreme se opri.

— Am să rămân aici, să stau de vorbă cu cerul despre izbânda în războiul ce-ncepem. Rânduiești-mi în jurul muntelui străji ca să nu-mi tulbure nimeni sfatul cu țările! Și se îndreaptă iarăși în sus spre piscuri.

Capitolul 12 - CUM TREBUIE ÎNTOCMITĂ O SCRISOARE

Gengis-han nu cunoștea altă limbă decât cea mongolă, și nu știa să scrie.

(Academicianul V. Bartold)

Către seară kaganul se înapoie în cortul său și chemă la sfat pe cei mai de seamă căpitani de oaste. Se înfățișară și vechi tovarăși de arme din anii tineri ai kaganului, acoperiți de slava izbânzilor, acum gârbovi, uscați, cărunți, cu obraji scofâlciți, dar și tineri nucheri, sălțați în cin de

agera minte a marii căpetenii, arși de setea isprăvilor vitejești. Fiecare avea sub flamura sa zece mii de călăreți bine pregătiți, gata oricând s-o pornească la luptă. Ședeau cu toții înghesuiți pe covoare într-un semicerc strâns. Numai Gengis-han ocupa un loc mai înalt pe un tron de aur. Spătarul tronului fusese lucrat de marii meșteri chinezi în chip de înlănțuire a „fericiților dragoni, hârjonindu-se pentru „mărgăritarul” ce aducea a meduză cu tentacule lungi, iar brațele tronului închipuiau doi tigri înfuriați. Jilțul acesta de aur, măiestru ciocănit, îi fusese adus kaganului din palatul împăratului Chinei și era purtat peste tot după el, chiar și în război.

În dreapta tronului se aflau cei doi frați ai marelui kagan și cei doi feciori ai săi: Ughedei și Tolui. În stânga ședea ultima lui soție, tânăra Kulan-Hatun, împodobită toată de șiraguri de nestemate și brățări de aur, de la încheietura mâinilor și până la umeri. Slujitori chinezi lunecau fără zgomot pe la spatele oaspeților cu talgere de bucate și cupe de aur cu vin roșu îmbătător și kumâs.

De-a stânga kaganului, lângă tânăra lui soție, fuseseră așezați doi soli: Așagambu, trimis al puternicului împărat tangut Burhan – din regiunea de la miazănoapte-apus a Kitaiului – și conducătorul de oști chinez Men-Hun trimis al

împăratului Sun din Kitaiul de la miazăzi care ura pe împăratul Ți din Kitaiul de miazănoapte și de aceea căuta prietenia și sprijinul mongolilor.

La ospățul acesta Gengis-han își uimi oaspeții prin minunăția vaselor sale de aur, prin belșugul și diversitatea bucatelor și băuturilor. Pe talgere mari de aur se aduseră fripturile: carne de mână, de ren sălbatic și de căprioară de stepă. Bucatele de carne alternau cu dulciuri nemaștiute, rodul măiestriei cofetarilor chinezi. Kumâsul, airanul, vinul roșu de Persia și rachiul de Kitai pregătit din sâmburi de pepene, fructele de la miazăzi aduse de gonași drum de multe zile pe cai de schimb – toate le păreau oaspeților deosebit de ciudate aici în această vale pustie, unde se ascundeau de obicei tabunurile de cai sălbatici urmăriți pas cu pas de tigri tărcați.

De după perdelele de mătase ale cortului răsunau melodiile stridente al cântăreților chinezi, sunetul înalt al flautelor și fluierelor de trestie. Câteva dansatoare ciudat îmbrăcate înfățișau în jocul lor cum paște liniștită căprioara prin stepă, cum se apropie furiș râsul, cum se repede la dânsa și cum cade el însuși doborât de săgeata vânătorului pitit prin apropiere.

Gengis-han, mulțumit de reușita ospățului său, ședea pe

tron cu picioarele subpuse și, mestecând zgomotos, apuca cu mâna bucățile de carne dintr-un talger anume ținut la îndemâna lui de-un slujitor chinez îngenuncheat. Bucățile cele mai bune le îndesa în gura acelor oaspeți pe care voia să-i cinstească în chip deosebit cu mila sa.

Din când în când arunca priviri zuliare asupra solului tangut, de lângă tânăra Kulan-Hatun. Solul o făcea să râdă povestindu-i cum s-a întâmplat ca el, care nu rătăcea niciodată prin stepă, când a ajuns prima dată în Kitai s-a rătăcit prin strâmtele ulicioare ale cetății de scaun. Kulan-Hatun râdea din toată inima. Rozându-și spata de berbec, Gengis-han îi spuse solului tangut:

— Stăpânul tău, împăratul Burhan, mi-a făgăduit să fie mâna mea cea dreaptă în noul război ce stăm să-l pornim. Acum poporul musulman a ucis pe solii mei și voi pleca de îndată să pedepsesc pe șahul Horezmului. E timpul ca împăratul Burhan să vină cu călăreții lui și să-și ia locul în aripa dreaptă a oștii mele.

Solul tangut, ocupat de convorbirea lui cu frumoasa Kulan-Hatun, îi răspunse într-o doară:

— Dacă n-ai destulă oaste pentru război, la ce mai ești kagan?

Gengis-han zvârli cât colo spata de berbec, își șterse

degetele unsuroase de carâmbii cizmelor de căprioară și își trecu poala șubei de soboli peste mustăți. Toată lumea amuți. Gâfâind de furie, kaganul zbieră răgușit:

— Ești trimis să vorbești în numele stăpânului tău! Cum de te-ai încumetat să-mi răspunzi cu atâta îndrăzneală? Crezi că îmi este greu să-mi arunc oștile puternice asupra împărăției tangute? Nu, dar mă țin astăzi alte griji și n-am să-mi pierd vremea cu voi, tanguți vicleni și mârșavi ca tine. Dacă însă cerul cel veșnic are să mă apere de săgețile vrăjmașe, iată, mă leg cu jurământ că îndată ce am să mă întorc de la Buhara, după zdrobirea horezmșahului, am să pornesc război împotriva necinstitului tău împărat. Atunci îmi voi aminti vorbele tale și vă voi arăta dacă sunt sau nu sunt kagan!... Eliu-Ciu-Țai, poruncește să vie caii și fă-l pe prăpăditul acesta de cățel tangut să iasă târâș din cortul meu.

Solul Așaganbu încercă să îngăimeze o scuză:

— Am spus oare ceva jignitor?

Dar slujitorii chinezi îl și prinseră de subsuori și-l scoaseră afară din cort.

Tot posomorât, Gengis-han arătă solului de la Kitai - Men-Hun - că prea puțin a băut până atunci și plin de asprime îl osândi să soarbă de-a rândul șase cupe mari cu

vin. Solul bău supus cupă după cupă, și toți oaspeții îi însoțiră osânda cu cântece de laudă. După cea de a șasea chinezul căzu pe-o rână și adormi. Gengis-han redeveni vesel, prietenos cu toată lumea și vorbi:

— Iată, oaspetele meu s-a îmbătat. Înseamnă că mi-e prieten și gândește cu-aceeași inimă ca și mine. Luați-l cu grijă și duceți-l în cortul său. În zori, prietenul meu se poate întoarce în țara lui. Căpeteniile orașelor pe unde va trece să-l găzduiască oricât de multă vreme, să-i deie vin, ceai și orice alte bunătăți îi va cere inima. Poruncim ca-n tot drumul muzicanți buni să-i cânte din flaut și să-i zdrăngănească din strune.

Noi dorim ca prietenul nostru chinez să nu ducă lipsă de nimic.

După ce solul adormit fu dus în cortul lui, Gengis-han îl întrebă pe marele său sfetnic Eliu-Ciu-Țai:

— Scris-ai cartea către ucigașul solului meu, horezm-șahul Muhammed?

Marele sfetnic răspunse cu glas scăzut:

— Când doi viteji conducători de oști au de gând să se înfrunte în război, cum am să pot eu, nevrednicul, să scriu? Eu nu știu decât să pun rânduială în trebile țărilor supuse ție, și-mi dau osteneala să veghez la înfăptuirea

poruncilor tale. De aceea cartea de care întrebi a întocmit-o mai priceputul tău diac Izmail Hodja Uigur.

— Și unde-i el?

Bătrânul diac împovărat de ani, păstrătorul peceteii kaganului, se apropie de tron și îngenunche, ridicând deasupra capului un sul de pergament.

— Citește!

Izmail-Hodja începu:

—, Cerul cel veșnic m-a înălțat pe mine mare kagan peste toate noroadele. În acești șapte ani din urmă am săvârșit treburi nemaiauzite. Împărăție ca a mea n-a mai fost pe lume din cele mai vechi timpuri. Pentru nesupunere eu fulger pe toți domnitorii și abat groaza asupra lor. De cum se arată într-un loc oastea mea, până și țările cele mai îndepărtate mi se închină și se potolesc. Tu de ce nu te porți după cuviință? Dezmeticește-te! Vrei oare cu adevărat să cunoști loviturile mâniei mele?..."

Gengis-han își lăsa în jos picioarele, sări de pe tron, se repezi la Izmail-Hodja și-i smulse din mână pergamentul neterminat.

— Cui îi scrii tu? Unui domnitor vrednic să stea de vorbă cu mine sau feciorului unei cățele prăpădite? Așa se vorbește cu vrăjmașii? Știu, ești musulman și tu, de aceea

dai din coadă și te guduri pe lângă acest han al musulmanilor. Vrei ca șahul Muhammed să creadă că m-aș teme de el?

Izmail-Hodja zăcea cu fața îngropată în covor și tremura de spaimă. Gengis-han îl înșfăcă de brâu, îl târî până la ieșirea cortului și cu o lovitură de picior îl aruncă afară. În spatele lui răsări sfetnicul Eliu-Ciu-Țai și îl certă în șoaptă.

— Privește la barba cea albă a diacului tău. Amintește-ți că te-a slujit cu credință atâția ani. El i-a învățat să citească și să scrie pe copiii și pe nepoții tăi. Nu se cade să pedepsești pe sluga ta preacredincioasă...

Gengis-han își îndreptă spinarea.

— Izmail-Hodja întocmește scrisori de rob. Nu știe să vorbească destul de mândru. Poate învăța și de-acum încolo pe nepoții mei scrisul și cititul, dar să nu mai cuvinteze cu mai-marii popoarelor.

Kaganul se înapoie în cort și se așeză din nou pe tron cu picioarele sub el. Prinzându-și în brațe genunchiul drept, rămase multă vreme așezat numai pe talpa piciorului stâng. Ochii lui galbeni-verzui ba se rotunjeau, ba se îngustau la loc. La picioarele tronului se ivi un alt diac cu un pergament nou. Eliu-Ciu-Țai îi întinse un toc de trestie. Dar Gengis-han își tot mizea ochii mânioși și tăcea mereu.

Deodată se aplecă spre diacul ce aștepta în genunchi și-i spuse:

— Scrie așa: „Ai vrut război – o să-l ai”.

Dezmeticit parcă, din beție, kaganul smulse din mână marelui sfetnic pecetea de aur muiată în vopsea albastră și o apăsă pe foaia de pergament. Sub scrisoare se ivi înscriptia:

Dumnezeu e în ceruri.

Kaganul e puterea lui pe pământ.

Stăpân al încrucișării planetelor.

Pecetea de domn peste toți oamenii.

Și-n tăcerea oaspeților amuțiți, din gâtlejul lui se înălță deodată strigătul de luptă al mongolilor porniți în iureș nebun:

— Chu-chu-chu!

Recunoscând vocea stăpânului, armăsarii legați de stâlpii cortului său necheză într-un glas. Peste o clipă din toate colțurile taberei începură să răsună chemările celorlalți cai și stepa vui de nechezatul lor.

Eliu-Ciu-Țai primi cu amândouă mâinile pergamentul. Kaganul îi porunci aspru și răspicat:

— Trimite scrisoarea! La hotarul musulman! îndată! Olăcar cu pază bună! Trei sute de călăreți!... Apoi se

Întoarse din nou către oaspeți și le vorbi iarăși prietenos, cu glas alintat: Iar noi să ne urmăm ospățul și să povestim în bună pace tot ce-avem a ne povesti. Curând în orașele musulmane inima noastră va tresălta de bucurie. Acolo ne vom veseli în voie! Văd de pe acum câmpiile lor arate, le văd cum se învăluie ca-n ceață în aburii de sudoare ai cailor noștri înspumați, văd cum fug oamenii înnebuniți de groază și cum urlă cu glasuri de fiară femeile prinse-n arcanele noastre; văd râuri de sânge mai roșu ca vinul acesta, curgând prin văile lor și cerul îl văd cum se încinge de focul satelor multe aprinse de noi...

Apoi închise ochii și, ridicând un deget scurt și gros, ciuli urechea, ascultând cum se înfruntau armăsarii și cum vuia tabăra de nechezatul lor.

Cei de față începură să şușotească: „Se pare că-i aproape de tot războiul...” și, așa cum stă bine marilor căpetenii de oaste, își ciocniră cupele de aur dorindu-și unul altuia izbândă și vorbind tot mai însuflețit despre mărețele zile ce aveau să vină.

Partea a cincea

NĂVĂLIREA UNUI POPOR NEMAIȘTIUT

Capitolul 1 - CINE NU SE APĂRĂ - PIERE

După năvălirea mongolilor lumea se zburli și ajunse în mare neorânduială, precum părul unui etiopian. Oamenii se făcură asemeni lupilor.

(Saadi, secolul XIII)

După ce primi de la Gengis-han amenințatoarea scrisoare de șase cuvinte, horezm-șahul Muhammed porunci ca noua lui cetate de scaun, orașul Samarkand, să fie împrejmuit în toată graba cu un zid gros, neluând în seamă uriașa lui mărime: lungimea zidurilor avea să ajungă la 12 farsazi⁵⁰.

Șahul trimise pe vameșii săi în toate colțurile împărăției să stoarcă spușilor birul pe trei ani înainte, măcar că și

---

⁵⁰ Aproximativ 84 kilometri.

cele pentru anul în curgere abia de au putut fi adunate.

De asemeni horezm-șahul porunci să fie strânse cete de arcași. Acești oșteni din popor trebuiau să se înfățișeze în locuri anume, călări, cu hainele și armele lor și cu o traistă de bucate pe câteva zile.

În sfârșit șahul mai porunci ca toate așezările aflate pe malul drept al Seihunului (Sârdaria) să fie arse de îndată până hăt, la hotarul răsăritean al kara-kitailor, în țara cărora se și iviseră mongolii. Din porunca șahului locuitorii așezărilor arse urmau să fie alungați din tot ținutul pustiit pentru ca mongolii în trecerea lor pe acolo să nu găsească nici adăpost și nici de-ale gurii. Dar, înrăită, populația regiunilor devastate fugi la kara-kitai și bărbații intrară în oastea mongolilor.

Cât timp din toate colțurile Horezmului mai soseau cete de ostași, șahul rămase la Samarkand. Înconjurat de curtea slugarnică, Muhammed se ducea regulat la moschee unde asculta predicile lăcrimoase ale sfântului șeik-ul-islam. Se ruga cu sârg sub ochii numeroșilor credincioși, adunați în rânduri drepte în piața moscheii. Odată cu ei cădea în genunchi și repeta în gura mare rugile imamului.

În anul dragonului (1220), prin prima lună, Muhammed

adună un mare divan alcătuit din cei mai vrednici comandanți ai oștilor, becii mai de seamă, dregătorii cei mari și imamii cu bărbile albe.

Toată lumea aștepta măsuri înțelepte și îndrăznețe care să dea încredere și speranță supușilor credincioși ai noului Iskender „Muhammed-oșteanul”, cum începuse să i se spună în vremea răzmeriței din Samarkand și a pohodului din stepa kâpceacă. Rânduți roată pe covoare moi, toți îl așteptau pe șah, vorbeau despre marea lui pricepere ostășească, și își exprimau speranța că el va izbuti să scoată repede țara din cumpănă și cu izbândă deplină.

Timur-Melik spunea:

— Astăzi padișahul a cercetat întăriturile Samarkandului și a dat ocol șanțurilor. El s-a uitat multă vreme cum sapă miile de săteni și robii aduși de pretutindeni. Pământul era înghețat și lopețile mușcau anevoie. Șahul își ieși din fire și strigă: „Dacă o să lucrați tot așa, tătarii cei sălbatici au să-și arunce în șanțurile voastre doar nagaicele și gata! șanțurile au să se umple până la gură”. Aceste vorbe le strigă el și inimile lor se umplură de groază: „Chiar atât de mulți oșteni să aibă Gengis-han?” se întrebau ei.

Horezm-șahul intră în sala divanului tăcut și încruntat și se așeză turcește pe tronul de aur. Imamul cel mare citi o

rugăciune scurtă pe care o încheie cu vorbele: „Apere și păzească Allah blagoslovitele și înfloritoare pământuri ale Horezmului, întru folosul și slava padișahului nostru!” Toți își ridicară mâinile și își trecură vârful degetelor prin barbă. Șahul spuse:

— Aștept un ajutor din partea fiecăruia dintre voi. Să-mi arate fiecare pe rând ce măsuri crede el că trebuie luate.

Primul vorbi marele imam, cu mintea doldora de cunoștințe din multe ramuri ale științei, împovăratul de ani Sihab ad-din-Hibaki, supranumit „reazem al credinței și scut al împărăției”.

— Am să repet aici ceea ce am spus întotdeauna de la înălțimea *memberului*⁵¹ geamiei. *Hadisu*⁵² cel adevărat despre viața prorocului – binecuvântat și slăvit fie numele lui – spune: „Cine va cădea întru apărarea vieții sale și avutului său, acela chema-se-va mucenic, adică djabid”. Acum se cuvine să ieșim cu toții din bezna trebilor lumești, să pășim pe calea supunerii și să nimicim hoardele necazurilor cu paloșul vitejiei și osârdiei.

— Suntem gata cu toții să ne dăm viața pe câmpul de

---

⁵¹ *Member* – amvon.

⁵² *Hadis* – legende despre viața și cuvintele prorocului Mahomet, necuprinse în Coran.

luptă! strigară cei de față.

— Bine, dar ce ne sfătuiești să facem? întrebă șahul.

— Tu ești un mare conducător de oști, ești un nou Iskender! spuse imamul. Trebuie să-ți rânduiești oștile nenumărate pe malurile Seihunului și acolo să-i întâmpini și să-i zdrobești într-o bătălie hotărâtoare pe mongolii cei închinători la idoli. Cu toate oștile tale odihnite va să te năpustești asupra dușmanului înainte ca el să se poată odihni după drumul cel greu prin deșerturile Asiei.

Muhammed își lăsă privirea în pământ, tăcu o vreme, apoi pofți pe altcineva să vorbească.

Unul dintre hanii kâpceaci spuse la rându-i:

— Neapărat se cere să-i lăsăm pe mongoli să pătrundă în Ținuturi din lăuntru ale împărăției noastre. Aici, cunoscând noi locurile, mai lesne îi vom înfrânge și nimici.

Alți hani kâpceaci sfătuiră pe șah să lase Samarkandul și Buhara în voia sorții lor, bizuindu-se pe cetățile și zidurile înalte ale acestora, iar toată grija să și-o îndrepte întru apărarea trecerilor peste Djeihunul cel bogat în ape, pentru a nu îngădui înaintarea mongolilor mai departe, în Iran.

— Eu îi cunosc bine pe acești nomazi grosolani, vorbi un alt han. Ei au să pătrundă în țară, au să jefuiască o vreme,

dar mult n-au să poată rămâne aici. Nu le place căldura. Și ei, și caii lor sunt învățați cu ierni reci. Și-n vreme ce mongolii au să gospodărească prin țară, noi să ne străduim a pune la adăpost pe iubitul nostru padișah – lungească-i Allah o sută douăzeci de ani domnia! – noi să ne retragem dincolo de piscurile Hinducusului și să nu ne oprim până la Ghazni. Acolo să adunăm o nouă mare oștire. Dacă se va dovedi trebuitor ne-am putea adăposti și mai departe, în India. În acest timp mongolii se vor fi săturat de prăzi și se vor fi întors înapoi în stepele lor.

— Vorbe de om fricos! bombăni Timur-Melik.

Muhammed întrebă și pe fiul său Djelal ad-din:

— Dar tu ce ne sfătuiești?

— Eu sunt ostaș al măriei-tale și-ți aștept porunca.

— Dar tu, Timur-Melik?

— Învinge numai cine atacă; Cine se mulțumește doar cu apărarea, acela se osândește la putrezire, răspunse Timur-Melik. De aceea chiar un om mai slab, dacă se avântă cu bărbăție, poate înfrânge și un tigru întărâtat și puternic. Peste munți se trag numai cei care fug cu coada între picioare, care se tem să dea piept cu vrăjmașul. La ce mă mai întrebî? Eu de mult ți-am cerut: lasă-mă să plec acolo pe unde au și început să foiască pâlcurile înaintate

ale mongolilor. În ciocnirea cu ei am să mă pun la încercare: mai nimeresc ținta cu săgețile mele?! Nu s-a îngreunat sabia mea sclipitoare?!

— Fie cum spui! Încuviință Muhammed. Curând se vor destupa zăpoarele trecătorile munților, și mongolii au să coboare în văile din Fergana. Acolo ai să-ți poți încerca sabia pe țestele tătarești. Te numesc pârcălab al cetății noastre din Hodjen.

Toți cei de față își plecară ochii și își uniră vârfurile celor zece degete. Era vădit că șahul s-a mâniat împotriva cinstului Timur-Melik cel slobod la gură și netemător în luptă. El nu picura niciodată mierea lingușirii în șuvoaiele de vorbe mari ale horezm-șahului. La Hodjen se afla o oaste cu totul neînsemnată și pentru încercatul conducător de oști Timur-Melik nu era nicio cinste să fie numit pârcălab al acestei mărunte cetăți. Dar în spusele căpitanului, șahul simțise împunsătura unor ghimpi de neîndurat pentru el, așa că Muhammed mai adăugă:

— Timur-Melik susține că poate învinge numai cine atacă. Dar în război avem nevoie nu de bărbăție oarbă, ci de chibzuință. N-am să nedreptățesc și n-am să las fără apărare niciunul din orașele noastre. Socot și eu că mongolii sau tătarii cei înfășurați în blăni de oaie n-au să

îndure căldurile noastre și multă vreme n-or să poată rămâne aici. Cea mai bună apărare și pază a locuitorilor pașnici este strășnicia zidurilor noastre de cetate și...

— Și brațul tău puternic! Și înțelepciunea ta! strigară hanii lingușitori.

— Firește, oastea condusă de mine are să fie cumplită, o stâncă de neclintit în calea tătarilor, urmă Muhammed. Oare nu le ține piept de cinci luni și mai bine viteazul Inalcik Kair-han în Otrarul împresurat, întârziind astfel înaintarea mongolă? El respinge statornic toate loviturile lor, pentru că i-am trimis din vreme un sprijin de douăzeci de mii de kâpceaci viteji...

— Cinste neînfricatului Kair-han! răsună lauda hanilor.

— Oameni de credință și binecunoscători mi-au mărturisit că, pe lângă oastea mea islamică, oastea tătară nu-i decât o șuviță de fum în negura nopții. De ce ne-am teme de ea? Am să las la Samarkand o sută zece mii de ostași, nemaipunând la socoteală cetele de voluntari și cei douăzeci de elefanți mari de luptă cu spăimântătoare înfățișare. La Buhara avem cincizeci de mii de viteji. Tot astfel și-n celelalte orașe am trimis câte douăzeci sau treizeci de mii de vrednici apărători. Ce va rămâne, întreb, din tătarii lui Gengis-han, dacă au să zăbovească tot câte

un an de zile pe la toate aceste cetăți? Oști proaspete n-au să le mai vie, iar cele vechi au să se topească precum zăpada sub soarele verii.

— *Insalla! insalla!* strigă adunarea.

— Iar eu în acest timp, urmă șahul, am să strâng în Iran noi oștiri de drept-credincioși. Și cu puteri proaspete am să izbesc atât de amarnic rămășițele tătărești încât și nepoții și strănepoții lor au să se teamă în vecii vecilor să se mai apropie de țările islamului.

— *Insalla! insalla!* strigară din nou hanii. Aceasta e-ntrădevăr o cuvântare înțeleaptă, vrednică de un nebiruit conducător de oști!

În clipa aceea se apropie de șah mai-marele divan-arzului (cancelaria împărătească) și îi întinse un răvaș. Era acolo o veste scurtă adusă de un derviş cerșetor, care se strecurase foarte anevoie printre pâlcurile mongole, despre cei douăzeci de mii de kâpceaci trimiși în ajutorul Otrarului de către șah: toți ajunseseră trădători și luptau în oastea mongolilor. Privirile celor de față îl urmăreau pe Muhammed neliniștite, străduindu-se să ghicească după chipul lui dacă veștile erau bune sau rele. Șahul încruntă din sprâncene și murmură:

— E timpul, nu mai putem întârzia! apoi se ridică,

ascultă rugăciunea imamului și se retrase în încăperile dinăuntru ale palatului.

Capitolul 2 – KURBAN-KÂZÂK SE FACE DJIGHIT

— Hei, Kurban-Kâzâk, hei, măscăriciule Kurban! De astăzi înainte n-ai să mai răscolești țărâna. Horezm-șahul te-a numit cel mai de frunte căpitan peste viteaza lui oștire, striga un călăreț, fără să coboare din șa, bătând cu coada gârbaciului în ușa scundă și strâmbă a colibei plugarului Kurban.

— Ce nouă belea s-a mai abătut asupra noastră? sări speriată bătrâna și gârbova lui mamă, șontăcând dinspre grădină să descuie ușa.

— Ieși afară, Kurban! Ce-mi dormi ziuanămiază mare? Ori poate te-ai îmbătat cu buza de mei sau de orez?

— De unde buza în casa noastră! se văicărea bătrâna. Mai întâi a stat de veghe toată noaptea să vie apa pe șanț, pe urmă a stropit bucata noastră de pământ, și la urmă s-a ciomăgit cu patru vecini care voiau să oprească înainte de vreme apa noastră și s-o împingă la ogoarele lor. Acum Kurban e plin de vânătăi, zace-n casă și geme.

Bătrâna se trase îndărăt și-n locul ei ieși în prag Kurban. Stătea sprijinit de ușor cu părul zburlit, frecându-se la ochi și privind speriat la țăntoșul călăreț și la surul său rotat.

— Selam ție, cinstite djighit! Ce dorește de la mine hakimul de plasă?

— Nu hakimul, ci însuși horezm-șahul te cheamă la el cu cal, cu sabie și lance, să lupți în oastea lui împotriva tainicelor iadjudji și madjudji.

Gârbovul și slăbănogul Kurban se scarpină la ceafă, cu toate cele cinci degete ale dreptei.

— Nu-ți mai râde de mine, cinstite djighit! Ce ostaș pot fi eu? Nu știi să ții în mână decât ketmenul de săpat țărâna și lingura de supă.

— Asta nu mai este treaba ta, și nici a mea. M-a trimis hakimul să trec pe la mai-marii satelor și să le duc porunca lui: toți sătenii să se adune de îndată – care are cal cu calul, care are cămilă cu cămila. Nu uita, mâine trebuie să te înfățișezi bekului tău, și el are să vă ducă pe toți – oșteni-pe-alesul ca și tine – să vă ducă pe toți la război. Iar cine nu se-nfățișează, își pierde căpșorul. M-ai înțeles?

— Stai, cinstite djighit, lămurește-mă, ce s-a întâmplat, cine-s iadjudji și madjudji ăștia?

Dar călărețul își sfichiui armăsarul sur și se făcu

nevăzut. Colbul, ridicat trâmbă în urma lui, mai pluti o vreme deasupra drumului, apoi prinse a se așterne încet peste ogoare.

— Kurban, băiatule, ce-au mai născocit mărimile, ce vor becii de la tine? îl încolți cu întrebările bătrâna, așezându-se pe prag.

— Au turbat pesemne. De ce naiba n-o fi crăpat Roșcova noastră mai demult! Nu m-ar mai fi chemat astăzi hakimul să viu călare la el. Și Kurban se îndreptă spre iepșoara roaibă care ciupea iarba săracă de pe hat. O ținea de funie fiul țăranului, un băiețel pe jumătate gol, cu niște zdrențe de șalvari suflecați până peste genunchi.

— Hei, Kurban-Kâzâc, ce s-a întâmplat? întrebare apropiindu-se cei câțiva săteni care lucrau pe ogoarele învecinate.

Kurban nu se grăbi să le răspundă. Tot îl mai durea trupul de cotonogeala lor. Își mângâia căluțul: îi pieptănă cu degetele coama săracă și-și trecu palma pe spinarea slabă cu toate coastele ieșite în afară.

— Nu fi supărat pe noi, Kurban! Știi doar și tu: câinii mai întâi se sfâșie pentru un os, pe urmă îi vezi iarăși întinși unul lângă altul la soare, spuneau megieșii lui. Iar pentru apă „frate cu frate ca fiara se bate”. Așa că spune-ne,

Kurban, ce-a vrut djighitul hakimului de plasă?

— Război... șopti surd Kurban.

— Război?! îl îngânără câteșipatru megieșii, apoi amuțiră.

— Ce război poate să fie? se întrebă unul dintre ei. Horezm-șahul e cel mai mare domnitor din lume, umbra lui acoperă întreg pământul. Cine se-ncumetă să lupte cu el?

— Și de la noi ce doresc dumnealor? Că noi nu suntem oșteni! Noi semănăm pâinea, pe urmă vin becii și ne-o iau, așa că pe noi ăștia să ne lase în pace.

— Totuși ce zicea djighitul?

— Zicea că toți trebuie să mergem la război, să ne apărăm pământul. Cine are cal sau cămilă să se înfățișeze cu ei la bek.

— Ba eu am să-mi iau nevasta și copiii și am să fug în munți sau în mlaștini. Noi ce să apărăm? Ogoarele astea? Păi, tot nu-s ale noastre, ale bekului sunt! Să se ducă becii cu djighiții lor, să și le apere singuri!

— Horezm-șahul are oaste năimită de kâpceaci mercenari. Războiul e treaba lor. Până acum s-au războit mai mult cu noi, cu plugarii, și n-am avut trai din pricina dumnealor.

— Și-acum, dac-a venit nevoia, întâi și-ntâi la noi s-au

gândit!

— Hei, ia ui tați-vă! Altă belea pe capul nostru!

Pe-același drum, stârnind nori de praf, se apropiau câțiva călăreți și-n urma lor hurducăiau patru căruțe cu roți mari. Toate se opriră în dreptul colibeii lui Kurban. Mai mulți slujbași cu bețe lungi albe săriră jos din căruțe.

— Ia faceți-vă mai încoace! strigă unul dintre călăreți. Kurban și ceilalți săteni se apropiară, încovoiindu-și spinările și încrucișându-și mâinile pe burtă.

— Pe mine trebuie să mă știți. Sunt hasibul plasei voastre, strâng dările. Marele dregător al haznalei domnești, Mustafi, a trimis poruncă tuturor hasibilor. Țara e amenințată de război, tătarii păgâni vin din stepele lor peste noi. Dacă ajung până aici, pe toți ne taie, ne iau vitele, pâinea și ne lasă goi.

— Păi, goi suntem și-așa! mormăi mama lui Kurban.

— Iar dacă vine vrăjmașul, vorbi mai departe hasibul, ne ia și capetele. Așa că e nevoie de bănet mult și de pâine ca să înarmăm cinci sute de mii de ostași noi și să-i hrănim pe toți. De aceea șahul a poruncit să strângem dările.

— Păi, abia am plătit nu demult toate dările.

— Ați plătit pe anul ăsta, iar acum o să plătiți pentru anul următor. Și de dat trebuie să dați chiar acum. Să-

ncepem cu primul. A cui e casa asta?

— E a mea, mărite dregător! spuse Kurban-Kâzâk. N-am cu ce plăti! N-am nimic-nimic! Doar o găină mi-a rămas, dar și aia neouătoare.

— Știu eu pe de rost vaietele tale! Toți vă plângeți la fel. Hei, flăcăilor, ia scuturați-mi bine casa, și mai cu seamă șura.

Patru djighiți străbătură bătătura, cercetară șura și grădina și se întoarseră cu mâna goală. Doar unul ținea o găină de aripă.

— Îți dau răgaz două zile. Astăzi capeți cincizeci de bețe, și-n fiecare zi tot la fel, până-mi vii cu un sac de grâu. Dacă nu-l aduci, îți luăm ogorul și-l dăm altui plugar, mai vrednic, care nu se dă în lături să ajute oștirea.

Kurban-Kâzâck căzu la pământ.

— Tot am să fac, tot ce poruncește șahul! Am să plec pe iapa mea să lupt cu iadjudjii și madjudjii. Am să muncesc, am să dreg podurile și drumurile, dar nu mă bate sub ochii copiilor și nu-mi cere grâu când n-am! Copiii sunt mici, patru gândăcei, și mama bătrână. Trebuie să-i hrănesc și nu știu nici eu cu ce. Îndură-te, mărite hasib! Kurban sărută copitele calului încălecat, de slujbaș. Se miră el însuși de vorbele-i îndrăznețe: se vedea atât de mărunț și

neînsemnat, chiar ca un gândac, iar pe biata sa roaibă o vedea slabă și prăpădită ca o cățelușă a nimănui.

— Îți arde de glume, Kurban-Kâzâk, spuse hasibul. Știi doar că Allah a făcut o dată pentru vecii-vecilor treptele ordinii omenești: sus, deasupra tuturor, l-a așezat pe șah, apoi pe hani și bei, apoi pe negustori și slujbași, iar la urmă de tot, pe amărății de plugari iobagi. Fiecare trebuie să facă ce-i este scris: șahul să poruncească, iar toți ceilalți să se supună lui. Plugarul sărac ce are de făcut? Să muncească pentru bei și pentru șah și să le dea pâine câtă i-ar cere. Așa că adă-mi sacul cu grâu. Cât despre bătaie, fie, astăzi n-ai să fii bătut, că tot n-am timp. Dar mâine te jupoi.

Și, lovindu-și calul, plecă mai departe.

După ce praful stârnit de călăreți se așternu pe câmp și vecinii se împrăștiară pe la casele lor, Kurban-Kâzâk începu să se pregătească de drum.

Întâi se duse la mulla în geamie, apoi la negustorul care-și avea dugheana la cotul drumului. Ascultă vorbele trecătorilor și înțelese că bekul are dreptate: peste tot se vorbea despre război și despre neamul acela necunoscut care năvălește de la răsărit. Pesemne că sunt tot aceiași nomazi obișnuiți: kirghizii, kara-kitaii, uigurii sau alte

seminții de tătari, înmulțiți peste măsură după cei câțiva ani buni, când numărul vitelor a crescut și iernile n-au fost prea viforoase și nici molime n-au bătuit. Se zvonea că oștenii acestei seminții sunt încă o dată și jumătate mai înalți ca un om obișnuit, că nici paloșul, nici săgeata nu le pot găuri pielea și că nimeni nu li se poate împotrivi. Într-un singur fel te poți pune la adăpost de ei: ori să te închizi în spatele unor ziduri puternice de cetate, ori să te ascunzi în mlaștină!

Kurgan se înapoie acasă îngândurat. Tocă într-o traistă paie și tulpini de djugară pentru iapă, scoase de unde avea pitit un vârf ruginit de coasă și-l prinse bine l-a capul unei prăjini – sulița era gata. Apoi se duse la fierărie să-l ajute pe făurar, pentru că-n fierărie se adunaseră o mulțime de săteni care la chemarea șahului trebuiau să se înarmeze și să plece și ei la Buhara. Pe cei nouă dirhemi de aramă câștigați la fierar, Kurban își cumpără la bacal felii subțiri de carne de berbec.

Seara, după terminarea zilei de muncă la bekul-moșier, se întoarse de la câmp și nevasta amărâtului Kurban. Puse la fier-l un ceaun cu păsat de djugară și coapse mai multe lipii cu jumări de berbec.

Mai târziu, când întreaga familie se așeză tăcută în jurul

strachinei de pământ și începu să mănânce, Kurban, păstrându-și toată asprimea sa de cap de familie, se porni a cerceta din ochi, nebăgat în seamă de nimeni, pe fiecare din cei de față.

Iată, întâi mama căruntă, adusă de spate – de-atâta muncă i-a crescut un gheb în spinare. Își aminti de ea cum arăta odinioară: tânără, oacheșă, frumoasă, cu ochi negri-sclipitori și râs șăgalnic. Truda de ani și ani sub soarele dogoritor pe ogoarele potopite de apă, căratul snopilor grei de djugară sau a legăturilor de vreascuri, și munca necurmată din gospodărie i-au cocoșat spinarea și i-au îndoit umerii.

Iată și pe nevastă-sa, aproape veștedă de tot, cu fața ei, atât de gingașă și frumoasă, brăzdată acum de crețuri adânci. Zile de-a rândul ședea pe jos, încovoiată deasupra urzelilor, grăbindu-se veșnic să țeasă cât mai multă pânză. Mâinile i s-au făcut aspre și degetele noduroase, ca al-e unei bătrâne.

Cei patru copii, înghesuiți unul într-altul, se grăbea să apuce și să înfulece cât mai mult terci de djugară. Mama le-a împărțit câte o fărâmbă de carne la fiecare. Cel mare, Hassan, are unsprezece ani. S-a tot rugat de tată-său să-l ia și pe el la Ikihara, nu numai să se minuneze la

neasemuitul oraș, dar și să-l vadă pe Kurban cu lancea unduioasă, sabia și scutul lucitor, călare pe un armăsar turbat gonind la luptă.

Urmează fetița, mărișoară acum, a și început să-și ascundă chipul cu un colț de basma. Și mai sunt cei doi mărunței. Șed lipiți unul de altul, cu piciorușele sub ei, și mestecă de zor, mânjiți pe toată fața cu terci. Ce-are să se aleagă dintr-înșii?

Aproape toată noaptea n-a dormit Kurban, tot chibzuind cu nevastă-sa cum să ducă gospodăria în lipsa lui, când să dea drumul apei la semănături, când să cheme în ajutor pe vecini ca să secere recolta, și cu ce să-i omenească în ziua când au să lucreze pe ogorul lor.

— Dar dacă vin iadjudjii peste noi? îl întrebă femeia. Unde să fugim? Și cum să ne mai găsim cu tine?

Kurban caută s-o liniștească. Cum poți crede că necunoscuți vrăjmași au să ajungă până la Buhara, chiar în inima islamului? Neîndoielnic că șahul are să strângă puternicele sale oști și are să le ducă dincolo de pământurile kâpceace, ca să oprească și să nimicească vrăjmașul departe în stepă. Și-atunci Kurban are să se întoarcă vesel, călare pe un cal bun, și ducând de căpăstru un al doilea cal încărcat cu prăzi de război și cu daruri

pentru întreaga familie.

Înainte de ivirea zorilor Kurban se mai rezezi până la râpele de la marginea satului și încarcă pe iepșoara lui o grămadă atât de mare de vreascuri, încât nu i se mai zăreau de sub crăcile uscate decât cele patru picioare. Tăie vreascurile și le rându-i la poala zidului într-o stivă dreaptă. Apoi mai aminti încă o dată mamei și nevastei să nu sufle nimănuia nicio vorbă despre groapa săpată adânc, și lipită cu lut și așternută cu paie, în care și-au ascuns sacul de djugară și săculețul cu grâu de sămânță. Merindele puse deoparte trebuie să le ajungă cât mai mult, că până la urmă o să se întoarcă și Kurban acasă.

— Cum ai să pleci la drum așa lung? se văitau femeile amândouă. N-ai nici pâine de mâncare și nici bani de cheltuială! Ai să cazi lihnit de foame și-ai să zaci prin cine știe ce șanț cu căluțul tău alături. Ia-ți mai bine ție djugara pe care ne-ai lăsat-o nouă!

— Lasă-lasă, nu vă temeți! le îmbărbătă Kurban. Îl hrănește el drumul pe djighit.

Capitolul 3 - RĂZBOIUL A ÎNCEPUT...

Înarmat cu sulita chiar de mâna lui făcută, Kurban porni la drum. Întâi se îndreptă spre conacul bekului ca să afle încotro trebuie să se ducă. Vechilul conacului îl ocări bine și-i spuse că becul lanci-han și călăreții lui au plecat demult... Toți întârziații trebuie să-l ajungă din urmă pe drumul cel mare spre Buhara.

Pe toate potecile se vedeau cete de săteni călări sau pe jos și șiruri de căruțe pe două roți, încărcate de calabalâc și copii. Cu țipete și lacrimi în ochi se târau după ele bătrâni și femei. Convoaie de băjenari se întindeau în toate direcțiile – unele spre oraș, altele – dimpotrivă, spre munții de la miazăzi.

Era pe la începutul primăverii... Pe câmp grâul de toamnă unduia verde. Soarele dogorea binișor. Drumurile se uscaseră și nori de colb se ridicau deasupra șirurilor de oameni băjeniți care încotro. La marginea așezărilor întâlnite în drum, se găseau mai peste tot fierării în care baroasele băteau de zor și oameni înarmați strigau și se certau, grăbindu-se să-și potcovească și ei caii, să-și cumpere vreun vârf de sulită sau vreo sabie trasă cu meșteșug din ciocan.

A doua zi spre seară, când în depărtare începură să se deslușească gardurile de lut ale mahalalelor Buharei,

Kurban legase bună prietenie cu un derviş bărbos și ochios care mîna un măgăruș negru încărcat cu boccele. Îl urma pas cu pas un băiat de vreo treisprezece ani. Dervişul îngâna mereu tot felul de cântece și ura noroc și izbîndă vitejilor porniți să nimicească pe necredincioși. Oștenii de strînsură aruncau în căușul dervişului câte o lipie sau câte un pumn de grăunțe.

La căderea nopții, mii de focuri se aprinseră în jurul orașului. Kurban, care se tot ținuse după derviş, se pomeni lîngă o clădire scundă de unde răsuna o litanie monotonă: „gu-gu-u, gu-u!” Era locul de popas al dervişilor, *hanaka*. Înăuntru foia o mulțime de norod venit să ceară de la derviş ori tămăduirea unor boli, ori rugăciuni care să-i păzească de moarte pe cei plecați în război. Dervişii făceau farmece, bolboroseau descântece, dăruiau oamenilor lungi fâșii de hârtie cu înscritpții sfinte.

Kurban își legă iepșoara la gardul hanakăi și, dînd o raită pe la focurile din jur, adună de pe jos un braț întreg de paie pentru Roaiba lui și măgărușul cel negru. Iar dervişului îi făcu parte și lui din lipiile și culeșa de făină pe care o fiersese între timp într-un ceaun de tuci.

„Hrănește el drumul pe djighit”, își aminti Kurban.

Luptînd cu somnul, Kurban își petrecu mai toată

noaptea lângă cal, cu dârlogii înfășurați de braț. În jurul focurilor se vorbea că acum poți lua bani buni pe orice mârtoagă cât de șchioapă, pentru că toată lumea vrea să plece din Buhara în munții Persiei sau în India, unde închinătorii la idoli n-au să ajungă.

Spre dimineață Kurban adormi atât de adânc, încât nu simți cum un hoț, tăind dârlogul, fugise cu Roaiba lui.

— Se spune că Allah pedepsește pe furul nerușinat care hrăpește calul ostașului plecat în războiul sfânt, spuse dervişul. Dar până una alta Dumnezeu m-a pedepsit și pe mine, sărmanul Hagi Rahim, căci uite: furul l-a luat și pe bătrânul meu măgar. Să ne bucurăm barem că acum o să putem colinda fără grijă nobila Buhara și să-i vedem în voie toate minunățiile.

Kurban își aruncă pe umăr sulita și porni împreună cu dervişul și tânărul lui însoțitor să cerceteze vestitul oraș „Steaua strălucitoare de pe cerul luminilor minții”, „nobila Buhara”.

Cei trei drumeți, „ținându-se unul pe altul de brâul prieteniei”, mergeau agale spre Buhara, în mijlocul unei mulțimi fără număr în neconținută mișcare.

Zidurile înalte, durate în vremuri de demult, năpădite de scaieți și buruieni, pe-alocuri năruite, își deschiseseră cele

unsprezece porți prin care caravanele neguțătorilor legau această fortăreață a islamului de toate colțurile lumii.

La porțile dintâi se iscă o mare înghesuială. Străjerii opreau pe toți trecătorii, le puneau fel și fel de întrebări și pe toți îi îndemneau:

— Dați-vă obolul pentru întărirea orașului, pentru hrana ostașilor, pentru făurirea armelor! Să nu vi se încleșteze mâna de urâta zgârcenie, dezlege-vă mărinimia băierile pungilor!

Ulemale, moșnegi învățați, umblau prin mulțime cu teșcherele mari de piele și cereau fiecărui om o danie pentru războiul sfânt.

Îndată după acele porți începea bazarul cu dughenile rânduie șiruri-șiruri. Prăvăliioarele mici cu tot felul de mărfuri se înghesuiau ușă-n ușă. Negustorii, știind ce anume mărfuri au căutare în acele zile, își lăudau în strigături zgomotoase țesăturile lor cele tari care țin la tăvăleală, sau păsla dată la piuă» fără de care nu poți dormi când te afli în drum, sau covrigeii cu miere care nu se usucă oricât i-ai ține.

Pretutindeni se vedeau cete de băjenari neajutorați, veniți din împrejurimi cu copiii și cu boarfele toate să-și caute adăpost și scăpare în orașul șahului.

Trecând pe sub grelele porți ale celui de-al doilea rând de ziduri, care despărțea mahalalele de orașul dinăuntru – Șahristan – cei trei călători o cotiră de pe ulița cea mare și zgomotoasă într-o ulicioară tăcută. La capătul ei dădură de-O piață străjuită de arcurile înalte ale câtorva moschei și *meciresse*. Aici învățau mii de tineri și bătrâni învățaței flămânzi *şagbirzi*, dornici să pătrundă înțelepciunea cărților arabe de teologie pentru a ajunge, după mulți ani de trudă și lipsuri, imami în cine știe ce geamie prăpădită.

Aici avea loc o slujbă solemnă: rânduri-rânduri de credincioși înșirați ca slovele cărților sfinte stăteau muți, urmărind mișcările unui imam falnic, cu barbă colilie. Când imamul se lăsa în genunchi, plecându-se până la pământ, sau își ridica mâinile la urechi, mii și mii de drept-credincioși repetau mișcările lui. Nu se auzea nimic afară de foșnetul nenumăratelor trupuri care se ridicau sau se lăsau la pământ, foșnet ce aducea cu șuierul vântului când mătură caldarâmul piețelor pustii.

După ce slujba luă sfârșit, doi slujitori aduseră în fața treptelor celei mai arătoase moschei un murg înalt, cu coada vopsită în roșu, acoperit de un valtrap de catifea, brodat cu flori mari de aur.

Din moschee ieși horezm-șahul trupeș, cu barba neagră

și un turban alb ca neaua, împodobit de șiraguri de diamante sclipitoare.

Înainte de a încăleca, șahul vorbi mulțimii.

— Toate popoarele islamului alcătuiesc un singur popor. Cea mai bună apărare este pentru noi paloșul ascuțit. Vorbind despre drept-credincioși, prorocul a spus: „V-am făcut pe voi, oșteni ai islamului, să fiți cele mai desăvârșite făpturi ale lumii și i-am ridicat pe musulmani să stăpânească tot ce este pe pământ și în cer”. Drept-credincioșii trebuie să fie stăpânii lumii, de aceea nu vă temeți de nimic! Dar Cartea Sfântă ne mai spune: „Allah dăruiește pe robul său cu toată mila Sa, dar numai potrivit cu sânguința fiecăruia”... De aceea trebuie să depuneți toată sânguința pentru a lovi pe vrăjmaș cu paloșul neînfricării... Putea-va înfrunta oarecine mânia drept-credincioșilor musulmani, care-și dăruiesc tot sufletul învățăturii profetului?! Alungați și ucideți vrăjmașii, oriunde-i găsiți! O, slăvite în mânia ta Allah, dă-ne nouă izbândă asupra necredincioșilor!...

— Ucideți pe necredincioși! Alungați pe închinătorii la idoli! urla mulțimea.

Horezm-șahul încălecă pe armăsarul cu coada purpurie și mai spuse câteva cuvinte:

— Ținta noastră a fost să vă dăm un sfat bun, și vi l-am dat. Acum plecăm la Samarkand să ieșim în întâmpinarea necuraților ce-au și început să coboare din trecătorile înzăpezite ale Tian-Șanului... Dar vai și amar dușmanilor! Căci au să se ciocnească, spre pieirea lor, de șirurile neîmblânziților noștri oșteni... Vă las în paza lui Allah.

— Trăiască întru mulți ani Muhammed-oșteanul! Trăiască horezm-șahul, biruitorul necredincioșilor! strigă mulțimea, croind drum șahului și alaiului său de kâpceaci gătiți bogat. Tu ne ești apărarea cea mai de nădejde!

Capitolul 4 - TĂIȘUL SABIEI ESTE NĂDEJDEA OSTAȘULUI

Ieșind din Buhara, horezm-șahul Muhammed își întoarse calul nu spre drumul cel mare către Samarkand, ci spre miazăzi, unde se afla orașul Kelif. Cu fața înfășurată într-un șal de mătase, mereu tăcut, gonea ba la trap întins, ba la galop, și întreaga-i suită zbura după el, fără să rămână în urmă cu niciun pas. Drumeții întâlneau în cale fereau în lături, săreau în șanț, cădeau cu fața la pământ și se uitau

aiuriți la mia de călăreți care zbura ca urmărită de înfiorătorul duh Iblis.

Zadarnic arăta marele vizir lui Djelala ad-din că tatăl său, padișahul, a greșit drumul. Tânărul han îi răspundea nepăsător.

— Nu mă privește! Eu îl urmez oriunde, chiar dacă tatăl meu horezm-șahul ar vrea să sară în gura de foc a iadului.

— Ce conac e acesta? întrebă padișahul oprindu-și armăsarul înspumat, și arată cu cravașa zidurile străjuite de câteva foișoare cu vârfurile retezate, dincolo de care se înălța un șir de ploi piramidali.

— E conacul de vânătoare al hanului Timur-Melik, vestit pentru vechiul lui parc de vânătoare și pentru sălbăticiunile rare ce sunt adăpostite într-însul.

— Vreau să cunosc toate acestea! spuse Muhammed. Și de ce nu-l văd nicăieri pe viteazul Timur-Melik?

— A plecat la Hodjen chiar în ziua când i-ai poruncit să plece acolo ca pârcălab al cetății.

— Îndărătnic om! Nu i-am poruncit să se grăbească. Acum mi-e urât fără el...

O sută de călăreți porniră în goana mare să pregătească primirea padișahului la conac. Reținându-și calul înfierbântat, Muhammed se îndreptă la pas spre parcul de

vânătoare. Porțile grele se deschiseră larg în fața lui. Slujitorii foiau înnebuniți prin curte. Zăngănind din chei, vechilul deschidea ușile ce dădeau pe terasa largă. La grajduri robii cărau saci de orz și snopi de fân uscat. Mai mulți djighiți dădură ocol satelor din jur și se înapoiară aducând de-a curmezișul șeilor berbeci din cei mai de soi. Bucătarii ce însoțeau alaiul încinseră focuri mari și începură să pregătească prânzul curții.

Șahul urcă pe o scăriță de fuscei subțiri într-un chioșc ușor de lângă gardul conacului. Îl urmară sus Djelal ad-din și bătrânul îngrijitor al parcului de vânătoare.

De acolo se vedea întregul parc încă golaș, cu copacii desfrunziți. Câteva căprioare sălbatice stăteau tolănite la soare într-o poiană, iar lângă ele veghea în picioare, cu urechile ciulite, un căprior de munte cu cornițe lungi.

— Acolo, mai în adâncul dumbrăvii, avem două familii de mistreți cu godaci sub un an, spuse bătrânul îngrijitor. Iar în cuști ținem doi leoparzi feroși, prinși de curând în munți și sloboziți numai din când în când să se plimbe. Viteazul meu stăpân Timur-Melik se uită câteodată de-aici cum fugăresc leoparzii căprioarele sau mistreții și îi place să coboare el însuși în parc să vâneze. Săgeata lui doboară dintr-o lovitură orice sălbăticiune, ba știe să-ți spună și

dinainte în ce loc anume va nimeri vânatul.

— Poți pleca! Îl alungă șahul cu asprime.

Rămas singur cu fiul său, Muhammed îi mărturisi în șoaptă:

— Sunt neliniștit. Mi-au sosit olăcari din trei părți diferite. Nori negri se-adună peste tot.

— Doar e război! răspunse netulburat Djelal ad-din.

— Primul olăcar ne vestește că tigrul cel roșu, Gengis-han, a pus mâna pe Otrar, l-a prins pe Inalcik Kair-han și, ca să-și potolească setea de răzbunare, a poruncit să i se toarne argint topit în ochi și-n urechi. Acum Gengis-han a pornit înapoi și mă caută.

— Să poftească! Îl așteptăm.

— Chiar și în toiul furtunii văd că rămâi ușuratic!

— Avem atâta oaste, că nu știu de ce ne-am pierde cumpătul.

— Al doilea olăcar ne vine de la miazăzi, spune că au fost văzute și pe acolo pâlcuri de călăreți mongoli de iscoadă.

— Vreo ceată mărunță pesemne. Acum, la începutul primăverii, o oaste mare ar pieri dacă s-ar avânta prin trecătorile acoperite de zăpezi.

— Bine, dar o dată coborâtă din munți, chiar și o oaste

mică de-a tătarilor ne-ar putea tăia retragerea spre India.

— Ce să căutăm în India?

— Și mai am o știre. Au fost văzute iscoade mongole și în nisipurile Kzâl-Kumului.

— Acolo am trimis ca acoperire zece mii de călăreți turkmeni.

— Turkmenii ăștia n-au să poată ține pe mongoli.

— Dacă-i așa, înseamnă că-n câteva zile Gengis-han s-ar putea ivi la porțile Buharei. Să ne pregătim deci pentru această întâlnire.

— Poate că fiara cu barbă roșie se și strecoară spre Buhara, cetele lui adulmecă și răscolesc împrejurimile în căutarea noastră. Trebuie să plecăm cât mai repede de aici!... murmură Muhammed și cătă în jur, de parcă se aștepta să fie încolțit de un dușman ascuns chiar acolo în tufele grădinii.

Djelal ad-din tăcea.

— De ce nu-mi răspunzi?

— Tu mă socotești nebun. Ce rost mai are să vorbesc?

— Îți poruncesc să-mi spui părerea ta.

— Bine, am să ți-o spun, iar tu poți să m-asculți ori să-mi pui capul pe butuc. Dacă blestematul Gengis-han vine încoace, oștile noastre trebuie să nu se ascundă pe după

ziduri înalte, ci să-l caute. I-aș scoate în câmp pe hanii kâpceaci – tare-s viteji când e vorba să jupoaie de piele pe mult supușii tăi țărani, și cum mai tremură ca frunza în vânt acum în zilele aspre ale războiului. Eu i-aș opri sub pedeapsa cu moartea să intre pe poarta cetăților. Nădejdea ostașului e tăișul sabiei și calul cel ager! Tigru roșu vine spre noi? Cu atât mai bine. Înseamnă că acum cunoaștem drumul lui de înaintare. Trebuie să-ntoarcem caii și să mergem pe urma lui, să-l mușcăm de călcâie, să-i ridicăm piedici în față, să-l hăituim din toate părțile, să-i cotoilogim cămilele și să-i smulgem cu piele cu tot blana roșcovană. Ce folos că la Samarkand se ascund pe după ziduri o sută de mii de călăreți? Nu fac decât să topească degeaba berbecii și să-și prăpădească nobilii fugari de prea multă ședere.

— Nesocotești porunca tatălui tău? De mult am băgat-o de seamă, abia aștepti să-mi dau duhul!

Djalal ad-din își coborî privirea și glasul îi sună a jale:

— Ba nu-i deloc așa. N-am să te las singur în ceasul acesta de cumpănă, când se cutremură pământul. Dar îți jur pe amintirea slăvitului tău Iskender, nebun sunt că mă supun și nu fac ce socotesc eu că-i bine. Ce folos de toată uriașa-ți oaste, dacă nu-i rânduită în șiruri de bătălie, dacă

nu e gata oricând să se avânte sub conducerea brațului tău asupra dușmanului! La ce ne trebuie zidurile înalte, dacă îndărătul lor se-ascund nu femei și copii, ci găligani înarmați, ascunși sub plăpumile muierilor speriate! Poți să-mi retezi capul, dar fă cum spun eu: să ne-ntoarcem, tată, la Samarkand și să pornim...

— În India sau în Iran, și numai acolo!...

— Nu! Doar între două drumuri putem alege: ori calea luptei bărbătești, ori moartea rușinoasă în surghiun. Să ne scoatem oastea la câmp deschis și să-i înfruntăm pe tătari... vom fi iuți „ca săgeata fulgerului și sprinteni ca umbrele nopții... Popoarele te vor slăvi ca pe cel mai mare conducător de oști!... Nu mai zăbovi, ia frânele!...

— Tu nu te pricepi într-ale războiului, îi răspunse șahul cu măreție și își înălță degetul împodobit cu almazul cel mare. Ești un djighit viteaz, poți conduce câteva mii de călăreți cu care să te prăvălești nebunește asupra dușmanului... Dar eu nu mă pot purta ca un djighit viteaz și fără minte. Eu trebuie să chibzuiesc și să prevăd toate împrejurările. De aceea am hotărât altfel. Vom pleca, și eu și tu, la Kelif, unde am să apăr trecerea peste apele Djaihunului.

— Și țara noastră o lași în părăsire? Dacă-i așa, poporul

are dreptate să afurisească tot neamul horezm-șahului care nu s-a Priceput decât să-l jupoaie cu biruri și dări, iar acum, la primejdie, se leapădă de el, lăsându-l pradă tătarilor.

— În Iran am să strâng o oaste nouă, nemăsurată.

— Nu, stăpâne! Acum trebuie să lupti, să lupti cu oastea pe care-o ai în mână. E prea târziu să-ți crești alta, când cea de acum rămâne fără conducător, tupilată pe după ziduri de cetate. Oștile se cresc douăzeci de ani pentru ca la nevoie, într-o singură zi, să dobândești izbânda. Vino la Samarkand! Am să mă bat, sub brațul tău, ca simplu ostaș!

— Nu, nu! Îți poruncesc să pleci la Balh – să-ncepi a strânge acolo oaste nouă. Norocul m-a părăsit.

— Norocul? strigă Djelal ad-din scos din fire. Ce-i norocul? Poate el părăsi pe omul îndrăzneț? Nu-i îngăduit să-l lași să fugă! Trebuie să alergi după el, să-l ajungi din urmă, să-l prinzi de chică și să-l încovoi sub genunchiul tău. Așa se cucerește norocul!...

— Ajunge! Ai să rămâi totdeauna un biet djighit buimac, descreierat! N-ai să poți scăpa de prăbușire marele Horezm...

Și șahul Muhammed coborî grăbit din chioșc, se îndreptă

gâfâind spre terasa conacului, unde fusese așternut între timp un dostrahan îmbelșugat. Aici făcu rugăciunea cuvenită, deschise prânzul, puse mâncând o seamă de întrebări despre starea drumurilor și vadurilor peste ape și, nemaizăbovind să-și termine prânzul, porunci să i se aducă armăsarul murg.

Capitolul 5 - APRIGUL TIMUR-MELIK

Gengis-han lăsă la Otrar pe fiii săi Ughedei și Djagatai cu o parte din oaste și le spuse:

— Voi să asediați orașul Otrar până-l veți prinde de viu pe mai-marele cetății Inalcik Kair-han. Să mi-l aduceți cu lanțuri la mâini și la picioare. Am să-i aleg eu însumi acestui netrebnic o moarte cum nu s-a mai pomenit.

Fiului său cel mare, Djuci, kaganul îi dădu poruncă să cucerească orașele Djend și Enghikent. Restul oștilor Genghis-han și le îndreptă spre alte locuri.

Pe Alak-noion îl trimise cu cinci mii de călăreți spre orașul Benaket, apărat de kâpceaci. După trei zile de asediu, orașenii aleseră o solie de bătrâni, care să ceară cruțare de la vrăjmaș. Alak-noion le porunci ca toți bărbații

să iasă din cetate și să se rânduiască pe câmp, ostașii de-o parte, meșteșugarii și ceilalți locuitori de-o parte. După ce ostașii învinși își aruncară grămadă armele unde li se spusese, mongolii îi căsăpiră pe toți cu buzduganele, cu săbiile și săgețile lor. Iar din numărul celorlalți prinși aleseră pe cei mai voinici flăcăi, îi rânduiră în cete de câte zece, de câte o sută, apoi de câte o mie, le puseră în frunte căpeteniei mongole, și-i mână ca pe vite să dărâme zidurile orașelor împresurate și să pornească ei primii la atac.

Pe drum li se alăturau alte pâlcuri mongole sau supuse mongolilor, așa că Alak-noion adună aproape optzeci de mii de nucherii. Astfel ajunse la orașul Hodjen de pe marele și repede râu Seihun. Locuitorii orașului își puseră toate speranțele în tăria străvechilor ziduri ale cetății și nu se închină năvălitorilor.

Căpetenie peste mica oaste a orașului fusese numit nu demult Timur-Melik, priceput într-ale războiului, vestit pentru bărbăția, stăruința și cinstea sa. El apucă să mai ridice o cetățuie înaltă pe un ostrov din mijlocul Seihunului, într-un loc unde năla își desparte apele în două brațe, și adună acolo mari cantități de arme și hrană.

Cu lovituri de gârbași și de sabie, mongolii mână pe

prinșii musulmani în primele rânduri să pornească iureșul împotriva zidurilor orașului Hodjen. Locuitorii cetății împresurate, nevrând să se bată cu frații lor de aceeași credință, hotărâra să înceteze apărarea.

Timur-Melik cu o mie de djighiți viteji trecu râul, luând cu sine toate corăbiile, și se întări pe ostrov. Iar orășenii Hodjenului trimiseră la mongoli pe oamenii lor cei mai de vază cu ruga de a fi cruțați și deschiseră porțile. Mongolii nu întârziară să jefuiască orașul.

Pe urmă începură să bată cetățuia de pe ostrov cu catapulte. Dar bolovanii și săgețile nu ajungeau până la întăritori. Atunci mongolii scoaseră din Hodjen pe toți flăcăii și, alăturându-i prinșilor din Benaket și din alte așezări, strânseră pe amândouă malurile râului aproape cincizeci de mii de oameni. Îi împărțiră din nou în cete de câte zece și o sută și îi mânăra cale de trei farsazi⁵³, până la munții din apropiere, să care de acolo piatră pentru a îndigui apele.

Între timp Timur-Melik dură douăsprezece plute mari și le acoperi cu învelitori de pâslă și lut umed, pentru a-și pune oamenii la adăpost de lovituri și de foc. Pe amândouă laturile lungi lăsa deschizături pentru sulitași și arcași. În

---

⁵³ Aproximativ 21 kilometri.

zorii fiecărei zile porneau spre amândouă malurile câte șase plute, și ostașii lui băteau amarnic pe mongoli, în timp ce aceștia nu puteau dauna cu nimic plutelor musulmane.

Noaptea Timur-Melik ieșea din cetățuie cu mici pâlcuri vijelioase și izbea, ba ici, ba colo, tabăra mongolilor adormiți, așa că vrăjmașul nu-și mai afla nicicând odihnă.

Meșterii chinezi din tabăra mongolă făcură noi mașini de luptă, și mai puternice, cu bătaie și mai lungă. Catapultele lor aruncau acum bolovani și săgeți grele și aduceau mari pagube ostașilor din cetățuie. Timur-Melik, văzând că lupta lui e fără nădejde, încărcă într-o noapte șaptezeci de barcazuri și plute cu tot târhatul și oastea ce-i mai rămăsese. Pe toate corăbiile acestea se aprinseră deodată focuri și torțe luminoase și fără de veste întregul șuvoi de flăcări porni vijelios la vale, purtat de apele repezi ale Seihunului.

Oastea mongolă o luă la goană după ei, pe amândouă malurile. Timur-Melik își arunca flota de foc spre locurile unde grămada de mongoli era mai aproape. Arcașii lui îi loveau pe vrăjmași, îi împrăștiau și își reluau drumul. Ajunse la Benaket și, rupând din prima izbitură lanțurile întinse de mongoli de-a curmezișul râului, barcazurile și

plutele trecură cu bine pe lângă cetate și plutiră mai departe.

Temându-se să nu întâlnească în continuare alte piedici mai greu de trecut și găsind lângă Bar-Haligkent mari tabunuri de cai, Timur-Melik trase la mal și, urcându-și oamenii pe cai, se pierdu în stepă. Mongolii porniră pe urmele lui. Timur-Melik era silit să se oprească din când în când, să înfrunte pe urmăritori, să-i spulbere și să-și croiască iarăși drum înainte.

Nimeni nu voia să se dea prins, și doar puțini djighiți izbutiră să scape, strecurându-se noaptea printre taberele mongole. Timur-Melik rămase curând numai cu câțiva ostași, dar urma să se bată mereu, afundându-se tot mai adânc în stepă și punându-și nădejdea în puterile calului său.

Când ultimii lui tovarăși căzură și-n tolă nu-i mai rămaseră decât trei săgeți, doar trei mongoli se mai țineau pe urmele lui. Pe unul din ei îl nimeri între ochi cu o săgeată, iar împotriva celorlalți se aruncă cu sabia în mână. Dar aceștia își întoarseră caii și dădură bir cu fugiții.

Cu două săgeți în tolă Timur-Melik ajunse până la fântâna din nisipuri pe unde hălăduiau turkmenii din ceata lui Kara-Koncear. De la el căpătă un cal odihnit și pe acest

cal se întoarse în Horezm, unde se apucă să pregătească următoarele bătălii cu Gengis-han.

Capitolul 6 - MONGOLII O IAU PRIN DEȘERT

*Nimeni până n-a văzut cu ochii săi nu **poate crede cu ce iuțeală se deplasează** acest blestemat popor.*

(Klavigo, sec. XV)

În timp ce la Otrar fumegau ruinele clădirilor arse și îndărătnicul Inalcik-han, închis în bastionul cetății, tot se mai apăra cu dârzenie de năvala mongolilor ce se cățărau pe ziduri, Gengis-han își desfășura flamura cu nouă tuiuri albe și împărțea porunci celorlalte oști să se pregătească de înaintare.

Kaganul își chemă feciorii și căpitanii cei mari la sfat. Toți se așezară roată pe o pâslă groasă. Fiecare știa în ce direcție avea să meargă și ce oraș trebuia să cucerească, dar nimeni nu se încumeta să întrebe pe cumplitul kagan în ce parte avea să se îndrepte alba lui flamură.

— În lipsa mea, încep Gengis-han, căpetenie a întregii oștiri rămâne cumintele Bugurdji-noion. Oastea din frunte are s-o conducă vijeliosul Djebe-noion și priceputul în atacuri neașteptate Subudai. Să nu cumva să distrugeți sub copite semănăturile, că altfel caii noștri n-au să aibă ce mânca. Vom întâlni pe șahul Muhammed pe câmpiile dintre Buhara și Samarkand. Din trei părți ne vom îndrepta asupra lui. Nimicind oastea cea mai de seamă a șahului, am să ajung stăpân pe toate țările musulmane.

Terminându-și kumâsul și vărsând un strop și pentru duhul Sulde – proteguitor al ostașilor – care trăia în flamura cea albă, Gengis-han încălecă și porni la drum în fruntea oștii. O parte o luă pe Seihun în sus, alta la vale în josul apei, iar Gengis-han, pe drumul caravanelor, se adânci în nisipurile Kzâl-Kumului.

Peste zi soarele de februarie sclipea orbitor și încălzea nisipurile, iar noaptea băltoacele înghețau și potecile șerpuitoare ce străbăteau takârele⁵⁴ de pământ neacoperite de nisipuri se întăreau ca piatra. Oastea înainta în mare liniște, nu se auzea nechezat de cai, zăngănit de arme, nimeni nu se încumeta să cânte. Pâcurile se țineau aproape. Popasurile erau tot mai scurte

---

⁵⁴ *Takâr* – terenuri argiloase.

și nucherii dormeau pe pământul gol, la picioarele din față ale cailor.

Noaptea caraulele și cercetașii se răspândeau înainte, adulnecând și răscolind depărtările cu facile aprinse. Urcau movilele și făceau de acolo semne luminoase pentru ca miile și tumenele să nu rătăcească drumul și să nu se amestece unele cu altele. Se spunea că din mulțimea oștilor musulmane cei mai de temut sunt călăreții turkmeni care țâșnesc pe caii lor iuți de după coline, precum pardoșii se înfig în rândurile tumenelor, năucesc oamenii prin iuțeala atacului lor și pier tot așa de repede târând după ei în lanțul arcanelor prinșii mongoli.

La început nucherii bănuiau că oastea lor se îndreaptă prin deșert drept spre Gurgandj, cetatea de scaun a Horezmului. Dar peste vreo două zile de drum, când apele tulburi ale Seihunului rămaseră mult în urmă și dimineața soarele nu le mai răsări din spate ca înainte, ci din stânga, toți își dădură seama că botul cailor nu e îndreptat spre soare-apune, ci spre miazăzi, spre vestitele orașe musulmane Samarkand și Buhara.

Gengis-han se afla tot timpul în mijlocul oștii, călare pe buiestrul său murg-deschis, cu picioare negre, puternice și cu o dungă neagră de-a lungul spinării. Călăreții mergeau

repede în trap întins – aian – sau „goană de lup”, cum îi spun tătarii. Marele kagan sălta în șa, liniștit, tăcut, de nepătruns, ținând cu mâna stângă dârlogii nu prea tare încordați. Ochiul lui aproape tot timpul închis se crăpau arareori, și nimeni nu-și putea da seama dacă moțăie de-a călare, dacă e cufundat în gândurile lui, sau dacă cercetează prin crăpătura îngustă dintre pleoape tot ce-i în preajmă și-n depărtări, văzând totul și neuitând nimic.

În acest război Gengis-han nu îngăduia nicio zăbavă; nu-și întindea cortul și dormea pe o foaie de pâslă păturită în două. Înainte de a se culca își scotea coiful de piele tare și își acoperea capul cărunt cu căciula lui căptușită cu blăniță de sobol negru. În timpul somnului îl vegheau patru turgauzi de credință, ferindu-l cu niște pâsle de vânt, de ploi sau de zăpadă.

Capitolul 7 - ÎN BUHARA ÎMPRESURATĂ

În vremurile de mare asprime, orice moliciune e nelalocul ei. Cu blândețea nu-l schimbi pe dușman, ci doar

Îl îndemni să te asuprească și mai rău.

(Saadi)

O zi întreagă rătăciră prin Buhara dervișul Hagi Rahim, tânărul Tugan și prietenul lor Kurban-Kâzâk, Căutând în zadar un adăpost.

Pe înserat, obloanele dughenelor începură să se trântescă și ușile să se închidă, oamenii să se împrăștie repede și să golească ulițele, pierind după zidurile înalte și fără ferestre spre stradă. Zadarnic se rugau cei trei drumeți să fie adăpostiți peste noapte, pretutindeni primeau același răspuns:

— Casa noastră este plină de băjenari, căutați într-altă parte!

Până la urmă se închiseră și ultimele hanuri și *ashanale* – birturi – unde hangii cereau un pumn de dirhemi numai pentru dreptul de a înnopta, și nu culcat, ci șezând în înghesuiala mulțimii de refugiați. Iar raișii, supraveghetori ai rânduiei, și bunelor moravuri, împreună cu paznicii înarmați cu bețe lungi, băteau ulițele amenințând să arunce în „temnița răsplăților” pe pribegii suspecti care colindă ulițele cu gânduri necurate.

În sfârșit, la capătul unei fundături înguste, la poalele

zidului cetății, unde se pitulau câteva colibe pe jumătate năruite, Kurban-Kâzâk se gândi că sus, pe acoperișul drept al unei căsuțe, ascunși sub o grămadă de vreascuri și paie, s-ar putea adăposti peste noapte. Urcă nevăzut pe casă și-i ajută apoi și pe tovarășii lui să urce. Acolo se ascunseră înghesuiți unul într-altul și acoperiți căteșitrei cu halatul larg al dervișului.

Peste noapte, un vânt rece îi învălui și prinse a-i acoperi cu o pulbere de zăpadă. Orașul mai vui o vreme, apoi începu să se potolească treptat, și până la urmă amuți de tot. Acum nu se mai auzeau decât hârâitoarele străjilor și lătratul câinilor ce însoțeau pe paznici.

A doua zi, când *azancii* sau muezinii își înălțară din vârful minaretelor chemarea la rugăciunea de dimineață, cei trei prieteni urcară pe zidul înalt al orașului spre care alergau, curioși și speriați, și ceilalți orășeni.

Pe câmpia din fața porților răsăritene, pe o colină singuratică, se înălța mândru un cort galben nemaivăzut. În jurul cortului foiau o mulțime de călăreți. Pâlcuri mari de oaste străbăteau în goană câmpia, dând ocol zidurilor. Pentru ochii buharienilor înfățișarea acestor ostași era neobișnuită: caii mărunți galopau cu iuțeala unor mistreți înnebuniți, coteau scurt și ușor la dreapta și la stânga și se

opreau fulgerător din goana mare, pentru ca în clipa următoare să țâșnească în altă direcție. Coifurile de metal și plăcile de fier ale platoșelor luceau în lumina soarelui, care-și strecura razele prin norii de praf. Alte pâlcuri de călăreți mânau de la spate mulțimi de săteni cu prăjini și ketmene pe umeri.

— Cine-s oamenii aceștia ciudați, pe căluți mici? Întrebă Kurban-Kâzâk.

— Ce mai întrebi? se răsti la el un ostaș, izbindu-și sulița de pământ. Nu vezi că nu-s musulmani de-ai noștri?! Ăștia-s năvălitorii iadjudji și madjudji, de le spun „tătari”. Iar în cortul acela galben stă și râde de noi hanul lor cel mai mare, zdrobi-l-ar Allah să-l zdrobească!

Kurban-Kâzâk începu să se vaite:

— Porțile orașului sunt închise! Acum n-au să mă mai lase să ies! Ce-au să se facă sărăcuții, bieții mei copii? Poate-am să stau închis aici un an sau cine știe cât!

Pe drumul de pe creasta zidului văzură venind spre ei un hadjib-căpitan mare, în coif de oțel și zale argintii. Kurban își duse mâinile la piept și se repezi la el sărutându-i poalele mantiei:

— O, mărite bek-djighit Inanci-han, nu mă mai cunoști? Eu sunt argatul tău, dijmașul Kurban-Kârâk! Selam și

Închinare!

— Ce cauți aici, de ce nu ești în cetatea cuvenită?

— Am venit pe jos la porunca padișahului să apăr Buhara de necredincioși. Pe drum hoții mi-au furat iepșoara – ucigă-i Allah cu trăsnetul lui! Iar aici au trecut două zile de când umblu să găsesc un sutaș care să vrea să-mi fie căpetenie. Dar nimeni nu vrea nici măcar să-mi răspundă. Și dacă nimeni n-are nevoie de un ostaș venit să-și dea capul pentru padișah, cine să se mai bată cu acești iadjudji?

— Sunt bucuros să aud asemenea vorbe viteze, iubitul meu Kurban-Kâzâk, îi răspunse Inanci-han, văd că ai brațe puternice și gheb în spate de mult ce-ai muncit pe câmp. La fel poți ajunge și-n război un mare viteaz, te iau în pâlcul meu de călăreți. Vino cu mine.

Așa s-a despărțit Kurban-Kâzâk de derviş și de micul Tugan.

Urmând pas cu pas pe Inanci-han, Kurban ajunse într-o piață unde văzu un conovăț cu mulți cai și focuri de tabără la care fierbeau ceaune cu orez și simți văzduhul înmiresmat de untură de berbec. „Văd că aici oamenii nu sunt mânați la măcel doar, ci sunt și hrăniți”, se bucură Kurban în sinea lui.

— Oie, *ceauş* Oraz! strigă Inanci-han pe un turkmen înalt şi posac, cu barbă neagră, care se înclină la ivirea căpitanului său. Iată, îţi aduc pe Kurban-Kâzâk, un oştean viteaz, ia-l la tine în ceată. A muncit bine pe ogor, are să fie djighit bun în război.

— Să-l urc pe cal sau să rămână tălpaş în luptă?

— Să-i dai cal şi sabie şi tot ce-i mai trebuie. Allah să vă ajute! şi Inanci-han îşi văzu de drum.

Ceauşul Oraz era mai mare peste zece călăreţi. Toţi zece şedeau la foc, în jurul ceaunului. Unul dintre ei, c-un polonic de lemn în mână, răspunse cu multă bucurie la salutul lui Kurban:

— Ce bine c-ai adus o suliţă atât de groasă. Tot n-am eu lemne să fierb pilaful. Şi, înhăţând suliţa grea din mâna noului venit, o sparse bucăţele cu toporul şi o aruncă sub ceaun.

— Ăsta o să fie calul tău, spuse ceauşul, arătând lui Kurban un armăsar înalt, vânat-sur, legat mai deoparte de ceilalţi cai. E foarte năbădăios, vezi, nu te apropia de el pe la spate, că te ucide, să te apropii de el numai dinspre cap şi să-l apuci îndată de frâu. Dar las că se-obişnuieşte el cu tine. Mai rău este că nu vrea să se ţină în rând, ci zboară înainte, mai ales în galop. Aşa că vezi de nu-i slăbi

niciodată dârlogii, că altfel în timpul luptei are să te ducă drept la tătari.

Kurban se apropie cu fereală de sur, care, auzindu-i pașii, își dădu urechile pe spate, rânji botul și săltă amenințător din crupă. „Allah să ne-ajute”, se rugă Kurban și reveni lângă foc. Oraz îi dădu o sabie veche și mare, niște cizme galbene scâlciate și-l pofti să împartă pilaful cu ei. Din clipa aceea Kurban simți că s-a făcut și el oștean-djighit, deopotrivă cu ceilalți.

Seara toată lumea hrăni caii pe săturate cu orz, ba oamenii își umplură cu orz sacii de grăunțe de la oblâncul șeilor. Ceea ce făcu și Kurban.

— Ei și-acum începe fierbințeala, spuse ceașul Oraz și strigă: încăle-ca-rea!

Toți săriră în șa. Kurban se cocoță anevoie pe neastâmpăratul său armăsar și, împreună cu ceilalți, se urni pe strânteles ulicioare ale Buharei.

— Pornim la un atac de noapte, îi spuse călărețul de alături. Câți dintre noi au să se mai întoarcă?

La porțile orașului pâlcul se opri. Era acolo o piață în care soseau mereu alte și alte pâlcuri, până se strânsesă aproape cinci mii de călăreți.

Sutașii pâlcurilor se adunară în jurul lui Inanci-han, și

acesta le spuse:

— Ne vom năpusti asupra cortului cel galben unde se află kaganul cel mare al tătarilor. Secerați în dreapta și-n stânga! Să nu luați prinși! Trebuie să facem mare război în tabăra mongolă. Noi o să-i năucim, iar altă oaste de-a noastră are să termine repede cu ei. Allah ajută pe cei curajoși!

Porțile grele prinse-n colțare de fier se deschiseră larg și călăreții începură să se scurgă afară din oraș. Când se trezi și el în mijlocul câmpului, Kurban nu mai văzu pe întuneric decât umbrele călăreților din fața sa, iar în depărtare doar nenumăratele focuri ale taberei tătărești. Rândurile de călăreți trecură la trap, apoi întinseră pasul tot mai mult și până la urmă dădură în galop. Armăsarul cel sur, pe care Kurban se străduia să-l țină în frâu, apucă zăbala în dinți și se așternu la goană, ocolind și întrecând ușor toți caii din jur.

Cinci mii de călăreți se avântau vijelios, ca o avalanșă stârnită din senin, asupra taberei mongole și cu răcnete înfiorate pătrunseră printre șirurile de focuri, răsturnând oameni, sărind peste samare și șei.

Tătarii încălecară pe cai și se împrăștiară în toate părțile. Kurban gonia printre ceilalți călăreți și își învârtea

deasupra capului sabia cea grea: lovi pe unul, doborî pe altul și se strădui mereu să ajungă la cortul cel galben al hanului tătarilor.

Dar deodată băgă de seamă că tot pâlcul lui cotește într-o parte, nu-i mai fugărește pe tătari și își ia vânt în altă direcție. Surul lui se repezi să ajungă din urmă ceilalți cai, și Kurban se rugă lui Allah ca buimacul de armăsar să nu se poticnească și să nu sfârșească împreună cu călărețul său într-un șanț din câmpie.

Caii goniră astfel multă vreme, apoi muindu-și goana trecură treptat la pas. Înaintau acum pe drumul cel mare ce ducea din Buhara spre soare-apune.

Merseră netulburați toată noaptea. Iar dimineața Inancihan porunci un popas.

— Ne odihnim caii, pe urmă ajungem până la râul Djeihun, trecem pe celălalt mal și căutăm să ne unim cu oastea horezm-șahului.

În clipa aceea se iscă un vuiet și răsunară țipetele tătarilor răsăriți ca din pământ. Urlând tot mai sălbatic, ei se năpustiră asupra taberei adormite. Călăreții din Buhara abia mai apucară să încalece și, pierzându-și curajul, se așternură la fugă fără să mai lupte, pregătindu-și astfel ei înșiși pieirea. Aproape toți călăreții își pierdură viața,

nimiciți de tătari.

Poetul zicea: „Cine trăiește temându-se de moarte, pe-acela ea îl va ajunge oricum, chiar dacă ar încerca să fugă de dânsa și-n cer!”

Capitolul 8 - BUHARA S-A PREDAT FĂRĂ LUPTĂ

Cine nu-și apără cu arma în mână fântâna, acela se alege cu dânsa dărâmată. Cine nu se năpustește asupra altora va fi el însuși îngenuncheat.

(Proverb arab)

După ce oastea de cinci mii de oameni a becului Inanci, în loc să apere „nobila Buhara”, schimbă vitejia ostășească pe fuga rușinoasă, în moscheea cea mare a orașului se adună cei mai cu vază beci, imami, ulemale învățate și neguțători bogați. Ei se sfătuiră îndelung și hotărâră:

— Capul ce se pleacă mai lesne-și scapă viața decât cel ce nu vrea să se închine. De aceea haideți să ne închinăm marelui Gengis-han.

— Oamenii sunt oameni peste tot! spuneau ei. Hanul tătarilor are să-și plece urechea la ruga noastră. Are să cinstească bărbile noastre albe și poate va arăta milă locuitorilor preasupuși ai vechiului nostru oraș, vestit în toată lumea ca „stea sclipitoare pe cerul luminilor”.

Și punându-și halatele de mătase și brocart, purtând pe talgere de argint cheile de aur ale celor unsprezece porți, becii, imamii, ulemalele și neguțătorii ieșiră cu toții din oraș și se îndreptară spre cortul galben. Îi întâmpină călare primul dragoman al kaganului. Câțiva dintre bătrâni îl recunoscără. Înainte vreme fusese mare negustor la Gurgandj - era Mahmud, poreclit Ialvacii, vestit ca tălmăci priceput, pentru că de ani și ani în timpul lungilor sale călătorii cu caravanele învățase multe limbi străine.

Cel mai cu vază dintre moșnegi se apropie de el și spuse:

— Străvechile ziduri ale orașului nostru sunt așa de puternice și de înalte, încât el nu poate fi cucerit decât după mulți ani de asediu și de mari greutăți. De aceea, pentru a scăpa poporul de vărsare de sânge și a scuti de pierderi viteaza oaste a marelui padișah Gengis-han, noi ne legăm să-i închinăm orașul fără luptă, dacă măritul domnitor mongol ne dă cuvântul său că va cruța viața

celor ce i se supun.

— Așteptați! le răspunse dragomanul. Și fără să se grăbească deloc porni spre cortul galben. Apoi, tot fără să se grăbească, se înapoie la bătrâni care tremurau de groază.

— Ascultați, bărbi cărunte, ce răspuns vă trimite marele kagan: „Tăria și semeția zidurilor este deopotrivă cu bărbăția și puterea apărătorilor lor. Dacă voi vă închinați fără luptă, vă poruncesc să deschideți porțile și să așteptați”.

Mândrii și vajnicii bătrâni, auzind acest răspuns, se apucară cu mâinile de barbă și, clătinându-și capetele, se uitară unii la alții, cu inimile îndoite, apoi se întoarseră amărâți în oraș, fără a bănuși totuși ce grele încercări așteptau pe locuitorii acestuia.

Străvechile ziduri ale Buharei erau atât de înalte și de puternice încât ar fi putut apăra multă vreme pe orășenii pașnici. Dar în ziua aceea nu se făcură auzite decât glasurile celor slabi de înger; puținii care cerură să lupte fură numiți nebuni fără minte.

Pârcălabul cetății și ostașii rămași cu el afurisiră pe imami și pe moșnegii de vază care predaseră necredincioșilor cheile orașului, jurară să se bată până la

ultima suflare și se întăriră în micuța cetățuie din mijlocul Șahristanului.

Toate cele unsprezece porți ale orașului se deschiseră dintr-odată și mii de tătari călări începură să se reverse repede pe ulicioarele înguste. Nucherii pătrundeau peste tot în cea mai mare rânduială, și fiecare unitate ocupa ulița ei.

Locuitorii cocoțați pe acoperișuri se uitau cu frică la ostașii aproape spâni, călări pe cai mici cu coame stufoase. O **tăcere grea învălui** orașul. Numai câinii galbeni cu boturi ascuțite, **cu blana zburlită și ochii roșii lătrau turbat, simțind putoarea** nesuferită a unor oameni străini, și săreau înnebuniți **de pe un acoperiș pe altul.**

Când oastea mongolă ajunsese până la ulițele din inima orașului, la porți se ivi un pâlc mare de turgauzi călări pe cai albi, acoperiți, atât ei cât și caii lor, până la genunchi de armuri grele.

În mijlocul miei sale de nucher aleși se arătă în sfârșit și domnitorul Răsăritului, care țâșnise din nisipurile Kzâl-Kumului ca un stâlp de foc. În fruntea alaiului venea un mongol uriaș, purtând falnic o mare flamură albă cu nouă tuiuri fluturând în vânt. În urma lui doi călăreți duceau de

frâu un armăsar bălan neînșeuat, cu ochii negri, arzători ca focul. **Abia apoi** se **ivi** și marele kagan, într-un veșmânt lung și negru, călare pe un **pag** lat în piept, fără niciun fel de podoabe.

Gengis-han intra în oraș încruntat, trupeș, adus de spate, încins cu o centură de piele, de care atârna o sabie încovoiată în teacă neagră. Un coif tot negru cu cefar de zale și fruntar de oțel, ca o săgeată scurtă și lată coborâtă pe rădăcina nasului, chipul întunecat la culoare, barba lungă, roșcovană aproape cărunță, și ochii pe jumătate închiși – toate păreau neobișnuite și nu aminteau deloc fastul strălucitor al horezm-șahilor, scăldați în aurării și nestemate scumpe.

Kaganul nu se opri decât în piața cea mare, unde pe trei laturi se rânduiau turgauzii călări ținând la distanță mulțimile curioase. Pe treptele geamiei cele mari așteptau înaltele fețe bisericești și judecătorești, precum și cei mai de vază cetățeni ai orașului.

Când stăpânitorul mongol ajunsese în piață, mulțimea fără de număr se prăvăli la pământ în fața copitelor armăsarului pag, așa cum era obișnuită să facă la ivirea padișahului său. Numai ulemalele, cei câțiva mari învățați, rămaseră în picioare, cu mâinile pe pânțele, scutiți fiind

prin învățătura lor de a se ploconi în fața stăpânului.

— Trăiască padișahul Gengis-han! Trăiască soarele Răsăritului! strigă un imam bătrân cu glas înalt și pătrunzător, întreaga mulțime reluă urarea pe mii de glasuri nelegate.

Gengis-han măsură din ochi arcul înalt al geamiei și lovindu-și calul îl făcu să urce treptele de piatră ale intrării.

— Casa asta înaltă e a cârmuitorului Buharei? întrebă el.

— Nu, asta e casa Domnului, răspunseră imamii.

Înconjurat de turgauzii săi, kaganul dădu ocol interiorului moscheii pe marile și prețioasele covoare și nu descălecă decât în fața uriașei cărți a Coranului, deschisă pe un soclu de piatră cât statul de om. Urmărit de fiul său cel mai mic, Toliu-han, kaganul urcă treptele membrului, locul de unde imamii își citesc de obicei predica. Bătrânii cu turbane albe și verzi se înghesuiau în calea lui, căscând ochii și holbându-se la chipul încremenit și smead cu barbă aspră, roșie. Așteptau cu toții ca marele nimicitor de noroade să le dea un semn de îndurare sau dimpotrivă de cruntă mânie.

Gengis-han ridică un deget și și-l îndreptă spre turbanul unui bătrân imam:

— De ce și-a înfășurat în jurul capului atâta pânză?

Tălmaciul întrebă ceva pe bătrân, apoi răspunse:

— Imamul zice că a fost în hagialâk în Arabistan, la Meeca, să se închine la mormântul prorocului Muhamet. De aceea poartă un turban atât de mare.

— Pentru asta nu trebuie să te duci cine știe unde, spuse kaganul. Domnului i te poți ruga oriunde.

Uimiți, imamii tăceau cu gurile căscate. Gengis-han urmă;

— Șahul vostru a făcut un munte de păcate. Și eu am venit ca gârbaci și osândă a Cerului pentru a-l pedepsi. Poruncim ca de astăzi înainte nimeni să nu mai dea șahului Muhammed nici adăpost și nicio mână de făină.

Apoi mai urcă două trepte și strigă de acolo nucherilor săi, îngrămădiți la intrarea în geamie:

— Ascultați, oșteni ai mei nebiruiți! Grânele de pe câmp sunt culese și caii noștri n-a-u unde paște, dar hambarele orașului sunt pline de bucate și stau deschise pentru noi. Îndopați cu grăunțe burțile cailor voștri!

Piața răsună de strigătele mongolilor:

— Hambarele Buharei stau deschise pentru noi! Marele kagan ne poruncește să ne hrănim caii cu grâu.

Coborând de pe meimber, Gengis-han mai spuse:

— Poruncim ca fiecare din acești bătrâni să fie însoțit de

unul din bagaturii noștri. Și, neascunzându-ne nimic, ei să le arate casele bogate, hambarele cu grâne și dughenele cu mărfuri. Diecii mei să mai afle de la acești bătrâni și să înscrie numele tuturor neguțătorilor mari, care să-mi dea înapoi bogățiile jefuite de la neguțătorii mei uciși la Otrar. De asemeni orășenii cei mai cuprinși să care încoace de mâncat și de băut pentru ca ostașii mei să se îndestuleze, să se bucure, să cânte și să joace. Iar eu am să sărbătoresc astăzi cucerirea Bubarei în această casă a zeului musulman.

Bătrânii fruntași ai orașului însoțiți de bagaturii mongoli se împrăștiară și în scurtă vreme începură să vină înapoi cu cămile încărcate de ceaune de aramă, de saci cu orez, de berbeci înjunghiați și oale mari pline de miere, de ulei și de vin vechi.

Capitolul 9 - „CE FRUMOASE SUNT STEPELE KERULENULUI!”

În piața moscheii celei mari se aprinseseră focuri înalte, în ceaune uriașe fierbeau pulpe cu cozi groase de batal, și

orez cu bucăți mărunte de berbec.

Gengis-han ședea pe o movilă de perne de mătase, clădite pe o podină înaltă din fața intrării. În jurul lui se adunaseră căpitani de oaste și turgauzii săi. Mai deoparte muzicanții Buharei și un cor de fete din neamuri felurite, aduși de mărimile orașului, cântau din tot felul de instrumente și băteau măsura în dairale și tamburine.

Imamii cei mai de vază și ulamalele păzeau caii mongolilor și le aduceau mereu nutreț proaspăt. Mahmud-lalvac, dragomanul marelui kagan, ședea în preajma stăpânului și supraveghea cu ochii în patru tot ce se petrece; în spatele lui trei pisari, aleși dintre calfele dughenelor sale, ședeau pe tăpile încrucișate și scriau cu mare iuțeală pe fâșii de hârtie colorată felurite porunci sau sineturi de slobodă trecere printre străjile mongole.

Un tătar în șubă lungă până-n călcâie, încins cu toate armele, se strecură printre șirurile de oaspeți și se aplecă la urechea dragomanului, șoptindu-i:

— Caraulele mele au prins doi oameni – unul aduce a șaman cu fes înalt, iar celălalt e un băiat. Când am vrut să le fac felul, cel mai în vârstă mi-a strigat în limba noastră: „Nu ne atinge! Mahmud-lalvac ne e «anda», adică tată adoptiv”... Și cum avem poruncă să cruțăm pe șamani și

pe solomonari, mai cu seamă dacă le ești „anda” chiar tu, am zis să nu li se facă niciun rău. Ce poruncești să fac cu ei?

— Adă-i încoace!...

Tătarul se înapoie cu Hagi Rahim și cu Tugan. Mahmud-lalvaci le făcu semn să se așeze pe covor în rând cu pisarii lui.

Niciodată, nici măcar la ospetele cu beție, Gengis-han nu-și pierdea limpezimea minții și băga de seamă tot ce se petrece. Acum chemă din ochi pe Mahmud-lalvaci.

— Cine-s ăștia?

— Mai demult, când străbăteam pustiul din porunca ta și-am fost rănit de tâlhari, omul acesta mi-a scăpat viața. Nu-i datoria mea să-i port acum de grijă?

— Îți îngădui chiar să-l răsplătești și să-l înalți. Dar spune-mi, de ce poartă o tichie atât de înaltă?

— E cântăreț musulman și om însetat de cunoștințe. El știe juca precum titirezul cel sprinten și mai știe să spună adevărul gol. Oamenii ca el sunt foarte cinstiți de norod, care-i iubește și îi hrănește.

— Spune-i să se-nvârtască și-n fața mea ca titirezul, să văd și eu cum joacă musulmanii.

Mahmud-lalvaci se întoarce la locul său și spuse

dervișului:

— Stăpânul nostru poruncește să-i arăți cum joacă, învârtindu-se întruna, dervișii. Știi bine că neîmplinind voia kaganului îți poți pierde capul. Dă-ți toată osteneala, am să-ți cânt chiar eu.

Hagi Rachim își lăsa pe covor desaga, strachina, căușul și cârja. Ieși supus în mijlocul cercului format de focurile pâlpâitoare și se opri, așa cum obișnuiesc s-o facă dervișii din Bagdad când stau să-și înceapă dansul: cu brațele depărtate de trup, mâna dreaptă îndoită din cot, cu degetele în jos, iar stânga – cu palma în sus; așteptă câteva clipe nemișcat. Mahmud-lalvaci luă un fluier și începu o melodie jalnică și trăgănată, unduind ba ca un vaiet de copil, ba ca un șuier neliniștit de grangur. Muzicanții își scuturară ușor dairalele.

Dervișul se urni lin în cerc larg, lunecând pe lespezile vechi de piatră și învârtindu-se în același timp ca un fus, la început mai încet, apoi grăbind mereu măsura; halatul său lung se umfla ca o bășică. Tot mai jalnic și mai neliniștit se tânguia fluierul, ba amuțind, și atunci ritmul îl băteau dairalele, ba reluându-și vaietul cadențat.

Până la urmă dervișul ajunsese să se rotească în loc atât de repede încât semăna cu un titirez și în sfârșit căzu cu

fața în jos și palmele lipite de pământ.

Doi nucherii îl ridicară și-l duseră lângă Mahmud-lalvacii, așezându-l în rând cu diecii acestuia. Gengis-han spuse:

— Să i se dea dănuitorului musulman o cană de vin, pentru ca-n capul lui amețit să se întoarcă toată mintea. Și totuși flăcăii noștri mongoli sar mai înalt și cântecele lor, sunt mai răsunătoare, mai vesele. Acum am vrea să ascultăm pe cântăreții mongoli.

În cercul din fața marelui kagan se arătară doi mongoli: unul bătrân și altul tânăr. Se așezară față în față, pe picioarele încrucișate. Cel tânăr începu:

*De-ale lor tabunuri amintindu-și, Din copite bat bălanele
iepșoare – De-ale lor măicuțe amintindu-și, Lacrimi varsă
fetele-fecioare.*

Toți mongolii așezați roată, ca un zid în jurul cântăreților, intonară refrenul în cor:

O, avuția mea și faima!

La rândul său mongolul cel bătrân cântă și el: *De iuțeala
cailor afla-vei,*

Dacă vei străbate stepa și kurganul.

De curajul oștilor afla-vei,

Dacă vei străbate lumea cu kaganul.

Mulțimea repetă refrenul:

O, avuția mea și faima!

Și iarăși tânărul:

Dacă te avânți pe calul aprig,

Mai aproape-ți vine depărtarea.

Și dacă dobori dușmanul aprig,

Se sfârșește și războiul și trădarea.

Mongolii toți repetară refrenul, iar bătrânul încheie:

Știe cine ne-a văzut în luptă hanul:

Nu-i pe lume un viteaz mai mare,

Să-nălțăm pe Gengis-han în slavă

Cu prinosul nostru și cântare!

— Să-nălțăm pe Gengis-han în slavă! strigară cântăreții mongoli.

— Și să-ncingem astăzi mare veselie! răspunse mulțimea. Și toți se porniră să șuiere, să chiuie, și să bată din palme.

În cerc intrară apoi două șiruri de dănțuitori și se rânduiră față în față. Pe melodia cântată de mulțime și-n tactul dairalelor, ei începură să tropăie pe loc, închipuind călcătura legănată a ursului, și să izbească ager cu talpa când pe vecinul din dreapta, când pe cel din strânga. Apoi, ca la un semn, își traseră toți o dată săbiile și începură să sară înalt și să-și rotească vijelios armele ce sclipeau

aprins pe fondul purpuriu al flăcărilor.

Gengis-han își cuprinsese în palmă toată barba aspră și roșcovană. Ședea mut și neclintit, doar ochii lui fără clipire
Ardeau ca doi tăciunii.

Jocul și strigătele se curmară sc-urt... Un alt cântăreț
începu cântecul trist și solemn, cel mai drag inimii
kaganului:

*Nu uitați,
Amintiți-vă stepa mongolă,
Kerulenu albastru,
Auriul Onon!
De trei ori treizeci
De neamuri vrăjmașe
Au fost spulberate
De-al nostru noion!
Popoarelor groază
Și moarte aduce
Oștirea mongolă,
E Gengis cu noi!
Nisipul a treizeci
Uscate pustiuri
În urmă lăsat-am
Sub sânge puhoi.*

*„Ucideți, ucideți
Bătrânii, copiii!
Înalță-se-n lume
Mongolul arcan!”
Așa poruncește, așa poruncește
Prin foc și prin sânge
Gârbaciul din ceruri,
Batâr Gengis-han.
El spus-a:
„În gura-vă Zahăr voi pune,
Mijlocu-n mătăsurii
Am să vă-nfășor!
Al meu este totul!
Eu nu știu de spaimă!
Cu-ntregul pământ
Prins la șa am să zbor!”.
'Nainte, 'nainte Cai iuți ca furtuna!
Doar groaza gonește
Mai iute ca voi!
Și n-om sta,
Și n-om sta
Din goana nebună
Decât când ajungem la țintă.*

Și-apoi:

La marea cea mare

Din capătul lumii

Fugarii încinși să-i scăldăm în șuvoi...

Gengis-han se legăna și îngâna cu glasul gros, răgușit, unduirile cântecului celui mai drag. Lacrimi grele îi picurau din ochi și i se pierdeau printre firele aspre ale bărbii. Își șterse obrazul cu poala șubei de sobol și zvârli cântărețului un dinar de aur. Acesta prinse galbenul din zbor, se aruncă la picioarele kaganului și sărută pământul.

— După cântarea despre depărtatul Kerulen, ficatul meu e ros de dor... spuse Gengis-han. Acum vreau să mă înveselesc! Oie, Mahmud-lalvac! Poruncește fetelor ăstora să cânte ceva plăcut care să mă bucure!

— Știu eu, stăpâne, ce cântec îți place ție, le tălmăcesc îndată ce vrei... Mahmud-lalvac trecu grav prin mulțimea de femei adunată deoparte și șopti câtorva dintre ele: Cântați ceva care să iște gemete și vaiete, să urle o voce ca de lupoaică căreia i-au fost uciși puiii, și moșnegii să ție și ei isonul, cu un vaiet prelung... Altfel stăpânul vostru cel nou are să se-nfurie cumplit și-o să vă pierdeți pletele odată cu capul...

Femeile se porniră să plângă și să se vaite, iar Mahmud-

lalcaci se întoarse cu demnitate la locul său din preajma kaganului.

În fața corului de femei păși înainte un băiat cu turban albastru și halat lung cu mâneci vărgate. Se întoarse cu capul spre femei și le spuse: „Nu vă temeți, cum să cânt eu!” Și începu cu glas curat și înalt. Era un cântec de jale și se înălța singur și firav deasupra pieței amuțite, însoțit doar de trosnetul ușor al focurilor, de fornăitul cailor și murmurul dairalelor:

„Țară de cântec și de bucurii, tu minunată Ghiulistan⁵⁵,

Ești pustiit-acum și-n vâlvătăi grădinile îți ard!

În blăni înfășurat domnește-aici mongolul cel avan...

Iar tu suspini, de sânge plin, schilavule Horezm!

Corul de fete hohoti în vaiet prelung cuvintele refrenului:

N-auzi decât amarul plânset de copii și hohotul nevestelor robite: Hâ-a! Hâ-a! Hâ-a!

Când vaietul fetelor se stinse, toți moșnegii Buharci își înălțară țipătul de cumplită deznădejde:

O Horezm! O Horezm!

Băiatul cu turban albastru urmă:

Din munții-nzăpeziți puhoi de foc s-a revărsat în

---

⁵⁵ *Ghiulistan* – „țară a trandafirilor”.

Zeravşan!

S-a-ntunecat de-atâta fum şi-albastrul din ţării!

*N-auzi decât amarul plânset de copii şi hohotul
nevestelor robite*

Zac morţi părinţi şi fraţi şi soţi – căzuţi în bătălii!

Corul fetelor reluă refrenul:

*N-auzi decât amarul plânset de copii şi hohotul
nevestelor robite: Hâ-a! Hâ-a! Hâ-a!*

Şi iarăşi moşnegii din piaţă le ţinură isonul cu vaietul lor
de deznădejde:

O Horezm! O Horezm!

Un singur musulman, Mahmud-lalvaci, şedea mut şi căta
pieziş la bătrâni, nepăsător, încordat.

— Ce spune băiatul în cântecul lui? întrebă Gengis-han,
Mai sughiţând şi el a plâns. Şi de ce urlă a jale moşnegii?

— Cântă cu toţii să-ţi aline ție inima, îi tălmăci
dragomanul. În cântecul ăsta se deplânge pieirea ţării lor.
Iar bătrânii gem: „O Horezm!” şi se vaită că trecuta lor
măreţie s-a stins...

Chipul întunecat al kaganului se încreţi într-o plasă de
cute mărunte, iar gura i se întinse până la urechi, în chip
de zâmbet. Apoi se dezlănţui într-un hohot de râs, de
parcă ar fi lătrat un bătrân dulău de stână, şi cu palmele

lui late se bătu pe burduhan.

— Țsta da, e-ntr-adevăr un cântec vesel pentru mine! Cântă bine băiatul a jale, ai zice că plânge cu-adevărat! Să plângă întreg pământul când râde marele Gengis-han!...

Când apăs sub talpa mea o cerbice nesupusă, îmi place să văd cum geme vrăjmașul și cum îmi cere cruțare și cum curg lacrimi de deznădejde pe obrajii lui supti... îmi place cântecul ăsta de jale! Vreau să-l aud mai des... De unde e băiatul?

— Nu e băiat. E o fată din Buhara, Bent-Zankidja o cheamă. Știe să citească și să scrie frumos, de aceea poartă turbanul legat așa cum au voie să și-l lege doar diecii învățați. Ea transcrie cărți vechi la cronicarul horezm-șahului.

— E pradă de preț o fată ca asta! Să fie întotdeauna de față la ospetele mele, ca să-mi cânte cântecul ăsta de jale. Vreau să-i aud pe toți musulmanii plângând, iar eu să mă bucur! Poruncim ca toate fetele prinse la Buhara să fie împărțite oștenilor mei, iar asta să fie dusă peste tot unde mă voi duce eu însumi.

— Așa se va face, slăvite!

Gengis-han se ridică. Mongolii din jur săriră și ei în picioare și, toți o dată, vărsară pe jos cupele negolite „în

cinstea marelui zeu al izbânzii”.

— Eu plec mai departe, spuse Gengis-han. Aduceți-mi calul. Tair-han rămâne în acest oraș locțiitor al meu, toți i se vor supune lui.

Și luminat de pălălaia focurilor, ca și de sclipirea palidă a lunii noi, Gengis-han încălecă pe pagul lui. Turgauzii **se** repeziră și ei printre focuri la caii lor, ținuți în frâu de bătrânii Buharei, și peste câteva clipe un șirag de călăreți **ieși** din piața orașului, țacănind din copite pe lespezile străvechi de piatră.

Cartea a doua

SUB GÂRBACIUL MONGOL

Partea întâi

HOREZMUL BÂNTUIT DE FURTUNĂ

Capitolul 1 - VAI DE CEI CE-ȘI LEAPĂDĂ SABIA!

*Ori îi vom sparge noi vrăjmașului capul de bolovani, ori
ne va spânzura el leșurile pe zidul cetății.*

(Dintr-un străvechi poem persan)

În oastea mongolă era o rânduială aspră, statornicită de Gengis-han. Fiecare călăreț își avea locul său în unitățile de zece, de o sută și de o mie de oameni; mai multe mii laolaltă alcătuiau trupuri de oaste, conduse de căpitani, care ascultau de conducătorul aripii drepte sau stângi, ori chiar de însuși kaganul mongol.

Toate ulițele marii și bogatei Buhara fură ocupate repede de călăreții tătari. Îi însoțeau mijlocitori, aleși din rândul bătrânilor orașeni, și talmaci dintre neguțătorii musulmani care umblaseră cu caravanele prin stepa

nomazilor răsăriteni. Acești talmaci strigau în gura mare locuitorilor ascunși prin case poruncile noilor stăpâni ai orașului. Pe la răscruci se iviră curând și caraulele trimise să vegheze la liniștea orașului.

Tair-han, conducătorul orașului cucerit, poposise în moscheea cea mare unde, potrivit poruncii lui Gengis-han, fuseseră adunați mai-marii orășenilor. Aceștia veniră cu opise amănunțite unde erau trecuți toți locuitorii mai cuprinși ai orașului, toate tainițele cu bucate pregătite pentru oastea horezm-șahului, precum și hambarele și dughenele marilor neguțători, pline de mărfuri de preț.

Din toate colțurile orașului se înșirară spre piața din mijloc lungi convoaie de cămile încărcate, de cai și căruțe. Locuitorii speriați de moarte aduceau saci de grâne, grămezi de țesături, de veșminte, covoare, vase scumpe și alte bunuri de tot felul. Aceste avuții se stivuiau în geamii, și o treime din întreaga dobândă era pusă deoparte pentru kaganul mongolilor Gengis-han.

Orășenii în putere fură duși să astupe șanțul adânc din jurul cetățuiei în care se întărise nesupusul Ihtiar-Kuşlu. Împreună cu ostașii săi acesta hotărâse să lupte până la ultima suflare. Mai erau între ziduri și alți hani, printre care și viteazul mongol Gurban, fugit de la Gengis-han și intrat

în slujba horezm-şahului.

Nucherii urmăreau cum muncesc miile de orăşeni tineri şi bătrâni şi îi grăbeau să astupe mai repede cu pământ şi cu bârne şanţul cel adânc. Peste două zile mongolii se putură apropia de zidurile înalte pe care vegheau apărătorii cetăţii.

— Noi ne-am terminat lucrul repede, spuneau locuitorii Buharei. Să vedem acum cât de repede au să se poată căţăra mongolii pe zidurile acestea înalte.

Dulgherii din oraş fură puşi să facă o mulţime de scări lungi, iar când scările au fost gata, mongolii se repeziră la mulţime izbind sălbatic în dreapta şi-n stânga cu gârbacele:

— Ce mai aşteptaţi? La ce vă tot holbaţi? Ridicaţi scările şi căţăraţi-vă sus pe ziduri!

Niciun orăşean nu se încumeta să se apropie de zid, de pe creasta căruia atacatorii erau întâmpinaţi cu cărămizi, cu apă clocotită, cu smoală topită. Dar mongolii îşi traseră săbiile din teacă şi înghesuiră cu pieptul cailor mulţimea ce se împotriva, împingând-o spre ziduri şi izbind fără milă în creştet. Oamenii se urniră anevoie acoperindu-şi capul cu mâinile. Nucherii însă se înverşunau mereu lovindu-i tot mai crud, retezând degete, mâinii şi braţe.

Tălmacii îndemneau mulțimea să urce scările, să se cațere pe zid.

Unii orășeni strigau:

— Sus e moarte, jos - tot moarte! mai bine să urcăm la ai noștri. Poate au să se îndure de noi și-au să-nceteze lupta!

Până la urmă locuitorii Buharei apucară scările, le proptiră de zid și începură să urce strigând:

— Suntem musulmani, ca și voi! Aruncați armele și predați-vă!

Ostașii de pe creasta zidului îi lăsau să se apropie și-i loveau cu bolovani grei, cu bârne, răsturnau scările și-n tot timpul acesta le strigau:

— Sunteți niște javre fricoase! întoarceți-vă împotriva mongolilor, bateți-vă cu ei. Nu vedeți cum pierim noi cu moarte de djahid? Murim, dar nu ne predăm. Nu vă închinați dușmanului!

Gurhan - viteazul mongol - arunca bolovani uriași de pe creasta zidului și urla celor de jos:

— De ce se ascund mongolii pe după spinările acestor berbeci preasupuși? De ce nu se avântă ei să-și arate curajul? Și pe unde s-a ascuns moșneagul ăla acru, unde-i dulăul roșcovan, mâncătorul de prunci, Gengis-han?

Cu disperare își mînuia Gurhan sabia, iar când și-o frânse, continuă să lupte cu baltagul, zvîrlind jos pe vrăjmașii ajunși în capul scării, până când căzu ciuruit de săgeți.

Între timp mongolii aduseră mașinile chinezești de război. Acum trăgeau cu săgeți grele, purtătoare de foc, înfășurate cu câlți muiți în smoală, și aruncau ulcele pline cu lichid care ardea. În cetățuie, izbucniră nenumărate focuri.

Asediul ținu douăsprezece zile. Până la urmă, după ce măcelăriră aproape pe toți apărătorii cetății, mongolii pătrunseră dincolo de ziduri și puseră mîna pe puținii ostași rămași în viață, dar plini de răni și arsuri. Mare le fu mirarea aflînd că cetățuia ținuse piept mării oștiri mongole doar cu patru sute de oameni. Mai toți au pierit, dar nu s-au supus.

Dacă fiecare locuitor al Buharei ar fi luptat cu aceeași dârzenie pe zidurile înalte ale orașului, mongolii n-ar fi izbutit să cucerească străvechiul oraș nici în șase luni, nici într-un an, și musulmanii n-ar fi avut cumplita soartă pe care ei înșiși și-au croit-o.

După ce orășenii au umplut toate geamiile Buharei cu plocoanele lor, mongolii le-au dat o nouă poruncă:

„Toți locuitorii, împreună cu femeile și copiii lor, datori sunt să iasă din oraș în câmp deschis, lăsându-și acasă întreaga avuție și neavând asupra-le decât veșmintele de pe ei!”

Tălmacii umblau prin mulțime și linișteau lumea:

— Nu vă temeți de nimic, peste tot stau caraule. Averea voastră are să fie păzită cum se cuvine. Această adunare din afara orașului se face numai pentru numărătoarea locuitorilor și pentru întocmirea unui opis cu dările ce le datorează fiecare, după dreptate. Dar cine nu se va supune poruncii și va rămâne în oraș, dat va fi morții chiar în locul unde va fi aflat.

Dimineața toți orășenii se urniră să iasă afară în câmp. Părinții își duceau copiii de mână, mamele își purtau pruncii în brațe, și chiar moșnegii șubrezi, băbuțele gârbove, care de ani de zile nu-și mai părăsiseră cotlonul, porniră la drum clătinându-se și ținându-se unii de alții.

Călăreți mongoli băteau ulițele, ciocăneau pe la porți și strigau:

— Dăr-hal! Hoș-hal! Hai odată! Hai, mai repede!

Oamenii ieșeau pe cele unsprezece porți și se rânduiau cete-cete pe câmp, alcătuind un cerc viu în jurul orașului. Străjerii nu mai lăsau pe nimeni înapoi.

Abia atunci se vădi ce mulți oameni locuiau în „nabila Buhara”, locuitorii orașului erau de două-trei ori mai numeroși decât năvălitorii.

La început mongolii însoțiți de tâlmaci dădură ocol tuturor cetelor întrebând cine e meseriaș și ce meșteșug știe. Pe meșteșugarii pricepuți îi adunau deoparte în cete osebite, pe meserii. Pe urmă bărbații tinerii și viguroși fură strânși într-alt loc și înconjurați de călăreți.

La urmă mongolii începură să aleagă din mulțime femeile, fetele și copiii frumoși pe care-i adunau laolaltă. Acum toată lumea înțelese că familiile au să fie despărțite și pesemne nimeni nu-și va mai revedea vreodată pe cei dragi. Strigăte și vaiete se înălțară în tot locul, lacrimi amare curgeau șiroaie.

Ca și măcelarii care aleg nepăsători în oboare vacile speriate și caprele behăind de groază pentru a le mânia cu lovituri de bătă la tăiere, tot astfel și noii stăpâni ai Buharei mânau cu gârbacele pe cei care nu voiau să se despartă, le zvârleau arcanul de gât și, dând pinteni cailor, îi târau afară din mulțime.

Teama de mongoli era atât de mare încât locuitorii Buharei nici nu îndrăzneau să se opună.

Unii părinți și soți, văzându-și fiicele sau soțiile târate

prin praf de mongoli, se repezeau, înnebuniți de durere, să le scape din strânsoare. Dar nocherii îi striveau sub copitele cailor sau îi izbeau în creștet cu topuzele cu măciulie de fier.

În mulțimea alungată din oraș se aflau și mari învățațicare-și petrecuseră ani de zile în școlile moscheilor, transmitând ucenicilor lor cunoștințe nenumărate. Doi asemenea învățați se strângeau unul într-altul îngroziți de cumplita silnicie din jur.

— Păgânii aceștia ne jefuiesc moscheile, ne calcă sub copitele cailor filele cărților înțelepte, ne răpesc și ne ucid pruncii, ne siluiesc fetele sub ochii părinților lor, spuse unul dintre ei. Cum să rabd eu una ca asta?

Celălalt învățat, Rukn ad Din Imam-Zade, vestit în toată Buhara, îi răspunse:

— Taci! Vântul mâniei lui Allah bate crunt! Paiele pulberate de vânt n-au un cuvânt a spune!

Dar nici bătrânul Rukn ad Din nu putu rămâne supus și liniștit. Văzând cruzimea cu care mongolii se purtau cu femeile, marele învățat și fiul său săriră să le ia apărarea, și amândoi fură uciși pe loc. Aceași soartă o avură și mulți alții: nemaiputând îndura suferința și rușinea familiilor lor, mulți bărbați săriră asupra mongolilor și

căzură sub loviturile ucigătoare.

A fost o zi de groază, plină de strigăte înfiorate, de gemete de moarte, de plâns de femei și copii smulși pentru totdeauna din îmbrățișarea părinților, soților, fraților. Bărbații se vedeau neputincioși de a-și ajuta femeile și își amintiră de spusa poetului: „Cine n-a vrut să strângă în pumn mânerul paloșului, acela va trebui să primească în piept ascuțișul lui”.

Grosul mongolilor se înapoie în ulițele pustii, părăsite de orașeni. Când casele se umplură de jefuitorii care-și încărcau caii de schimb cu prăzile dobândite, orașul luă foc din toate colțurile o dată. Limbi de foc și trâmbe de fum se înălțară deasupra străvechii Buhara, acoperind soarele. Clădirile erau ușoare, de lemn și chirpici, așa că în scurtă vreme întregul oraș se prefăcu într-o pojariște uriașă. N-au mai rămas în picioare decât moscheea cea mare și zidurile câtorva palate de cărămidă.

Încercând să scape de pălălaie mongolii fugiră afară din oraș, lepădând tot ce jefuiseră. Mulți ani de-atunci înapoi Buhara a zăcut sub ruinele negre de funingine, slujind de adăpost doar huhurezilor și șacalilor.

Capitolul 2 - MAI-MARII SAMARKANDULUI ÎNCHINĂ ORAȘUL

Totul căzut-a jertfă dezmățului și chefurilor voastre.

Nu de hene vi-s mâinile pătate, ci de sânge.

(Riza Tevfik)

Gengis-han plecă din Buhara spre Samarkand în anul Dragonului (1220), la începutul primăverii. Oastea lui înainta pe amândouă malurile Zervașanului. De data asta kaganul nu asupri peste măsură așezările care i se supuneau, doar în orașele Seripul și Dabusie, ce-și închiseseră porțile în fața lui, lăsă el oști de asediu.

Ajuns la Samarkand, Gengis-han își alese ca loc de popas „Palatul cel verde” de la marginea orașului, „Kekseraiul” horezm-șahului. Aici începură să se adune oștile celor patru feciori ai kaganului și mulțimea prinșilor de război pe care mongolii o mânau de la spate cu harapnicul, ca pe o cireadă de vite. Toate aceste oști își așezară taberele în jurul orașului, alcătuind un inel de netrecut.

Samarkandul avea cetatea cea mai bine întărită din

toate orașele Horezmului. Zidurile vechi și înalte, groase cât să nu le poată dărâma nimeni, aveau porți de fier cu turnuri și metereze de amândouă părțile. Apărarea cetății număra o sută zece mii de ostași. Dintre ei, vreo șazeci de mii erau de origine turokā, mai cu seamă kâpceaci, iar ceilalți erau tadjici, gurți, kara-kitai și alte seminții. Se mai bizuia apărarea și pe cei douăzeci de elefanți de luptă, înspăimântători la vedere. Șahul Muhammed își pusese multe speranțe în puterea lor. Pe lângă acestea toate s-ar mai fi putut aduna o întreagă oaste de voluntari dintre locuitorii orașului: meșteșugarii și numeroșii lor robi.

Dacă în fruntea acestei mari puteri ar fi fost pus un încercat și dârz căpitan ca Timur-Melik sau Kair-han, cu siguranță că orașul ar fi rezistat multă vreme – pe puțin un an – cât timp i-ar fi ajuns hrana pusă deoparte. Dar horezm-șahul numise căpetenie peste oastea Samarkandului pe unchiul său, trufașul Tugai-han, om nepriceput într-ale războiului, frate cu împărăteasa-mamă Turkan-Hatun, cea urâtă de norod.

Vreme de două zile Gengis-han dădu ocol orașului, cercetându-i zidurile, meterezele, șanțurile împrejmuitoare, pline cu apă; căuta locurile slabe ale apărării și își alcătuia planul de bătălie.

Pentru a-și ascunde adevărata mărime a oștii, și pentru a îngrozi pe împresurați, mongolii rânduiau mulțimea de robi aduși din celelalte orașe în șiruri de băătălie, cu o flamură la fiecare zece oameni. De departe locuitorilor Samarkandului îi se păru că sunt asediați de un vrăjmaș fără de număr.

Căpitani kâpceaci Alp-Er-han, Suundi-han și Balan-han ieșiră cu călăreții lor pe porțile cetății și se năpustiră asupra mongolilor. Lupte dârze se încinseră între ei. Deși musulmanii izbutiră să ia câțiva prinși, pierderile lor se ridicară la aproape o mie de oameni, așa că fură siliți să se tragă înapoi la adăpostul zidurilor tari.

A doua zi ostașii kâpceaci nu mai voră să iasă din cetate. Voluntarii din locuitorii Samarkandului ieșiră pe neașteptate la atac. Mongolii se prefăcură că dau bir cu fugiții, samarkanzii se luară după ei și căzură în capcană – din toate părțile îi năpădiră oșteni care-i așteptau și care le tăialră calea de întoarcere, măcelărindu-i aproape pe toți. Puțini s-au mai întors în oraș.

A treia zi în zori, Gengis-han încălecă și luă el însuși conducerea asaltului. Întreaga oaste și-o rândui în jurul zidurilor și mai cu seamă în dreptul porților orașului. Mongolii se năpusteau asupra pâlcurilor de călăreți care

ieșeau pe porți spre a încinge lupta, lovindu-i cu săgețile lor trase din arcuri grele cu bătaie lungă; luptară astfel întreaga zi cu îndrăzneții apărători ai Samarkandului, iar spre seară amândouă părțile se retraseră în taberele lor.

Noaptea cetățenii cei mai de vază ai orașului: primul cadiu (judecătorul cel mare), șeik-ul-islam, capul fețelor bisericești, și cei mai bătrâni imami, slujitorii moscheilor, se adunară într-un mare divan și hotărâră să închine Samarkandul vrăjmașilor. În zori ieșiră cu toții pe poarta cetății și se îndreptară spre tabăra kaganului. Ei cerură hanului mongol îndurare pentru orașul împresurat. Gengis-han le făgădui „scut împotriva mâniei sale” și le îngădui să se întoarcă teferi la casele lor. Solia mai-marilor orașului se înapoie în cetate cu toată bucuria. În urma lor, toți hanii kâpceaci – afară de un singur pâlc de viteji, care se întăriră în citadelă – având în frunte pe însăși căpetenia oștirii Tugai-han, se grăbiră să se înfățișeze și ei cu temenele la asediatori și se arătară dornici de a intra în slujba kaganului mongol. Zâmbind pe sub mustață, Gengis-han primi cu bunăvoință și această propunere.

A șasea zi în zori porțile cele mari se deschiseră larg și mongolii năvăliră în cetatea de scaun a horezm-șahului. Aici își adunară îndată prinșii de război și îi puseră să

dărâme zidurile oraşului.

Totuşi, în pofida făgăduielii kaganului de a nu pricinui niciun neajuns orăşenilor, toţi bărbaţii şi femeile fură scoşi afară în câmp, unde mongolii îi jefuiră la sânge şi-i chinuiră în fel şi chip. Scăpară ne atinşi foarte puţini oameni, doar cei apăraţi de vânzătorii Samarkandului – primul cadiu şi bătrânul şeik-ul-islam.

Locuitorilor li se vesti că mongolii au voie să verse nepedepsiţi sângele oricărui nesupus care se va ascunde în casă în loc să iasă la adunarea din afara oraşului. Sub acest cuvânt nucherii tăiară sumedenie de norod.

Oastea kâpcea că de treizeci de mii de săbii, oşteni cu femei şi cu copii, având în frunte pe unchiul şahului, Tugaihan, ieşi din oraş să se pună în slujba duşmanului. Mongolii le cerură să-şi lepede armele, zicând că le vor da arme tătăreşti. Spuneau că, de vreme ce au intrat în slujba hanului lor, se cuvine să aibă şi înfăţişare de mongoli. De aceea le bărbieră capetele în chip de semilună. Apoi li se arătă o vâlcea în care să-şi întindă tabăra. Kâpceacii îşi ridicară acolo corturile şi poposiră împăcaţi, împreună cu familiile lor. Dar a doua zi, fără a prinde ei de veste, mongolii tăbărâră asupra câpceacilor dezarmaţi şi-i căsăpiră pe toţi, prădându-le şi avutul. Puţinii ostaşi

scăpați din măcel povestiră apoi ca acei kâpceaci „n-au avut nici bărbăția de a lupta, ba nici măcar pe aceea de a fugi”.

În noaptea următoare, din cele câteva mii de apărători retrași în cetățuie, o mie de djighiți gata de orice, în frunte cu Alp-Er-han, ieșiră dintre ziduri în goana cailor, răzbătură vitejește printre rândurile mongolilor și se făcură nevăzuți în beznă. Câteva zile mai târziu se alăturau oștii lui Djelal ad-din.

Dar ceilalți apărători ai cetățuiei continuau să se bată. Atunci mongolii stricară zăgazurile canalului Djakerdiz, cel cu albia măiestrită din plumb. Apele potopiră mica cetate și îi surpară zidurile. Mongolii pătrunseră prin spărturile făcute de apă, năvăliră în cetățuie și măcelăriră pe toți cei aflați înăuntru.

Din mulțimea orășenilor mânați afară în câmp, nucherii aleseră deoparte pe toți meșteșugarii pricepuți, pentru a-i trimite în depărtata Mongolie. Și erau vestiți meșterii Samarkandului, vestiți în fabricarea hârtiei albe din cârpe, a brocartului, a mătăsii, a țesăturilor cu fir de argint, a basmalelor, a pieilor bine dubite, a harnașului, a marilor cazane de aramă, a cupelor de argint și alte metale, a foarfecelor, acelor, armelor albe, arcurilor, tolbelor de

săgeți și a numeroase alte obiecte de preț. Toți meseriașii mai buni fură dați robi feciorilor și cimotoilor marelui kagan, care-i trimiseră în Mongolia, unde aveau să alcătuiască așezări anume de meșteșugari. Năvălitorii mai răpiră de multe ori din Samarkand feluriți meșteri și tineri puternici pentru a-i robi, așa că întreaga regiune rămase multă vreme depopulată.

După cucerirea cetății, Gengis-han străbătu în lung și-n lat orașul pe ale cărui uliți zăceau pretutindeni stive de leșuri și se întoarse grăbit în palatul horezm-șahului. Grădinile umbroase de aici mai potoleau oarecum arșița atât de nesuferită hanului mongol. În oraș duhoarea cumplită a grămezilor de leșuri făcea viața de neîndurat și puținii localnici scăpați cu zile începură să părăsească orașul.

Capitolul 3 - HOREZM-ŞAHUL NU-ŞI GĂSEŞTE NICĂIERI LINIŞTEA

Când omul își pierde nădejdea, calul lui nu mai poate alerga.

(Proverb oriental)

În timp ce mongolii jefuiau țările Horezimului, șahul Muhammed se afla departe de ele. Aștepta să vadă ce are să se mai întâmple în viitor, poposind cu o oaste nu prea mare în orașul Kelif de pe râul Djeihun.

— Țelul meu este să opresc pe tătari de a trece peste Djeihun, spunea el. Curând am să strâng în Iran o nouă oaste uriașă și atunci am să alung pe acești groaznici închinători la idoli.

Pe culmea unei înălțimi pietroase, aplecată cu un colț de stâncă deasupra apelor, se înălța un turn subțire, iar la poalele lui se înghesuiau o sumă de colibe mici cu acoperișuri drepte. Un vechi zid de piatră le înconjura din toate părțile, ca un inel neregulat.

Aici își petrecea zilele șahul, muncit de tristețe și gânduri amare. În vârful turnului veghea neîncetat o strajă, cu ochii ațintiți mereu spre miazănoapte. Pe colinele din zare, la căderea întunericului, se aprindeau focuri, iar ziua se ridicau trâmbe de fum, vestind prin semnale mișcarea oștilor dușmane.

Uneori Muhammed cobora la malul râului. Pe apă se înghesuiau bărci greoaie cu provele mult ridicate. Șahul

privea îndelung undele tulburi ce clocoteau vijelios prin strânsoarea malurilor stâncoase. Mare parte din oastea lui trecuse treptattreptat pe celălalt mal al Djeihunului, unde pe înălțimi se zăreau clădirile străvechiului oraș Kelif. Pe vremuri Iskender-nebiruitul și oștenii lui trecuseră înot râul îngust și vijelios, agățați de burdufuri de capră bine umflate cu aer.

În timpul împresurării Samarkandului, horezm-șahul trimisese în două rânduri ajutoare celor asediați – o dată zece mii și altă dată douăzeci de mii de călăreți, dar amândouă oștile nu se încumetaseră să se apropie de cetatea de scaun și reveniseră la Kelif, spunând că Samarkandul stă să cadă de la un ceas la altul și ajutorul lor n-ar mai putea schimba, chipurile, în niciun fel soarta bătăliei.

Apoi sosi la Kelif și Inanci-han, cu două sute de djighiți morți de osteneală și plini de răni, puținii pe care-i mai putuse scăpa cu viață în noaptea retragerii din Buhara. Tătarii ajunseseră de la urmă pe fugari la malul Djeihunului și îi măcelăriseră aproape pe toți, scăpând doar acești două sute. Printre ei era și Kurban-Kâzâk.

Horezm-șahul fu zguduit la culme, aflând că o oaste atât de mare ca aceea lăsată să apere Buhara a pierit fără folos

și fără slavă. Multă vreme rămase el în neputință de a chibzui și a lua vreo măsură. Curând își dădu seama că și haniii ținuturilor din preajmă se cam dau înapoi de la împlinirea poruncilor și nici nu mai răspund la chemările lui. De pretutindeni i se vesteau cazuri de vânzare și nume de hani care trecuseră de partea lui Gengis-han. Vedeă îngrozit că rânduiala statornicită de el se clatină, că temelia stăpânirii sale se surpă și dovezile de credință și supunere se spulberă-n vânt.

Așa că într-o bună zi Muhammed se urcă într-o luntre mare, iar djighiții lui încărcară într-însa cuferele lungi de piele cu galbenii și giuvaerurile horezm-șahilor, precum și murgul lui îndrăgit. Luntrea se desprinse de mal. Curentul o prinse în vârtoare și o duse la vale, dar luntrașii prinseră a-și mânui viguros vâslele și prăjinile, îndreptând vasul cel greu spre malul dimpotrivă.

Luntrea nu se putu apropia de malul iranian din pricina stâncilor colțuroase de la fundul apei. Atunci vechilul împărătesc porunci unui ostaș înalt și uscățiv, care trăgea la vâsle, să-l ia în cârcă pe Muhammed și să-l scoată la mal. Gâfâind din greu, omul săltă în spinare pe burduhosul șah și-l trecu apa.

Ajuns dincolo, Muhammed îl întrebă pe ostaș:

— Cum te cheamă și de unde ești de fel?

— Sunt Kurban-Kâzâk, plugar amărât. Mi-am lăsat familia pe un petic de pământ luat în dijmă de la Inanchan. Odată cu el am scăpat cu fuga după înfrângerea de la Buhara. În noaptea aceea pâlcul nostru ieșise din cetate să dea iureș în tătărime, m-am pomenit în fața cortului galben al hanului lor și-am vrut să-l hăcuiesc bucăți, dar naiba știe de ce djighiții noștri s-au speriat de moarte și și-au întors caii spre Djeihun. Nebunul ăla de armăsar, surul de-l încălecam eu, a pornit ca turbat pe urmele lor. Ei, și p-urmă abia de-am scăpat de urmărirea mongolilor.

— Dar de ce ți se zice Kurban-măscăriciul? mai întrebă Muhammed. Nu prea arăți a fi nici vesel, și nici glumeț.

— Mi se zice Kurban-măscăriciul pentru că, spre nenorocirea mea, nu știu să spun decât adevărul, și ca un făcut nimeresc tot anapoda. Niciodată nu știu ce se cuvine și ce nu se cuvine spus. De aceea oamenii îmi zic „măscărici” și deseori sar să mă bată pentru adevărul ce li-l spun în față, dar las’ că nici nu le rămân dator.

— Înainte vreme m-ai mai văz-ut vreodată?

— Nu, de văzut nu te-am văzut, dar te-am pomenit ades – păi, când ni se iau cu japca birurile, hakimul spune totdeauna: „Asta-i partea șahului”. Și-atunci sigur că te

pomeneam...

Horezm-șahul zâmbi strâmb și ceru vechilului său un dinar de aur pentru Kurban.

— Pe ostașul ăsta să-l luați să mă urmeze în tot locul. Se pricepe de minune să mă care-n spate peste apă și canale, și-apoi... are să-mi spună mereu adevărul.

— Mă supun ție, mărite padișah, răspunse Kurban. Nu-i lucru greu să te car în spinare, e ca și cum aș du-ce-n cârcă un sac de cele mari cu grâne. Doar că, rogu-te, mai îngăduie-mi să trec o dată dincolo: mi-am lăsat cizmele pe celălalt mal.

— Îți îngădui.

Șahul încălecă și rămase să se uite cum oșteanul Kurban, înalt, adus de spate, cu gâtul lung și subțire, în șalvarii lui uzi, suflecați până la genunchi, cară la mal împreună cu ceilalți ostași prețioasele lui cufere de piele.

Apoi luntrea se depărtă spre malul celălalt, luând cu ea pe Kurban.

Când murgul cel falnic ajunse pe creasta drumului pietros, horezm-șahul văzu jos pe mal o foială de mare tulburare. Oamenii arătau cu mâna spre miazănoapte unde, pe colinele din zare, se înălțau una lângă alta cinci trâmbes negre de fum. Era un semnal înfiorător: dușmanul

se apropia cu oști însemnate.

— Dați drumul îndată tuturor corăbiilor în josul apei! porunci Muhammed. Să nu-i lăsăm pe tătari să treacă dincoace! Și șahul își înghioldi murgul la goană.

Douăzeci de mii de tătari sub conducerea lui Djeibenoion și Subudai-hagatur ajunseseră, tot căutând urma horezm-șahului, la apele Djeihunului.

Nimeni nu le stânjeni pregătirile pentru trecerea râului. Malurile erau pustii, toată populația Kalifului fugise. Deși nu aflară nicăieri nicio luntre, tătarii – potrivit poruncii lui Gengis-han: „Înaintați în goana mare fără popas” – dulgheriră niște bărci mari cam ca jgheburile pentru adăpatul cailor, le îmbrăcară în piei de bou și își încărcară în ele armele și hainele. Apoi mânărea caii în apă, se apucară de cozile lor și se înhămară la bărcile în chip de albie, în așa fel că, înotând, caii trăgeau pe oameni, iar oamenii trăgeau albiile.

Astfel toți mongolii trecură într-o singură zi apele repezi ale Djeihunului. O știm din descrierea lui Rașid ad Din.

Dar horezm-șahul era acum departe, fugea cu toată iuțeala spre apus.

Mare parte din oastea ce-l urma pe Muhammed era alcătuită din kâpceaci. Aceștia urzeau un complot. Cineva

Îl sfătui pe șah să fie cu ochii în patru. În fiecare seară șahul părăsea nevăzut de nimeni cortul în care trebuia să înnopteze. Astfel, într-o dimineață, cortul fu găsit ca o sită, ciuruit de sute de săgeți.

Din ziua aceea temerile șahului crescură. Călătorea tot mai repede, schimba mereu drumul, nemaștiind unde să găsească adăpost. Peste tot îi învăța pe localnici să-și întărească orașele, să se bizuie doar pe tăria zidurilor și să ocolească lupta cu mongolii.

Doar în orașul Nișapur, aflat la adăpostul munților, pentru a-și alunga amărăciunea, Muhammed se lăsă în voia oșpețelor și chefurilor.

Tătarii goneau mereu pe urmele horezm-șahului și întrebau peste tot de drumul ales de el. Iar când și la Nișapur veni vestea că mongolii sunt aproape, șahul vesti pe toată lumea că pleacă la vânătoare și fugi cu un mic număr de călăreți, ștergându-și urmele.

Tătarii ajunseră la Nișapur după ce jefuiseră în drum Tușul, Zava, Reiul și alte câteva orașe. Din Nișapur ei împânziră regiunea cu mici pâlcuri de nucheri pentru a afla încotro s-a îndreptat padișahul. Jefuiau orice oraș întâlnit și orice sat, puneau foc clădirilor, pustiau ogoarele și nu cruțau pe nimeni – nici femei, nici bătrâni, nici copii.

Între timp Muhammed își adunase o nouă oștire. În câmpia Dauletabad, din apropierea Hamadanului, horezm-șahul și cei douăzeci de mii de călăreți ai lui fură împresurați pe neașteptate de tătarii, care măcelăriră mare parte din oastea cea nouă. Șahul luă parte la luptă în veșminte țărănești, călare pe un cal de rând, dar foarte vânjos. Aceasta fu ultima întâlnire a horezm-șahului cu tătarii. Deși oastea mongolă nu întrecea la număr pe musulmani, șahul nu izbuti să biruie, căci nu se gândea decât la scăparea sa.

Tătarii, neștiind în cine-și slobozesc săgețile, traseră în el pe întrecute răbindu-i calul, dar Muhammed scăpă cu fuga și se ascunse în munți. Aici tătarii îi pierdură pentru totdeauna urma.

Din Nișapur năvălitorii își urmară drumul spre soareapune, spre Zendjan și Kazvin, nimiciră oastea Horezimului de sub conducerea lui Bek-Teghin și Kluci-Buk-han, după care o porniră prin Azerbaidjan spre stepa Muganskului, unde se ciocniră de gruzini.

Acum tătarii nu se mai opreau nicăieri, peste tot își luau numai ce le era trebuitor pentru mâncat și îmbrăcat, jefuiau doar aurul și argintul și o porneau mai departe. Neuitând nicio clipă de însemnătatea poruncii ce Le-o dase

Gengis-han, ei goneau zi și noapte, își scurtau cât se poate de mult popasurile și se străduiau să dea de urma horezm-șahului.

În așezările mari, tătarii își alegeau caii cei mai buni și plecau mai departe. Fiecare nucher ducea câte doi cai, ba unii chiar și mai mulți. Pe drum își schimbau mereu fugarul, așa că puteau străbate într-o singură zi distanțe uriașe, ivindu-se ca din senin tocmai acolo unde nu erau așteptați.

Capitolul 4 - INSULA DIN MAREA ABESKUN

Cine-mi va reda oștirea și înfrângerea-mi va răzbuna?

Cine va putea domnia înapoi de la dușman s-o ia?

(Dintr-o legendă turcească)

Șahul Muhammed ajunsese în ținutul Dianui și se opri neștiut de nimeni, lângă orașul Amol. Emirii localnici i se înfățișară pe ascuns și se arătară dornici de a-l sluji cu toată supunerea. Din marea lui curte de odinioară nu mai

rămăsese mai nimeni. La capătul puterilor și bolnav de-a binelea, ținea sfat cu cei mai bătrâni dintre emirii care se bucurau de încrederea lui și, cuprins de deznădejde, nu înceta să repete:

— Găsi-se-va oare în lumea aceasta un loc tihnit, unde să pot răsufli de răul tătarilor?

La întrebarea aceasta toți își plecau capetele: ar fi bine ca șahul să-și ia o luntre și să-și afle refugiu pe una din insulele Mării Abeskun⁵⁶. Urmând sfatul lor, horezm-șahul își căută adăpost pe un mic petec de pământ singuratic, cu desăvârșire pustiu, fără niciun semn de viață.

Aici s-au adunat în scurtă vreme feciorii șahului Muhammed: Ozlag-șah, Ak-șah și Djelall-ad-din. Pe această insulă iscăli horezm-șahul un sinet în care, în locul nevârstniicului Ozlag-șah, urmaș la scaunul împărătesc era numit iarăși Djelal ad-din, cel umilit odinioară și surghiunit.

— Acum numai Djelal ad-din mai este în stare să scape împărăția de la pieire, mărturisi Muhammed. El nu se teme de vrăjmași, ba dimpotrivă arde să se bată cu ei. Mă leg cu jurământ: dacă Djelal ad-din are să biruie și Allah îmi va reda puterea dinainte, numai mărinimia și dreptatea au să domnească în toată împărăția.

---

⁵⁶ Marea Caspică.

Apoi horezm-șahul încinse pe Djelal ad-din cu paloșul său bătut în almazuri și îi dădu titlul de „sultan”. Iar fraților mai tineri ai sultanului le porunci să-i jure acestuia credință și ascultare deplină.

Primind paloșul, sultanul Djelal ad-din vorbi astfel:

— Mi se încredințează domnia Horezimului când întreaga împărăție e cotropită de tătari; iau conducerea oștilor când n-a mai rămas din ele decât numele, toate fiind spulberate precum frunzele pomilor după furtună. Dar în bezna nopții acesteia coborâtă asupra țărilor musulmane am să aprind în munți focurile chemării la luptă și am să purced la strângerea celor viteji.

Djelal ad-din își luă rămas bun de la tatăl său și se avântă spre noii bătălii. Pe urmă se împrăștiară și toți ceilalți. Muhammed rămase iarăși singur pe nisiposul petec din Marea Abeskun.

Când ultima luntre greoaie și bine călăfăduită se desprinse de țărm, horezm-șahul Muhammed rămase în picioare pe îngusta limbă de nisip, uitându-se după ai săi, întunecat la față și cufundat în gândurile sale. Năierii turkimeni se munceau să ridice pânza cea mare, iar emirul de Astrabad și feciorii șahului stăteau în picioare cu mâinile încrucișate pe pântec, neîndrăznind să se miște

cât timp privirea padişahului mai era ațintită asupra lor.

Apoi vântul umflă pânza, luntrea se legănă și, luând valurile în piept, începu să se depărteze tot mai repede spre munții albaștri din ceața zărilor.

Acum ultimele legături ce-l mai uneau pe horezm-șah de țara sa și de veșnic nemulțumirii, veșnic răsculații săi supuși erau rupte. Acum nu-l mai amenințau nici năvălirile tătarilor, nici umbra înfiorătoare a roșcovanului Gengis-han. Până aici n-au să mai ajungă neosteniții Djebe-noion și Subudainbagatur, care s-au ținut săptămâni în șir pe urmele lui.

Aici în mijlocul întinsului fără de capăt al mării își va putea aminti cu amărăciune de trecut, va putea cântări în liniște prezentul și chibzui fără pripeală la viitor. Bucate are horezm-șahul pentru o lună întreagă: emirul Astrabadului i-a ridicat între dunele de nisip o iurtă de pâslă, i-a lăsat un ceaun, un sac de orez, o oală cu untură de batal, o căldare de piele, o secure și alte câteva scule gospodărești. Acum șahul are să fie derviş; singur are să-și gătească bucatele cele de toate zilele.

Luntrea ajunsese departe de tot, dar Muhammed tot mai stătea în picioare cufundat în gânduri. Într-un târziu se întinse pe nisipul uscat și fierbinte și ațipi încălzit de soare

și legănat de adierea mării.

Niște foșnete și șoapte îl făcură să tresară din somn. Desluși cuvintele: „El este mare, el este puternic...”

Ale cui să fie glasurile ce-au răsunat pe acest pământ pustiu? Iar l-au aflat dușmanii? Șahul se dezmetici de tot. Pe movila de după tufele cenușii se iți apoi dispăru iarăși un cap acoperit de o căciulă neagră de oaie. Muhammed n-avea la el nicio armă – arcul, săgețile și baltagul rămăseseră în iurtă. Șahul se repezi în vârful movilei. Câțiva oameni în zdrențe, desculți, fugeau cât îi țineau picioarele, printre ei se târa anevoie, în patru cioturi, o făptură înspăimântătoare.

„Am poruncit emirului să mă lase pe o insulă cu desăvârșire pustie! De unde mi-au răsărit oamenii aceștia?” Și alarmat Muhammed porni spre iurta sa. Deasupra ei se răsucea un fir de fum. Pe băătura din fața intrării ședea roată vreo zece făpturi monstruoase. Cine erau ființele acestea care-și pierduseră aproape de tot înfățișarea omenească? Chipurile umflate, nașii, ca niște boturi de fiară, erau acoperite de buboaie cu puroi și răni urâte.

— Cine ești? strigă unul dintre ei. De ce-ai venit aici? Noi am fost alungați de peste tot și vrem să ne facem sălaș pe

acest pământ pustiu.

— Dar voi cine sunteți?

— Noi suntem bătuți de Allah. Am coborât astăzi aici și o să trăim din pescuit.

— Nu vezi? Suntem cu toții leproși; mai trăim, s-ar zice, dar putrezim de vii, ca răposaii. Uite, ăstuia i-au căzut degetele, ăstuilalt i-au putrezit tălpile picioarelor și mâinile până la cot, de aceea umblă pe brânci precum urșii. Celui de colo i s-au scurs ochii, iar ăluia i s-a topit limba și-a rămas mut...

Muhammed rămase tăcut. Se gândea cu părere de rău la luntrea de se pierdea în zare și părea acum doar un mic punct negru.

— Ne-am rugat lui Allah să ne ajute. Și iată că s-a îndurat de noi și te-a trimis pe tine.

— Cu ce v-aș putea ajuta eu?

Unul dintre leproși se ridică în picioare. Părea mai înalt, mai voinic decât ceilalți și ținea în mână o secure.

— Eu sunt șeicul obștii noastre și aici, în împărăția celor afurisiți, toți trebuie să mi se supună mie. Cine nu-mi va îndeplini poruncile are să fie ucis. Tu ești sănătos și puternic. Te primim în frăția noastră: ai să ne duci năvoadele, ai să ne cari apă și vreascuri pentru foc. Noi nu

mai putem face muncile astea. În iurta ce ne-a trimis-o Allah, am găsit un ceaun, orez, făină, un ulcior cu ulei și untură de berbec. De-acum înainte ai să trăiești printre noi. Scoate-ți hainele! O să le purtăm noi, cu rândul, că ție tot nu-ți mai fac trebuință.

Muhammed îi întoarse spatele și o luă la goană, gâfâind, spre țărmul mării. Leproșii porniră după el, dar se opriră cu toții pe creasta movilei, urmărindu-l doar din o-chi. Horezmșahul ajunse pe limba de nisip de la țărm și se apucă să adune crăcile uscate aduse de valuri. Strânse vreascurile grămadă și încinse focul. Un stâlp de fum gros se înălță curând înspre cer.

„Cei de pe țărm au să vadă trâmba de fum, au să trimită o luntre, și-au să mă ducă înapoi pe pământ, murmură Muhammed și gândurile i se agățau de luntrea cea mare, pierdută acum în ceața depărtărilor. N-are a face că-i război acolo, n-are a face că tătarii răscolesc ținutul în căutarea mea, oricum acolo-s oameni, oameni vii și teferi. Se războiesc între ei, suferă, plâng, râd și a trăi printre dânșii are să fie o fericire după viața de pe pământul acesta al leșurilor vii”.

Peste cincisprezece zile, potrivit înțelegerii, o luntre trase la țărmul insulei. Venise cu ea Tiimur-Melik, căpitanul

oștilor horezm-șahului, cu câțiva djighiiți. Au căutat mult până să-l găsească pe Muhammed. Zăcea pe nisip, cu desăvârșire gol. Un corb i se lăsase pe frunte și-i ciugulea ochii.

Timur-Melik dădu ocol insulei și-i găsi pe leproșii ascunși în niște tufe. La întrebările lui, ei îi povestiră ce se petrecuse pe ostrov.

— Vedeam că toți cei veniți cu luntrea cea mare se închină până la pământ acestui om rămas pe pământul nostru, și toți îl numesc padișah. Or, știm din bătrâni că dacă un lepros îmbracă veșmintele purtate de un șah sau sultan, el se face bine și rănilor i se lecuiesc. Numai din această pricină l-am despuiat noi pe omul acesta. L-am chemat să mănânce cu noi, i-am dus bucate la țărm, dar el n-a vrut să pună nimic în gură, ținea mereu focul aprins și tăcea mereu, cum tace și acum. Veșmintele lui sunt întregi. Acum știm bine că omul acesta n-a fost sultan, căci niciunul dintre noi nu s-a făcut bine, măcar că i-a purtat hainele.

— Dă-ne voie să-i ucidem! strigă unul dintre djighiiți.

— Să-i ucidem dar nu cu săbiile noastre, ca să nu le mânjim tăișul sclipitor cu sângele otrăvit al câinilor ăstora, sări un altul și-n aceeași clipă slobozi o săgeată în pântecul

șeioului leproșilor. Acesta scoase un strigăt de moarte și o luă la fugă, urmat de ceilalți bolnavi.

— Dați-le pace! porunci Tiimur-Melik. Allah i-a pedepsit destul. Iar eu însumi sunt și mai nefericit decât ei! Întreaga viață am luptat pentru măreția șahilor Horezmului, mi-am vărsat sângele în Credința că horezm-șahul Muhammed este un nou Iskender-Nebiruitul și că la vreme de restriște pentru norod el va duce neînfricatele oști musulmane la biruințe nemaiauzite... Acum rușine îmi este pentru rănilile mele și-imi plâng anii tineri, iroșiți fără de folos întru apărarea unor vedenii mincinoase. Iată-l zăcând aici pe cel ce-a avut oștiri nenumărate și ar fi putut supune întreaga lume, iar acum nu mai este în stare nici să alunge cu mâna corbul ce-i sfredelește ochii. Zace uitat de toți, nu are nici șalvari casă-și acopere goliciunea trupului, și nici măcar un pumn de țărână din patrie pentru a-i fi presărată pe mormânt. Nu se află destule lacrimi pe lume pentru a spăla cu ele greșelile amare câte le-am făcut și câte mă ard acum precum focul...

Tiimur-Melik își trase sabia din teacă, o propti cu vârful în pământ și apăsă cu piciorul în lamă până o frânse în două. Apoi cu însăși mâna lui înfășură trupul șahului în țesătura turbanului său, și îi spuse la căpătâi singura

rugăciune pe care o știa. Djighiții săpară cu jungherele o groapă în nisip și îngropă într-însa trupul horezm-șahului Muhammed, nu demult cel mai puternic dintre domnitorii musulmani, ce-și sfârșise șirul zilelor fără glorie, scuturat de tremur, ca un ied sub cuțitul casapului.

Timur-Melik părăsi insula și porni cu djighiții săi în căutarea tânărului sultan Djelal ad-din, pentru a-i povesti cum s-a stins tatăl său, șahul. Se spune că după aceasta, Timur-Melik a rătăcit mulți ani ca derviş sărac prin Arabia, Iran și India⁵⁷.

Capitolul 5 - KURBAN-KÂZÂK PORNEȘTE SPRE CASĂ

— Vâsliți mai cu inimă! Hai, toți o dată!

Barca întoarsă împotriva curentului lupta cu apele vijelioase ale Djeihunului și se apropia încet de mai.

---

⁵⁷ Unii istorici pretind că peste mai mulți ani Timur-Melik s-a înapoiat în Asia Mijlocie în veșminte de derviş-cerșetor. La Hodjen a fost recunoscut de acel mongol căruia în timpul unei bătălii i-a străpuns ochiul cu o săgeată. Căpetenia mongolă a ținutului a cerut ca Timur-Melik să fie adus la el și, pentru atitudinea lui mândră și nesupusă, a poruncit să i se taie capul.

„Să porți de grijă calului împărătesc prin străinătăți, auzi cinste! Nu, mai bine să rabzi de foame în satul tău! își spunea Kurban-Kâzâk. La fel s-o fi bucurând și pitpalacul închis în colivia de mătase, la ashana deasupra ușii! Padișahul mi-a dăruit un dinar de aur. Asta nu se întâmplă de cât o dată în viață. Dar cum să ajung cu el până acasă? Doar să-l țin ascuns în gură. Tot șahul a poruncit să mănăm luntrile pe Djeihun la vale, până la Horezm... Nu! Acolo n-am să mă duc. Kunban nu mai vrea să lupte pentru șah și nici să dea bir cu fugiții nu mai vrea. Tot fugind așa poți ajunge și la Marea cea mare de la capătul pământului, și-apoi unde să te mai duci? Kurban vrea să se întoarcă la ogorul lui, vrea să-și vadă copiii...”

Și se tot uita pe furiș înapoi la malul stâncos unde pe o culme, sus, se mai vedea trupul mătăhălos al șahului călare pe murgul lui. Kurban sări în apă și ieși pe malul celălalt. Dinspre cetate, pe coasta colinei alergau înnebuniți băjenarii cu boccele în spinare; îmbrâncindu-se și înghesuindu-se căutau să sară într-o luntre pornită la vale și strigau:

— Vin tătarii! Fugiți!

Nimeni nu se sinchisea de el. Kurban o porni de-a lungul malului, ajunse la cortul unde stătuse cu ceilalți luntrași, își

luă din paie sacul și cizmele, după care mai coborî o dată la râu și văzu luntrile desprinzându-se una câte una de la mal. El însă, fără a mai sta în cumpănă, o porni pe cărarea altor multe încercări.

Urcă spre zidurile cetății de pe colină și de acolo văzu pe întinsul șesului pietros o mulțime de fugari în halate roșii sau dungate răzlețindu-se care încotro, iar în zare un nor de praf ce se apropia mereu.

„Ăștia-s tătarii”, își spuse el și o zbughi desculț la goană prin stepa arsă, nemailuând în seamă că pietrele și scaieții îi sfâșiau picioarele.

„Acolo în față e o movilă, iar dincolo de ea trebuie că sunt niște râpe. Tătarii au să se înverșuneze să ia cetatea și să treacă apa. Ce treabă au ei cu bietul Kurban?”

Fugi până la un mormânt singuratic străjuit de un par înalt, se ascunse după el, își trase sufletul și-și aținti privirea în depărtare.

În norul de praf se deslușeau acum călăreți în cojoace stacojii, plecați pe gâtul cailor în goană. Pe pieptul unora sticleau zale de fier. Ajungeau până la el și urletele sălbatice ale năvălitorilor „chu-chu-chu!” și tropotul miilor de cai mărunți.

Unii tătari se desprindeau din mulțimea călăreților și o

porneau de-a curmezișul stepei, tăind calea băjenarilor. Paloșele lor se înălțau fulgerător și se abăteau asupra oamenilor, apoi călăreții făceau un ocol, se întorceau în goana mare și, fără a descăleca, se aplecau în șa, înșfăcau boccelele căzute și reveneau să se alipească hoardei.

Kurban ajunsese pe brânci până la buza râpelor, se lăsă de-a rostogolul într-o viroagă seacă și se așternu iarăși pe fugă.

Toată ziua bătu potecile stepei pustii, ici-colo dădea de câte un ogor părăsit. Pe drum întâlneau oameni rătăcind pe câmp, singuri sau în cete miici. Auzind că bietul Kurban vine de „acolo”, din „valea lacrimilor și amarului”, toți se opreau și-l întrebau de soarta Buharei, de fuga horezm-șahului, îl poșteau la focul lor, împărțeau cu el lipiile coapte în spuză și-l ascultau cu gurile căscate.

Kurban povestea cum s-a războit singur cu o gloată de tătari, cum i-a tăiat pe toți și cum i-a fost doborât calul sub el. Acum se duce acasă și nu mai vrea nimic, decât să vadă iar plopul bătrân de la cotul șanțului care duce apa la ogorul lui și să-și îmbrățișeze din nou copilașii...

Până la urmă începu să creadă și el ceea ce povestea altora. Doar un singur lucru nu spunea nimănui: cum l-a cărat pe șah în spinare din luntre până la mal. Și n-o

spunea pentru că oamenii îl blestemau pe Muhammed care-și părăsise țara la ananghie, lăsând poporul sub gârbaciul mongolilor și tătarilor, prea laș pentru a muri ca un mucenic-djahid pe câmpul de luptă.

Într-un loc Kurban dădu peste un grup **mai mare** de fugari, adăpostiți într-o vâlcică, și se apropie de ei. Oamenii îi făcură loc lângă focul lor. Fiecare povestea câte ceva despre tătarii cu care-i fusese dat să se ciocnească.

— Noi ăștia suntem cu toții din același sat. Uite ce s-a întâmplat la noi: ne adunasem pe uliță vreo zece, ca să mai stăm de vorbă. Deodată a tăbărât în sat un mongol călare... S-a repezit drept la noi și-a început să ne toace cu paloșul. Niciunul dintre noi n-a îndrăznit să sară la bătaie, măcar că mongolul era singur. A scăpat numai cine a izbutit să sară gardurile și să fugă.

— Eu uite ce-am auzit. Un tătar a găsit pe câmp un sărman care-și lucra ogorul și n-avea nicio armă la el ca să-l ucidă pe plugar. Atunci a strigat la el cu un glas cumplit: „Pune-ți fruntea-n pământ și stai nemișcat!” Și ce credeți?! Omul s-a trântit pe jos, iar tătarul s-a repezit înapoi la calul de samar pe care-și ducea prăzile, și-a luat de acolo sabia și s-a întors înapoi să-l omoare pe țăran.

Șezură așa multă vreme în jurul focului, povestind cu

jale cum pătimește țara. Kurban căpătă de la fiecare câte un colț de lipie, ba chiar și o strachină de fiertură fierbinte.

Deodată un glas răgușit se răsti înfricoșat la ei:

— Hei, voi de colo! Ia legați-vă unul altuia mâinile la spate!

Sus pe coasta văiugii se proțăpise un tătar, călare pe-un roib voinic.

— Aoleo! Ne-a sunat ceasul! prinseră a bâigui băjenarii, descingându-și brâiele și legând rând pe rând mâinile celorlalți.

— Opriți, le șopti Kurban. Nu vedeți că e singur? N-o să-l putem ucide, noi, atâția, pe tătarul ăsta și apoi să fugim?

— Ni-e frică.

— Păi, dacă ne legăm mâinile unul altuia, ăsta are să ne omoare! Hai mai bine să-l omorâm noi pe el! Poate că izbutim să scăpăm.

— Nu, nu! Cine-o să se încumete să facă una ca asta?!

Și, tremurând de groază, urmară a-și lega mâinile unii altora.

Plecându-și capul în piept, Kurban întinse înainte bocceluța și se cățăără pe coastă în sus, ca și cum ar fi vrut să dea un peșcheș tătarului.

Călărețul părea destul de bătrân. Câteva fire de păr

cărunt îi umbreau bărbia. Obrazul ars de vânt îi era brăzdat de crețurile vârstei, iar ochii înguști îl aținteau pe Kurban cu priviri înțepătoare.

— Ce-ai acolo? întrebă călărețul, aplecându-se spre bocceaua ce i se întindea.

Kurban îl înșfăcă de ceafă și de o mână. Calul se sperie și o luă la goană. Kurban însă nu dădu drumul tătarului și se lăsă târât pe pământ până când călărețul căzu din șa. Atunci Kurban îl înjunghie cu cuțitul, așa cum era învățat să înjunghie berbecii.

Apoi se ridică și privi în jur. Din mulțimea celor așezați nu demult în jurul focului unii fugiseră care încotro, iar alții se pitulau, căutând speriați de după buza râpei. Până la urmă doi inși se apropiară de el.

— Și-a dat duhul, spuse primul, aplecându-se spre tătar.

— Acum se cuvine să ne împărțim pe dreptate tot ce găsim la el, zise celălalt, trăgând jos de pe tătar cojocul de oaie pus de-a dreptul pe piele.

Cei rămași dădură fuga și-l ajutară pe Kurban să prindă calul tătarului ucis.

— Voi luați tot ce vreți, dar roiibul are să fie al meu. Vedeți și voi că nu este un cal de-al mongolilor, ci unul de-al nostru, țărănesc, furat de pe-aici. Cu el am să-mi ar

ogorul.

— Nu. Mai bine să tragem la sorți, spuse cineva și își înfășură pe braț dârlogii calului.

— Ai grijă, tătarul e teafăr, acu se scoală! strigă Kurban.

Speriat, omul cu sorți dădu drumul dârlogilor și o luă la fugă.

Kurban dezlegă și zvârli pe jos toți coburii și sacii prinși la șa, afară de unul mai greu. Apoi sări pe cal și cuvântă:

— Halal djighiți! Nu călăreți, ci niște gândaci prăpădiți sunteți cu toții, fugiți de teama unui băț ridicat. Dac-ați avea inimă de leu, noi laolaltă am alunga nu numai pe toți mongolii, ci și pe toți horezm-șahii, sultanii, becii și hanii care ne-au cotropit pământul. Voi însă nu sunteți decât niște gândaci, v-ascundeți prin crăpături la cel mai ușor foșnet! Sigur că orice tătar vă va strivi sub talpă. Rămâneți cu bine și nu uitați de Kurban-Kâzâk, viteazul vitejilor! Și, făcându-le un semn de despărțire, Kurban o porni la galop peste câmp.

Capitolul 6 - KURBAN ÎȘI CAUTĂ FAMILIA

Cu cât se apropia mai mult de Bu hara, cu atât întâlnea mai multe așezări distruse și leșuri descărnate. Câinii grași, peste măsură, cu burțile atârinate, se îndepărtau alene de leșuri, târându-și cozile pe pământ și culcându-se pe jos fără să latre.

Ajuns pe o toloacă pustie, Kurban se opri și dezlegă sacul de piele prins la șaua tătarului, socotind că acolo-și ascunsese bătrânul aurul jefuit. Dar nu găsi decât trei ciocane de felurite mărimi, un clește, o pilă, o traistă cu grâu, o bucată de carne fiartă și vreo zece lipii. Da unde-i aurul? Într-o cârpă înnodată mai află și o pungă de piele. Erau bani acolo, dar nu de aur, ci un pumn de dirhemi de argint și aramă. Oricum, buni și ăștia la casa omului, mai ales dacă le mai adaugi și dinarul de aur căpătat de la padi-șah.

În unele sate oamenii începuseră să iasă la câmp, să semene. Din vaietele lor află Kurban că acum apa vine rar pe canale și la timp nepotrivit, unele ogoare s-au uscat de tot „altele în schimb au fost potopite de apă care a cărat la vale țărâna și semănăturile. Mai peste tot pământul se surpă și Apar noi râpe.

Nu-i mai rămăsese mult până acasă când, într-un sat

aproape pustiu, Kurban se găsi cu un sătean cunoscut, pe nume Kuvonci. Acesta îi arată o grămadă de cenușă și piatră arsă.

— Asta-i tot ce-a mai rămas din casa mea! spuse Kuvonci, lăsându-și capul în piept. Umblu de colo-colo și-mi strig copiii, dar nimeni nu se arată. În ziua când au năvălit mongolii eu mă aflam la câmp. Am văzut deodată fum deasupra satului și o mulțime de vecini de ai mei fugind. M-am luat după dâșii: credeam că și familia mea este printre ei. Noaptea, când m-am întors în sat, n-am mai găsit nimic din casa mea decât pietreleastea și spuza fierbinte. Și n-am aflat nici acum: au fost răpiți de mongoli copiii mei sau au pierit cu toții în flăcări... Dar cine știe, poate au să se mai întoarcă?...

Tulburat și neliniștit, Kurban porni mai departe și seara pe întuneric ajunse la plopul cel vechi, unde șanțul cel îngust, ducea apa arâkului spre țarina lui.

Apa susura în canal. La lumina săracă a lunii, în tăcerea începutului de noapte, se apropie de casă. Porțile erau larg deschise, bătătura goală. Sări din șa, adăposti calul sub umbrar și păși spre ușa casei. O găsi bătută în cuie, cu o scândură prinsă curmeziș. Nicio șoaptă, niciun foșnet nu se auzea dinăuntru.

Nici măcar câinele nu-i ieși în întâmpinare...

Kurban strânse un braț de paie și-l aruncă la picioarele calului. Apoi urcă pe acoperiș pe ieșiturile bine cunoscute ale zidului și se trânti pe un snop de djugară veche. Adormi, amintindu-și de vorbele auzite de la Kuvonci: „Dar cine știe, poate au să se mai întoarcă?”

În zori, când vântul rece îl pătrunse până la os și-l făcu să se foiască în culcușul său, Kurban auzi un zgomot ciudat, ca un geamăt ce răzbătea din depărtare. Ciuli urechea. Geamătul se auzi din nou. Venea de undeva de jos. Cine să fie? Vreun turkmen rănit de tătari? Sau poate vreun tătar pe moarte?

Kurban coborî de pe acoperiș și se repezi la cal. Nu mai era niciun fir de pai la picioarele lui și calul bătea nerăbdător din copite. Kurban scoase un ciocan din sacul de piele, desfundă ușa și intră în colibă. Era întuneric deplin acolo. Întinse mâinile și dădu de un trup întins pe laviță. Buricele degetelor pipăiră fața celui culcat și Kurban își recunoscuse mama. Un glas abia auzit gemu:

— Am știut, băiatule, am știut că ai să te întorci. Kurban n-are să ne părăsească...

— Da ceilalți unde-is?

— Toți au fugit încolo, spre munți... doar eu am rămas...

să păzesc casa, dar puterile m-au lăsat de tot. Pesemne că vecinii m-au socotit moartă și au bătut în scându-ri ușa. Da, băiatule, acum dacă te-ai întors toate au să se îndrepte...

Kurban căută un ceaun, aduse apă din șanț și strânse un braț de ciulini. În ceaunul pus pe foc vărsă câțiva pumni de păsat de mei. Coliba se luminează, se încălzi. Bătrâna zăcea slabă și neputincioasă, nici să se clintească nu putea. Nasul i se ascuțise, iar buzele uscate abia mai murmurau:

— Uite că te-ai întors, băiatule!

Kurban scoase calul pe o, pârloagă, îl împiedică la picioarele din față și-l lăasă să pască. Alături era peticul lui de ogor, un petic cât palma. Cum să-ți hrănești familia dintr-atât? Ba încă să mai dai jumătate din rod bekului, stăpân al pământului! Ogorul era plin de buruiană. Dincolo de el se întindeau ogoarele vecinilor, năpădite și ele de buruieni. Oameni nu se zăreau nicăieri. În fund de tot se înălțau căscioara și fierăria bătrânului meșter, bâlbâitul Sakou-Kuli, arse amândouă, cu pereții afumați. În jurul curții toți pomii aveau frunzele pârlite și răsucite de dogoarea focului.

Dar iată un om pășind arar pe câmp, aplecat, ridicând și coborând un ketmen - pesemne că îndreaptă pereții

șanțului de apă.

— Oie! strigă Kurban.

Omul își dezdoi spinarea, își duse palma la ochi și căță spre el. Înaintară cu grăbire unul spre altul, de-a lungul șanțului, își întinseră de departe mâinile și își lipiră fiecare umărul drept de umărul drept al celuilalt. Era vecinul Sakou-Kuli, om bătrân, cu nepoți mari.

— O, ce vremuri! suspină fierarul, ducându-și mâneca la ochi.

— Sunt bine ai tăi, vaca-ți trăiește, măgarul mai trage, îți fată oile? întrebă Kurban.

— Au năvălit sălbaticii ăștia înfășurați în cojoace, au luat vitele vecinilor, mi-au ridicat în șei cele patru oi ale mele și mi-au răpit nepoata, restul familiei a fugit în munți. Îi tot aștept de nu știu când... Doar nu s-or fi stins de foame pe acolo. Dar vaca și măgarul au scăpat cu bine.

— Dar familia mea unde-i? întrebă Kurban. Răsuflarea i se opri în așteptarea răspunsului.

— Am o veste bună pentru tine: nevasta ți s-a întors chiar aseară și a înnoptat în ruinele amărâtei mele cocioabe. Uite, o văd venind peste câmp...

Și-ntr-adevăr Kurban zări în depărtare cunoscutul halat roșu al nevestei lui. De ce-o fi umblând clătinându-se? Și

deodată Kurban se făcu iar serios și grav, cum îi stă bine unui cap de familie, dator să-i strângă pe toți ai casei sub brațul său ocrotitor, dator să ridice din nou din țărână gospodăria părăginită.

— Nu-i nimic, Sakou-Kuli. Tu ai o vacă și un măgar, eu am un cal. O să-i înhăăm la un loc și o să ne arăm împreună peticele de pământ. Peste tot e război, prăpăd; ieri am avut pe becii kâpceaci, astăzi pe hanii mongoli. Când o să scăpăm odată de ei? Dar vezi că noi suntem plugari, n-avem timp de așteptat. Treaba noastră e să semănăm grânele; dacă n-om avea noi înșine grijă de noi, cine să aibă?

— Că bine spui. N-avem timp de pierdut: pământul cere plug și sămânță și apă!

Capitolul 7 - FUGA ÎMPĂRĂTESEI TURKAN-HATUN

În primăvara aceluia înfricoșător an al Dragonului (1220) întreg Maverannahrul se afla sub stăpânirea marelui Gengis-han. Și asemeni unui bun gospodar ce-a primit

spre stăpânire o moștenire de preț, kaganul mongol purcese la statornicirea rânduiei și a vieții pașnice. În toate orașele Gengis-han lăsă garnizoane mongole, numi hakimi din rândul băștinașilor și alături acestora cârmuitori mongolii, pentru ca nimic să nu scape nevăzut, să nu rămână neștiut ochiului celui neadormit al marelui kagan.

Unii plugari, speriați încă și neîncrezători, începură totuși să se întoarcă treptat în satele lor și să bage plugul în brazdă. Dar buna rânduială se reaseza anevoie: prin toată țara mai hălăduiau cete de băjenari flămânzi, tot rătăcind după bucate, și-n urma mongolilor mai jefuiau și aceștia așezările prăpădite.

Mai rămâneau necucerite de năvălitori doar gurile Djeihunului, străvechile pământuri ale Horezmului, unde se afla și bogata cetate de scaun a horezm-șahilor Gurgandj - orașul rămăsese în mijlocul pământurilor supuse, tot astfel precum un cort cu funiile tăiate. Gengis-han hotărî că e timpul să pună mâna și pe aceste pământuri, treabă pe care o încredință celor trei feciori ai săi: Djuci, Djagatai și Ughbedei. De aceea le dădu în ascultare o bună parte a oștilor sale. Djagatai și Ughbedei porniră spre Hoream dinspre miazăzi, de-a lungul

Djeihunului, dar veșnic nesupusul Djuci trăgăna lucrurile, rămânând cu oastea lui în preajma cetății Djend, unde zăbovi vânând măgari sălbatici și răpind nomazilor localnici toți caii bălani și roibi, atât de dragi kaganului.

Gengis-han opri înaintarea oștilor sale de căpetenie – se decisese să ierneze pe malurile Djeihunului – și trimise la Gurgandj pe Danișimend-badjib, unul din marii dregători ai horezm-șahului trecuți de partea mongolilor. Acesta se înfățișă bătrânei împărătese Turkan-Hatun și o înștiință că marele kagan luptă nu cu dânsa, ci cu fiul ei, Muhammed horezm-șah, și nu atât pentru fărădelegile săvârșite, cât pentru neascultarea și jignirea de care se făcuse vinovat față de mama sa. Și o mai vesti Danișmend-hadjib că este destul ca ea să se arate supusă kaganului pentru ca Gengis-han să-i făgăduiască de îndată că n-o va tulbura cu nimic și nu se va atinge de ținuturile aflate în stăpânirea ei.

Dar se putea încrede oare șireata împărăteasă-mamă în făgăduielile kaganului, pe care-l știa cinstit doar cu mongolii lui, în timp ce pe toți ceilalți oameni îi privea cu ochii vânătorului ce cheamă blând căprioara cu fluierul lui, dar nu se gândește decât cum s-o săgeteze mai bine și s-o tragă în frigare?

Odată cu Danişmend-hadjib sosiră la Gurgandj şi câteva luntre din Kelif. Într-una din ele se afla şi Iananci-han, în haine proaste de luntraş, care aducea împărătesei o carte de la horezm-şahul. Muhammed îi scria că părăseşte redutele de pe malul Djeihunului şi pleacă la Khorasan să strângă acolo o oaste mare, iar Turkan-Hatun să facă bine şi să vină la el cu întregul harem, şi să nu dea crezare făgăduielilor lui Gengis-han.

Această veste o tulbură în asemenea măsură încât bătrâna împărăteasă lăsa deoparte până şi colirul, menit să-i facă privirile mai frumoase. Înţelegând că primejdia de a rămâne în Horezm e prea mare, ea porunci să se pregătească o mare caravană, adună toate nevestele şi copiii horezm-şahului, încărcă samarele cămilelor cu lucrurile cele mai de preţ şi o porni de-a curmezişul nisipurilor Kara-Kumului spre miazăzi, spre munţii Kopet-Dag.

Înainte de plecare bătrâna socoti cu cale să pună la adăp ost pe nepoţii ei împărăteşti de toţi potrivnicii viitori, care ar fi putut jindui la scaunul domnesc. De aceea porunci gădelui celui mare ca tinerii ostateci trăitori la curtea şahului, fără deosebire de vârstă, să fie duşi cu barca la bulboanele cele mai adânci ale Djeihunului şi

aruncați în apă cu bolovani mari de gât. Așa au fost înecați cei douăzeci și șapte de băieți și tineri, feciorii celor mai de seamă feudali, cârmuitori ai țărilor supuse Horezimului.

Din toți ostatecii, Turkan-Hatun cruță numai pe unul, pe Omar-han, fiul domnitorului de la Iazir din Turkimania. Și o făcu pentru că spre acele locuri se îndrepta acum caravana ei, iar Omar-han și slujitorii lui cunoșteau drumul prin deșert. În tot timpul acestei anevoioase călătorii de șasesprezece zile oamenii tânărului han slujiră cu credință pe bătrâna împărăteasă.

Dar când caravana se apropie de hotarul Iazirului și la capătul deșertului se zăriră piscurile munților, Turkan-Hatun prinse clipa prielnică și noaptea, când Omar-han adormi, dădu poruncă să i se reteze capul.

Își îndreaptă apoi caravana spre nebiruita cetate Ilak, durată pe culmea unui munte de piatră. Aici, poposi cu întreaga-i curte și trăi liniștită până se arătară în preajmă primele pâlcuri mongole ce răscoleau țara, căutând pe Muhammed.

Căpetenia oștenilor ei o sfătui să fugă neîntârziat și să se pună sub ocrotirea nepotului ei Djelal ad-din, care strângea în Iran o nouă oaste pentru a-i alunga pe tătari. Toată lumea nu mai înceta să vorbească despre vitejia lui,

despre puterea oștirii sale, despre încrederea ce-o aveau cu toții că el va scăpa țara de dușmani.

— Niciodată! strigă mânioasă bătrâna. Mai bine să pier sub un paloș mongol! Cum adică? Să mă înjosesc eu într-atât încât să mă plec la mila feciorului acelei Ai-Djidjek, turkmena atât de urâtă mie? Să trăiesc eu sub ocrotirea lui, când am nepoți buni, de sânge nobil, kâpceak? Mai bine s-ajung prinsă la Gengis-han și să îndur toată umilința și rușinea.

În scurtă vreme grosul oștii mongole împresură cetatea și înălță în jurul ei un zid de netrecut, tăind astfel orice legătură a asediaților cu restul lumii. Asediul ținu patru luni, și doar când în bazine și pivniți se sfârși ultimul strop de apă primi Turkan-Hatun să predea cetatea. Mongolii luară prinși, odată cu împărăteasa-mamă, pe toți feciorii șahului, precum și întreg haremul. Băieții fură tăiați pe loc, iar nevestele și fiicele șahului, împreună cu însăși bătrâna împărăteasă, luară drumul țărcurilor de robi ai kaganului. Curtenii și străjile împărătesei fură măcelăriți până la unul.

Pe fetele șahului Muhammed Gengis-han le dăruie feciorilor și sfetnicilor săi, iar pe vicleana Turkan-Hatun o păstră ca podoabă a oșpețelor sale. Avea să șadă la intrarea cortului galben, să îngâne cântece de jale și să

roadă oasele ce i le arunca, de la masa lui, kaganul.

Așa își ducea zilele Turkan-Hatun, nu demult atotputernica stăpână a Horezmului, cea care se socotea „împărăteasă a tuturor femeilor din lume”.

Partea a doua

CELE DIN URMĂ ZILE ALE MARELUI HOREZM

Capitolul 1 - DJELAL AD-DIN STÂRNEȘTE LA LUPTĂ PE GENGIS-HAN

*Până nu arunci sămânța, nu poți culege **rodul**; până nu-ți pui viața în joc, nu poți dovedi pe dușman.*

(Saadi)

După ce se despărțiră de tatăl lor șahul, Djelal ad-din și frații lui vitregi, Ozlag-șah și Ak-șah, însoțiți de șaptezeci de călăreți, se strecurară până la Manglâșlak. Nomazii de acolo le dădură cai de schimb. Astfel străbătură tinerii hani pustiul Kara-Kum și ajunseră la Gurgandj, cetatea de scaun a Horezmul ui.

Aici vestiră pe becii din fruntea orașului că horezm-șahul Muhammed și-a schimbat diata și a numit ca urmaș al său

pe sultanul Djelal ad-din. Dar, în pofida mărturiei fostului urmaş Ozlag-şah însuşi, hanii kâpceaci nu se împăcară cu gândul că au acum un sultan de alt sânge decât al lor. În sfatul lor de taină, hanii puseră la cale să-l ucidă pe Djelal ad-din. Inanci-han, care tocmai sosise de la Kelif, îl vesti pe sultan de urzeala kâpceacilor.

— Ce să mai fac eu în acest oraş de scorpioni şi tarantule, unde nici măcar în faţa primejdiei nu este unire! strigă Djelal ad-din.

Şi noaptea, urmat numai de Timur-Melik şi trei Sute de călăreţi turkmeni, sultanul părăsi pe ascuns Gurgandjul şi se îndreptă spre miazăzi prin pustiul Kara-Kuim.

În numai câteva zile micul pâlc de oaste străbătu întreg drumul cel greu, pe care marile caravane îl fac cu şaisprezece popasuri de noapte, şi ajunse în oraşul Nessa. Iscoada trimisă înainte se întoarse cu ştirea că pe lunca verde de la poalele muntelui Kopet-Dag se văd nişte iurte şi-n jurul lor pasc împiedicaţi mulţi cai de-un soi nemaivăzut. Pesemne că sunt ai mongolilor, şi numărul lor trece de şapte sute.

Timur-Melik spuse:

— Măcar că după drumul cel greu caii noştri sunt osteniţi, mai au totuşi destulă putere ca să putem lovi

tabăra mongolă. Și nici nouă n-are să ne lipsească priceperea de a-i spulbera pe vrăjmași.

— Izbânda însoțește pe îndrăzneți! răspunse Djelal ad-din.

Și, țâșnind fără veste din nisipuri, pâlcul de călăreți turkmeni se năpustiră cu furia deznădejdiei asupra taberei mongole, încăierarea fu aprigă, amândouă părțile luptau fără să-și cruțe viața. Până la urmă mongolii nu mai putură ține piept vijeliei și căutară să scape cu fuga, ascunzându-se prin *kiarize* (conduce subpământene de apă), dar prea puțini izbutiră să se salveze.

Era prima bătălie în care turkimenii ieșeau biruitori. Până atunci mongolii iscaseră atâta groază prin Horezim, că toată lumea îi socotea de neînvins.

Djelal ad-din vorbi oamenilor:

— Dacă mongolii nu s-ar fi găsit în câmp deschis, ci și-ar fi ridicat tabăra între zidurile cetății Nessa, niciodată nu ne-am fi putut strecura pe aici cu caii noștri osteniți. Și acum grăbiți-vă să prindeți fugarii lor și puneți șeile pe ei. Mai avem cale lungă.

Turkmenii încălecară fără zăbavă pe caii odihniți ai tătarilor și, ținând potecile muntelui, își urmară drumul spre miazăzi, spre orașul Nișapur.

Peste câteva zile, temându-se de vânzarea hanilor kâpceaci, din Gurgandj sosiră la Nessa și ceilalți doi fii ai Horezm-șahului: Ozlag-șah și Ak-șah, însoțiți de un alai numeros. Ei căutară să treacă nesimțiți pe lângă pâlcurile de strajă ale tătarilor, dar fură înconjurați și măcelăriți cu toți oamenii lor.

Djelal ad-din înainta mereu fără să poposească nicăieri „lăsând în urmă pe rând: Nișapurul, Zuzenul și ținutul Herat. Pârcălabul unei cetăți străvechi de munte îl sfătui să rămână în cetate sprijinindu-și apărarea pe zidurile-i tari, dar Djelal ad-din îi răspunse:

— Un căpitan de oaste trebuie să se bată în câmp deschis, nu să se închidă între ziduri. Oricât de puternică ar fi o cetate, mongolii au să găsească întotdeauna mijlocul de a o cuceri.

Când ajunse la Bust, sultanul nu mai avea doar câteva sute de călăreți, ci o oaste însemnată, alcătuită din ostașii răzlețiți ai marilor oști ale horezm-șahului. Aici i se alătură și Aminimal-Mulk cu pâlcurile lui, împreună cu el alungă pe tătarii care asediau cetatea Candahar și intră în Ghazni, cel mai de seamă oraș al ținutului în care-l surghiunise odinioară tatăl său horezm-șahul. La Ghazni primi el jurământul de credință al tuturor beșicilor din partea locului.

Djelal ad-din avea acum aproape treizeci de mii de ostași turkmeni. Cam toți atâția erau și afganii, karlucii și ostașii altor seminții din ținutul acela.

Cu această oaste de șaizeci de mii de călăreți și tălpași ieși Djelal ad-din în întâmpinarea mongolilor, nu departe de orașul Pervan, și își rându-i tabăra la vărsarea râului Lugar în Kabul.

De aici făcu o incursiune în Toharistan și distruse cetele mongole conduse de Mukadjek, care împresurau cetatea Varian. Mongolii pierdură acolo cam o mie de oameni și, trecând în mare grabă înapoi peste râul Piandșir, distruseră după sine toate podurile și se întoarseră la Gengis-han.

Djelal ad-din trimise kaganului un olăcar cu această scurtă, scrisoare:

„Numește tu un loc unde să ne înfruntăm în bătălie. Am să te aștept acolo”.

Gengis-han nu dădu răspuns la chemare, dar, văzând înfrângerea căpitanului său Mukadjek și îndrăzneala tânărului” Djelal ad-din, căzu pe gânduri. El aruncă împotriva sultanului patruzeci de mii de călăreți sub conducerea fratelui său vitreg, Șiki-Hutuhu-noion.

Djelal ad-din porni cu bărbăție să întâmpine pe mongoli.

Bătălia se desfășură într-o vale, la un farsad (7 kilometri) de orașul Pervan. Înainte de începerea luptei, Djelal ad-din dădu oștii sale următoarea poruncă:

„Vitejilor, cruțați puterile cailor voștri până când veți auzi un răpăit de tobe. Până atunci războiți-vă pe jos, cu dârlogii legați la brâu”.

Două zile ținu lupta. Șiki-Hutuhu-noion, văzând că nucherii mongoli au ostenit, că-și irosesc puterile și tot nu-i pot bate pe vrăjmași, recurse a doua zi la o viclenie. El porunci oamenilor săi să facă la repezeală niște momâi de pâslă și să le ridice în chip de călăreți în spinarea cailor de rezervă. La început vicleșugul lui dădu roade și oastea musulmanilor se clătină înfricoșată, dar Djelal ad-din își însufleți oamenii și aceștia se încordară cu mai multă înverșunare la luptă.

În sfârșit Djelal ad-din făcu semn tobelor să-și înceapă răpăitul. Toți ostașii încălecară, și sultanul porni în iureș nebun în fruntea călăreților săi. El izbi oastea mongolă drept în mijloc și îi despică rândurile în două. Năuciți, tătarii o luară la goană „iscând scânteii sub copitele cailor”. Djighiții sultanului, călări pe fugari odihniți, întreceau cu ușurință pe mongoli și, ajungându-i de la urmă, îi hăcuiau de zor. Doar cu neînsemnate rămășițe de oaste se întoarse

Șiki-Hutuhu-noion la Gengis-han în tabără.

Vestea cea mare a izbânzii de la Pervan asupra nebiruiților mongoli se întinse cu iuțeală peste văi și dealuri. Căpitanul mongol care asedia cetatea Balh ridică de îndată asediul și își retrase oastea spre miazănoapte. Într-unele orașe ocupate de tătari, locuitorii se răsculară și măcelăriră garnizoanele mongole. Văzând acestea toate, Gengis-han recurse la obișnuitele lui șiretlicuri: trimise iscoade dibace la hanii supuși sultanului și le făgădui zeci de cămile încărcate cu aur ca să părăsească pe viteazul Djelal ad-din.

Și-n scurtă vreme în tabăra tânărului sultan, cu prilejul împărțirii prăzilor, pentru niște fleacuri de nimic, izbucni zăzania. În cearta lor pentru un armăsar arăbesc un han kâpceak izbi cu gârbaciul pe Agrak, căpetenia unui mare pâlț de călăreți localnici, și Djelal ad-din nu mai izbuti să-i împace. După această dihonie, Musafar-Malik, căpitanul afganilor, și Azam-Melik cu karlucii lui, și Agrak cu oastea Keldjului, dând crezare șoaptelor veninoase răspândite de iscoadele kaganului, îl părăsiră pe Djelal ad-din sub cuvânt că nu pot răbda trufia și mojicia hanilor kâpceaci, care se încumetă să ridice gârbaciul asupra căpitanilor altor seminții.

— Înainte vreme oamenii aceștia de origine turcică, sau cum li se mai spune kâpceaci, se temeau de mongoli. Ei spuneau că mongolii nu-s oameni ca toți oamenii, că ei nu pot fi biruiți pentru că loviturile de sabie nu le fac niciun rău. De aceea, chipurile, nu se tem ei de nicio putere din lume și nimeni nu poate să le stea împotrivă. Acum însă când noi i-am bătut pe mongoli și toți au văzut că și oamenii din neamul lor, ca oricare alții, pot fi răniți și pot pierde sânge tot așa de roșu ca orice alt sânge, acum kâpceacii au început să se laude și să ne batjocorească pe noi, cei care i-am ajutat în bătălie.

Djelal ad-din nu mai izbuti să facă nimic. Zadarnic le arăta el că Gengis-han are să-i strivească foarte ușor pe fiecare în parte, dacă nu vor fi uniți. Toate strădaniile rămaseră zadarnice, și jumătate din oaste îl părăsi. Acum nu-i mai rămăseseră decât turkimenii cu Amin-al-Mulk.

Când Șiki-Hutuhu-noion se întoarce în tabără și povesti cu de-amănuntul lupta de la Pervan, Gengis-han îl ascultă, ca de obicei, netulburat și de nepătruns în gândurile lui. Se mulțumi să spună:

— Șiki-Hutuhu a fost învățat dintotdeauna să fie nebiruit și învingător. Acum, dacă a gustat din amărăciunea înfrângerii, are să fie mai cu luare-aminte și mai încercat în

treburile războiului.

Dar kaganul nu zăbovi deloc: chemă la sine toate oștile pe care le putu strânge de prin părți, își adună astfel o putere nemăsurată și porni cu toată graba în fruntea ei. Acum gonea cu atâta iuțeală, că mongolii nu-și mai puteau pregăti nici măcar o fiertură în scurtele popasuri ce li le lăsau. Înainta drept spre Ghazni și, când drumul de care se sfârși, kaganul părăsi toate căruțele și își urmă înaintarea pe cărările munților.

Capitolul 2 - BĂTĂLIA DE LA SIND

Și n-am să-ți mai spun cal, ci frate am să-ți spun. Căci mai aproape îmi ești decât un frate.

(Kitahi-Korduk)

După ce fu părăsit de oștile triburilor prietene, Djelal ad-din nu se mai putu măsura cu mongolii într-o luptă la câmp deschis, cum voia înainte, și își croi drum spre miazăzi. Dar îi stă tură în drum bogatele și vijelioasele ape ale râului Sind ce izvorăște din Tibet și străbate clocotind strâmtorile munților. Sultanul încarcă toate luntrile și plutele aflate pe

acolo pentru a-și trece oastea peste apă. Toate se sfărâmară însă de stâncile ascuțite. În sfârșit i se aduse o altă corabie și Djelal ad-din urcă în ea pe mama sa și alte femei, dar și corabia aceasta se zdrobi de stânci, așa că femeile fură silite să rămână cu oastea.

Deodată se ivi un djighit, cu calul în spume, și strigă: „Mongolii sunt aproape!” Se lăsase noaptea, și negrele-i văluri acopereau acum totul din jur.

Gengiis-han află că Djelal ad-din nu izbutește să treacă Sindul și hotărî să-l prindă de viu. Grăbi cât putu înaintarea oștilor sale și-n zori își zări potrivnicul. Mongolii porniră atacul din trei părți. Oștile lor se rânduiră în chip de arc, în așa fel că râul Sind părea a fi coarda acestui arc.

Kaganul trimise de-a lungul apei, de sus și de jos, pe Uner-Gulidj și Gugus-Gulidj să desprindă pe Djelal ad-din de pe malul râului și să-l împingă spre arcul oștilor sale, și le porunci lor: „Să nu mi-l atingeți pe sultan cu vreo săgeată, vreau să mi-l aduceți teafăr și nevătămat”.

Djelal ad-din era acum în Mijlocul oștirilor mongole, înconjurat de șapte sute de călăreți sălbatici. Și zărind el pe Gengiis-han în vârful unei înălțimi, de unde conducea lupta, sultanul urmat de djighiții săi se repezi cu atâta furie spre acel loc, încât spulberă pe mongolii ce-i stăteau în

cale. Ba chiar însuși kaganul fu silit s-o ia la sănătoasa, biciuindu-și amarnic fugarul.

Dar vezi că încercatul și prevăzătorul han al mongolilor avusese grijă ca înainte de începerea luptei să-și dosească vreo zece mii de niucheri pe-alesul. Aceștia se năpustiră fără de veste asupra sultanului, îl aruncară înapoi și izbiră din toate puterile aripa dreaptă a turkmenilor de sub conducerea lui Arnin-al-Mulk. Rândurile turkmenilor fură respinse spre centrul arcului, unde se învâlmășiră și începură retragerea.

Pe urmă mongolii distruseră în același fel și aripa stângă a sultanului. Djelal ad-din, înconjurat de credincioșii săi, se bătu mai departe până spre amiază când, pierzându-și obișnuita stăpânire de sine, începu să se zbată, zvârlindu-se ba la stânga, ba la dreapta, ca un tigru încolțit la strâmtoare.

Mongolii nu uitaseră porunca măritului kagan: „Să nu mi-l atingeți pe sultan cu vreo săgeată” și cercul de fier din jurul lui Djelal ad-din urmă să se strângă tot mai mult. Sultanul se bătea nebunește, încercând să-și croiască drum prin rândurile vrăjmașului. De la o vreme pricepu însă că situația lui e fără nădejde. De aceea sări pe iubitul său armăsar turkmen, își lepădă chivăra și pantăarul și,

întorcându-și calul odihnit, se avântă din înaltul unei stânci drept în apele întunecate ale fumegosului Sind. Trecu cu bine râul, se cățăără pe coasta repede a malului opus, ridică sabia amenințător spre Gengis-han și, dând pintenii armăsarului, se făcu nevăzut în tufișuri.

De uimit ce era, Gengis-han își duse mâna la gură și, arătându-li-l pe Djelal ad-din, spuse feciorilor săi:

— Iată ce fiu și-ar dori orice părinte!⁵⁸

Tătarii, văzând că sultanul s-a aruncat în apă, dădură să-l ajungă înot, dar kaganul îi opri.

Ei măcelăriră toată oastea turkmenă. Oștenii mai apucară să arunce în valuri pe soția și pe mama sultanului lor, pentru ca ele să nu încapă pe mâna mongolilor.

Doar feciorul viteazului Djelal ad-din, un băiat de șapte ani, fu prins viu. Nucherii îl aduseră în fața hanului. Copilul sta întors cu umărul spre Gengis-han și-i arunca pieziș priviri îndrăznețe și pline de ură.

— Stirpea vrăjmașilor noștri trebuie smulsă din rădăcini, spuse” Gengis-han. Urmașii unui asemenea musulman neînfricat ar hăcui pe nepoții mei. De aceea aruncați ogarului meu inima acestui băiat.

— Gâdele kaganului rânji de plăcere: va putea să arate

---

⁵⁸ Din spusa cronicarului Rașid ad-din.

stăpânului toată măiestria sa. Își suflecă mâneca, răsturnă copilul pe spate, îi spintecă dintr-o singură mișcare coșul pieptului, își înfundă mâna sub coaste și smulgând mica inimă aburindă o întinse kaganului.

Gengis-han găfâi de câteva orii: „chu-chu-chu! – ca un vier bătrân, apoi își întoarse calul și, posomorât, cocârjat, porni mai departe pe poteca pietroasă la deal.

După lupta de pe râul Sind sultanul Djelal ad-di-n mai bătu multe meleaguri, mai luptă mulți ani biruind pe mongoli și mai adună destule cete de viteji. Dar niciodată nu mai izbuti să-și alcătuiască o oaste destul de puternică pentru a putea înfrânge deplin pe năvălitori.

Capitolul 3 - HAGI RAHIM AJUNGE DIAC

Din seara aceea de pomină de la Buhara, când Mahmud-lalvaci l-a scăpat pe Hagi Rahim de paloșele nucherilor de cara-ulă și i-a îngăduit să se agațe de poala mărinimiei sale, dervișul îl urmă peste tot pe dragomanul kaganului, după cum și pe el însuși îl urma ca o umbră fratele său mai

mic, Tugan.

Mahmud-lalvacî era acum primul sfetnic al noului cârmuitor al ținutului Maverannah, Djağatai-han, feciorul banului Gengis. Djağatai își petrecea timpul mai mult la vânători și ospețe, în timp ce Mahmud-lalvacî strângea pentru el dările, număra avuțiile prădate de tătari, trimitea în Mongolia convoaie de robi, întocmea opisurile caselor și moșiilor părăsite, impunea norodului noi biruri și alegea sameși pentru strângerea dărilor.

El îndemna pe săteni să se întoarcă la pământul muncit de ei și să semene grâu și bumbac, făgăduindu-le că beciile dinainte vreme n-au să se mai întoarcă la conacele lor și nimeni n-are să mai aibă dijme de plătit pentru pământul ce-l lucrează.

Dar toate aceste făgăduieli nu le făcea decât pentru a liniști oamenii ce-și părăsiseră casele, pentru a aduce înapoi la ogoare pe sătenii îngroziți, pentru a termina odată cu jafurile cetelor de flămânzi și fără de căpătâi care atacau caravanele. Abia mai târziu se dovedi că toate vorbele lui n-au fost decât momeli și că, în locul becilor turkimeni, tadjici și kâpceaci, stăpâni peste pământuri au devenit treptat hanii și noionii mongoli, iar sătenii întorși la țarini erau, ca și înainte, argații acestora, obligați să dea

stăpânilor mai toată pâinea muncită, de ei.

Mahmud-lalvaci îl puse pe Hagi Rahim diac al cancelariei sale, și dervișul poet, părăsind pentru o vreme alcătuirea dulcilor gazeluri sunătoare, muncea cu sârg din zori și până-n noapte șezând laolaltă cu alți dieci pe un mare covor ros și întocmind pe genunchi lungi opiisuri de avuții, socoteli felurite, porunci ale cârmuirii și multe alte hârtoage însemnate.

Mahmud-lalvaci nu-i plătea nicio simbrie dervișului, dar într-o bună zi îi vorbi cam așa:

— Ce-ți trebuie ție simbrie? De mâna prin care trec atâtea bogății se prinde pulberea de aur...

— Da, dar nu de mâna unui derviș-poet, răspunse Hagi Rahim. După ani și ani de pribegie doar de pulberea drumurilor, s-a umplut vechiul meu halat.

La care răspuns Mahmud-lalvaci îi dăruî un halat nou în culori vii și-i porunci să se înfățișeze la el în fiecare joi dimineața, în ajunul sfintei zile de vineri, să-și primească cei trei dirhemi pentru pâine, ceai și scăldătoare – ca hârtoagele cârmuirii să nu se umple de praful adunat de derviș pe nesfârșitele cărări ale lumii.

Altul în locul lui Hagi Rahim s-ar fi simțit cel mai norocit om de pe lume. Locuia într-o căscioară părăsită de stăpâni

și putea trăi acolo ca la el acasă; seara, după slujbă, se așeza pe treptele pridvorului, în fața viei cu butucii atât de încovoiați sub greutatea ciorchinilor chihlimbarii, încât rodul lor l-ar fi putut îndestula un an întreg; în curte creștea un platan înalt și rămuros a cărui umbră bogată cădea până la geamia vecină și apăra de arșiță căsuța dervişului. La umbra platanului trecea și un arâk plin de apă pentru stropitul viei, și în răcoarea serilor Hagi Rahim învăța pe fratele său Tugan tainele algebrei și ale limbii arabe.

Dar dervişul nu alerga după tihnă și belșug, ci după o viață neobișnuită, vie, mereu nouă, și-n inima lui ardea jarul neastâmpărului. Nu trecu mult și el nu mai putu răbda munca aceea de diac. În fiecare zi veneau la cancelarie sute de oameni, de obicei jălbași încovoiați prea rău de asuprirea mongolilor, întreaga țară gemea sub domnia noilor stăpâni care păstoreau norodul ca lupii pe oi.

Nemaiputând îndura, Hagi Rahim își spuse: „Destul, dervişule! Cine slujește pe dușmanii țării sale e vrednic de afurisenie, nu de mulțumire”, și se duse întins la Mahmud-lalvaci să-i spună verde ce-l apăsa pe suflet.

Îl găsi pe dragoman în marea livadă a palatului, unde

Mahmud tundea coardele uscate ale unui butuc de vie, căutând în această muncă uitarea grijilor sale împovărătoare. El ascultă pe derviș, apoi îl întreabă:

— Vrei să-ți părăsești mama cea bună, tocmai când este slăbită de răni și apăsată de suferință?

— Nu vreau să slujesc pe înrobitorii neamului meu...

— Pesemne că și pe mine mă socotești tâlhar pentru că slujesc pe înrobitorii neamului! Ei bine, uite ce-am să-ți spun. Stăpânul nostru marele kagan Gengis-han are ca mare sfetnic pe chinezul Eliu-Ciu-Țai. Acesta, fără să se teamă de nimic, îi spune întotdeauna adevărul. Numai el îl oprește să măcelărească orașe întregi de-a surda, tâlcuindu-i adevărurile: „Dacă ai să tai pe toți locuitorii orașului, cine are să-ți mai plătească bir ție și nepoților tăi?” Și ascultându-l, Gengis-han cruță sute de mii de prinși... Același lucru mă strădui să fac și eu pe lângă feciorul kaganului, Djagatai-han, pentru a salva pe musulmanii noștri de la nimicire. Văzut-ai vreodată chipul acestui Djagatai? Cunoști cruda nebunie ce-i umple ochii? În fiecare zi la divan el ațintește pe câte cineva cu degetul întins și strigă: „Alâb-barân!”, adică „luați-l!” și nefericitul este târât la butuc. Iar eu mă strădui ca-n fiecare zi să-i smulg o poruncă de milă și îndurare.

— N-am de gând să-mi părăsesc țara, răspunse Hagi Rahim. Dar dă-mi, rogu-te, altceva de făcut: nu mă mai țin puterile să înșir opisuri de veșminte pătate de sânge și să văd râuri de lacrimi.

— Bine, am să-ți dau o însărcinare de seamă.

— Te ascult, stăpâne.

— Am aflat că învingătorul țărilor din apus și miazănoapte Djuci-han, feciorul cel mare al kaganului, căpătând în stăpânire și ultimul ținut de miazănoapte al Horezmului, stă să pornească la îngenuncherea lui.

— Ba eu te pot asigura că fierarii și arămarii Gurgandjului n-au să-și predea orașul fără luptă, așa cum au făcut locuitorii Buharei și Samarkandului.

— Am de trimis o scrisoare acelui Djuci-han, dar drumul prin Kzâl-Kum e bântuit de câteva cete de călăreți care se abat asupra mongolilor și îi căsăpesc. Se spune că în fruntea lor s-a ridicat „călărețul negru”, un anume Kara-Burgut, călare pe un nemaivăzut armăsar negru. Nimeni nu poate pune mâna pe el. Răsare ca din pământ ba într-un capăt, ba într-alt capăt al pustiului Kzâl-Kum, străbătând uriașe depărtări și pierind fără urmă. Printre localnici umblă zvonul că însuși șeitan îl ajută în isprăvile lui.

— Acest „călăreț negru” dovedește că printre musulmani mai cresc djighiți îndrăzneți.

— Am să-ți dau o scrisoare către Djuci-han. Ai s-o ascunzi bine, pentru ca nici caraulele mongole și nici „călărețul negru” să n-o poată găsi la tine. Altfel ai să mă pierzi și pe mine, și pe tine.

Hagi Rahim își lăasă privirea în pământ: „Ce scrisoare o mai fi și asta, de poate pierde pe cel ce-o trimite?” Când își ridică ochii, frunzele viței-de-vie se conturau pe cerul de aur al amurgului. Mahmud-lalvacî stătea nemișcat în același loc și-ai fi zis că privirea lui a pătruns gândurile dervişului. Își duse mâinile la barba atinsă de argintul anilor și un surâs ușor îi umbri colțul gurii.

— Scrisoarea va ajunge cu bine la Djuci-han, spuse Hagi Rahim, și nimeni n-are s-o citească afară de el. Am să sap o gaură în toiagul meu și am să ascund acolo scrisoarea, închizând deschiderea cu un dop de ceară. Dar izbuti-voi eu să ajung cu bine până la marele han? După cum spui, el luptă în stepa kâpceacă pe unde hălăduiesc astăzi cetele acelea care taie pe drumetri. Aici sunt o gărgăriță care rătăcește la picioarele tale pe cărările livezii. Dar ce are să se aleagă din mine când am să ies de sub ocrotirea puternicului tău braț? De „călărețul negru” nu mă tem, dar

la prima strajă orice caraulă mongolă are să mă hăcuie bucăți-bucățele.

Mahmud-lalvacii se aplecă și ridică de pe cărare o gărgăriță roșie, pe care și-o puse pe palma îngustă și albă. Gărgărița alergă iute până la capătul degetului mijlociu și, desfăcându-și aripioarele, își luă zborul.

— Tot ca și găza aceasta ai să te strecuri și tu pe acolo pe unde n-ar trece nicio mie de oșteni. Ca sfânt derviş ce te afli, ai să-ți pui din nou vechiul halat, ai să-ți iei măgărușul cuminte și ai să-l încarci cu cărți vechi. Iar pentru ca mongolii să nu te oprească la strajă, am să-ți dau o paițza cu șoim de aur.

— Dar cu fratele meu Tugan ce să fac?

— Să-l iei și pe el cu tine, ca ucenic derviş. Că acolo, la Djuci-han, are să-nvețe el și meșteșugul armelor și are să-ajungă un djighit vrednic. Drum bun și cale ușoară!

— Fii pe pace, am să fac totul cum trebuie.

— Când vei străbate calea să te rogi și pentru mine, căci sunt om bătrân și nu ți-am dorit întotdeauna decât binele.

Capitolul 4 - „CĂLĂREȚUL NEGRU”.

Către seară Hagi Rahim și Tugan purceseră la drum și se alăturară unui grup de săteni ce se întorceau de la târg cu coșurile goale. Treptat, țăranii părăsiră șleahul, cotind unul câte unul spre cătunele lor pustiite de foc.

Hagi Rahim mergea cu pas măsurat și, potrivit obiceiului său, îngâna cântece arăbești. Tugan era mare acum, crescuse mult. De sub turbanul lui albastru, cum se cuvine să poarte flăcăii, îi scăpa pe ceafă un zuluful lung și negru. Cu sacul de pribegie aruncat pe umăr și cu un toiag în mână, urca în fugă toate colinele din cale, cerceta munții pierduți în cenușiul zării, căta în jur, străduindu-se să vadă totul, să înțeleagă totul. Trăia acum o viață bogată și fericită, care după lungile luni de închisoare în umeda și întunecata temniță din Gurgandj i se părea plină de bucurii.

Măgărușul negru tropăia mărunț cu copitele lui tari și micuțe și dădea mereu din urechi. Sacii din spinarea măgărușului erau doldora de cărți vechi, de suluri cu poemele poetilor arabi și persani și de merinde pentru mai multe zile.

Uneori în depărtare se arăta un nor de praf. De după pomi se iveau câțiva călăreți mongoli, însoțind vreo căpetenie mai de seamă, *daruga*, sau păzind o caravană

de cămile domoale încărcate cu grâne. Unul dintre mongoli se desprindea neapărat din pâlț și se abătea spre derviș cu gârbaciul ridicat:

— Cine ești? Unde mergi?

Hagi Rahim își dădea fără o vorbă fesul pe ceafă și pe frunte îi apărea, prinsă c-o legătură subțire, paițza, plăcuța de aur cu un șoim în zbor. Mâna cu gârbaciul se lăsa în jos și mongolul striga: „*Baiartai! Urragh!*” adică: „Drum bun! Înainte!” apoi își întorcea calul în loc și se înapoia la pâlcul său.

Iar dervișul, trăgându-și înapoi pe frunte fesul cel înalt, o pornea mai departe cu un alt cântec:

Înainte, Bekir, negriciosule!

Cu-a mea cântare Grăbește spre locul ce sufletul mi-l înfioară.

Prea destui au murit și acas, pe salteaua lor tare,

Doar mișeii se tem în nisipul cel roșu să piară...

Într-un loc neumblat le răsăriră deodată patru călăreți de după o movilă și le stătură de-a curmezișul potecii.

— Stai! strigă unul dintre ei, un bătrân cu fața brăzdată de crețuri adânci și arsă puternic de soare. Care ți-e numele?

— Belșug, libertate și pace ție! răspunse dervișul. Ce

nevoie te mână să-mi știi numele?

— Stai, că te-am recunoscut! De mine nu scapi! Te știu: ai fost diac la Mahmud-lalvacî, musulmanul ce s-a vândut fără rușine mongolilor. L-ai ajutat să jefuiască norodul și de aceea ai să simți îndată ascuțișul sabiei mele.

— În spusa ta sunt doi stropi de adevăr, dar tot restul e un șuvoi tulbure de Neagră minciună.

— Cum minciună? sări mânios moșneagul și își trase fulgerător din teacă paloșul încovoiat.

— E adevărat că am fost diac la cancelaria cîstitului musulman Mahmud-lalvacî, e adevărat că-s muritor și c-am să mor! Cine poate fugi de moarte? Niciodată însă n-am jefuit pe nimeni, am scris doar lungi opisuri de averi jefuite de mongoli, și am întocmit jalbe pentru toți necăjiții veniți să afle sprijin la Mahmud-lalvacî.

— Taci, dervișule, dacă nu vrei să-ți pierzi chiar în locul ăsta fesul, cu cap cu tot! urmă să strige bătrînul. Vino după mine și nu încerca să-mi scapi cu fuga.

— Urmez oricînd pe cine mă cheamă, răspunse netulburat, dervișul. Dar nu mi-ai spus încă numele tău. Și n-am să știu împotriva cui să mă plîng lui Allah dacă ai să mă îmbrîncești în hăul pierzaniei.

— Până să te asculte Allah, are să te judece paloșul

„djighitului negru”, i-o întoarse unul dintre călăreți. Cu mai-marele nostru n-are să-ți mai ardă de glume.

Călăreții lăsară drumul și se îndreptară spre miazănoapte, pierzându-se în galbenul nisipurilor încinse. Iarba săracă și Aspră, rarele tufe de tamariscă, gușterii ce se împrăștiau speriați din calea lor făceau ca locurile să pară și mai apăsătoare...

— Oare ne-a sunat într-adevăr ceasul din urmă? șopti Tugan. De ce-ai primit să facem drumul acesta fără noimă?

Ce bine am dus-o la Samarkand! În liniște și pace.

— Nu trebuie să cârtești înainte de vreme, îi răspunse Hagi Ra him. Ziua încă nu s-a încheiat, iar viitorul e plin de neprevăzut.

Multă vreme au mers ei așa, tot spre miazănoapte. În sfârșit, la răscrucea a două poteci aproape șterse de nisipuri, călăreții se opriră. Unul dintre ei își împinse calul pe culmea unei coline, cercetă îndelung zărilor, apoi întinse mâna spre apus și strigă:

— Repede, repede într-acolo! Soarele stă să scapete.

Era întuneric bine când Hagi Rahim și ceilalți ajunseră la un foc de tabără. Se găseau în fundul unei râpe seci. Dervişul și Tugan aveau mâinile legate la spate și lațul

arcanelor îi strângea de gât: bătrânul călăreț se temuse ca prinșii lui să nu se facă nevăzuți în întuneric. Tot el îi înbrânci pe amândoi mai aproape de foc și le porunci să se lase în genunchi. Măgărușul fu adus și el lângă dânșii.

În fața focului, pe un covoraș, ședea posac, cu picioarele subpuse, un turkmen uscățiv. Pe fața lui arsă de soare ochii lucitori și rotunzi scăpărau parcă și mai aprins. Alături de el, pe covoraș, se afla o sabie lungă, neîncovoiată: *koncearul*.

„Unde-am mai văzut eu pe djighitul acesta semeț? se întrebă Hagi-Rahim, cătând la turkmenul cel posomorât. Nu-ncape nicio îndoială – el este «călărețul negru»”.

Negru îi era cekmenul, neagră căciula dată pe spate și negru-corb calul înalt, legat în apropiere. În jurul focului mai ședeau vreo douăzeci de djighiți cu haine ponosite, dar cu arme de soi, bătute în argint. Unii mânioși, alții batjocoritori, toți se uitau la prinșii aduși din pustiu.

Unul dintre djighiți trase din spinarea măgarului sacul cusut dintr-un covor și scutură pe jos o legăturică de lipii, o cârpă cu stafide, un pepene turkestan și o bucată de brânza acrită. Apoi dădu jos cu grijă al doilea sac – cel cu făină – și răsturnă pe nisip al treilea sac. În acesta din urmă găsi o cutie cu călimări, câteva cărți, un sul de

manuscrise și mai multe scule de armurier.

Djighitul cu ochi rotunzi luă o carte, o răsuci în mână, răsfoi câteva file și spuse:

— Pesemne că aici sunt scrise hadisele și învățăturile cu care bărboșii imami împuiază capul flămânzilor lor ucenici.

— Nu, slăvite căpitan, răspunse Hagi-Rahim. Cartea povestește despre marele Iskender, cuceritorul lumii.

— Mi-ar plăcea să te aud citind despre acel viteaz cuceritor. Dar nu ți-a mai rămas vreme, Azrail are să se înalțe îndată cu sufletul tău în traistă.

Bătrânul, care-i adunase pe prinși, duse deoparte măgarul și fără să se grăbească își trase de la brâu un jungher subțire și lung, de felul aceloră cu care casapii înjunghie berbecii, și îl înșfacă de gât pe derviș.

— Hei, moșule, mai așteaptă cu jungherul ăla! strigă cineva. Căpetenia noastră vrea să afle ce scrie și-n celelalte cărți.

Aproape gătit de strânsoare, dervișul hârâi:

— Într-aceea sunt arătate faptele de vitejie ale vestitului pardos Ivara-Burgut, spaima caravanelor...

— Stai așa! Dă-i pace, moșule!... porunci „călărețul negru” și începuseră să cerceteze cu luare-aminte cartea cu scoarțe de piele galbenă, zăbovind la desenele care

înfățișau lupte și încăierări.

Bătrânul îmbrânci cât colo pe Hagi Rahim și se îndepărtă ocărând.

Dervişul se uita la cerul întunecat, spuzit de stele sclipitoare, la flăcările roșii ale focului, la chipurile posomorâte ale djighiților, la nisipurile pustiului și se gândea: „De unde are să ne vină scăparea? Dacă de mine, pribeagul, n-are să-i fie milă nimănui, cel puțin de flăcăiașul-armurier abia scăpat din bezna temnițelor horezm-șahului ar trebui să se-ndure djighiții. Oricum, nici măcar prăbușindu-se într-o prăpastie, un derviş nu trebuie să-și piardă nădejdea: în ultima clipă halatul lui se mai poate agăța de-un colț de stâncă, sau trupul îi poate fi susținut de aripa unui vultur ce trece-n zbor...”

— Nu vezi că ne-a bătut ceasul din urmă? șoptea Tugan la urechea dervişului.

— Ba ziua încă nu s-a sfârșit. Mai avem înaintea noastră o noapte lungă. Cine ar putea spune de pe acum ce are să ne aducă ea?

„Călărețul negru” lăsa jos pe covor cartea cu scoarțe de piele și spuse:

— Nu mai e mult până răsare luceafărul de dimineață. Să mai zăbovim puțin cu pedepsirea acestui slugoi al

necredincioșilor. Pribeagul ne-ar putea povesti isprăvile vreunui viteaz vestit, să-l ascultăm.

Tugan șopti din nou:

— Oare ai să le povestești într-adevăr ceva? Așa îngenuncheat, umilit, și mai vrei să le povestești? Să nu spui nicio vorbă. Mai bine să ne omoare!

— Rabdă, răspunse Hagi Rahim. Noaptea e lungă și poate aduce multe...

— Să-nceapă povestea, răsunară câteva glasuri. Uneori privighetoarea cântă mai frumos în colivie decât slobodă...

— Bine, ascultați, începu dervişul. Am să vă spun o poveste și nu despre Iskender Măritul, nici despre Rustem și Zorab, ci despre Kara-Burgut, slăvitul tâlhar al pustiei și despre fecioara turkmenă Ghiul-Djamal...

Auzind numele Ghiul-Djamal, căpetenia djighiților îl fulgeră din ochi pe derviş și sprâncenele i se arcuiră a uimire. Se lăsă pe-o rână, își sprijini obrazul în palmă și nu-și mai luă ochii de la povestitorul cu mâinile legate: ar fi jurat că-l mai văzuse cândva.

Capitolul 5 - POVESTEA DERVIȘULUI

HAGI RAHIM

Pe când trecea odat în pas grăbit pe lângă mine, cu poalele veșmântului ea m-a atins.

(Dintr-un basm oriental)

— Ghiul-Djamal era o păstoriță sărmană dintr-un sărman aul pierdut în marele pustiu turkmen, începu cu glas cântător dervişul. Şi ştia Ghiul-Djamal multe cântece.

Avea un cântec anume pentru miei când îi ducea la adăpat; un altul, potolit şi vesel, îndemna mieii să pască liniştit şi să nu se răzleţească prea mult. Iar un al treilea cântec, neliniştit şi rău prevestitor, chema cu sunete înalte şi tremurătoare pe rătăciţi, vestindu-i că lupul cel hain e pe aproape. Şi mieluşei, adormiţi la umbra vreunei tufe sfrijite, săreau ca arşi şi fugeau atât cât îi ţineau picioarele spre movila pe vârful căreia îi aştepta Ghiul-Djamal sprijinită într-un toiag. Cei trei dulăi mari şi miţoşi alergau în jurul mieilor rămaşi în urmă, adunând grămadă turma fetei.

Ghiul-Djamal îşi învăţase toate cântecele de la bunicul ei Korduk-Cioban, care păstorise ani mulţi oile, cântându-le din fluierul lui cel lung. Toată viaţa a fost om sărac: se

tocmea păstor al aulului și mânca în fiecare zi în altă iurtă, măcar că avea și el în marginea satului o iurtă a sa, veche și povârnită cum era și el însuși.

Rămăsese singur de mult de tot de când îi murise mai întâi nevasta și apoi cei doi fii, uciși în timpul luptelor duse de horezmșah cu muntenii liberi afgani.

Fiica păstorului, măritată cu un nomad dintr-un trib depărtat, se înfățișase într-o bună zi la el, purtând în brațe un copilăș nevârstnic, și peste câteva zile își dăduse duhul. Obrazul îi era plin de vânătăi și de răni. Nimeni nu știa ce pățise, iar bătrânul Korduk-Cioban, când era întrebat, obișnuia să răspundă întotdeauna la fel:

— Pesemne că așa a vrut Allah! Nu orice fată are noroc de un bărbat bun! și își acoperea chipul smează și zbârcit cu mâneca largă.

La început Korduk-Cioban își păzi și îngriji nepoțica la fel ca pe o mieluşea bolnavă și, umblând cu turma prin stepă, o purta în spinare într-o traistă de piele. Uneori în aceeași traistă behăia și câte un miel lingav.

Cu timpul Ghiul-Djamal crescuseră, apoi începu să alerge pe propriile-i piciorușe alături de bunic; când bătrânul cânta din fluier, ea îi ținea isonul cu glăscioru-i subțirel și aduna împreună cu dulăii noatenele rămase în urmă! Când Ghiul-

Djamal se făcu mai mare, Korduk vesti lumea că nu mai vrea să fie păstor, că de acum înainte are să şadă pe-o pâslă în faţa iurtei sale, iar în locu-i oiţele tinere au să fie duse la păscut de nepoata lui. Cam tot în acea vreme se întoarse la aul, călare pe-un măgăruş năpârlit, o soră de-a păstorului, la fel de bătrână ca el, şi se aşeză în iurta lui. Tot aulul începu să şoptească pe ascuns că moş Korduk s-a găsit în stepă cu şeytan şi că i-a dat pe nepoată-sa de nevastă. Alţii spuneau că bătrânul a dezgropat o comoară într-un străvechi kurgan, şi încă multe zvonuri de acelaşi fel se scorniră pe seama lui. Adevărat este că de la o vreme în iurta păstorului se ivi un vechi ceaun de aramă, că deasupra lui se înălţa mereu un fuior de fum, şi că bătrânul cel sărac îşi cinstea acum toţi oaspeţii cu ceai proaspăt.

În sfârşit veni vremea ca frumoasa Ghiul-Djamal să fie măritată. Bătrânul aştepta de mult. *Kalâmul*⁵⁹ pentru o fată ca ea îi putea aduce moşneagului şi o cămilă, şi o vacă, şi un cal, şi mai mulţi berbeci. Acum are să scape de orice griji şi nevoi: are să poată sta tolănit pe pâslă, toată ziua cu ochii la nori, toată noaptea cu ochii la stele. Şi are să poată să bea kumiî-s pe săturate, că de vite au să

⁵⁹ La măritiş tatăl fetei primea de la ginere *kalâmul*, sub formă de vite, îmbrăcăminte şi alte obiecte.

îngrijească soră-sa, nepoată-sa și ginerele.

Nu se prea grăbea Korduk să mărite fata. Celor ce veneau să pețască pe Ghiul-Djamal, bătrânul le cerea în fiecare zi u-n kalâm tot mai mare, așa că pețitorii plecau minunându-se de lăcomia păstorului de până mai ieri. Unul singur nu se dădea dus. Era vestitul pardos al deșertului, spaima caravelor, tâlharul Kara-Burgut, vulturul negru.

— Cine iubește cu-adevărat, spunea Kara-Burgut, nu stă să se tocmească pentru kalâm. Și se legă să plătească oricât îi va cere bătrânul Korduk. Dar în fiecare noapte păstorul îl amâna pentru noaptea următoare, spunând că trebuie să mai chibzuiască.

Se vede însă că șeitan avea de gând să joace un renghi bătrânului, căci dintr-un condei moșneagul cel lacom pierdu și cămilele, și caii, și berbecii pe care îi și aduna cătând la stele. În aul se arătară călăreții șahului, veniți să strângă birul pentru anul trecut, pentru cel curgător și pentru cel ce avea să vină. Și plecară luând o sumedenie de cai, de vite și pe deasupra și pe Ghiul-Djamal, sub cuvânt că supușii măritului șah datori sunt să-i trimită și cele mai frumoase fete din așezările lor.

În toiul nopții Kara-Burgut sosi iar cu calul în spume la cortul bătrânului păstor. Șezu toată noaptea pe-un colțal

pâslei de lângă iurtă și-i puse moșneagului nenumărate întrebări despre călăreții abătuți peste aul: cine le era căpetenie, ce cai aveau, ce șei și ce cioltare sub șei. Află totul cu de-amănuntul, apoi vorbi astfel:

— Acum am să-i pot recunoaște chiar noaptea și am să mă răfuiesc cu fiecare în parte și cu toți laolaltă, măcar de s-ar ascunde de mine și pe fundul mării Horezimului. Cât despre Ghiul-Djamal, pe ea am s-o găsesc și am s-o aduc înapoi în iurta asta a ta, moș Korduk. Abia apoi o să întindem un ospăț mare, de unde n-are să mai plece decât în iurta mea, ca să-mi fie soție. Ți-am făgăduit o cămilă, o iapă cu mânz, o vacă și un vițel și nouă berbeci. Acum îți dau de nouă ori cât îți făgăduisem, dar să nu te încumeți a o da altcuiva decât mie.

Și aruncând la picioarele bătrânului un săculeț cu dirhami de argint în chip de arvună, Kara-Burgut sări pe cal și se făcu nevăzut în bezna nopții...

Ajuns la aceste vorbe, Hagi Rahiim își curmă firul poveștii, se ghemui gâfâind și căzu pe-o rână în nisip.

— Și mai departe ce-a fost? Și-a găsit haiducul mireasa? Întrebară djighiții din jurul focului.

— Vai-vaai! O, câte nu i s-au mai întâmplat viteazului tâlhar și minunatei fecioare! răspunse gemând Hagi

Rahim. Dar nu-mi pot urma povestea: prea mi s-au înfipt adânc în carne funiile astea, și-s ostenit de moarte.

— Dezlegați-l! porunci „călărețul negru”.

— Și pe fratele meu mai mic dezlegați-l! I-s mâinile însângerate, spuse dervișul și, închizând ochii, se răsturnă pe spate.

Bătrânul turkmen mormăi ceva și dezlegă mâinile celor doi prinși. Aceștia se așezară în nisip, cum le veni mai la îndemână, și dervișul își urmă povestirea.

— În zori Kara-Burgut întâlni în stepă pe Djelal ad-din, feciorul padișahului, care se rătăcise urmărind un djeiran și nu-și mai găsea însoțitorii. Tânărul era la capătul puterilor, sleit de foame și sete, abia mai târându-și de frâu calul ostenit, când zări iurta bătrânului Korduk-Cioban. Acesta îl primi cu cinstea cuvenită unui oaspete, îi așternu să se odihnească, îi potoli foamea și îi hrăni calul. Aici în iurta păstorului dădu peste el Kara-Burgut. Haiducul stătu multă vreme la sfat cu fiul dușmanului său, fără a bănuși cu cine vorbește. La despărțire tânărul urmaș al padișahului îl pofti pe Kara-Burgut să vie să-l vadă la conacul său din grădina Tillialî de la marginea orașului. Abia atunci află haiducul că are în față pe fiul dușmanului său, padișahul. Dar legea ospetiei cere să-ți cinstești oaspetele, așa că

haiducul se feri să-l jignească și-i făgădui să vină neapărat la Tillialî.

Peste o vreme Kara-Burgut se duse în cetatea de scaun să-l vadă pe fiul șahului. Tânărul han era nedorit la curtea tatălui său. Șahul îl ținea deoparte, pentru că Djelal ad-din avea prieteni printre oamenii de rând, pentru că primea la palatul său din marginea orașului și pe nomazii deșertului, și pe dervișii rătăcitori, și pe pustnicii pribegi veniți din țări îndepărtate. Șahul se temea ca nu cumva tânărul să uneltească împotriva lui și urmărea prin iscoade orice pas al fiului său. De aceea în jurul curților și grădinii Tillialî pândeau străji ascunse veghind la toți cei ce intrau și ieșeau de la conac.

Kara-Burgut fu întâmpinat cu bucurie la Tillialî. Fiul șahului îl ospătă împărătește, muzicanții îi cântară străvechi cântece de luptă. Noaptea târziu, când Kara-Burgut vru să plece, Djelal ad-din îl pofti să rămână până-n zori sau să primească doi-trei însoțitori pentru a-l apăra în drumul său.

— Cine s-ar încumeta să se lege de Kara-Burgut? spuse haiducul. Sabia mea nu se teme nici de douăzeci de dușmani dornici să mă piardă... Și ieși liniștit pe porțița grădinii. Dar deodată se pomeni înfășurat într-o grea plasă

pescărească. Măinile i se încurcară în ochiurile tari așa că nu mai apucă nici să-și tragă sabia. Câțiva călăreți îl legară fedeleș și-l aduseră în „casa de judecată și caznă”.

Noaptea, mai-marele călăilor – „principele mâniei” – Djihan-Pehlevan îl înghesui cu întrebările, cercetându-l cu fierul încins ce-a căutat în grădina tânărului han.

— M-am legat în fața lui să-i fur din tabunurile hanului tătarilor cel mai strașnic armăsar, o ținea pe-a lui Kara-Burgut.

Până la urmă, ostenit de dârzenia îndărătnicului djighit, Djihan-Pehlevan porunci ca haiducul să fie închis în „Turnul răzbunării”.

Kara-Burgut fu pornit pe întunerice spre turnul cel înalt. Gealații îl înconjurau strâns din toate părțile. Deodată cineva îi șopti la ureche: „În turn să ridici îndată mâna dreaptă și să te prinzi bine de cârligul de fier de acolo”. Și-n aceeași clipă simți că funia ce-i lega mâinile s-a slăbit, tăiată de prietenul nevăzut. Ferindu-se să arate că mâinile îi sunt slobode și că-i gata de luptă, Kara-Burgut intră supus în turn și se lăsă împins pe scara înaltă și răsucită. Sus, la lumina săracă a unei torțe, fu deschisă o ușă. Haiducul se împotrivi din răspuțeri pentru a nu intra pe această ușă a pierzaniei. Torța se stinse fără veste, Kara-

Burgut fu îmbrâncit peste prag, dar își înălță fulgerător mâna dreaptă, dădu de cârligul de fier și se agăță zdravăn de el. O voce strigă: „S-a zis și cu ăsta!” Ușa se trânti zgomotos și Kara-Burgut rămase în întuneric agățat de cârlig, fără podea sub picioare.

Multă vreme se munci haiducul să-și tragă și mâna stângă din strâmsoarea funiilor. Și când izbuti, se agăță și cu mâna stângă de cârlig. Acum, cu amândouă mâinile, îi era ceva mai ușor să stea atârnat. Către dimineață, când primele raze de soare pătrunseră prin crăpăturile vechiului turn, djighitul își dădu seama că se află sus de tot, chiar sub acoperiș, și dedesubt se cască un hău adânc, de unde se-nalță răgete surde, iar jos se mișcă umbre întunecate și se deslușesc grămezi de oase albe. Dacă n-avea să-i vină vreun ajutor de la prietenii neștiuți, prea mult n-ar fi putut sta agățat de cârligul de fier.

— Și mai departe ce-a mai fost? întrebară câteva glasuri, când Hagi Rahim amuți din nou și își aținti ochii nepăsători la focul de tabără.

— Ce-a pățit Kara-Burgut, dar Ghiul-Djamal? Haide, spune odată!

— Ce-ar fi să-i dați puțină apă și pâine băiatului? Și nici mie nu mi-ar strica să-mi moi gâtlejul. De dimineață n-am

pus strop de apă în gură...

— Dați-i o lipie, stafide și tot ce mai avem pe-aici, porunci „călărețul negru”. Zi-i mai departe, dervișule, că până la răsăritul soarelui nu mai e mult...

Hagi Rahim își sorbi fără grabă cana cu lapte acru și urmă:

— În timpul acesta fiul șahului petrecea netulburat sub karagaciul rămușor din grădină și își hrănea cu felii de pepene galben armăsarii preaiubiți. De la o vreme se apropie de el un om cu fața ascunsă de burnuz până la ochi, un prieten credincios cum avea în tot locul, și îl vesti în șoaptă că oaspetele lui din stepă a fost înșfăcat chiar la poarta grădinii, dus pe sus la căpetenia străjerilor domnești și pe urmă aruncat în temnița „Turnul răzbunării”.

Djelal ad-din sări în picioare. Fierbea de mânie. Dădu poruncă djighiților săi să-ncalece și să fie gata de luptă. Peste câteva clipe, în fruntea unei cete de călăreții, Djelal ad-din pătrunse în goana mare în oraș, împrăștiind pe paznicii ulițelor, și nu se mai opri până în fața vechiului turn unde aveau loc execuțiile. Străjerul posac al porții fugi înspăimântat și djighiții sfărâmară cu securile ușa turnului. Djelal ad-din urcă în fugă treptele scării de piatră și sparse

și ușa de aici.

Toți se dădură înapoi îngroziți: în pragul ușii se căsca un gol negru ca iadul, iar în dreapta, lipit de zid, atârna un om agățat cu mâinile de un cârlig de fier. Oamenii hanului îl apucară cu grijă și-l așezară pe-o treaptă a scării. Djelal ad-din ridică o torță aprinsă și încercă să vadă ce-i jos. Din adânc îl priveau câteva perechi de ochi sclipitori și un mârâit furios îi izbi urechea. Hanul zvârli torța aprinsă în puț. Facla se roti până jos și căzu în mijlocul unei haite de uriași câini sălbatici care săriră în lături urlând.

— Mă leg cu jurământ, șopti el, că dacă am s-ajung vreodată padișah am să dau pradă acestor câini sălbatici pe cei ce-au născocit asemenea cumplită caznă.

Apoi coborî din vârful turnului și încălecă. Un alt cal de soi aștepta pe Kara-Burgut. Pâlcul de djighiți străbătu în rânduri strânse orașul și, abia când depăși zidurile de piatră și ajunse în stepa fără de margini, Djelal ad-din vorbi haiducului Kara-Burgut:

— Nu te-a încercat bănuiala că anume te-am chemat la conac pentru a te da pe mâna gealaților șahului? Te-aș pofti bucuros să te adăpostești în grădina Tillialî, dar acum mă tem să nu încapi din nou în gheara gâdelui Djihan-Pehlevan...

— Nu, asemenea gânduri negre n-am avut. Îngăduie-mi să mă întorc în stepa unde-am văzut lumina zilei. Măcar că-i doar nisip acolo, iarbă săracă și apă sălcie, găsești mai multă libertate și fericire la noi, decât aici printre palate mândre, foișoare nalte și ziduri puternice.

— Nu vreau să te țin cu sila. Mi-ar plăcea doar să-ți împlinesc o dorință, căci pentru mine-ai pătit azi-noapte.

— N-am decât una singură. Călăii mi-au aruncat o plasă-n cap, și doar așa au fost în stare să-mi smulgă slăvitul paloș-koncear. N-ai vrea ca până l-oi redobândi de la fălosul ce se încumetă să-l poarte la șold, să lași pe unul din djiighiții tăi să-mi deie sabia lui?

Tânărul han își desprinsese de la brâu sabia împodobită cu serdolică, peruzele și rubine și i-o întinse haiducului:

— Poart-o cu cinste și n-o trage din teacă decât împotriva dușmanilor neamului nostru și nu împotriva pașnicilor caravane de călători. Iar acest nobil armăsar corb să fie și el al tău, de astăzi înainte. Pe el să te avânți în lupta cu vrăjmașii țării.

— Dar eu tot mai am a-ți face o rugămintă.

— Spune!

— N-ai putea tu, care știi ce se petrece în palatul șahului, să-mi spui ce s-a făcut cu fata aceea turkmenă, pe

nume Ghiul-Djamal? Tâlharii șahului au răpit-o și au dus-o la palat, să-nveselească zilele șahului îmbătrânit în rele.

— Știu. Șahul Muhammed a pus să se ridice pentru Ghiul-Djamal o iurtă albă într-una din grădinile palatului. Dar fata s-a dovedit a fi mândră și nesupusă. Tare mă tem să n-o ajungă și pe ea soarta amară a tuturor roabelor ce nu se pleacă la dorința lui.

— Îți mulțumesc, mărinimosule stăpân al vieții mele! Și dacă vei avea nevoie de această viață a mea, fă-mi semn, și am să alerg la chemarea ta, chiar de-ar fi să trec peste munți și prăpăstii.

Kara-Burgut își struni calul și se făcu nevăzut în pustie. După o vreme schimbă drumul și apucă iar spre șleaul ce ducea la Samarkand, orașul cel mai minunat dintre toate, orașul pierdut în grădini de basm.

Își lăsase calul la pas și cânta încetișor:

Pe aripi de vânt îmi îngână iubita chemarea nădejzii...

Pot nepăsător să rămân prin pustiuri, departe?

Pândească-mă-n cale oricâte primejdii,

Pe oricare drum te pândește o tainică moarte...

Tot murmurând străvechea cântare arabă, Kara-Burgut se pierduse atâta în gândurile sale, încât nu lipsi mult să fie răsturnat de câțiva djighiți care goneau nebunește

strigând: — Ferește! Ferește din drum! Olăcarul șahului!
Scrisoare grabnică pentru măria-sa!

Cei câțiva călăreți zburau într-un nor de praf, trăgând cu arcanul întins coardă pe un alt călăreț adormit în șa. Acesta din urmă era olăcarul șahului, frânt de osteneală, legat fedeleș de oblâncul șeii să nu cadă, legănându-se și bălăbănindu-și capul în ritmul goanei nebune. Calul olăcarului abia sufla de oboseală: sforăia, dădea din coadă și se mai ținea pe picioare numai pentru că era tras cu arcanul de djighiții care însoțesc de obicei pe olăcarii șahului de la o așezare la alta.

Deodată calul olăcarului se poticni din goana mare și căzu lat. Călăreții ceilalți se opriră, descălecară și săriră să ridice fugarul sleit de puteri, dar fără folos: sângele îi năboi pe nări și se revărsă în praful drumului.

Olăcarul zăcea așa cum căzuse. Înainte de a se cufunda din nou în somn, el mai apucase să spună: „Duc șahului știri însemnate de la fiica lui asediată de răzvrătiți în foișorul cetății. La Samarkand toți locuitorii s-au răsculat împotriva călăilor și sameșilor trimiși de șah să strângă birurile. Răsculații îi taie pe capete și le atârnă trupurile hăcuite în vârful plopilor. Eu unul tot am să mor...”

Cu aceste vorbe, omul își lăsă capul în palmă și închise

ochii. Kara-Burgut se apropie de el și-i vorbește:

— Dă-mi tolba ta de piele. Am să duc scrisoarea dând-o în mâna șahului. Iar tu nu rămâne aici lângă leșul calului, ci trage-te la marginea drumului, colo-n umbră, și fă-ți somnul.

Știu că tot nu te grăbeai din cale-afară cu vestea ce aduci, mai mult te trăgeau oamenii cu arcanul, căci pentru asemenea vești „negre” olăcarii se aleg cu căpățâna retezată.

— Da, și eu socot că-i mai bine să mă odihnesc aici, șopti olăcarul, întinzându-i tolba de piele. Și, împleticindu-se până la umbra unui copac, se prăvăli într-un somn adânc.

Kara-Burgut prinse capătul arcanului la oblâncul șeii sale și strigă: „Înainte!” și toți călăreții se avântară mai departe, spre cetatea de scaun a padișahului.

Împreună cu călăreții ce-l însoțeau, Kara-Burgut ajunse curând, după o goană nebună, la porțile înalte ale palatului, în fața „olăcarului trimis de fiica padișahului” se deschiseră toate ușile. Zornăindu-și cheile, un bătrân eunuc îl călăuzi prin coridoarele întortocheate, și Kara-Burgut se și aștepta să dea ochii cu padișahul, când auzi deodată un strigăt de femeie: „Ajutor! Mi-a venit clipa din

urmă!”

Putea să nu recunoască djighitul glasul acesta, odinioară atât de gingaș și atât de îngrozit acum? Își trase din teacă sabia dăruită de Djelal ad-din și, fluturând-o deasupra bătrânului eunuc, îl puse să deschidă ușa. Ca un tigru înfuriat se năpusti Kara-Burgut în camera îmbrăcată până sus în covoare. Îl căuta din ochi pe șah, pregătit să-l ucidă, căci era convins că șahul e acela care-și bate joc de fecioara turkmenă. Dar nu văzu niciun om acolo, doar într-un colț, pe o grămadă de șaluri persane, un pardos galben cu pete mari negre se străduia să sfâșie cu ghearele un covor de sub care răzbăteau strigăte înăbușite.

Din două lovituri de sabie Kara-Burgut doborî fiara și trase deoparte covorul. Albă la față, aproape fără simțire, pe grămada de șaluri zăcea Ghiul-Djamal.

— Cine-i ticălosul care lasă o fată fără putere în ghearele unei sălbăticiuni! strigă Kara-Burgut și se aplecă asupra frumoasei ce-i robise de atâta vreme toate gândurile.

În aceeași clipă intră cu pași mari în odaia covoarelor însuși padișahul. Clocotind de mânie, el vru să ucidă pe loc pe necunoscutul care-i omorâse pardosul iubit. Dar Kara-Burgut sări în picioare și-i întinse cu semeție scrisoarea din

Samarkand. Șahul, uimit de știrea răscoalei și de asedierea în cetate a fiicei sale, porunci căpitanului oastei să-și pregătească de îndată oamenii pentru a înăbuși răscoala și a-i pedepsi pe răzvrătiți, așa că nu mai luă în seamă pe djighit. Kara-Burgut ridică în brațe pe Ghiul-Djamal, o duse în iurta albă din livada de piersici și spuse slujnicilor că a doua zi bătrânii din stepă au să vină cu o caravană de mare cinste și au să ducă pe Ghiul-Djamal înapoi în aulul ei.

Dar a doua zi bătrânii din stepă n-au fost lăsați să intre, ci au fost alungați de la porțile palatului. Li s-a spus că pentru încercarea de a ucide pe marele șah, Ghiul-Djamal a fost închisă în „Turnul uitării veșnice”, unde va rămâne „pe veci și până la Moarte”...

— Și chiar a murit acolo? Întrebă cineva.

Hagi Rahim tăcu ce tăcu, apoi răspunse:

— Nu, Ghiul-Djamal trăiește și astăzi, dar tot mai este închisă în turnul de piatră din Gurgandj. Turkan-Hatun, mama șahului, a poruncit ca fata să fie ținută în închisoare și, cu toate că bătrâna împărăteasă a fugit din cetatea de scaun a Horezimului, ca o hienă fricoasă, judecătorii și raișii cei fără de minte nu se încumetă să calce porunca bătrânei zgriptoroaice și o țin pe Ghiul-Djamal tot în

temniță, ca și pe mulți alți nevinovați.

— Dervișule, spune-mi drept, de unde știi tu toate acestea? Întrebă „călărețul negru”, ridicându-se în picioare. Că doar nu-i poveste născocită, ci adevărul, chiar așa cum s-a petrecut...

— Noi, dervișii, pribegim prin lume, rătăcim între oameni și auzim fel de fel de spuse. Și-n afară de asta nu o dată mi-a îngânat la ureche vântul pustiului povestea ce v-am spus-o.

— Cinstiți djighiți! vorbi „călărețul negru” oamenilor săi. Pregătiți-vă! În zori plecăm spre Gurgandj.

— Dacă mai vrei s-ajungi la vreme, grăbește-te, îl sfătui Hagi Rahim. Gurgandjul e amenințat din trei părți de feciorii marelui han tătar cu oștiri uriașe. Ei vor să împresoare orașul cu un inel de nestrăpuns, și-atunci n-ai să mai poți pătrunde în cetate.

— Bine, și-ai să vii și tu cu noi, dervișule. Am să vă dau, ție și fratelui tău, cai de șa, și-n trei zile o să fim la porțile Gurgandjului. Cât despre voi, tovarășii mei de luptă, voi întoarceți-vă la turmele voastre și așteptați un semn de la mine. De-am să mă mai întorc la voi sau de-am să fiu dus de Azrail în hăul de foc, asta numai Allah o știe!...

Capitolul 6 - CEI TREI FECIORI AI KAGANULUI S-AU ÎNVRĂJBIT PENTRU GURGANDJ

Gengis-han poruncise fiului său mai mic, Tolui-han, să cucerească și să supună jafului străvechiul oraș Morv, iar celor trei fii mai mari, Djuci, Djagatai și Ughedei, le îngăduise să-și ducă oștile spre Gurgandj, cetatea de scaun a Horezmului.

Toți mongolii ardeau să ia parte la cucerirea acestui prea bogat oraș al musulmanilor, care-și trimitea în toate colțurile lumii caravanele cu pânzeturi subțiri, cu vestitele-i cămăși de zale și cu alte mărfuri de mare preț. Orice nucher nădăjduia să pună mâna cel puțin pe o pereche de cai sau de cămile încărcate cu mătăsuri, cu șiraguri de smaragde și safire, pocale de aur și rare scumpeturi de tot felul. Pe deasupra fiecare năzuia să-și aducă acasă câțiva robi pricepuți, care să-i țeară pânză, să-i coasă cizme sau cojoace, în timp ce el, stăpânul, are să se odihnească în voie pe covorul dobândit în război și are să asculte alăuta măiastră a muzicantului rob adus tot din Gurgandj.

La asta visau ostașii mongoli, înaintând spre miazănoapte, spre malurile Djeihunului, prin mijlocul întinselor câmpii mănoase ale Horezmului.

Djagatai și Ughedei se grăbeau să ajungă primii la porțile orașului pentru a-l cucerii înainte de ivirea fratelui lor mai mare Djuci; căci din voința marelui kagan – pe lângă stepa kâpceacă atribuită mai demult – întreg Horezmul tot în stăpânirea lui Djuci avea să rămână.

Djuci-han, furios că în viitoarea cetate de scaun a țărilor cuvenite lui, frații săi mai mici cu drept au să poată hălădui și jefui în voie, se hotărî să nu grăbească; zăbovea la vânătoarea de cai sălbatici, atât de dragă inimii lui, și râdea nepăsător:

— Fără mine ei tot n-au să poată lua Gurgandjul. Spargă-și mai întâi frunțile de zidurile lui.

În timp ce Djagatai, lacom și invidios cum era, nu înceta să chefuiască și să jure la beție:

— Djuci s-a ales cu prea multe prăzi și vrea să stăpânească numai el țărilor cele mai bogate. Dar nu-i las eu Gurgandjul întreg, mai întâi am să-l fac praf și pulbere.

Gurgandjul, cetatea de scaun a horezm-șahilor, orașul trufașilor hani kâpceaci, al avuților negustori, al măiestrilor meseriași și al nenumăraților robi din toate semințiile trăia

timpuri de restriște de când pătrunseseră mongolii în Maverannah.

După fuga împărătesei Turkan-Hatun, care ținuse orașul sub crudă rânduială, și plecarea tuturor neamurilor șahului Muhammed, cetatea de scaun a Horezmului rămase în stăpânirea căpeteniilor kâpceace. Fiecare han năzuia să ajungă barem pentru o singură lună, barem pentru o zi stăpân atotputernic peste țările musulmane. Dar în timp ce hanii și bacii cei mari se războiau pentru putere, bekul kâpceak Humar-Teghin, nemaiașteptând să fie înălțat de ceilalți pe „alba pîslă a cinstirii”, se proclamă singur sultan al Horezmului. Toți ceilalți i se închină fără murmur și bărboșii imami se porniră a înălța rugi pentru el în toate geamiile.

Mai întâi de toate noul stăpân al Gurgandjului, Humar-Teghin, își dovedi puterea prin osârdia ce-o puse în apărarea credinței islamice: el porunci să fie aflați și închiși în turn toți cei ce nu se înfățișau în fiecare zi la rugăciunea din moschei. Întreg orașul era răscolit de străjerii înarmați și raișii puși să vegheze asupra bunelor moravuri. Aceștia făceau ordine cu bețele lor lungi și pedepseau cu asprime pe cei ce nu dădeau dovadă de cuvenita credință. Noul sultan puse în fruntea oștilor orașului pe ruda sa Alia ad-

din El-Haiati și îndoi numărul străjilor de noapte pe seama unor dări și mai mari ca înainte. Totuși tâlhăriile nu scăzură, erau sparte mai cu seamă hambarele de grâu și orez. Neliniștea și teama creșteau cu fiecare zi, toți se întrebau îngroziți ce aveau să ajungă locuitorii marelui oraș când vor năvăli peste ei cumplitele hoarde mongole.

Prin glasul crainicilor și imamilor săi, sultanul Humar-Teghin încerca să liniștească pe orășeni, asigurându-i că mongolii nici n-au de gând să vină asupra Gurgandjului, că sunt sătui de cât au prădat la Buhara, Samarkand și Merv, și că acum se pregătesc să se întoarcă înapoi în stepele lor.

S-ar fi zis că Gurgandjul duce aceeași viață dinainte. Ca și odinioară, în fiecare dimineață, din vârful minaretelor muezinii chemau pe drept-credincioși la rugăciune, negustorii își rânduiau prin bazare mărfurile, se așezau în pragul dughenelor cu picioarele subpuse, lăudându-și marfa și momind pe cumpărători, tot atât de mare ca înainte era îmbulzeala trecătorilor pe îngustele ulicioare, dar viața neguțătorească și meșteșugărească a orașului se stingea cu fiecare zi.

Negustorii se plâneau că vânzarea scade, ba că la unii a încetat aproape de tot. Cumpărătorii se mulțumeau doar

să întrebe de preț, își țuguiau buzele, clătinau din cap, dar nu cumpărau nimic, deși prețul mărfurilor scăzuse la jumătate.

Numai bucatele se scumpeau mereu și orășenii se grăbeau să cumpere și făină, și grâu, și struguri uscați, căci prevedeau că alte de-ale gurii n-au să mai poată fi aduse în oraș.

Trecătorii se opreau pe la răscruci și șușoteau între ei:

— Tătarii sunt aproape. Vin cu oaste mare, au să asedieze orașul. Zidurile noastre sunt înalte și tari, asediul are să țină mult. O să ne mâncăm toți berbecii și toți caii, dar pe urmă? Pe urmă ce-o să fie? Unde să ne ascundem? Unde să fugim?

Felurite zvonuri, care de care mai neîntemeiate, tulburau sau bucurau pe orășeni:

— Djelal ad-din a strâns o oaste de cinci sute de mii de oameni. A și pornit, se zice, spre Gurgandj. A spulberat o mare hoardă tătărească și necredincioșii au fugit spre răsărit...

Alții spuneau:

— Tătarii au să se învârtă o vreme în jurul zidurilor și n-au să le poată, cuceri. Cine-ar putea supune Gurgandjul? Să vedeți că au să plece spre miazănoapte. Bătrânii știu ei

ce spun...

Caravane de cămile începură să părăsească orașul. În loc de baloturi cămilele purtau coșuri mari din care se ițeau capete de femei și copii: familii întregi fugeau la turkmenii din Manghâșlac. În același timp intrau în oraș alte caravane, de cai, de asini și de căruțe: erau familiile unor beci de vază care-și lăsau conacele din stepă pentru a se adăposti îndărătul zidurilor înalte și puternice ale Gurgandjului.

Vânzătorii de lipii începură să se arate tot mai rar prin bazine, brutăriile se închideau. Prețul berbecilor și cailor creștea fără încetare, până și un prăpădit de măgăruș ajungea să coste cât un cal de soi până nu demult.

Mongolii se iviră în fața orașului ca din senin, în miezul zilei. La început oamenii nici nu-și dădură seama ce se petrece. Lângă porțile de la miazăzi se opriră mari cirezi de vite mânite din urmă de păstori nomazi. Turmele de berbeci stătură la capul podului de peste canal, așteptând ca străjile să primească de la pastori plata cuvenită pentru intrarea în oraș.

Deodată vreo două sute de călăreți îmbrăcați neobișnuit» altfel decât turkimenii sau kâpceacii, țâșniră din norii de praf stârniți de turme și cirezi. Acești străini,

călări pe niște cai mărunți, dar iuți, se repeziră la turme, își săltară fiecare câte un berbec în șa, și se porniră a mânia restul vitelor înapoi în stepă, certându-se și încăierându-se cu păstorii.

Până la urmă călăreții străini uciseră mai mulți păstori care le stăteau împotrivă și fără nicio grabă, şuierând și pocnind din bice, mânăra turmele înapoi peste canalul cel mare și, tot fără grabă, mai departe în stepă.

În oraș se stârni panica. Sultanul Humar-Teghin trimise o mie de călăreți kâpceaci să ajungă din urmă pe îndrăzneții jefuitori, să-i prindă și să-i aducă în fața lui pentru a fi pedepsiți cum se cuvine.

Capitolul 7 - KARA-KONCEAR

ALEARGĂ DUPĂ SFÂRȘITUL POVEȘTII

*Eu mersu-ți minunat aș vrea să-l mai revăd o dată. Și
inima din piept mi-aș da s-aud al gurii tale grai.*

(Dintr-un basm persan)

Ferindu-se de mongoli, Kara-Koncear se strecura prin

nisipuri spre apa Djeihunului. Uneori zărea în depărtare pâlcuri de călăreți mongoli înșirați pe creasta dunelor. Toți se îndreptau spre Gurgandj. Trebuia să se întoarcă din drum, să-i ocolească, să se tragă înapoi, în nisipuri, săntrebe pe rarii nomazi întâlniți ce știu și de ce rătăcesc îngroziți prin deșertul Kzâl-Kum: de pretutindeni se apropiau mongolii.

În urma lui Kara-Koncear veneau doi turkmeni arși de soarele pustiului, cu mari căciuli de oaie în cap: un băiat veșnic posac și un derviş bărbos.

Noaptea, la slaba lumină a lunii noi, călătorii ajunseră neobservați în apropierea apelor revărsate. Urmară o potecă de mistreți ce șerpuia printre trestii și se pomeniră pe malul Djeihunului. Câteva nai lungi și grele cu botul ridicat mult deasupra apei pluteau la vale. Năierii duceau oameni, cai, berbeci. Cei trei călători strigară și se rugară de ei, dar nu primiră de la toți decât unul și același răspuns: „Allah să vă ajute, noi nu vă putem lua - n-avem loc!”

Până la urmă dintr-o luntre li se răspunse:

— Drept-credinciosul nu lasă pe un drept-credincios de izbeliște!

Luntrașul întoarse cârma spre mal, Le ascultă

rugămintea și primi să-i ducă până la Gurgandj.

— Și cât ai să ne iei pentru drum? Întrebă Kara-Koncear.

— O, ce întrebare! Astăzi nici banii, nici veșmintele, nici vitele, nimic n-are preț, totul s-a învălmășit! Tu ești astăzi la ananghie și eu la fel, familia mi-au ucis-o, casa mi-au spulberat-o. Pentru cine și pentru ce să mai adun bani? Urcați!

Luntrea mare și trainică era destul de încăpătoare pentru cei trei călători și caii lor și porni repede, legănându-se pe valurile tulburi ale Djeihunului revărsat. Din când în când pe malul drept se arătau caraule mongole. La ivirea lor, năierul ducea barca spre malul stâng. Peste patru zile ajunseră într-un canal lat care tăia Gurgandjul în două părți: orașul vechi, înconjurat de ziduri înalte, și orașul nou unde casele se pierdeau în umbra duzilor.

Kara-Koncear își trase de la brâu o pungă de piele, îi desfăcu baierile și numără în palma luntrașului zece dinari de aur.

— Nu știu dacă ne va mai fi dat să ne întâlnim. Spune-mi cel puțin cum te cheamă?

Acesta surâse și își dădu pe ceafă turbanul roșu.

— Mă numesc Kerim-Gulem, fierarul. Și te recunosc,

măcar că nu mi-ai spus numele tău. Calul acesta negru cu picioare înalte și drepte, și cu gât arcuit ca de lebădă, nu poate purta decât pe acela despre care au și pornit să se spună povești și să se înalțe cântece. Dacă ai să înfrunți aici pe închinătorii la idoli, am să alerg și eu să lupt în ceata ta.

Dar Kara-Koncear nu-l mai auzi. Ochii lui se ațintiseră în depărtare: pe celălalt mal al canalului se ridicase și se apropia un nor de praf.

Curând desluși cai și călăreți kâpceaci aplecați în șa. Urmăriții strigau și-și biciuiau fugarii. De departe răzbăteau zgomote surde și zvon de glasuri răgușite.

În fruntea kâpceacilor gonea un călăreț pe-un armăsar bălan. Se clătina în șa, gata să se prăbușească. Turbanul lui alb, ca și halatul galben erau pătate de sânge; calul gonea plin de sânge și el, în gât avea înfiptă o săgeată lungă.

Kâpceacii trecură valvârtej peste pod.

— Sunt aproape! Sunt aici! Fugiți! se auziră strigătele lor de groază.

Lângă porțile orașului Kara-Koncear abia își mai putu ține în frâu calul care juca înnebunit la vederea celorlalți fugari ce intrau în goana mare pe porțile orașului.

Pâlcul de kâpceaci pătrunse în Gurgandj și-n urma lui intră și Kara-Koncear cu însoțitorii săi. Apoi porțile se închiseră scârțâind prelung și străjile le proptiră bine cu bulumaci grei.

Unul dintre călăreții răniți se opri lângă străjeri și le povesti:

— Noul nostru sultan Humar-Teghin ne-a trimis să-i prindem pe cei două sute de mongoli care au furat turmele noastre. Zărindu-ne de departe, mongolii au luat-o la goană, ca niște șobolani speriați, lăsându-se păgubași de turme. Cine putea ști că ei ne întindeau o capcană! În dreptul grădinii Tillialî se năpustiră din umbră asupra noastră vreo două mii de sălbatici turbați. Ne-au înconjurat din toate părțile, ne-au potopit sub un nor de săgeți lungi, ne-au răsturnat din șei, ne-au prins caii cu arcanele. Toți vitejii noștri au căzut acolo! Asta-i tot ce-a rămas din mia noastră de călăreți. De ce ne-o fi trimis sultanul la asemenea măcel?

— Da voi de ce v-ați ales un porc de sultan? se amestecă în vorbă Kara-Koncear.

Toți își întoarseră ochii spre el: cine se-ncumetă să spună asta despre noul sultan?

Kara-Koncear urmă strigând:

— Allah și teama josnică au alungat din Horezrn pe bătrâna cățea turbată Turkan-Hatun și întreaga haită de lingăi. Bir cu fugiții a dat și burtosul șah Muhammed; potăille deșertului sfâșie în voie leșul lui netrebnic! Și-acum, după ce haita de șacali a fost măturată de furtună, voi v-ați găsit să vă alegeți o altă sperietoare de ciori, pe Humar-Teghin! Un bun gospodar nu i-ar încredința nici măcar o turmă de capre râioa-se, pe când voi l-ați făcut căpetenie de oști și i-ați dat pe mână apărarea orașului!... Ce mai seminție de robi sunteți! Nu puteți trăi decât sub gârbaci...

Însoțitorii djighitului săriră să-l potolească.

— Taci, Kara-Koncear! Nu vezi câți kâpceaci foiesc pe-aici? Ei sunt de-un neam cu șahul. Să plecăm!

Străjile și ostașii aflați prin preajmă amuțiră auzind vorbele „călărețului negru”.

— Ce îndrăzneț djighit! Și-i foarte adevărat ce spune. S-a înălțat oare în vreo luptă Humar-Taghin, s-a făcut el cunoscut prin cinstea sau mintea lui? Toată puterea și-o trage din slugărnicia cu care alerga după împărăteasa Turkan-Hatun. Cu un sultan ca el o să ne prăpădim cu toții!

Kara-Koncear mergea la pas pe ulița mare a Gurgandjului și ochii lui negri cercetau mulțimea. De la o

vreme spuse însoțitorilor săi:

— Voi duceți-vă în bazar și căutați ceainăria lui Merdan. Îl cunoaște oricine. Acolo să mă așteptați. Mai departe merg singur.

Mai bine de jumătate din dughenele bazarului erau închise. Iar în cele cu maldăre de mătăsuri și țesături subțiri de lână, tejghetarii nici nu se mai osteneau să atragă trecătorii cu chemările lor. Se adunau roată, ședeau amărâți și se căinau: și-acum ce-are să fie?

— Dacă vrăjmașul împresoară orașul, n-o să mai cumpere nimeni niciun cot de stambă. Cine o să mai stea să târguiască ceva, când idolii ăia sălbatici pot năvăli chiar mâine-n oraș, să-nceapă jaful? Măcar de-am scăpa cu viață!

„Turnul uitării veșnice” se afla în piață, lângă palatul șahului. Apropiindu-se de el, Kara-Koncear se uita la găurile rotunde din ziduri, care înlocuiau ferestrele, și se întreba: „Unde, după care fereastră e închisă ea, floarea pustiiului? Mai trăiește oare? Ce s-a ales din dulceața chipului ei, din lumina ochilor, din gingășia mâinilor ei feciorelnice? În turnul ăsta fioros oamenii își pierd mințile, femeile tinere se prefac în babe prăpădite. Poate că și Ghiul-Djamal zace acum înlănțuită la zidul beciurilor...” Și

se îngrozi gândindu-se ce-are să vadă în temniță. Mai bine moartea, mai bine să pier în prima luptă decât să-mi fie dat s-o văd pe ea, lumina vieții mele, schimbată, alta, cu chipul răvășit, cu mintea rătăcită...

La poalele turnului, lângă ușa scundă și ferecată în fiare, ședea pe o treaptă de piatră un paznic bărbos și moțăia, cu vechiu-i paloș ruginit pe genunchi. În fața lui, pe-un covoraș cât palma, se vedeau câteva lipii vechi și un căuș de lemn cu câțiva dirhemi de aramă. Ce puțin se îngrijesc acum oamenii de neamurile lor închise în turn. Nu se mai gândesc decât la pielea lor! Prin găurile rotunde din ziduri ies mâini uscate și răzbat strigăte:

— Nu-i uitați pe chinuiți! Aruncați un codru de pâine celor lipsiți de soare!

— Hei, moșule, ia fă-te încoace! strigă Kara-Koncear paznicului.

Bătrânul tresări, își înălță fuiorul alb al bărbii și, fără să se scoale, se uită la djighit.

— Ce poțtești?

Kara-Koncear își împinse calul spre el și moșneagul se ridică în picioare.

— Ia bănuțul ăsta și spune-mi dacă în temniță sunt mulți osândiți noi.

— Mulți, puțini, nu te privește.

— Din cei vechi n-au rămas pesemne prea mulți?

— Care n-a crăpat de jeg, de căpușe și de foame, se mai agață și astăzi de cârligul nădejdi.

— Uite încă un dinar. Spune-mi, sunt și femei printre osândiți?

— Sunt două babe, le-a închis sultanul cel nou pentru că făceau farmece și voiau să abată asupra-i boala cea rea.

— Da femei tinere nu-s?

— De ce nu-mi dai pace? Cine ești tu: judecător, căpetenia călăilor sau imamul cel mare? N-am voie să vorbesc cu tine. Poate că ești vreun tâlhar și vrei să scoți din temniță alți ticăloși ca tine. Ia-ți galbenii și vezi-ți de drum.

Kara-Koncear dădu să-l lovească, dar cineva îi opri mâna cu gârbaciul. Întoarse capul și zări un bătrân înalt, cu plete lungi până la umeri, îmbrăcat în zdrențe. Ochii lui arzători întâmpinară fără teamă privirea mânioasă a djighitului.

— Se vede că nu cunoști rânduielile temniței, dacă te răstești la moșneagul ăsta. Să plecăm mai departe de-aici și-am să-ți lămuresc totul. Uite, cât ai stat de vorbă cu paznicul, la poarta palatului s-au și arătat vreo zece gealați de-ai noului sultan; se uită cu toții încoace și-s gata

să se repeadă la tine. Hai, fuga, să plecăm, ascultă sfatul meu și urmează-mă.

Kara-Koncear slobozi dârlogii calului și urmă pe ciudatul bătrân. După ce coti pe o ulicioară, acesta grăbi pasul și mai mult; la capătul unei fundături se opri.

— Nu te mira că am intrat în vorbă cu tine. De peste un an vin aici să aduc pâine stăpânului meu închis în temniță. Se cheamă Mirza-lusuf și era cronicar la curtea horezmșahului Muhammed. Șahul îl ținea la mare cinste și milă. Dar când bătrâna hienă Turkan-Hatun a ajuns în Horezm „paloș al mâniei și suliță a puterii”, ea nu s-a uitat nici la părul lui cărunț, nici la slăbiciunea trupului și l-a aruncat pe Mirza-lusuf în adâncul temniței...

— Și pentru care vină?

— Pentru vina că-n letopisețul lui diacul a numit-o „pata cea neagră de pe halatul slăvitului Horezm” și a înșirat acolo toate mârșăviile ei. Preasfinții imami s-au grăbit să-l pârască împărătesei, și-acum umblu prin oraș cerând de pomană, ca să pot hrăni pe sărmanul moșneag fără putere. Abia aștept să intre-n oraș nomazii ăștia necunoscuți. Când au să năvălească ei și când au să-nceapă, a tăia lumea, toți gealații sultanului au să se-mprăștie ca șoarecii, iar eu am să vin la temniță, am să-l

strâng de gât cu mâinile mele pe ticălosul de paznic și am să dau drumul la toți osândiții și bineînțeleș și bătrânului Mirza-Iusuf. Pe urmă am să pot pleca și eu spre țara mea.

— Și-ii departe țara ta?

— Departe! Sunt rus de felul meu și mă cheamă Saklab, adică pe limba noastră Slavko.

Kara-Koncear căzu pe gânduri.

— Spune-mi, cinstite djighit, tu pe cine cauți? Poate am să te ajut cu ceva.

— Sunt multe femei în temniță? Paznicul zicea c-au rămas numai două.

— Te-a mințit! Ai băgat de seamă, sus de tot, sub acoperiș, răsuflătorile acelea mici? Acolo, în niște chilioare, sunt închise câteva femei din haremul șahului, pentru că nu s-au supus poftelor lui.

— Este și o tânără turkmenă printre ele?

Bătrânul chibzui o clipă.

— Nu știu, dar am să aflu. Paznicul ăsta e tare lacom la bani. Așa supt și zdrențăros cum îl vezi, e bogat. Din toate daniile aduse osândiților el nu le dă nici jumătate, restul și-l oprește pentru el. Are și casă, și grădină, și un harem de opt neveste... Am să-ncerc să te ajut. Vezi portița asta veche de sub dud? Aici stătea înainte stăpânul meu,

cronicarul Mirza-lusuf. Eu îi veghez casa și cărțile... Mai avea el și o fată de suflet, Bent-Zankidja, o învățase să-i transcrie letopisețele. Dar a plecat la Buhara și de atunci n-am mai auzit de ea. Așa că acum sunt singur aici...

— Am încredere în tine, bătrâne Saklab, și nu mă tem că ai să mă vinzi. Măine în zori am să fiu aici...

Capitolul 8 - PENTRU A CUCERI GURGANDJUL, MAI ÎNTÂI TREBUIE SĂ-L DĂRĂMI

Cucerind Horezmul, oastea mongolă n-a trecut din capul locului la asediul cetății de scaun. La început mongolii au luat în stăpânire așezările din jurul Gurgandjului, adunând în taberele lor pe sătenii robiți. Feciorii hanului Gengis, Ughedei și Djagatai, se așezară în palatul Tiiialî din afara orașului, iar căpitanii lor: Kadan, Bogurdji, Tulen-Djerbi, Tadjibek și alții se grăbiră să înceapă întocmirea unor mașini de război, catapulte și mari „broaște țestoase” pe roți. Meșterii chinezi, aduși de departe, se legară să facă niște mașini de asediu cu care cetatea să poată fi luată

fără zăbavă.

Lipsa bolovanilor, căci regiunea nu avea piatră, îi încurca foarte mult: catapultele nu aveau ce arunca. Atunci chinezii cerură să li se cioplească din trunchiuri de dud niște ghiulele mari, pe care le ținură multă vreme în apă pentru a le da greutatea și tăria trebuitoare.

Călăreții mongoli se iveau ba ici, ba colo în fața zidurilor orașului, atacau pâlcurile de oaste musulmană ieșite pe porți și se străduiau să le atragă în urmărirea lor. Dar oștenii Gurgandjului nu se mai lăsau păcăliți, ei după scurte înfruntări se întorceau sub pavăza zidurilor cetății.

În fruntea oștii se afla însuși sultanul Humar-Teghin, iar ca ajutoare mai apropiate avea pe Ggul-Badjilb (fostul căpitan al Buharei), Er-Buka-Pehlevan și Ali-Dunghi. La ultimul divan de război sultanul Humar-Teghin le arătase scrisorile mongolilor, strecurate cine știe cum în cetate. Orașenii erau sfătuiți în aceste scrisori să deschidă porțile și să-și încredințeze soarta căpitanilor mongoli care n-au să le facă niciun rău.

— De ce să nu ne înțelegem cu tătarii? spunea sultanul. Mai bine să le plătim un haraci cât de greu și să încheiem pace, decât să supunem întreg orașul grozăviei măcelurilor, pustiirii și focului.

Ogul-Hadjib și alte căpetenii se ridicară împotriva:

— Ai uitat pesemne, șahule, ce-au făcut mongolii la Buhara, Samarkand, Merv și alte orașe? Și acolo orașenii le-au cerut cruțare, și acolo au depus armele. Mongolii însă au ales deoparte pe toți meșteșugarii mai pricepuți și i-au trimis robi în Mongolia, în timp ce pe ceilalți prinși i-au omorât cu bâtele și ghioagele de fier.

— Oricum, trebuie să ne dumerim ce vor mongolii.

Noaptea următoare sultanul Humar-Teghin, urmat de o suită puțin numeroasă, ieși din Gurgandj și se îndreptă spre palatul unde benchetuiau Djagatai și Ughedei. Se înfățișă lor cu mâinile încrucișate la piept, ca un cerșetor.

— Ce ne-ai adus? îl întrebă râzând Ughedei. Unde-s cheile de aur ale cetății?

— Mă închin în fața slavei și puterii marelui stăpânitor al răsăritului, Gengis-han, și vreau să intru în slujba lui, cum au făcut și alți beci.

— Nouă orașul Gurgandj ne trebuie, nu un taler cu două fețe ca tine! se răsti la el posacul Djagatai. Cum o să ne încredem în vorba ta, de vreme ce ai fost în stare să-ți părăsești poporul, ba chiar să lupți împotriva alor tăi? Luați-l de aici.

Călăii îl înșfăcăară pe Humar-Teghin și pe însoțitorii lui, le

smulseră hainele de pe ei și le frânseră cerbicea fără a vărsa un strop de sânge. Apoi fură aruncați într-o râpă unde șacalii și câinii sfârtecară trupurile încă pe jumătate vii.

Când fiul cel mare al kaganului ajunse și el la Gurgandj, orașul era strâns ca-n chingi de inelul oștilor mongole. Trei mii de nucherii și o mulțime de robi munceau să repare podul de peste canal pentru a putea împinge marile mașini de război până sub zidurile cetății. Dar deodată porțile se deschiseră și un roi de viteji conduși de Kara-Konceanur-turkmenul se năpustiră ca fulgerul asupra mongolilor și-i măcelăriră pe toți, lăsând pe pod stive de leșuri. Neașteptata biruință însufleți pe asediați.

Atunci mongolii își împinseră toate oștile mai aproape de oraș, aduseră mii și mii de săteni robiți și-i puseră să astupe șanțurile ce apărau cetatea. Acum se puteau trage mai aproape grelele mașini de război și putea începe asaltul zidurilor. Catapultele aruncau de zor ghiulele de dud și ulcele chinezești cu apă de foc. Acestea din urmă cădeau în cetate aprinzând clădirile de lemn și stârnind focuri atât de puternice încât vâlvătaia lor nu mai putea fi stinsă nicicum.

Cel mai amarnic atacau în miazănoapte nucherii lui

Djuci-han. Prinșii de război aduși de ei săpară acolo o trecere pe sub zidurile orașului. Pe acolo pătrunseră mongolii în Gurgandj și curând, după o luptă pe viață și pe moarte, deasupra turnului de la miazănoapte se înălță flamura albă a hanului Djuci.

Izbânda fratelui mai mare trezi invidia și furia hanului Djagatai. El își zvârli în luptă nucherii, mie după mie. Mongolii se cățărau pe ziduri, dar vajnicii apărători ai cetății îi primeau cu cărămizi grele, cu apă clocotită, cu smoală încinsă, făcându-i să se prăvălească arși sau opăriți.

Capitolul 9 - KARA-KONCEAR ÎN „TURNUL UITĂRII VEȘNICE”

Kara-Koncear încercase de mai multe ori să se întâlnească la portița de sub dud cu bătrânul Saklab, dar fără folos. Până la urmă într-o zi îl află acasă. Bătrânul nu mai era înfășurat în zdrențe, ca deunăzi, ci purta un halat în dungi și un turban albastru. La prima vedere nici nu-l recunoșteai.

— Iartă-mă, viteazule djighit, că n-am putut veni mai curând să-ți spun tot ce-am aflat și tot ce am făcut. Paznicul tace, de parc-ar avea apă în gură. Se teme, pesemne, de gealații sultanului sau poate a legat frăție cu ei. L-am tras de limbă în fel și chip, ba m-am prins să și mătur prin temniță în locul lui, dar mai rău l-am înfuriat. În schimb, când i-am spus că aș putea să-i văd de casă pentru câteva lipii pe zi, paznicul s-a bucurat de plească și m-a pus să-i veghez cele opt neveste... Iar a doua zi, când am scuturat-o nițel pe cea mai mare și mai rea dintre ele, omul mi-a dăruit drept mulțumire halatul și turbanul vechi pe care le vezi...

— Ce-mi tot cânți despre neveste și halate! se mânia Kara-Koncear. Ți-am dat cinci galbeni. Ce-ai făcut până acum? Mi-ai aflat ce am nevoie?

— Firește c-am aflat! Dacă Nazar-bobo tace, crezi că pot tăcea și nevestele lui? De mult au aflat femeile totul de la el, iar eu la rându-mi am aflat totul de la ele... în turnul temniței au rămas sus câteva chilii lipite de ziduri pe dinăuntru, ca niște cuiburi de rândunică. La mijlocul turnului bârnele și căpriorii dușumelelor au putrezit și s-au prăvălit până jos în beciuri.

— Prăvălească-te șeitan și pe tine în fundul iadului!

— E tare greu de ajuns până la chiliile acelea, trebuie să te cațări pe scărițe de lemn cu ostrețe putrede. Înainte vreme Nazar-bobo se cățara ușor pe aceste trepte cârpăcite, dar acum se cam teme și el...

— Și cine-i închis, acolo?

— Oameni care au iscat mânia șahului. Iar într-una din ele, chiar sub acoperiș, stă închisă o tânără turkmenă...

— Spune odată, cum o cheamă? și djighitul îl înhață de umăr.

— Se pare c-o cheamă... Ghiul-Djamal.

— Dumă îndată acolo.

— Acum nu se poate! Două sute de gealați stau la poarta palatului și se plictisesc de moarte. Abia așteaptă să se năpustească asupra cuiva. Și tu vrei să te streкори în turn! mai curând au să te arunce și pe tine-n temniță.

— Taci, inimă fricoasă! Du-te acolo și așteaptă-mă. Am să vin îndată și o să-i scutur pe toți!... Kara-Koncear își biciui calul și se făcu nevăzut într-un nor de praf.

Peste câteva clipe se afla în acea parte a orașului unde se găseau felurite ateliere meșteșugărești și unde munceau: fierari, arămari, armurieri - meșteri neîntrecuți în făurirea scuturilor, armurilor, cămășilor de zale. Bocănitul baroaselor și ciocanelor pe nicovale umplea

văzduhul de un zgomot năucitor.

Și aici viața sufla numai pe jumătate; nu lucrau din plin decât meșterii armurieri. Cui îi arde în zilele de cumplită primejdie să cumpere talere de aramă, filigene înflorate sau țarțamuri strălucitoare pentru frâie și șei?

Kara-Koncear se opri lângă o grămadă de fierari care strigau și se certau. Ivirea posomorâtului călăreț le trezi interesul și amuțiră cu toții. Ce i-o fi trebuind „călărețului negru”?

Djighitul își îmboldi calul în mijlocul lor și le vorbi astfel:

— Hei, fierari, brațe de fier, piepturi de aramă! Mult o să mai răbdați ca becii și hanii să-și bată joc de voi? Înainte vreme v-a stors vloga horezm-tșahul Muhammed, cu dările lui nemăsurate. Astăzi e în Iran, fugit cu toate cuferele pline de aur. După el, spre fericirea noastră, a șters-o și hiena urâcioasă, mamă-sa. Acum și Humar-Teghin, care s-a făcut singur sultan, a trecut de partea dușmanilor noștri și le-a și arătat pesemne pe unde-i mai ușor să dărâmi zidurile cetății. Mult mai aveți de gând să căscați gura și să așteptați ca vreun nou sultan să se cocoațe peste voi și să vă vândă? Ce mai stați? Să mergem la palat, praf și pulbere să facem acest cuib de vipere, și totodată să smulgem din țâțâni ușa de fier a temniței și să slobozim

din beciuri pe toți osândiții. Nu sunt închiși acolo nici tâlhari, nici ucigași, ci numai nevinovați care spuneau adevărul despre sultan.

— Să mergem, să mergem! Să spulberăm palatul horezm-șahului! strigară fierarii. Să dărâmăm temnița!

— Luați-vă baroasele, luați-vă ciocanele și dălțile, luați tot ce trebuie pentru a tăia lanțurile. Să scoatem din beciuri pe frații noștri care se sting în închisoare.

Toți fierarii și armurierii și arămarii și ceilalți meșteșugari puseră mâna pe baroase, pe săbii, pe sulți și, potop revărsat de oameni, porniră strigând spre palat.

Câțiva ostași de-ai sultanului se aruncară în întâmpinarea mulțimii încercând s-o împrăstie, dar fură cotonogiți și călcați în picioare. În timp ce meșteșugarii părăduiau palatul, câțiva oameni ajutau pe Kara-Koncear să spargă ușa temniței. Paznicul Nazar-bobo, legat fedeleș, stătea sprijinit de zid, sughița a plâns și se jura că el, de când se știe, a îngrijit pe cei închiși ca pe copiii săi.

Fierarii deschiseră în scurtă vreme ușa cea grea de fier.

Tugan, venit cu mulțimea, strigă:

— Fuga, jos, în beciuri! Stau acolo prieteni de-ai mei. Sunt neputincioși, orbiți de întunericul veșnic. Mulți n-au să se poată ridica, le-au amorțit picioarele...

Câțiva oameni coborâra în hăul întunecat al beciului. Și de sub pământ începură să iasă întemnițații: umbre în zdrențe, ținându-se unul de altul, murdari, cu unghiile crescute și părul vâlvoi. Orbiți de anii lungi de întuneric se izbeau cu fruntea de ziduri, pipăiau totul cu mâinile întinse, plângând și râzând, nevenindu-le să creadă că sunt din nou afară, sub cer și soare, printre oameni slobozi.

— Luați-o prin piață spre bazar! le striga lumea. Să vadă toată suflarea cum se îngrijea horezm-șahul de supușii săi! Cereți negustorilor să vă dea șalvari și cămăși noi.

Cu o torță ridicată deasupra capului, Kara-Koncear intră în turn. Un val de frig și umezeală) îl izbi în obraz. Dezlegase și împingea înaintea lui pe Nazar-bobo, care murmură rugăciuni. Paznicul porni să urce treptele șubrede. Tugan îl urma de aproape și-n trecere fărâma cu barosul lacătele celulelor. Femei istovite, în zdrențe jalnice, coborau clătinându-se, ținându-se de pereți, cu ochii în lacrimi.

Când ajunse sub acoperișul turnului, Kara-Koncear îl găsi pe paznic oprit în dreptul unei uși de fier, cu o mică fereastră pătată, zăbrelită cu gratii negre.

— Aici e închisă „pe veci și până la moarte” o femeie din

haremul palatului, spuse paznicul. Ea s-a încumetat să ridice pumnul chiar asupra șahului Muhammed.

— Și ce mai aștepți? Deschide!

— Nu te mânia, viteazule djighit, dar cheia de-aiici o păstrează însuși șahul.

— N-ai cheia, zici?

— N-o am, stăpâne! Allah mi-e martor că n-o am!

— Atunci pieri și tu, drace! strigă Kara-Koncear și-l îmbrânci în hău. Paznicul se prăvăli cu un urlet de groază, agățându-și în cădere halatul de căpriorii surpați, și se pierdu în adânc, de unde se înălța lătratul înnebunit al câinilor sălbatici.

Kara-Koncear își lipi fruntea de ferestruica zăbreliță, dar nu văzu decât un colț de covor vechi, luminat de o rază piezișă de soare.

— Unde-o fi Ghiul-Djamal? se întreba. Chilia e goală... Să se fi prăpădit oare?

Deodată o umbră se înălță în fața ochilor lui și Kara-Koncear desluși un obraz întunecat. Doi ochi negri îl ațintiră cu o privire încordată.

Djighitul își pregătise multă vreme cele mai frumoase stihuri din vechile cântece, dar acum toate se spulberaseră ca un roi de albine speriate. Nu izbuti să

bâiguie decât:

— Eu sunt!

Un glas stins șopti sfielnic:

— Luminează-ți fața să te pot vedea.

Kara-Kon Cear se dădu înapoi și ridică deasupra capului torța aprinsă.

— Recunosc zgârietura lăsată de ghearele unei sălbăticiuni: îți brăzdează tot obrazul. Ești chiar tu, tu cel neîmblânzit de nimeni și nimic!

— Ferește din dreptul ușii, peste o clipă ai să fii slobodă!

Kara-Kon Cear văzu umbra fetei, zveltă și foarte slăbită, depărtându-se și lăsându-se ușor pe zdreanța de covor din colțul chiliei. Raza de soare cădea acum pe trupul smeard și aproape gol. Fata abia de era acoperită de peticele unui veșmânt roșu și de câteva șiraguri lungi de mărgelușe albastre. Ochii ei mari și negri erau abătuți și speriați.

— Lasă-mă pe mine, Kara-Kon Cear, spuse unul din însoțitorii djighitului. Un armurier are să se descurce mai bine cu zăvoarele astea, decât viteazul deșerturilor Kara-Kum.

Omul sfărâmă încuietoarea cu un ciocan greu. Ușa se deschise scârțâind. Dar Ghiul-Djamal urma să șadă, acoperindu-și trupul cu brațele.

— Mi-s toate hainele putrede. Nu mă pot arăta ochilor tăi.

Djighitul se trase înapoi și-l rugă pe flăcăul care sfărâmasese zăvorul:

— Nu te uita la dânsa. Aruncă-i ceapanul tău, am să-ți dăruiesc altul, de mătase.

Apoi ieși din chilie și urcă treptele unei scărițe șubrede până pe acoperișul turnului. Pretutindenii se vedeau trâmbe de fum, înălțându-se pe aripi de flăcări și scânteii spre norii alburii. Orașul ardea. În jurul zidurilor, învăluite în praf, goneau coloane de călăreți. În depărtare, pe-un foișor înalt, flutura în vânt flamura cu șapte tuiuri a hanului Djuci.

Pe acoperiș apărură și Ghiul-Djamal. Purta un turban albastru și un ceapan bărbătesc și semăna cu un flăcăiaș înalt și subțire. Își înălțase sprâncenele arcuite și căta cu mirare în zarea depărtărilor.

— Ce se petrece în Gurgandj? Cine-s oamenii aceia fioroși care gonesc în jurul cetății pe cai mărunți?

— Războiul a ajuns și aici, îi răspunse Kara-Koncear. Vrăjmașul asediază cetatea... De-acum înainte noi doi vom lupta mereu împreună. Vâlvătaia războiului și lacrimile din ochii tăi triști ne-au unit pentru totdeauna.

— În turnul ăsta înfiorător am uitat tot ce știam și n-am învățat decât să urăsc. Am să te urmez pretutindeni ca o tigroaică dezlănțuită, și nu ca acea fată senină, acea Ghiul-Djamal de odinioară.

Dar vorbele ei nu mai ajungeau la Kara-Koncear. Își dusesese mâna la ochi și se străduia să străpungă cu privirea perdeaua de fum și de praf din depărtare.

— Ce-au făcut descreierații ăștia! Uite, apele marelui Djeihun au ieșit din matca lor și se rostogolesc spre noi... Mătură casele, toate se prăvălesc ca niște jocuri de copii... Uite: plopilor cei înalți se prăbușesc, de parcă i-ar reteza cineva de la rădăcină. Sălbaticii ăștia necruțători au distrus zăgazurile străvechi care de peste o mie de ani abăteau apele năvalnice ale râului...⁶⁰ Acum apele lui, potopind totul în cale, au să înece întreg orașul și toți oamenii săi... Ghiul-Djamal, trebuie să fugim îndată din acest turn blestemat: e vechi și sub năvala apei are să se surpe cu noi cu tot...

Mare parte din oraș era dărâmată de asalturile necurmate ale prinșilor de război pe care mongolii îi mânau de la spate pe metereze. Totuși, orășenii continuau

---

⁶⁰ „Mongolii au distrus și digul, după care apele s-au revărsat și au înecat întreg orașul. Clădirile se prăbușiră și-n locul lor se ridică apa" (Ibn al-Asir, secolul XIII).

să se bată cu furia disperării. Mongolii cucereau uliță după uliță. Învățați să lupte călare, în câmp deschis, ei se mișcau anevoie prin fundăturile înguste, pline de dărâmături și de molozul caselor arse, dar înaintau stăruitor, doborând fără greș cu săgețile lor lungi pe apărătorii cetății.

Mai viteji ca toți ceilalți orașeni se dovediră a fi meseriașii Gurgandjului. Știau că o dată prinși, soarta lor avea să fie crudă: cei mai voinici vor fi trimiși robi în îndepărtata Mongolie, iar ceilalți uciși ca netrebnici.

Femeile și fetele luptau pe acoperișurile și zidurile caselor cot la cot cu părinții, bărbații și frații lor. Și dacă vreun luptător cădea străpuns de o săgeată, ele se repezeau neînfricate să înalțe în jurul rănitului un parapet de cărămizi și de pământ care să-l păzească, de alte săgeți.

Apărarea eroică a Gurgandjului a înscris una din filele cele mai neasemuite ale tristei povestiri despre pieirea marelui Horezm; în marea lor majoritate celelalte orașe au dovedit o încredere oarbă în făgăduielile mongolilor, o lipsă de bărbăție și o slăbiciune care au atras asupra-le moartea cea fără de glorie. La porțile Gurgandjului însă mongolii au pierdut foarte mulți dintre oamenii lor și

oasele celor căzuți au alcătuit movile întregi ce s-au mai văzut încă mulți ani printre ruine.

Doar când n-au mai rămas decât câteva uliți neocupate de vrăjmași, orășenii sleiți de puteri, răniți și deznădăjduiți, au trimis câțiva cetățeni dintre ei la Djuci-han, să-i ceară milă și îndurare. Dar feciorul hanului Gengis le-a răspuns:

— De ce nu v-ați gândit mai devreme la asta? De ce nu v-ați arătat supunerea înainte de a vă împresura orașul? Acum, după ce-am pierdut atâția din ostașii mei cei mai buni, cum i-aș mai putea opri pe nucheri să-și potolească furia tăind și prădând? Nicio îndurare n-o să am pentru voi!

Și năvălitorii se năpustiră asupra părții încă necucerite a orașului. Supraviețuitorii fură făcuți robi sau măcelăriți pe loc, iar bunurile lor prădate.

La porunca hanului Djagatai, care nu voia ca perla Horezmului, Gurgandjul, să încapă nevătămată în mâna fratelui său mai vârstnic, mongolii sfărâmară barajul cel mare de pe Djeihun, comoara de apă a întregului Hoream. Revărsarea râului înecă uriașul Gurgandj și-i surpă toate clădirile. Vatra orașului mai rămase apoi multă vreme acoperită de ape. Cine a scăpat de săgețile tătarilor s-a prăpădit sub dărâmături sau s-a înecat în potopul revărsărilor. N-au mai rămas în picioare decât prea puține

clădiri: o parte din vechiul palat Keşki-Ahceak, durat din cărămidă arsă, și două din marile gropnițe ale horezm-şahilor.

Apa fluviului dezlănțuit mai înecă și alte orașe și Djeihunul își schimbă el însuși cursul, croindu-și altă albie prin nisipuri și vărsându-și multă vreme belșugul de ape în Marea Abeskun.

În timpul deznădăjduitei apărări a Gurgandjului, Hagi Rahim stătu toată vremea pe creasta zidurilor printre ostași. Cunoștea știința arabă a legării și leuirii rănilor, și-i ajuta din răspuțeri pe cei loviți de săgeți.

Iar când Djeihunul ieși fără de veste din matca lui, dervișul își petrecu două zile pe acoperișul înaltului mausoleu de cărămidă al şahului Tekeş. A treia zi el recunoscă într-o barcă ce trecea pe acolo pe fierarul Kerim-Gulem. Acesta îl luă de pe acoperiș, și amândoi porniră la vale pe apele zbuciumate, salvând pe oricine puteau salva. Pe Kara-Koncear și Ghiul-Djamal nu le mai fu dat să-i întâlnească. Mult mai târziu Hagi Rahim avu prilejul să audă povestea unui **maddah**, povestitor popular, despre faptele de vitejie ale djighitului Kara-Koncear, spaima mongolilor rătăciți prin deşertul Kara-Kum, și despre neţărmurita lui dragoste pentru păstorița

Ghiul-Djamal, răpită dintre mieii ei de ultimul horezm-șah.

Maddahul își încheia povestea cu descrierea revărsării Djeihunului care ștersese de pe fața pământului gloriosul și bogatul Gurgandj. Unii oameni l-ar fi văzut, cică, pe viteaz luptând amarnic cu valurile pentru a o scăpa pe Ghiul-Djamal, dar amândoi pieriseră în puhoaietele tulburi... Mai târziu pe vârful unei movile fură găsite două trupuri fără suflare: Ghiul-Djamal și Kara-Koncear erau culcați alături și mânuța mică a fetei se odihnea în mâna puternică a haiducului...

Maddahul termina cu o parimie a vestitului Ibn-Hazm: „Iubire adevărată e acea iubire care nu-și află sfârșitul decât în moarte”... Dar dacă vedea că fetele ce-l ascultă plâng cu lacrimi amare, maddahul adăuga: „E drept, alți oameni mi-au povestit că vestea morții celor doi în apele Djeihunului nu-i adevărată. Cică, de fapt, Kara-Koncear a învins valurile sălbatice, a scăpat-o din valuri pe Ghiul-Djamal și a săltat-o în spinarea armăsarului său negru-corb. Pe urmă a dus fata departe, în adâncul deșertului Kara-Kum, în iurta lui de lângă fântâna Bal-Ișem. Acolo au trăit ei mulți ani fericiți, ceea ce vă doresc și vouă tuturor!”

Capitolul 10 - HAGI RAHIM ÎN SLUJBA TÂNĂRULUI BATU-HAN

Nu disprețui puiul neajutorat, se prea poate să fie un pui de leu.

(Proverb arab)

Hagi Rahim izbuti cu chiu cu vai să se strecoare printre vijelioasele oști mongole și să ajungă la tabăra hanului Djuci. Plăcuța cu șoimul de aur, prinsă la fesul lui, îl apăra de toate caraulele și-l scoase la iurta albă a conducătorului ulusului de miazănoapte-apus a marelui imperiu mongol. Hagi Rahim auzise că Djuci-han, feciorul cel mare al cumplitului Genghis-han, era singurul om din preajma kaganului tătar care se încumeta uneori să-i stea împotriva. Dar se mai spunea că Gengis-han nu are încredere în primul său născut și că-l bănuiește întotdeauna de uneltiri. De aceea îl și numise conducător al ulusului celui mai mărginaș, unde cea mai mare parte a pământurilor abia trebuiau cucerite. Cu acel prilej i-ar fi spus Gengis-han fiului său: „Îți dau ție toate pământurile

din apus până la ultima țară pe care o va putea atinge copita cailor mongoli!”

Îl află pe Djuci-han șezând în iurta cea albă pe un tron scund, cu picioarele strânse sub el. Semăna cu tată-său și la statură – era la fel de înalt – și la mișcările greoaie ca de urs, și la privirea ochilor verzui, deopotrivă de înghețată. Se deosebea de ceilalți mongoli spânatici prin mustățile lungi și prin fuiorul negru al bărbii. Părul de cal împletit cu meșteșug printre firele bărbii i-o lungeau într-o codiță subțire pe care Djuci și-o petrecea pe după urechea dreaptă. În fața tronului, îngenuncheați și ploconindu-i-se până la pământ, așteptau mila stăpânului o mulțime de jălbași: și hani, și ulemale, și neguțători, și oameni de rând.

Hagi Rahi-m se apropia mereu, pășind peste spinările plecate și murmurând mereu în auzul tuturor: „la-gu-uu, iahoe!” până ajunse în dreptul tronului, unde se opri în picioare sprijinit în toiagul său de drumetș.

Djuci-han își aținti spre el privirea posomorâtă și-l întrebă:

— Ce ai a-mi cere, șaman kâpceak?

Hagi Rahim răspunse că a venit să-i predea în mână o scrisoare din partea marelui vizir Mahmud-lalvacî.

— Și de ce atât de târziu? De mult aștept scrisoarea asta.

— Asediul Gurgandjului m-a prins între zidurile orașului.

— Așadar, ai ținut parte vrăjmașilor mei!

— Da, ca doftor ce mă aflu am îngrijit de răniți.

Dervişul destupă capul toiagului închis cu un dop de ceară și trase afară un sul subțire de hârtie întărit cu o pecete roșie. Diacul hanului Djuci desfășură sulul și îl citi uimit.

— Nu văd aici decât cinci cuvinte: „Poți avea încredere în el!”

— Mai mult nici nu-mi trebuie! mormăi Djuci-han. Aduceți-mi-l înapoi pe fiul meu Batu-han!

Nucherii dădură fuga și se întoarseră curând cu un băiat de vreo nouă ani. Copilul se smulsese din strânsoarea celor doi bătrâni care-l aduceau de mână și țopăia înaintea lor, agitând în mână un arc nu prea mare și trei săgeți vopsite în roșu, însemn al rangului de han tătar. Ajuns în fața tatălui său, băiatul căzu în genunchi și își lipi fruntea de covor cu o mișcare firească. Apoi sări în picioare și-i învâluie pe toți cei de față cu privirea sclipitoare a ochilor săi căprui.

— Acesta este fiul meu Batu-han! spuse Djuci arătând

din ochi pe băiat. I-am cerut credinciosului meu Mahmud-lalvaci să-mi trimită un mirza învățat care să-l deprindă pe fiul meu să citească, să scrie și vorbească în limba noilor mei supuși, locuitorii Horezmului. Ai să-l poți învăța toate acestea?!

— Îl pot învăța să citească orice carte turkmenă, persană și arabă și am s-o fac bucuros, răspunse Hagi Rahim. Doar să-i tâlcuiesc scripturile sfinte n-am să știu, asta o fac imamii în geamii. Eu cunosc cărțile în care se descriu călătorii prin lumea largă, în care se arată ce e rău și ce e bine, cum trebuie apărat pământul strămoșilor și care sunt îndatoririle oricărui om.

— Acestea sunt lucruri bune și folositoare! încuviință Djuci-han. Un asemenea învățător mă va ajuta să jupoi pe feciorul meu de pielea lui de sălbatic din stepă și să-l fac să ajungă un vrednic conducător de popoare. Batu, să dai ascultare noului tău învățător! Iar ție, cinstite mirza, îți îngădui să-l bați pe fiul meu cu nuiaua de trestie.

Băiatul întoarse capul.

— Dacă are să-mi povestească despre căpitani viteji și despre războaie, cred că am să-i dau ascultare!

Hagi Rahim îi răspunse:

— Am să-ți povestesc despre bătăliile vestitului căpitan

de oști rumiotul Iskender cel mare. Acest împărat, pe când era încă foarte tânăr, a cucerit o mulțime de țări stăpânite de regi care aveau mai multe arme, mai multe comori și mai multe oști decât dânsul. Și, totuși, au fost înfrânți de Iskender.

Băiatul ridică ochii spre derviş și se porni să-l cerceteze cu luare-aminte.

— Și cum a izbutit acest han Iskender să cucerească asemenea izbânzi? Întrebă Djuci-han.

— Se spune că, întrebat fiind el însuși despre acest lucru, Iskender ar fi răspuns: „N-am asuprit niciodată pe supușii mei din țările cucerite”.

Djuci-han se uită la fiul său și spuse:

— Tatăl meu, marele și neasemuitul Gengis-han, a supus jumătate din lume, iar Iskender Rumiotul – cealaltă jumătate. Ție ce-ți mai rămâne de cucerit, Batu-han?

Băiatul răspunse, fără a sta pe gânduri:

— Eu am să cuceresc de la Iskender toate pământurile supuse de el!

Din ziua aceea Hagi Rahim rămase în tabăra hanului Djuci, ca învățător al micului său fiu. Ani în șir se ocupă el de Batu până când Djuci-han fu omorât fără de veste de niște ucigași năimiți. În timpul unei vânători, Djuci-han se

luă după un cerb și se pierdu de nucherii săi prin păpurișul unor bălți. Până la urmă, cu mare greutate, oamenii lui îl găsiră. Zăcea cu junghetura frântă. Așa obișnuiau să ucidă numai mongolii, făptașii fugiseră și nu mai putură fi aflați. Gurile rele șopteau că fuseseră puși la cale de însuși Gengis-han⁶¹. Djuci mai trăia, dar nu mai era în stare să spună nicio vorbă și nici, cel puțin, să-și miște mâna. Numai ochii mai aruncau priviri triste și încruntate, până a se fi închis și ei pe vecie.

În acele zile se întoarse în tabără, după o bătălie din apus» vestitul căpitan de oaste Subudai-bagatur. El ridică în șa pe micul Batu-han și-i spuse:

— Aici te-așteaptă același sfârșit ca a l stăpânului meu Djuci-han. Ai să vii cu mine în Kitai, unde am să te învăț meșteșugul armelor. Am să te cresc ca pe fiul meu și ai să ajungi o mare căpetenie.

După ce se despărți de Batu-han, Hagi Rahim ajunse din nou un pribeag singuratic. Și cumplit îi mai ducea dorul fratelui său Tugan, de care se pierduse prin Gurgandj în timpul revărsării Djeihunului. Să fi pierit sau poate a scăpat de furia apelor și de săbiile mongole? Rătăcea slobod prin alte locuri sau fusese luat rob? Aceste gânduri

---

⁶¹ Fapte relatate de cronicile răsăritene: Djuveini (secolul XIII).

îl frământau fără încetare pe Hagi Rahim. Totuși, dervişul mai nădăjduia și aștepta ziua când îl va reîntâlni pe fratele său.

Astfel dădu ocol Hagi Rahim multor orașe, întrebând pretutindeni și însemnând spusa oamenilor vrednici de credință despre zilele crâncene trăite de locuitorii Horezmului în timpul năvălirilor mongole. Însemna povestirile întemeiate pe adevăr și până la urmă se hotărî să scrie o carte despre Gengis-han, despre căile urmate de kagan pentru a ajunge la atotputernicie, despre năzuința lui de a supune întreaga lume și despre pustiirea tuturor țărilor prin care trecuseră hoardele mongole.

Partea a treia

BĂTĂLIA DE PE CALCA

Capitolul 1 - PORUNCA MARELUI GENGIS-HAN

...Înfățișarea lor era diavolească și te băga în sperieți. Barbă ei nu aveau, doar unora le creșteau câteva fire pe buza de sus și pe bărbie. Aveau ochii înguști și ageri, glasul înalt și ascuțit. Dar erau zdraveni și bine clădiți.

(Kirakos, istoric armean, sec. XIII)

În primăvara anului 1220, anul Dragonului, în luna Safar (aprilie) Gengis-han chemă la el pe doi dintre căpitanii săi încercați în cele mai grele bătălii: bătrânul Subudai-bagatur, chiorul, și tânărul Djebe-noion.

Aceștia se înfățișară de îndată în cortul de mătase al „Cutremurătorului lumii” și căzură în genunchi pe pâsla din fața tronului de aur. Gengis-han ședea cu piciorul stâng îndoit sub el, ținându-și genunchiul drept cu mâinile.

De pe căciula-i rotundă și lucioasă, împodobită cu smaraldul cel mare, îi atârnavă la ceafă două cozi de vulpe argintie. Ochii lui galbeniverzui priveau netulburați la cei doi nebiruiți bagaturi ce-și plecaseră spinările. „Unicul și neasemuitul” le vorbi cu glas adânc și răgușit.

— Iscoadele m-au vestit că feciorul cățelei rebegite, horezm-șahul Muhammed, și-a părăsit pe ascuns oastea. După ce a șters orice urmă a fugii sale, Muhammed s-a ivit nu demult la vadul de peste Djeihun. Știu că duce cu el comori nemăsurate, strânse într-o sută de ani de șahii Horezmului. Trebuie să punem mâna pe el înainte de a apuca să-și adune o nouă mare oștire... Vă încredințez douăzeci de mii de călăreți. Dacă șahul se va dovedi stăpân peste o oaste care să vă pună în primejdie, nu primiți lupta... Dar înștiințați-mă neîntârziat!... Și am să-l trimit pe Tohucear-noin. El are să se descurce singur acolo unde voi nu veți fi izbutit nici în doi... Credem totuși că porunca noastră este mai tare ca întreaga oaste a horezm-șahului. Nu-i așa? Și până nu mi-l aduceți pe Muhammed, cu lațul de gât, să nu vă arătați ochilor mei!... Dacă însă, bătut de voi, șahul are să fugă pentru a-și afla ascunziș în munții cei tari sau prin peșterile întunecate, sau dacă se va face pe loc nevăzut, ca un vrăjitor viclean, voi să-mi

spulberați precum uraganul cel negru toate pământurile lui... Orice oraș vi se va închina, cruțați-l și lăsați-i o strajă bună și un cârmuitor din cei ce nu cunosc surâsul... iar pe cele ce vor lua drumul nesupunerii izbiți-le cu tărie! Piatră pe piatră să nu rămână din ele și totul să fie prefăcut în jar și cenușă! Socotim că porunca noastră n-are să vi se pară prea grea...

Djebe-noion își dezdoi spinarea și întrebă:

— Dar dacă Muhammed șahul Horezmului, prin cine știe ce vrajă de-a lui, are să fugă tot mai departe și mai departe spre apus, câtă vreme să-l urmărim și până unde să ne îndepărtăm de jilțul tău de aur?

— Să-l urmăriți până la capătul lumii, până veți zări ultima mare.

Subudai-bagatur, adus de spate și strâmb de-un șold, își ridică fruntea și hârâi răgușit:

— Dar dacă șahul Muhammed are să se preschimbe într-un peștișor și are să se ascundă în adâncul mării?

Gengis-han se scărpină între ochi și își mută privirea neîncrezătoare asupra lui Subudai:

— Învredniciți-vă să mi-l prindeți înainte! Puteți pleca.

Amândoi căpitani se ridicară în picioare și se traseră de-a-ndăratelea spre ieșirea cortului.

În aceeași zi porniră spre apus cu douăzeci de mii de călăreți tătari și mongoli.

Capitolul 2 - ÎNȘTIINȚAREA TRIMISĂ „CELUI PREAMĂRIT”

Aducând la îndeplinire porunca preamăritului lor han, căpitani Djebe-noion și Subudai-bagatur cu tumenele lor de călăreți răscoliră vreme de doi ani văile și munții Iranului de miazănoapte, căutând urmele fostului stăpân al Horezmului, șahul fugar Muhammed. Nu aflară nimic. Doar șoaptele prin ponor călătoare îi vestiră că horezm-șahul, ce-și părăsise patria și fusese apoi părăsit el însuși de toți, s-a săvârșit din viață pe un petec de pământ din mijlocul Mării Abeskun.

Djebe și Subudai chemară un mongol, meșter mare în cântece vechi despre bătălii și viteji vestiți, și îi cântară încet și deslușit o înștiințare în care dădeau seamă kaganului „neasemuit și preamărit” despre cele ce făcuseră și aflaseră. Ei îl puseră să repete vorbele lor de nouă ori nouă ori, apoi îl trimiseră la Gengis-han. Kaganul

se găsea pe atunci în tabăra lui din câmpia de lângă Nesef, bogată în pășuni și ape limpezi. Cum însă drumurile mai era primejduite de cetele fugarilor rămași fără adăpost după arderea atâtor orașe, olăcarul plecă însoțit de trei sute de nucherii de nădejde.

Tot drumul cântă el despre albastrele stepe mongole, despre munții împăduriți, despre fetele din Kerulen, cele ca flacăra focului, dar niciodată cântecul cu înștiințarea celor doi căpitani de oaste. În sfârșit, ajuns în tabăra marelui kagan, trecu printre cele opt șiruri de turgauzi, fu curățit de fumul focurile sfinte, se apropie de cortul cel galben și se opri în fața ușii de aur. Pe amândouă părțile intrării așteptau doi cai de o frumusețe nemaipomenită: unul bălan, ca laptele de alb, și celălalt roib cum e focul, cu coama și coada ca pana corbului, priponiți amândoi cu frâie albe de păr împletit, la doi țărui de aur curat.

Năucit de atâta frumusețe, olăcarul căzu cu fața la pământ și zăcu așa, nemișcat, până când doi turgauzi uriași îl săltară de subsuori, îl duseră în cortul galben și-l zvârliră pe covorul din fața marelui kagan. Gengis-han ședea cu picioarele încrucișate sub el pe tronul cel larg, suflat cu aur.

În genunchi, cu ochii închiși, olăcarul cântă răvașul

învăţat pe dinafară, unduindu-şi glasul înalt, aşa cum obişnuia să cânte străvechile balade mongole:

*Înştiinţare celui preamărit De la credincioşii lui nucheri
Subudai-bagatur şi Djebenoion.*

*Muhammed horezm-şahul, fecior de vulpe bearcă, S-a
despărţit de viaţă în coliba unui lepros.*

*Iar puiul lui de şarpe, Djelal nesupusul, Ca fumul pierit-a
prin trecătorile nalte*

Şi fără de urmă s-a tras peste munte-n Iran!

Sfârşit-am cu ei!

Iar acum o pornim spre Caucaz,

Să luptăm şi cu alte popoare.

Să le-ncercăm puterea şi numărul oştii lor să-l aflăm.

Străbate-vom stepa kâpceacă şi-acolo

Fugarilor noştri popas le vom da.

Noi ţine-vom minte şi drumuri şi pajişti,

Să aibă ce paşte-al tău cal auriu,

Să poţi spre apus ca furtuna să vii,

Întregul pământ să-l supui sub călcâi

Şi braţul mongol să-l întinzi peste lume⁶².

---

⁶² După opinia unor istorici militari, campania lui Subudai-bagatur, încheiată cu bătălia de la Calca, a fost o adâncă pătrundere strategică de cercetare pusă la cale de Gengis-han pentru pregătirea năvălirilor mongole în Europa răsăriteană. Această campanie s-a desfăşurat, la doisprezece ani după moartea lui Gengis-han, sub conducerea

Căci nu-i nicăieri o putere în stare pe loc să ne țină pe noi,

În goana nebună spre țărmul cel verde al Ultimei Mări.

Acolo, în valuri de praf noi spăla-vom copitele cailor iuți

Și-un munte pe țărm, un curgan înălța-vom

Din capete, sute de mii, retezate-n război.

În vârf îi vom pune-o frântură de stâncă,

Cu sfântul tău nume într-înșă săpat. Și-atunci abia caii noi ni-i vom întoarce

Spre soare-răsare-napoi.

Și iarăși, în cortul de aur cădea-vom în genunchi l-al nostru stăpân.

Terminându-și cântarea, olăcarul ridică pentru prima dată pleoapele și zări ochii crunți ai stăpânului prea înalt pentru mongolii de rând. Năucit, el și-i închise din nou și din nou căzu cu capul în pământ. Gengis-han ședea netulburat, nepătruns în gândurile lui, cu ochii abia mijiți și, legănându-și barba încărunțită, se scărpină în talpă. În sfârșit se uită la olăcarul prăbușit în fața lui și-i spuse ostenit, ca după o îndelungă chibzuire:

— Ți-e glasul catifelat ca al găștii sălbatice... Meriți să fii răsplătit. Apoi scotoci într-o pungă de mătase galbenă, nepotului său Batu-han (Batâi) în anul 1237, avînd ca principal consilier militar și conducător de oaste pe același Subudai- bagatur.

agăţată la braţul tronului, scoase dintr-însa o fărâmbă de zahăr prăfuit şi o strecură printre dinţii tremurători ai mongolului, spunându-i: E încă prea devreme să-i laudăm pe Subudaibagatur şi Djebe-noion. Să vedem dacă vor izbuti până la urmă cu ceamburul... Răspunsul li-l vom trimite cu alt olăcar.

Apoi, cu o mişcare a arătătorului, lăsă slobod pe olăcar, nu înainte de a porunci ca omul să fie ospătat şi să i se toarne kumâs din destul, tot astfel să fie ospătaţi şi cei trei sute de călăreţi ce-l însoţiseră. A doua zi el îi trimise pe toţi înapoi, să ajungă din urmă tumenele căpitanilor săi.

Trecu un an şi nicio altă veste nu mai veni de la soare-apune. Într-o bună zi Gengis-han îl chemă pe logofătul său de taină, uigurul Izmail Hogeia, şi-i porunci să trimită la drum un olăcar cu veşmintele cusute cu zurgălăi şi căciula împodobită cu pene de şoim ca semn de mare grabă.

Olăcarul avea să ducă un răvaş tainic şi bine pecetluit. Îl va însoţi Tehucear-noion cu un tumen de zece mii de călăreţi.

— Ai să pleci la capătul lumii şi-ai să mergi până-i găseşti pe Djebe-noion şi Subudai-bagatur. Acolo, sub ochii tăi, olăcarul nostru să dea scrisoarea ce-o trimitem în mâna lui Subudai-bagatur. Căpitanii noştri au ajuns atât de

departe, încât astăzi treizeci de noroade întărite îi înghesuie din tot locul. E vremea să le dăm căpitanilor noștri o mână de ajutor.

În aceeași zi Tehucear se urni cu tumenul său spre apus. Pentru a da de urma oștilor mongole plecate la capătul lumii.

Capitolul 3 - ÎN CĂUTAREA ULTIMEI MĂRI

'Nainte, 'nainte, cai iuți ca furtuna!

Doar groaza gonește mai iute ca voi.

(Dintr-un cântec mongol)

Aidoma cu doi uriași șerpi negri, care treziți din somnul de peste iarnă ies la lumină într-o poiană întinsă de sub rădăcinile unui platan bătrân și, încălziți de soarele primăverii, pornesc a șerpui pe cărare ba apropiindu-se, ba depărtându-se iarăși stârnind groaza jivinelor, ce fug care încotro, și a păsărilor ce se rotesc deasupra-le și țipă a jale, tot așa, ba întinzându-se ca niște lungi curele negre,

ba adunându-se laolaltă în mari și pestrițe îngrămădiri de cai și oameni, cele două tumene mongole ale vijeliosului Djebe-noion și ale prevăzătorului, vicleanului Subudai-bagatur călcau în picioare ogoarele din jurul orașelor îngrozite și înaintau mereu mai departe spre apus, lăsând în urmă ruine fumegânde, pline de leșuri arse și umflate.

Această oaste înaintată a marelui kagan străbătuse întreg Iranul de miazănoapte, nimicind orașele: Har, Șimnan, Kum, Zendjan și altele. Mongolii nu cruțaseră decât bogatul Hamadan a cărui căpetenie le trimisese în întâmpinare o solie cu daruri: un tabun de cai de șa și două sute de cămile încărcate cu veșminte de tot felul. O grea bătălie trebuiseră să dea însă la Kazvin, unde orășenii luptaseră pe viață și pe moarte cu lungile lor cuțite de oțel. Kazvinul arsese până la temelie.

Lunile reci de iarnă și le petrecuseră tătarii între zidurile orașului Rei (din preajma Teheranului de astăzi). Din toate colțurile țării li se trimiteau încoace turme de batali, cai de soi și cămile încărcate cu baloturi de haine.

Abia când soarele primăverii îmbracă în verde veșmânt crestele munților iranieni, mongolii intrară în Azerbaidjan. Marele și bogatul oraș Tavriz îi întâmpină cu daruri de preț și, primind pacea propusă, mongolii ocoliră orașul fără a-i

face vreun rău. De aici se îndreptară spre Caucaz și nu se mai opriă până la Gandja, cetatea de scaun a Arranului. Dar de lovit nu se hotărâă să lovească orașul. Se mulțumiră cu argintul și veșmintele căpătate tribut și își urmară drumul spre Gruzia.

O puternică oaste gruzină le tăie calea. Subudai, cu cea mai mare parte a mongolilor, trecu în frunte, iar Djebe, cu cinci mii de călăreți, se trase într-o ascunzătoare, la pândă. Chiar la prima ciocnire cu vrăjmașul, mongolii se prefăcură că o iau la fugă. Gruzinii își pierdură dreapta judecată și se avântară în urmărirea lor. Abia atunci ieși din ascunzătoare Djebe cu tătarii săi și se repezi asupra gruzinilor, în timp ce călăreții lui Subudai își întoarseră și ei caii, cuprinzând pe urmăritori din toate părțile și măcelărindu-i până la unul. Treizeci de mii de gruzini se prăpădiră în bătălia din Gruzia.

Totuși oastea mongolă se temea să pătrundă mai în adâncul acestei țări muntoase, locuită de oameni războinici, și își văzu de drum îngreuiată de prăzi bogate. Nucherii spuneau că se simt prea de tot strâmtorați în trecătorile stâncoase ale Munților Caucaz. Lor le trebuiau stepe largi, unde să-și pască tabunurile. Mai departe nimiciră Șemahul și se îndreptară spre orașul Derbent din

Şirvan. Cetatea Derbentului era durată pe un munte greu de urcat şi închidea drumul spre miazănoapte. Djebe-noion trimise un sol la şahul Raşid al Şirvanului, întărit sus în cetate, cu solia aceasta:

— Trimite-mi câţiva dregători de vază să încheiem între noi o pace bună.

Cârmuitorul Şirvanului îi trimise zece bătrâni de neam ales. Sub ochii celorlalţi nouă soli, Djebe-noion ucise pe cel mai semeţ dintre bătrâni şi spuse:

— Daţi-ne călăuze de nădejde să ne putem trece oastea peste munţi şi vă vom cruţa. Dacă însă călăuzele n-au să ne fie de credinţă, toţi veţi avea soarta acestui bătrân.

Solii Şirvanului se supuseră poruncii şi călăuziră oastea mongolă pe cărările munţilor, dând ocol Derbentului şi scoţând-o pe drumul spre stepa kâpceacă. Mongolii, la rândul-le, dădură drumul bătrânilor soli şi îşi urmară calea spre miazănoapte.

Capitolul 4 - ÎN ȚARA ALANILOR ȘI KÂPCEACILOR

Ajunși în Caucazul de nord, Djebe și Subudai pătrunseră în țara alanilor⁶³, unde de prin largile stepe de la miazănoapte se strânseseră în ajutorul localnicilor multe cete de lezghini, cerkezi și kâpceaci.

Mongolii se bătură cu ei ziua întreagă până seara, dar puterile le rămâneau cam deopotrivă și nimeni nu ieșea învingător. Atunci Djebe trimise o iscoadă la cel mai de seamă din hanii kâpceaci, anume Kotean, și mongolul îi duse această vorbă:

„Noi, tătarii, și voi, kâpceacii, suntem neamuri de același sânge. Și iată că voi v-ați alăturat unor străini împotriva fraților voștri. Al anii vă sunt și vouă și nouă dușmani. Să ne unim într-o înțelegere tare și să nu ne izbim unii pe alții. În schimbul acestui târg, noi vă vom da aur și veșminte bogate câte veți vrea. Ridicați-vă, plecați de aici și lăsați-ne să ne răfuim singuri cu alanii”.

Mongolii trimiseră kâpceacilor o mulțime de cai încărcăți cu daruri de preț și hanii kâpceaci, momiți de atâta bogăție, părăsiră mișelește pe al ani și în cursul nopții își traseră toate pâlcurile de călăreți îndepărtându-se spre miazănoapte.

Mongolii tăbărâră asupra alanilor, îi înfrânseră și le

---

⁶³ Strămoșii osetinilor de astăzi.

pustiiră ținuturile, dându-le pradă măcelului, jafului și focului. Alanii se închină cu deplină supunere lui Gengis-han, ba o parte a oștii lor se alătură hoardelor mongole.

Nemaiștiindu-și spatele primejduit de paloșele ascuțite ale alanilor, Djebe și Subudai își porniră fulgerător tumenele spre miazănoapte, în stepele kâpceacilor. Aceștia se bizuiau pe făgăduiala de pace și liniște făcută de mongoli. Haniikâpceaci se împrăștiaseră deci cu pâlcurile lor, fiecare la așezarea sa. Mongolii îi urmăriră pas cu pas, spulberară taberele păstorilor nomazi, prădară așezările mai de seamă ale hanilor și le luară avuțiile de tot felul, de multe ori mai mari decât prețul trădării.

Alți kâpceaci, de la marginile îndepărtate ale stepei, auzind de năvălirea mongolilor, își încărcară avutul pe cămile și fugiră care unde putea: unii se traseră în mlaștini, alții se ascunseră prin păduri, mulți se refugiară în ținuturile urușilor⁶⁴ sau ugurilor⁶⁵.

Mongolii îi urmăriră pe malurile Donului și îi goniră până la apele albastre ale Mării Hazar⁶⁶, unde mulți sfârșiră

---

⁶⁴ Ruși.

⁶⁵ Uguri, unguri.

⁶⁶ În secolul al XIII-lea scriitorii musulmani numeau Marea Neagră – Marea Hazar, iar Crimeii îi spuneau Hazaria. Ulterior sub numele acesta era desemnată Marea Caspică.

înecați. Iar pe kâpceacii rămași în viață îi robiră, făcându-și-i păstori și ciobani la nenumăratele turme de vite și tabunuri de cai prădate de peste tot.

Apoi trecură în peninsula Hazar și atacă Sudakul, bogat oraș kâpceak de pe țărmul mării, unde trăgeau la mal înainte multe corăbii străine aducând țesături de preț, veșminte și alte mărfuri. Negustorii kâpceaci făceau troc cu robi, cu blănuri de vulpe și veveriță, precum și cu piei de cornute mari, vestită bogăție a pământurilor kâpceace.

Aflând de apropierea mongolilor, locuitorii Sudakului fugiră, unii ascunzându-se în munți, alții urcându-se în corăbii și trecând peste mare în Trebizonda. Djebe și Subudai prădară orașul și se retraseră înapoi spre miazănoapte pentru a se odihni în așezările kâpceacilor nomazi, unde poposiră mai mult de un an.

Aici se întindeau pășuni îmbelșugate, și ogoare mănoase lucrate de robi, și bostane cu pepeni și turkeștani și cirezi de vaci mari și grase, și turme de oi cu lână subțire. Nucherii mongoli îndrăgiră aceste stepe și spuneau că aici caii lor se simt la fel de bine ca în ținuturile de baștină de pe malurile Qnonului și Kerulenului. Totuși stepa strămoșească le e mai dragă și n-ar da-o pe nicio alta din lume. Așa că, după ce vor fi terminat cucerirea întregului

pământ mongolii n-au să-și mai dorească decât un singur lucru: să se întoarcă pe malurile iubitului lor Kerulen.

Djebe și Subudai rămaseră o vreme cu tumenele lor în cel mai mare dintre orașele kâpceace Șamkan⁶⁷. Se aflau acolo și clădiri de piatră, pe jumătate îngropate în pământ și ambare cu mărfuri aduse de peste hotare, dar orașul era alcătuit mai cu seamă din iurte vremelnice în care locuiau atât hanii puternici, cât și nomazii de rând. În fiecare primăvară aceștia își ridicau iurtele și plecau cu turmele în stepă pentru ca iarna să se înapoieze în oraș.

Odată cu venirea mongolilor, neguțătorii de peste mări, temându-se de război, își încetară negoțul cu stepa. Orașul Șarukan, distrus de prădăciuni și de foc, se pustii, iar mongolii coborâră spre Lukomorie⁶⁸.

Aici, în largile văi dintre coline, mongolii își înălțară kurenele, pentru a se apăra de vânt. Fiecare kuren era alcătuit dintr-un inel de câteva sute de iurte luate cu japca de la kâpceaci și număra o mie de ostași.

În centrul fiecărui inel se ridica o iurtă mai mare, a căpeteniei peste o mie de nucherii, deasupra căreia se înălța o sulică lungă cu coarne – tuiul – împodobită cu cozi

---

⁶⁷ După unii istorici acest oraș se afla pe locul Harkovului de astăzi.

⁶⁸ *Lukomorie* – litoralul Mării de Azov.

de cal. În preajma iurtelor, legați de conovețele prinse-n țărugi de fier, se afla întotdeauna un număr de cai înșeuăți cu chingile strânse și dârlogii încordați. Ceilalți cai pășteau în stepă – imense tabunuri păzite de robii kâpceaci.

Oastea mongolă respecta întocmai prescripțiile aspre ale vestitei „lasă de la Gengis-han”⁶⁹. Taberele erau înconjurate de un întreit inel de străjeri. În stepă, pe drumurile mai de seamă ce duceau la pământurile bulgarilor, urușilor și ugurilor se aflau de asemeni posturi de strajă. Caraulele mongole prindeau pe călăreții ce treceau prin stepă, îi cercetau cu amănunțime, apoi pe cei care puteau spune ceva despre seminițiile vecine îi trimiteau la Djebe-noion, iar pe ceilalți îi ucideau pe loc.

În iurtele nucherilor locuiau adesea și nevestele lor mongole, venite cu ei încă din patrie, dar și roabele dobândite în drum, cu copiii lor. Mongolele erau îmbrăcate ca și nucherii și era greu să le deosebești de ei. Uneori luau parte la luptă, de obicei însă îngrijeau de cămile, de caii de samar și de căruțele în care-și duceau prada căpătată la împărțeală. Femeile mai vedeau și de robii cu dangaua pe șold, îi puneau la muncă și-i păzeau. Ajutate de roabe, femeile mongole mulgeau vacile, iepele, și

---

⁶⁹ „lasa” sau „lasak” – culegere de cugetări și rânduieli statornicite de Gengis-han, care a servit multă vreme mongolilor drept cod de legi.

cămilele, iar în timpul popasurilor fierbeau mâncarea în ceaune de aramă sau în oale de piatră.

În marș copiii mai mici, născuți în timpul drumului sau răpiți de la învinși, ședea în căruțe sau în coburi de piele, ba uneori – doi câte doi – pe caii de povară, iar cei mici de tot, în spinarea mamelor lor care însoțeau convoiul călare.

Mai departe, în largul stepei, la marginea taberei mongole se întindeau taberele ostașilor de alte felurite neamuri, care se alăturaseră tătarilor. Erau acolo și iurte multicolore de turkmeni, și corturi stacojii de tanguți, și corturi negre de beludji, și colibe sărace de alani sau de călăreți aparținând cine știe căror seminții necunoscute. Toată această hoardă pestriță și destrăbălată, mânăta de la spate de mongoli, era aruncată prima în luptă, iar după luptă aduna de pe câmpul de bătălie rămășițele prăzilor neridicate de mongoli.

Capitolul 5 - ÎN TABĂRA TĂTARĂ DE LÂNGĂ CALCA

Subudai-bagatur porunci să i se ridice o iurtă pe un

pripor înalt de pe țărmul mării, la vărsarea unui râu mâlos și leneș.

Nucherii îndepliniră cu voie bună porunca primită, simțind că e vorba de un popas mai lung. Douăsprezece cămile cărară pâsla pentru mai multe iurte. Alte cămile aduseră câteva roabe de neam kâpceak, cu căciulițe țuguiate de pâslă în cap. Mongolii le cerură să cânte în timp ce înfingeau roată prăjinile iurtei, întindeau pe ele pâslă albă și le acopereau cu preșuri pestrițe legate pieziș și curmeziș.

Subudai întrebă încruntat:

— De ce ridicați trei iurte?

— Într-una ai să-ți urzești gândurile tu, într-a doua o să-ți adăpostim pardoșii de vânătoare, iar într-a treia – că fără ea nu se poate – o să închidem cele mai frumoase fete kâpceace, meștere în jocuri și cântece.

Subudai le curmă vorba.

— *Ugga!* (Nu!) Pardoșii să urle în iurta a doua, iar într-a treia să-l aduceți pe bătrânul Saklab să-mi gătească. De roabe n-am nevoie, nu vreau să mă tulbure în timp de război. Împărțiți-le sutașilor mei.

Așa se face că în iurta a treia se așeză Saklab cu tingirile sale, cu lingurile de lemn și cu lungu-i cuțit înfipt la brâu.

Robul cel înalt și uscățiv, numai piele și oase, cu plete lungi, câltoase și cărunte, fusese prins de tătari în drum spre Astrabad. Nucberii îl aduseseră la Subudai, și-l sfătuiseră: „Prinsul acesta bătrân e urus de neamul lui. El a fost bucătar la un mirza din slujba horezm-șahului Muhammed însuși și acum i s-a năzărit să fugă înapoi în țara sa. Știe toate limbile și poate găti toate bucatele. Bătrânul are să-ți fiarbă pilaf cu migdale și cilav cu prune, și kaima de mazăre, și caimac de smântână, și halva și pahlaiva, și are și un fecior de suflet, un Flăcău tăcut, pe nume Tugan. Băiatul are să-l ajute pe Saklab să-ți facă mâncare”.

Atunci Subudai se mânie de-a binelea: —Mi-ajunge bătrânul. Poate găti și singur. Alte ajutoare nu-s de trebuință. Tuturor a le place să fie ajutoare la oala cu mâncare. Acest Tugan să pună mâna pe sabie, să-i dați un cal răpciugos și să-l trimiteți într-o ceată din fruntea oștii, unde să-nvețe meșteșugul armelor. Dacă va fi vrednic oștean, n-o să treacă mult și-și va dobândi singur și-un cal bun și-un pieptar de zale și o șa ca lumea. Iar dacă n-o să lupte bine, chiar în prima ciocnire o să fie ucis. Și mare pagubă n-o să avem!...

În iurta lui cu vârful alb, întoarsă cu ușa spre mare,

Subudai ședea gânditor pe-o pernă de piele. Ședea de multă vreme și se uita cu ochii bulbucați, uimit, la întinsul cenușiu și frământat al mării în care și apa și vântul și peștii, ba chiar și păsările ce se roteau deasupra valurilor erau cu totul altfel decât în lacurile albastre din depărtata stepă mongolă. Din larg se rostogoleau spre țărm valuri nenumărate, toate de-un fel, și în zarea albăstrie se arătau uneori pânzele albe ale corăbiilor străine care se temeau să tragă la țarmurile cucerite de tătari.

Aici stepa era fără de margini, iarba înaltă, lacurile bogate în păsări de apă. În jur se întindeau pășuni pline de vitele prădate de kâpceaci: albi erau boii cu coarne lungi, albi berbecii cu cozi grase; până și pâsla kâpceacilor era albă, albe și iurtele lor. Ostașii lui Subudai mâncau în fiecare zi carne, și neavând ce face trândăveau toată ziua pe covoare persane. Uneori hanii mongoli din fruntea cetelor plecau la vânătoare cu șoimi sau se întreceau la alergări, încercându-și caii aduși din Mongolia sau prădați pe drum, cai de soi: turkmeni, persani, caucazieni și câți alții.

Mai la deal, în susul râului Calca, pe un kurgan din mijlocul stepei, se înălța iurta celui alt mare **căpitan** de oaste, Djebe-noion. Împrejur se așternea câmpia verde.

Dincolo de ea se înșira spre miazănoapte lanțul colinelor de strajă.

Cu toate că Djebe-noion și Subudai-bagatur fuseseră trimiși de Gengis-han spre apus în aceeași vreme și cu aceeași poruncă, cei doi căpitani nu se prea înțelegeau între ei: se certau mereu și fiecare căuta să arate pe câmpul de luptă greșelile celuilalt. Gengis-han îi trimisese împreună nu fără un gând ascuns. Deseori făcea el același lucru și cu alți căpitani, trimițându-i câte doi pentru aceeași treabă, căci amândoi vor căuta întotdeauna să scoată la iveală vrednicia lor, fiecare vrând să fie mai presus de celălalt.

Djebe, vijelios în luptă, țâșnea veșnic înainte. Tumenul lui nimerea ades în împrejurări din cele mai primejdioase. El izbutea să se desprindă cu mare meșteșug de dușmanul ce-l urmărea, dar uneori, când era prea târziu și pieirea îl împresura de pretutindeni, se ivea Subudai și-l scăpa din restriște. Subudai-bagatur se năpustea asupra vrăjmașului cu călărimea lui cea grea în rânduri strânse, în care și nucherii și caii erau acoperiți de masive panțare chinezești de fier.

Înalt, falnic, necunoscând râsul, Djebe apărea după luptă în tabăra lui Subudai, cu ochii sticloși și privirea fixă,

plin de praf și împrôșcat de sânge. Se așeza în fața focului și-i dovedea lui Subudai că el unul n-a făcut nicio greșeală, doar că vrăjmașul fusese în număr prea mare. Iar Subudai zâmbea pe sub mustață, mulțumit că iarăși l-a scos din încurcătură pe Djebe, și-l îndemna să nu mai caute îndreptățire pentru greșelile sale, ci mai bine să guste din mielul fraged împănat cu usturoi și fistic, fript în frigare ca la însuși padișahul Horezmului.

Djebe era mândru, plin de încredere în sine, iute la mânie. Avea credința că de vreme ce săgeata lui poate nimeri de la șazeci de pași popândăul drept în cap, el nu poate greși niciodată și-n nicio privință. Pentru acest ochi ager al său, precum și pentru iuțeala sa neostenită îl poreclise lumea „djebe” – adică săgeată⁷⁰. Sub acest nume îl cunoștea întreaga oaste, deși numele lui adevărat era altul. Înaintea oricărei bătălii cerceta întotdeauna terenul, dădea ocol pe calul său uscățiv și puternic locurilor mai primejdioase, și nu o dată fuseseră nevoiți turgauzii

---

⁷⁰ Djebe s-a ridicat din rândul nucherilor. „Și pentru că era el un om îndrăzneț Gengis-han i-a dat sub ascultare zece ostași ; și pentru că a luptat bine l-a făcut bek peste o sută ; și pentru că a dovedit vrednicie și sânguință s-a înălțat căpetenie peste o mie. Mai târziu Gengis-han l-a ridicat bek al unui întreg tumen, și multă vreme l-a ținut în preajma sa, și l-a trimis în fruntea oștii, și a fost slujit cu credință de el” (Rașid ad-Din).

însărcinați cu ocrotirea lui să-l scape cu chiu cu vai de la pieire.

Subudai, cu bărbia năpădită de fire cărunte, părea un moșneag. Nimeni nu știa câți ani are. De mult, în tinerețe, fusese rănit la umăr și se alesese cu mușchii retezați, de atunci mâna dreaptă îi rămăsese țeapănă și căpitanul nu mai folosea decât stânga. Fața îi era crestată de-a curmezișul sprâncenei stângi, din care pricină ochiul stâng, cu globul scurs, era închis, în schimb cel drept, larg deschis, părea că străpunge pe fiecare. Și vede tot ce-i în sufletul omului.

Nucherii oștirii spuneau că Subudai e „viclean și prevăzător” ca o vulpe bătrână, beteagă de-un picior, după cum e „crud și furios” ca un pardos scăpat din prinsoare. Și mai spuneau că alături de Subudai nu trebuie să te temi de niciun vrăjmaș, căci cu el nu dai de belea.

Djebe chibzuia mereu ce drum să aleagă pentru a ajunge la Ultima Mare, marea ce scaldă întreg pământul. Înștiințarea trimisă lui Gengis-han prin olăcarul cântăreț fusese alcătuită de Djebe, în timp ce Subudai, se mulțumise s-o încuviințeze doar, dând mereu din cap și zâmbind pe sub mustață.

— Departe crezi c-ai să ajungi? Și curând crezi că vei

găsi locul de unde tu, precum saigakul, ai să pornești la goană înapoi și ai să-mi dai ultima dată prilejul de a te scăpa din primejdie?

Cercetașii trimiși în stepă prindeau pe călători și-i aduceau la Djebe și el însuși îi cerceta, vrând să afle totul despre neamurile de la apus și miazănoapte, despre drumurile ce duc la ei, despre râurile și trecerile peste ape, despre hrana cailor și pășunile de acolo, despre orașele bogate și cetățile tari, despre oastea, armele și vrednicia războinică a acelor seminții, dar mai ales despre depărtările ce-l mai despart de Ultima Mare de la capătul lumii.

Capitolul 6 - PLOSKINEA-HOINARUL ÎN PRINSOARE LA TĂTARI

Într-un rând cercetașii aduseră la Djebe câțiva oameni dintr-o seminție nemaîntâlnită de ei. Oamenii aceștia trăiau din trecerea peste apă a călătorilor, în bărcile și podurile plutitoare de pe râuri. Erau bărbați înalți, spătoși, cu bărbi mari, roșcovane, în cojoace vechi de oaie și cizme

de piele moi, fără tocuri, strânse cu nojițe pe picior. Căciulile lor cenușii, din blană de râs, erau trase voinicește pe-o ureche.

— Cine sunteți? De unde veniți? îi întrebă Djebe.

Unul dintre ei, înalt și mai spătos decât ceilalți, îi răspunse în limba kâpceacilor:

— Ni se spune „hoinari”, pentru că hoinărim prin stepă. Părinții și bunicii noștri au fugit de răul cnejilor căutându-și în stepă libertatea...

— Dacă nu vă supuneți stăpânilor voștri și ați fugit de la ei, înseamnă că sunteți tâlhari și pribegi!

— Nu suntem tâlhari și nici chiar pribegi... Suntem oameni liberi, vânători și pescari fără stăpân pe cap.

— Dar tu cine ești? întrebă Djebe pe omul cel înalt.

— Mă numesc Ploskinea! Oamenii noștri m-au ales staroste.

Djebe trimise de îndată nucheri la Subudai-bagatur cu vorbă: „Vino repede! Am pus mâna pe oamenii de care avem nevoie”.

Nucherii se întoarseră într-o goană cu răspunsul acesta: Subudai-bagatur șade pe covor. Lângă el are o traistă cu bobi. Și ți-a trimis vorba: „Nu vin, am treabă”...

Ploskinea-hoinarul surâse:

— Asta vine cam așa: „Înghiolditul de nevoie să poftească el la noi”.

Djebe lăsă sub pază aspră pe hoinarii prinși, iar el însoțit de Ploskinea și înconjurat de nucherii săi plecă la Subudai.

Pe cerul stacojiu al apusului de soare se deslușiră curând contururile celor trei corturi ale căpitanului de oaste Subudai. Deasupra lor se învolburau șuvițe subțiri de fum și se înălțau tuiurile, ostășești - prăjini drepte împodobite cu însemnele cinului: cozi de cal și coarne de bivol. Subudai ședea în iurta lui pe un covor persan de mătase, luminat de pălălaia focului. Scotea cu mâna stângă bobii din traistă și-i rânduia în lungi și întortocheate șiraguri.

— Cine-i ăsta? întrebă Subudai, ațintind doar o clipă cu singuru-i ochi pe Ploskinea și întorcându-și-l îndată la bobii săi. Stai jos, Djebe-noion.

Djebe se lăsă pe covor lângă Subudai și căută fără prea mare interes la ce face bătrânul бага tur. Niciodată nu izbutea să ghicească ce pune la cale pardosul cel chior cu laba frântă.

Ploskinea-hoinarul, înalt, vânjos, cu pieptul acoperit de barba-i roșcată, cerceta cu priviri agere iurta și chibzuia la un lucru numai de el știut. Rămăsese la intrare, cuviincios,

în picioare. Doi turgauzi înarmați până-n dinți nu-și luau ochii de la el.

Urmărind mâna bătrânului căpitan care muta repede bob după bob, Djebe îi povesti ce-a aflat de la prinșii săi și-l sfătui. Să folosească pe Ploskinea drept călăuză.

— Și ce spui că fac astăzi hanii kâpceaci? îi curmă vorba Subudai întorcându-se spre hoinar.

— Au cam băgat-o pe mânecă, răspunse Ploskinea. Când tătarii voștri au ajuns la Șurukan, hanii kâpceaci au fugit care încotro: unii în țara rusească, alții prin bălți.

— Care din ei au fugit la uruși?

— Mulți, chiar și cel mai de seamă bogătaș al lor Kotean și polovțienii de la Lukomorie, și Toksebicii, și Bagubarsovii, și stirpea Basteevilor, și alții.

Subudai își desprinse privirea de la bobi și-l aținti pe Ploskinea.

— Și unde-i acum oastea urușilor?

— Asta cine-ar putea s-o știe, afară de Dumnezeu?

Subudai se cocoșă precum ariciul, obrazul i se schimonosi și ochiul holbat se aprinse de mânie. Ridică amenințător spre hoinar un deget strâmb cu unghia roasă.

— Să-mi spui tot ce știi! Nu-mi spulbera urmele! Cândată te trântesc sub un scânduroi și-ți așez douăzeci de

nucheri în spinare. Să vezi ce-ai să mai ciripești până să crape.

— De ce-aș tăcea?

— Vorbește, unde-s acum cnejii uruși? Se gătesc oare de război?

— Lasă-mă să mă gândesc! răspunse Ploskinea și, depărtându-și picioarele, se lăsă pe spate cu ochii dați peste cap.

Subudai îi mai aruncă de vreo două ori câte o privire bănuitoare și se apucă să-și rânduiască șirurile de bobi de pe covor. Pe urmă mârâi din nou:

— Ascultă aici, pribeag al stepelor! Dacă-mi spui totul din fir-a-păr, poate că te-alegi și c-o răsplată. Uite-aici, la bobii ăștia. Vezi șirul de aici! ăsta e Donul... Iar cestălalt, lungul, e Niprul... Vino mai aproape și arată-mi, unde se află orașul urușilor numit Kiev?

Ploskinea dădu să se apropie, dar cei doi turgauzi îi smulseră de la mijloc paloșul cu brâu cu tot. Hoinarul se scutură dintre ei și, lăsându-se ușor în genunchi, veni până lângă Subudai.

— Aha! Înțeleg, spuse el, încrețindu-și fruntea și dându-și pe ceafă căciula mițoasă. ăsta-i Niprul nostru... Și-aici, la gurile Niprului, e marea, unde e Oleșie... Iar dincoace e un

râu mai mic, de-i zice Calca, ăsta unde ne aflăm acum... Da, doar că să vezi, luminate han!... Păi, Niprul nu curge așa otova de la miazănoapte la miazăzi, ci e ca un braț îndoit cu un cot la mijloc. Uite, aici sus, cam unde-ar veni umărul, e orașul Kiev și dincoace, unde-ar veni pumnul, da, e Marea Neagră. Iar aici, uite, unde se-nfinge-n stepă cotul, aici e-n mijlocul Niprului un ostrov, Hortița, și mai încoace, lângă Hortița, adică drept în cotul Niprului, se adună oastea urușilor. Și Ploskinea mută bobii în așa fel, încât Niprul sencovoie în chip de cot.

— Cât este de aici până la Kiev? și împreună cu alți bobi Subudai scoase din traistă un pumn de galbeni lucitori.

Ochii hoinarului sclipiră și omul își umezi buzele uscate.

— La ce-ți trebuie acum Kievul? Nu pleacă rușii din Kiev. E departe până acolo, vreo șase sute de verste.

— Ce-i aia „verste”? sări mânios bătrânul. Tu să-mi spui câte zile se fac până la Kiev călare?

— Dacă te duci pe-un singur cal îți trebuie în drum drept douăsprezece zile până la Kiev. Dar dacă pleci cu doi cai ajungi în goană mare chiar și-n șase zile.

— **Acum da, ai vorbit mai pe-nțeleș.**

— Dar vezi că rușii n-o iau de-a dreptul peste stepă când vin încoace de la Kiev. Întâi coboară cu luntrile până la

cotul Niprului, uite, până aici, la ostrovul Hortița. Aici trec pe celălalt mal și-o iau pe șleahul caravanelor cu fier de Kitai, care-i drumul cel mai drept de acolo până aici la Lukomorie. Adică vreo trei-patru zile de goană pentru un cal, dar cu o pereche de cai o poți face și-n două zile.

— Doar două zile! se miră Subudai. Vrei să spui că-n două zile urușii pot ajunge de la Nipru până aici?

— Da, uite, de-aici de la cotul Niprului, de la Hortița, urușii noștri au izbit nu o dată pe polovțieni. Dacă nu ești împovărat de căruțe poți străbate calea asta în două-trei zile.

Se vedea de colo că Subudai era mulțumit de cele aflate. Chicoti, plesnindu-și genunchii cu palmele, și ceru să i se aducă niște kumâs. Pe urmă mai puse lui Ploskinea o mulțime de întrebări amănunțite despre drumuri, vaduri, treceri peste ape, despre oastea urușilor: ce fel de cai au, cum sunt înarmați călăreții, cum luptă.

— De bătut se bat strașnic, mai ales cu baltagele, ba la nevoie chiar și cu securea de spart lemne.

— Și câtă oaste spui că au urușii ăștia?

— Păi, dacă au să-și aducă oamenii la Hortița toți cnejii din împrejurimi: și kievlenii, și cernigovenii, și smolenskienii, și galițienii, și volănskiemi și alții mai

mărunți, are să se adune în stepă o mulțime de tălpași, arcași, călăreți, în total ca la vreo cincizeci de mii, cred.

— Asta înseamnă cinci tumene! spuse Subudai și așeză cinci galbeni pe ostrovul Hortița la cotul Niprului, unde începea drumul spre stepă. Dar kâpceacii câți călăreți pot să scoată?

— Păi, știu eu, cam tot vreo cincizeci de mii⁷¹. Pe malul de dincoace al Niprului s-a și adunat un nor întreg de kâpceaci.

Subudai mai așeză pe covor încă cinci galbeni.

— Va să zică, o să avem împotriva noastră cu totul zece tumene de kâpceaci și uruși! spuse Subudai și se uită la tăcutul Djebe. Îți amintești, Djebe-noion, cu ce oaste am pornit noi de la Irtâșul Negru spre Horezm... Să dovedim acum că suntem vrednici ucenici ai „Cutremurătorului lumii” Genghis-han!

Polskinea stătea tot în patru labe, și se uita ba la grămăjoarele de galbeni, ba la cei doi mari căpitani mongoli care căzuseră pe gânduri. Două scânteieri reci și viclene sclipiră în ochii hoinarului când luându-și inima-n dinți întrebă cu nevinovăție:

---

⁷¹ Cifrele citate de Ploskinea erau vădit exagerate pentru a speria pe tătari ; cronicile nu precizează mărimea oștilor rusești și kâpceace (cumnuc).

— Da de ce n-ai pus, prealuminate han-tătar, și pe locul unde-i oastea voastră câțiva galbeni lucitori? Fălește-te și tu cu puterea câtă o ai!

Subudai strânse pumn degetele chircite ale mâinii stângi și și-o repezi în obrazul hoinarului.

— Uite câtă oaste avem! Și uite ce-am să fac eu cu kâpceacii și urușii tăi!... Și dintr-o singură mișcare Subudai înșfăcă mânios cei zece galbeni de pe covor și-i azvârli în traista cu bobi. Pe toți am să-i vâr în traistă și am să-i înghit ca pe-un dărab de caș.

Ploskinea se trase îndărăt.

— Și-n mare mila ta nu-mi dai nimic pentru osteneală?

— *Ugga!* Eu unul nu dau bani nimănui, în schimb toată lumea mi-i aduce mie, iar eu îi trimit pe toți stăpânului nostru, nebiruitul Gengis-han... Dar o răsplată s-ar putea să dobândești și tu. Ai feciori?

— Am, slavă Domnului, patru băieți.

— Și unde-s? Departe?

— Veghează vadurile pe Don.

— Am să trimit după ei o sută de călăreți și-ntr-o clipă au să fie aici. Tu să-i strecuri iscoade la uruși: să caște ochii și să-mi spună unde sunt polcurile uruse și câte sunt ca număr. Să afle și ce au de gând căpitanii urușilor și să

se întoarce grabnic înapoi pentru a-mi da seama de totul cu de-amănutul. Pe urmă am să te las slobod și pe tine și pe feciorii tăi, și-am să vă răsplătesc c-o herghelie de cai și c-un pumn de aur pentru fiecare. Ei, de ce taci? Mai stai pe gânduri?

Ploskinea se înțepeni bine pe picioare, suspină adânc și spuse:

— Mie poți să-mi retezi și capul, slăvite han, dar feciorilor mei dă-le pace!

Subudai mârâi furios și izbi cu pumnul în covor:

— Așa-mi vorbești tu mie? Hei, nucheri! Ia zvârliți-mi pe oaspetele ăsta al meu în iurta pardoșilor și puneți-i o întreită pază. Saklab să-l ospăteze-n toată cinstea, ca pe un han...

— Și picioarele să nu i le legăm? Întrebă un turgaud. Că lupul ăsta o să fugă!

— Da, nu uitați să-i puneți lanțuri de nădejde!...

Capitolul 7 - ALARMĂ LA KIEV

Căci doar voi cu uneltirile voastre adusu-i-ați pre păgâni asupra țării rusești, doar dezbinarea voastră adusu-ne-a

*silnicia polovțiană... Zăgăzuiți cu nor de săgeți ascuțite
poarta câmpiilor, întru slava țării rusești, între slava rănilor
viteazului Igor, feciorul lui Sviatoslav.*

(Cântecul oștii lui Igor)

Pe malul stâng al Niprului, dincolo de Kiev, încă din zori podul plutitor fusese oprit de polovțienii care năvăliseră pe neașteptate din stepă. Tăbărâseră pe pod și-i făcuseră prinși pe podari. De mare mulțimea lor, luntrile începuseră a lua apă. Pe un cal bălțat, ca pardoșii, un bătrân și greoi ban polovțian se îndrepta spre pod. Îl însoțea un alai de o sută de djighiți. Primul își juca armăsarul în fruntea alaiului, purtând tuiul înalt cu însemnele hanului: cozi de cal și lănțuguri de aramă zăngănitoare. Următorul bătea într-o dairea și alți doi suflau în trâmbițe. Un călăreț anume, pe un cal ce sforăia sălbatic, plesnea din gârbaci, ostenindu-se să croiască drum hanului spre trecerea peste apă.

Mai deoparte, în fața unei mulțimi de ascultători, un drumeț plin de praf, înalt și slab, cu o desagă în spate, povestea oamenilor înghesuiți că polovțienii fug din „stepa sălbatică”, urmăriți de seminția nemaivăzută a „tătarilor” cu chip înfiorat: „au obrazul spân, nasul turtit și o coadă ca

de vrăjitoare le flutură pe spate. Doar la vederea acestor păgâni de tătari oamenii se prăbușesc fără suflare...

— Cine sunt și de unde vin? Spune-ne, drumețul lui Dumnezeu, că te vedem om umblat și învățat...

Pribeagul se sprijini în cârja înaltă și începu a povesti:

— Și venit-au de la soare-răsare un norod sălbatic, mulțimi fără de număr, neștiute pe meleagurile noastre, pe numele lor „tătarii” și odată cu ei și alte șapte lifte spurcate adus-au. Tot așa, precum până astăzi polovțienii călca și robea neamurile vecine, acum însăși pieirea lor venit-a. Dară tătarii nu numai că-i învingea și alunga pe polovțieni, ci le și nimicea din rădăcină spița și pe pământurile lor ei înșși se așeza...

— De unde se revarsă asupra noastră seminția tătarilor?

— Despre aceasta și-n Sfânta Scriptură se vorbește, ba chiar și episcopul Mefodie de Pataria mărturisește cum că în vremea veche împăratul Alexandru Machidon de la Elada alungat-a lifta păgână Gog și Magog până la capătul pământului, în pustia Etrievului, ce-i între apus și răsărit așezată. Și închizându-i pre ei între munți, poruncitu-le-a împăratul să șadă acolo până la vremea de apoi. Și mai spunea episcopul Mefodie că la capătul vremurilor munții deschide-se-vor iarăși, și ieși-va de acolo Gog și Magog și

supune-va întreg pământul de la răsărit până la Eufrat și de la Tigru până la Marea Pontului, toată lumea, afară numai de Etiopia...

— Toată lumea! se minună mulțimea. Adică, și țara noastră?...

Drumețul urmă:

— Au un vedeți și voi ce se petrece în juru-ne? Toate sunt semne ale vremii de pe urmă! Arătatu-s-a pe cer o stea înfiorată ce-și lungește razele până departe-n răsărit și creștinilor nouă năpastă vestește și potop de noi vrăjmași... E chiar Gog și Magog ce de după munți ieșit-au și cad asupra noastră! A venit vremea de apoi a Scripturilor Sfinte. Sfârșitul lumii se apropie!...

Suspine și tânguirii se înălțară din mulțime. Pribeagul își scoase căciula de păslă din cap și oamenii îi aruncară într-însa covrigi uscați și pitaci negri, de aramă.

Barcazuri grele și bine smolite se desprinseră de la malul drept al fluviului și aduseră dincoace mai mulți oșteni de-ai marelui cneaz al Kievului. Aceștia împrăștiară mulțimea, făcură bună rânduială la locul de trecere și-l ajutară pe bătrânul han polovțian să urce pe podul plutitor. Gătit cu un cekmen zmeuriu de mătase, căptușit cu blănițe de sobol, în cap cu un fes alb, țuguiat, tivit cu vulpe roșie

și încălțat cu cizme roșii, împodobite cu fir de mărgăritare, hanul stătea semeț, cu mâna stângă în mănușă de piele, sprijinită de bârna podului, iar cu dreapta înțeleștată pe mânerul paloșului bătut în almazuri.

Înalt și trupeș, mândrul han părea liniștit, numai privirea i se zbătea nepotolită, cătând pieziș spre undele întunecate ale Niprului. Vântul sufla tot mai tare, fața apelor se încrețea și miei de spumă albă începură a alergera înălțați pe crestele valurilor.

Fusesse mărinimos hanul. Podarii căpătaseră destule pungi de argint și își dădeau toată osteneala. Întreaga zi podul plutitor trecu peste râu caravane fără număr: cai de soi, înveliți cu valtrapuri de mare preț, cămile mugind de spaimă, bivolițe grase cu coarne lungi aduse pe ceafă, roabe frumoase din țări străine, smeade la față, cu sprâncene negre, gătite cu panglici și mărgărite. Toate acestea erau aduse în dar cnejilor ruși.

În mulțime se zvonea că a sosit însuși bătrânul han al polovțienilor Kotean, stăpânul marilor tabunuri de sute de mii de cai, ce rătăcesc prin pășunile fără de capăt, cu dangaua lui pe șold: o urmă de copită cu două linioare dedesubt.

Kotean, stăpânul stepei! Numai el singur poate ridica la

război un uriaș număr de călăreți. Nu degeaba a venit la Kiev. L-a împins nevoia. Și alți hani polovțieni se trag cu toate cimotiile lor spre pământurile rusești și încep să treacă Niprul prin toate vadurile cu piciorul sau cu podurile plutitoare. Podgheazuri de polovțieni intră în apă călări, înzăuați, cu scuturi și cu lănci cu tot... Ce-are să mai fie? Nu vin cumva cu gânduri rele? Nu mai răsună acum voioasele cântece polovțiene. Astăzi, când vin din stepă spre meleagurile noastre, se aud din depărtare doar cântări de jale ca niște prelungi răgete de cămile...

În sălile marelui cneaz Mstislav Romanovici al Kievului, se făceau grabnice pregătiri pentru adunarea nobililor; erau așteptați și cnejii mai mari și cei mai mărunți. Tuturor a le fuseseră trimiși vestitori pe cai de prăsilă, cu chemarea de a sări în apărarea pământului rusesc.

Ușor nu-i era marelui cneaz al Kievului să primească cu toată cinstea atâția oaspeți de vază – fiecare cu ceata sa – știut fiind că alaiul era mai numeros cu cât era mai înalt cinul oaspetelui. Slujitorii curții puneau pe toți brutarii și măcelarii orașului să coacă plăcinte cu umplutură de carne și colaci mari de grâu și să le aducă la palatul cneazului. Acum puterea marelui cneaz al Kievului nu mai era ca în urmă cu o sută de ani, pe vremea cneazului Monomah. Pe

atunci sub ascultarea Kievului se afla aproape întreg pământul Rusiei: și ținutul Kievului, și Pereiaslavul, și Smolenskul, și Suzdalul, și Rostovul, ba chiar și îndepărtatul, bogatul Novgorod îi aparținea pe de-a-ntregul. Pe atunci toți cnejii i se supuneau lui, iar polovțienii nici nu cutezau să se clinească. Pe la toate fruntariile țării dusesse el slava neamului rosienesc. Dar anii trecuseră și stirpea Monomahilor slăbise. Urmașii primului Monomah își împărțiseră orașele pe la feciori, cumnați și nepoți, iar Mstislav Romanovici domnea astăzi peste un Kiev ciuntit și slăbit. În ultimii douăzeci și cinci de ani distrugerile săvârșite de ceilalți cneji ruși secătuiseră Kievul, lovit de halicieni, de vladimireni, de suzdalieni, și de polovțienii sălbatici aduși de cnejii mișei să prade și să dea foc străvechii cetăți de scaun.

Tare le venea greu kievlenilor să-și reclădească mândrul oraș după atâtea pustiiri; multe case mai erau în ruine, cu ferestrele și ușile defundate.

Și acum iată că o nouă năpastă se abate asupra lor din largul stepei. Și-i face pe neîmpăcații, semeții și îndărătnicii cneji, care s-au vrăjmășit o viață întreagă pentru un jilț mai înalt, pentru un oraș mai bogat, pentru un ținut cu mai mulți birnici, să se adune cu toții laolaltă.

Acum până și vechii lor dușmani, polovțienii, au venit și ei cu plecăciune să ceară ajutor Kievului. Abătuți și plecați sedeau chirciți pe vine cu miile în fața palatului, iar când veneau cnejii ruși, polovțienii se repezeau la ei, le sărutau frâiele cailor și li se închinau cu mâinile întinse a rugă.

— Strângeți-vă polcurile! Aduceți-le în stepele noastre! Apărați-ne! Ajutați-ne să-i alungăm pe năvălitorii haini!

Cnejii, fiecare cu oamenii săi, se adunau în curțile palatului; stăteau răzlețiți, schimbau vorbe răstite, uneori se abăteau pe la alte pâlcuri să audă ce se mai spune, dar oricât îi rugau dregătorii Kievului, niciunul dintre ei nu voia să urce în odăile marelui cneaz Mstislav Romanovici.

Hanul Kotean al polovțienilor, mândru ca de obicei, se afla și el în curțile palatului. În jurul lui, cu mâinile pe burtă, se învârtteau sfetnicii săi din stepă cu căciuli țuguiate și fețele negre, arse de soare și vânt. Un tălmaci bătrân, ales dintre pribegii pustiei, îi șoptea hanului care dintre cneji a și sosit, cum se numește cutare sau cutare cneaz și cine dintre ei are trecere sau oaste mai multă. Kotean chibzuia câtă cinste se cuvine arătată fiecăruia, se apropia cu pas legănat, făcea o plecăciune, atingând anevoie pământul cu degetele, apoi își dezdoia spinarea cu mândrie, își mângâia mustața lungă și căruntă și

spunea fiecăruia aceleași vorbe:

— Dă-ne ajutor, fi-ne frate! Pe toți ne paște năpasta. Dacă ne adunăm laolaltă – o alungăm. Primește din parte-mi un mic dar, cu toată cinstirea ce-ți port! Eu nu uit pe nimeni, pe toți vreau să-i cinstesc cum se cuvine – cu daruri, și cai, și vite, și roabe frumoase.

Soarele ajunsese sus pe boltă și cnejii tot mai stăteau răzlețiți prin curtea plină de larmă, răgușiți de cât se înfruntaseră țipând unii la alții; toți se pândeau să vadă cine are să intre primul în odăile marelui cneaz al Kievului. Se spunea că Mstislav Romanovici mai așteaptă pe cineva: nu cumva niscai olăcari de la miazănoapte din partea puternicului și trufașului cneaz Iuri Vsevolodovici al Suzdalului, care ar fi dorit ca adunarea să aibă loc la el, în cetatea Vladimirului, și n-avea să vină la sfatul cnejilor din acest prăpădit de Kiev. Și nici Mstislav Udatnâi, cneaz al ținutului Halici, nu se vedea nicăieri, deși mai cu seamă trimișii lui goniseră pe la toți ceilalți, îndemnându-i să vină cât mai curând: ne paște o primejdie de neînălăturat, veniți fără zăbavă!

Deodată toată lumea se învioră și începu să șoptească:

— A sosit Mstislav Udatnâi! Și, cu ochii scăpărători de curiozitate, înghiontindu-se să vadă mai bine, fiecare

încercă să iasă în calea cneazului care se făcuse vestit prin izbânzile asupra ugurilor și leșilor.

În pofida anilor săi, Mstislav Udatnâi intră în curte cu pas tineresc. Se opri, învălui adunarea cu privirea vioaie a ochilor negri și pătrunzători, căutând parcă pe cineva anume și răsucindu-și de zor mustața lungă, lăsată pe oală. Pregătit de bătălie, purta coiful său aurit, sclipitor în lumina soarelui, și o cămașă ușoară de zale, tivită și ea cu aur. Mantia lui roșie flutura la fiecare pas. Într-un colț al curții zări pe Kotean și porni drept spre el. Polovțianul se grăbi să-i iasă în întâmpinare, cu amândouă mâinile întinse. Se îmbrățișară, lipindu-și umerii, și Kotean își lăsă capul pe pieptul cneazului de Halici. Căciula-i albă căzu în praf, și toată lumea băgă de seamă că umerii hanului tresaltă.

— Plânge! Las să plângă! murmura mulțimea. Mulți oameni de-ai noștri a robii tâlharul. Acum să afle și el gustul lacrimilor! Mstislav Udatnâi ține pe fiica hanului, de aceea ar face și pe dracu-n patru pentru bogatul Kotean!

Oștenii vestiră pe cneazul Kievului de sosirea ultimului oaspete. Dar Mstislav Romanovici nu se grăbi să iasă în pridvor pentru a-l întâmpina pe vărul său. Prea aveau multe și vechi socoteli de încheiat! Între timp, Mstislav

Udatnâi și hanul Kotean, după ce se îmbrățișaseră, discutau în șoaptă mai deoparte, într-un colț al curții.

Peste o vreme mulțimea se foi din nou și din nou se auziră strigăte:

— A sosit și cneazul Suzdalului! Acum avem un sprijin de nădejde! Ce-am fi putut face fără cei din Suzdal! Ba, stai! Nu cneazul Suzdalului a venit, ci tânărul cneaz Vasilko Konstantinovici al Rostovului.

În curtea largă intrase un oștean înalt și trupeș. Barba moale și blondă abia de-i acoperea bărbia. Ca și Mstislav de Halici, tânărul Vasilko era și el gata de luptă: îmbrăcat în zale, cu chivără de oțel pe cap și paloșul lung și drept la sold. Veșmintele nu-i erau arătoase, pelerina purpurie – ieșită la soare. Plin de praf și stropit de noroi, se vedea că abia coborâse de pe cal. De brațul lui se ținea un moșneag cu plete cărunte și lungi până la umeri și cu o guslă la spate, prinsă într-o curea de piele netăbăcită.

— E cântărețul orb, vestitul cântăreț Gremislav! Înainte vreme a fost și el mare căpitan de oaste, nu o dată i-a spulberat pe polovțieni, dar cneazul Gleb al Riazanului, din zavistie, l-a zvârlit în temniță, i-a răpit lumina ochilor și trei ani lungi l-a ținut închis. Acolo, în singurătatea beciului, Gremislav a început să alcătuiască cântece, și a fost scos

din închisoare. De atunci umblă dintr-un oraș într-altul și cântă bâline despre întâmplări de demult... Să știți că astăzi o să-l auzim neapărat pe Gremislav.

Tânărul cneaz Vasilko, prietenos și plin de respect, dădu ocol curții să se închine tuturor cnejilor mai vârstnici. Unii veneau să-l întâmpine și-l întrebau:

— Da Suzdalul de ce nu mai vine odată? Tu le ești vecin, nu știi de ce nu se-arată? Marele cneaz Iuri Vsevolodovici ți-e unchi bun, de ce nu l-ai adus?

— Tot mai chibzuiește! Nici chiar un ghicitor n-ar ști să spună de va veni au ba...

Zece oșteni arătoși, aleși pe sprânceană, cu pieptare de zale, coifuri în cap și sulite scurte, ieșiră doi câte doi din casă în pridvor, coborâra treptele și se opriră toți o dată de-a dreapta și de-a stânga scării în așteptarea stăpânului lor. Marele cneaz Mstislav Romanovici se arată îndată, pășind încet, sprijinit într-o cârjă cu măciulia aurită, în chip de vultur. Ochii lui aspri, cu sprâncene (drepte, își ridicară privirea ostenită și tristă asupra mulțimii. Barba încărunită despicață în două, crucea și iconița de aur de pe piept, caftanul lung de catifea, toată înfățișarea lui de sfânt mărturiseau mai curând aplecarea sa spre rugăciunea și veghea bisericească, decât spre trebile oștii. Cneazul

șchiopătă ușor coborând scara și se opri pe ultima treaptă.

— Fiți bineveniți, dragi oaspeți! spuse el cu glas abătut, strivit parcă sub povara grijilor.

Toți cnejii din curte ridicară glas, strigând care mai de care și acoperindu-se unul pe altul:

— La ce ne-ai chemat? Să-i ajutăm pe sălbaticii polovțieni? Strivi-i-ar să-i strivească nenumitul. Că fără ei poate-om mai răsufla și noi! Să se ajute singuri și... să mai vedem!

Trupeșul han Kotean ieși din mulțime și, legănându-se pe picioarele crăcănate, se grăbi spre pridvor. Aici se închină cu mâna până la pământ, atinse cu buzele veșmântul cusut cu aur al cneazului și spuse gâfâind:

— Prealuminate cneaz! Tu și-nainte vreme ai fost bun cu mine, după cum și eu am fost bun cu tine! Ridică-te să ne ții loc de părinte. Ajută-ne să alungăm seminția rea a hanului Ceagoniz! Precum lupii flămânzi ne colindă pământurile acești haini numiți tătari. Astăzi ne cotropesc nouă toate moșiile, mâine au să vă cotopească vouă toate pământurile voastre rusești. Săriți în apărarea noastră! Dacă nu ne ajutați, noi o să pierim astăzi tăiați de ei, iar voi, rușii, o să pieriți mâine tăiați de ei! Trebuie să ne unim și să ne apărăm toți laolaltă.

— Nu cobii! Ce tot îndrugi acolo! se înălțară voci mânioase. Liniște, lăsați-l să vorbească! De ce lătrați înainte de vreme?

Alte voci se ridicau împotriva:

— Polovțienii ne sunt dușmani! Acum îi avem aici în puterea noastră. Să-i căsăpim și să le luăm avutul!

Noi și noi glasuri se înălțau, acoperindu-se și amestecându-se într-un tăraiboi nebun. Marele cneaz al Kievului își ridică mâinile și căută la ei neputincios. Strigătele creșteau mereu.

Cneazul Mstislav Udatnâi, sprinten și sigur pe sine, sări pe treptele pridvorului.

— Cnejilor preaslăviți, căpitani de oaste și voi, vitejilor oșteni ruși! Începu el. Nu suntem oare cu toții feciori ai aceleiași sfinte glii rusești? Să uităm vechile noastre vrăjmășii, dezbinări și războaie cu polovțienii! Astăzi au venit vremuri grele și pentru ei, și pentru noi. Când te trezești cu un nou și necunoscut dușman, e mai bine să ai pace decât război cu polovțienii. Dacă nu-i ajutăm acum împotriva tătarilor acestui Ceagoniz, polovțienii ar putea să treacă de partea năvălitorului și astfel puterea lui să crească și mai mult.

— Da ce fel de oameni sunt tătarii ăștia? Poate-s

cumsecade, mai cumsecade ca polovțienii? Și câți sunt la număr!

— Hanul Kotean împreună cu alanii s-au bătut împotriva tătarilor lui Ceagoniz. Se spune că năvălesc potop, grămadă bine rânduită, și seceră de mama focului. Vin de departe, de dincolo de Caucaz și de Porțile Fierului. Polovțienii singuri n-au fost în stare să-i oprească. Și au prădat tătarii toate așezările polovțiene, le-au robît femeile, le-au luat și caii, și vitele, și toată bogăția hanului Kotean și a altor hani de-ai lor. Acum tătarii sunt îngreuiți de atâta jaf și nu mai știu unde să-și țină prăzile, și s-au ghiftuit precum dulăii de leșuri, și și-au ridicat tabere bogate la Lukomorie, pe țărmul Mării Hazar... Călărimea tătarască, iute și ușor înarmată, fără de care și poveri, a pornit întins spre pământurile rusești. Iar dacă cineva se ridică și spune că eu nu de dragul sfintei gлии rusești mă zbat, ci de dragul socrului meu, milogul han Kotean, de astăzi, apoi să știți că astea sunt vorbe mincinoase...

Mulțimea asculta cu sufletul la gură pe vestitul cneaz Mstislav Udatnâi. Ici-colo răsunară glasuri descumpănite:

— E departe până la Lukomorie, cale de douăzeci de zile.

— Nu-i prima dată când trebuie să-ntâmpinăm oaspeți

nepoftiți! Cneazul Kievului va avea de dat piept cu ei, așa că el să se-ngrijească mai întâi!...

Mulțimea vuia. Știau ei oamenii că între cnejii ruși nu domnește o dragoste frățească, și nici nu-i unește aceeași voință, știau că-i tulbură vechi dezbinări și-i frige vrăjmășia de demult.

Deodată răsună zvon de psalmi. O procesiune de fețe bisericești în odăjdii negre de catifea se ivi chiar la timpul potrivit pentru a potoli patimile încinse și cearta tot mai înfierbântată a cnejilor. Patru diaconi pieptoși, legănându-și cădelnițele fumegânde, un grup de băiețași cu lumânări aprinse – lumânări de ceară cât brațul de groase – protopopi bătrâni cu mari cruci de argint în mână, și în sfârșit mitropolitul, cu o mitră mare de aur pe cap – un grec smead la față cu barba neagră, sprijinit de doi băieți – înaintau cu toții în sunetele prelungi ale cântărilor. Ajunși în fața pridvorului se opriră» înstăpânind dintr-odată în juru-le o tăcere deplină.

Cneazul Kievului se apropie de mitropolit, i se închină cu palmele lipite, sărută mâna sfrijită ce-l binecuvântase și-i șopti:

— Predică-ne învățătura cea bună, sfinte părinte! Luminează-i pe cneji să fie uniți, și cu dragoste între ei să

se ridice la luptă, uitând vechea zâzanie!

Mitropolitul urcă treptele pridvorului, blagoslovi mulțimea în cele trei zări și începu a-și deșira cu proasta lui rostire a vorbelor rusești predica învățată pe dinafară:

— Fraților și fiilor ai mei iubiți! Deprindeți-vă a fi preasupuși ascultători ai spuselor evangheliei! Osteniți întru facerea de bine, spre bucuria Domnului! Limba priponită să vă fie, inima smerită, trupul stăpânit, mânia înfrânată!...

Marele cneaz al Kievului stătea cu capul plecat, plin de evlavie. Dar Mstislav Udatnâi se uita îngrijorat în jur, vedea uimirea și nemulțumirea de pe chipuri. Mitropolitul însă îi dădea zor înainte:

— Dacă ți se hrăpește ceva dintr-al tău – împacă-te și nu căuta răzbunare! Dacă ești urgisit și bătut – rabdă și taci! Dacă ești hulit – roagă-te! Dumnezeu ne învață să luptăm și să învingem cu trei faceri de bine: căința, lacrimile și milostenia...

Cneazul Mstislav se furișă spre cei patru diaconi și le șopti:

— Grecul s-a scrântit la cap! A încurcat totul! Cui îi vorbește el de lacrimi și căință? Cnejilor le vorbește și nu prostimii și mișeilor! mai „bine trageți-i mai repede un

psalm sau un tropar – vă dau la fiecare câte-un berbecel.

Mitropolitul mai cuvânta în legea lui, când cei patru diaconi începură toți o dată un tropar, protopopii se luară după ei, și corul băieților îi urmă cu glasuri subțiri și înalte. Slujitorii gazdei îl înconjurară pe mitropolitul nedumerit și-l ajutară să intre în odăile cneazului.

Pe treapta cea mai de sus a scării se ridică atunci tânărul cneaz Vasilko al Rostovului.

— Am venit în toată goana din îndepărtata miazănoapte, din marele Rostov. Și spre binele pământului rusesc, spre binele creștinilor, iată ce vă spun eu vouă. Primit-am la noi pe olăcarii cneazului Mstislav Romanovici al Kievului, ce cu mare grabă ne-au rugat a ne strânge oștile și a da fuga în apărarea pământului rusesc. Și iată că am adus încoace micul meu pâlc de oaste. Dar cel mai puternic dintre noi, cneazul Iuri Vsevolodovici al Suzdalului, tot mai stă la cumpănă: lovi-vor tătarii Suzdalul, ori îl vor ocoli fără să-l atingă? Și aici ca și acolo, aud aceeași vorbă: fiecare să-și vadă de-ale sale! Iar vlădica, mitropolitul, zicea niște vorbe potrivite mai curând unor moșnegi ce stau să moară, nu unor oșteni puternici, vorbe despre căință și lacrimi... Cu duhul blândeții n-o să-i oprim pe vrăjmași, și n-o să păzim pământul rusesc...

— E drept, e drept ce spune Vasilko! îl susținură câteva glasuri.

— Dușmanul necunoscut și hain înaintează repede, pe cai iuți... Trebuie să-i întâmpinăm cu vrednicie pe oaspeții nechemați. Trebuie să-i înfrângem și să scăpăm de ei o dată pentru totdeauna. Tătarii nu-s înaripați; nu pot trece Niprul în zbor, și chiar de-ar zbura, undeva tot au să coboare, și atunci om vedea... ce-o fi să fie!...

— O să-i primim cu paloșul și securea!

— Așa că să treacă cnejii cei mari în odaia de oaspeți a gazdei noastre Mstislav Romanovici și să se așeze în cerc strâns, după datina străveche, pe același covor și să hotărască: să-i primim pe păgânii vrăjmași cu lacrimi și plecăciuni sau cu încercatele securi și paloșe ale moșilor noștri?

— Bine zice cneazul Vasilko!

— Așa să fie! răsunară de pretutindenii vorbe de încuviințare.

— Și cine să ne fie mai mare? Cine să ne conducă oștile? Eu sub porunca lui Mstislav Romanovici n-am să lupt! strigă cineva. Altceineva îi bătu în strună:

— Să ne conducă oastea Mstislav Mstislavovici Halicianul. Nu degeaba a fost poreclit „Udatnâi”, adică

izbânditorul, căci el ne va aduce izbânda!...

Cei douăzeci și trei de cneji mari intrară în sala de oaspeți spre a hotărî ce este de făcut. Chibzuiră îndelung, se sfătuiră, dar nu se putură înțelege. Mstislav Udatnâi susținea că trebuie atacată tabăra mongolă de la Lukomorie... Dacă punem mâna pe carele lor cu prăzi, ne îmbogățim cu toții, și nu numai fiecare cneaz, ci și tot oșteanul se va alege cu avuții însemnate”.

Gândul acesta, de a izbi Lukomorie, ademenea pe mulți dintre ei, dar cnejii nu izbutiră nicicum să aleagă o singură căpetenie pentru toate oștile lor.

Chiar atunci sosi în goana mare unul dintre podarii de pe Nipru. El îi vesti că tătarii cei neștiuți de nimeni se apropie în rânduri dese de apă. Știrea adusă întări hotărârea adunării de a porni împotriva tătarilor, trecând peste Nipru în dreptul ostrovului Hortița.

Se înțeleaseră în privința unui lucru: fiecare cneaz își conduce pâlcul său cum știe, pe drumul ales de el – nimeni nu taie calea altora. Cine-i mai priceput are să ajungă înaintea celorlalți la Lukomorie, are să pună mâna pe tabăra mongolă și-are să aștepte pe ceilalți ca să împartă cinstit prada.

Cnejii sărutară crucea și se legară să-și țină cu sfințenie

jurământul, iar dacă vreunul dintre ei are să ridice sabia împotriva altuia, toți ceilalți să sară într-o unire împotriva ticălosului. Apoi se sărutară frățește între ei, doar Mstislav al Kievului și Mstislav Udatnâi își întoarseră spatele.

După sfatul de pe covor, cneazul Vasilko rămase încruntat: îl muneau griji și gânduri negre. Întunecat la față, ieși în pridvor unde-l aștepta bătrânul Gremislav-cântărețul.

— Nu sfârșim noi cu bine, spuse Vasilko. Nu așa se pornește la luptă. Și nu avuțiile tătarilor trebuie să le căutăm, ci mijlocul de a-i spulbera pe vrăjmași, ca niciunul să nu mai ridice capul. Pe când așa, răzlețiți, fiecare întorcându-și fața de la celălalt, ne atragem noi înșine urgia asupra capului.

O seară caldă coborî asupra corturilor înălțate pentru cneji. Stele strălucitoare luminau cerul. În curte se așternură lungi mese de stejar. Când toți oaspeții luară loc pe lavițe și începură să guste din plăcintele Kievului și lebedele fripte, iar copiii de casă cu faclele aprinse se rânduiau în jurul meselor, toată lumea îl văzu în tremurul luminii roșii pe Gremislav-bătrânul, așezându-se pe ultima treaptă a pridvorului. Sub atingerea gingașă a degetelor lui gusla răsună dulce, și înălțându-și spre cer orbitele

goale, bătrânul cântăreț începu cu un glas ușor dogit bâlina lui cea iubită.

Cânta Gremislav despre pohodul vitejesc al cneazului Igor Sviatoslavovici împotriva polovțienilor, despre certurile și dușmănia dintre cneji, despre pieirea din această pricină a atâtor oșteni viteji, despre certurile care „au deschis vrăjmașului porțile spre pământul Rusiei”...

Mulți ascultători își lăsară fruntea pe brațe și căzură pe gânduri: neînțelegerile și ura dintre cneji nu-i amenințau oare și astăzi cu aceeași primejdie, și n-au să ducă ele de răpă cauza cea mare a rușilor: apărarea pământului țării?...

Capitolul 8 - SUBUDAI-BAGATUR PREGĂTEȘTE UN PLAN DE LUPTĂ

Subudai chemă la sfat zece căpitani de-ai săi, cu câte o mie de călăreți fiecare. Djebe-noion veni și el, tot cu zece. Tineri și bătrâni se așezară roată în iurta marelui căpitan. Ascultau ce spunea Djebe. I lar Djebe se uita peste capetele lor, de parcă ar fi văzut ceva în zare.

— Kievul e un oraș bogat, spunea Djebe. Casele de rugăciune au acoperișuri înalte, rotunde, și învelite cu aur din cel mai curat, roșiatic. O să jupuim acoperișurile acestea de tot aurul lor și o să turnăm lângă cortul lui Gengis-han un cal cu totul și cu totul de aur, la fel de mare ca și bălanul Sătăr.

— Da, să-i dăruim kaganului un cal de aur! strigară căpitanii.

— Urușii au mulți hani, ce se numesc în limba lor „coniaz”. Și toți hanii aceștia - „coniajii” - se sfâșie între ei, precum câinii turmelor străine. Așa că n-are să ne fie greu să-i batem. Nimeni nu s-a învrednicit să-i adune pe uruși într-o singură oaste mare, și dânșii n-au un Gengis-han al lor.

— Un alt kagan ca marele nostru Gengis nu se află nicăieri pe lume!

— De aceea vă zic: trebuie să ne năpustim cu toată iuțeala asupra pământului urus, să-i dăm foc din toate părțile și să cucerim Kievul până să... și Djebe se opri.

— Până să ce? întrebare cei de față.

— Până să se întoarcă răspunsul la înștiințarea ce-am trimis-o noi neasemuitului și măritului kagan.

— Gengis-han are să ne poruncească să așteptăm

venirea lui! Are să vrea să intre el însuși în Kiev! Am mai cucerit noi și alte orașe mari ca Buhara, Samarkandul, Gurgandjul, așa că n-are să ne fie greu să luăm Kievul. Și trebuie să-l luăm cât mai repede!

Toată lumea se întoarse spre Subudai, așteptând să vadă ce are să spună acest viclean și prevăzător „pardos cu laba frântă”. Subudai ședea aplecat pe un șold și privirea lui ascuțită scormonea de-a rândul pe fiecare din cei de față.

— N-are să ne fie chiar așa de ușor să-i spulberăm pe uruși cum crede Djebe-noion, spuse Ghemiabek, una din căpeteniile mai mari. Urușii și kâpceacii sunt mulți, o sută de mii, iar noi puțini: douăzeci de mii și încă un tumen de adunătură, care o să se împrăștie, ca un stol de vrăbii, la prima înfrângere. E primejdios să ne adâncim în pământurile urușilor, unde s-a strâns multă, foarte multă oaste tare. E primejdios să izbim Kievul... De aici ar trebui să ne întoarcem, sub mâna puternică a kaganului nostru...

— Da nu-ți aduci tu aminte, viteazule bagatur Ghemiabek, spuse Djebe, că numărul kitailor a fost și mai mare decât al urușilor, când noi împreună cu alți bagaturi am năvălit peste arăturile lor de dincolo de zidul cel mare?

Subudai se răsuci în loc și ridică mâna. Toți amuțiră și

întoarseră ochii spre el.

— Înainte de a porni la treabă, se cuvine să ne amintim cum făcea mai demult „neasemuitul” și-apoi să ne gândim ce-ar face el astăzi în locul nostru, începu arar Subudai. Mai întâi trebuie să-l păcălim pe vrăjmaș, să-l dezmierdăm ca să-nchidă ochii de plăcere și să se răstoarne pe spate cu labele în sus... Atunci să vă rezeziți la el și să-i sfâșiați beregata!

Căpitanii își îndreptară spinările și se uitară unii la alții. Acum le era limpede ce au de făcut. N-avea rost să se gândească nimeni pretimpuriu la întoarcerea sub brațul ocrotitor al marelui kagan... Și mai spuse Subudai:

— Urușii sunt mulți! Și-s atât de puternici că ne-ar putea strivi precum strivește cămila sub copită o lăcustă adormită în drum. Sunt mulți, dar nu cunosc rânduiala. Coniajii lor se ceartă veșnic între ei. Oastea lor e asemenea unei cirezi de bivoli puternici care aleargă prin stepă fără noimă, care încotro... Dar au și urușii un Djebe al lor! Îl cheamă „Mastisliab-bagatur”... se zice că acest Mastisliab a purtat multe bătălii și până acum n-a cunoscut decât izbânda. Dar vezi că urușii nu au și un Subudai-bagatur, care să-l scape din prinsoare pe Mastisliab al lor, când nimerește într-un loc prea de tot primejdios!...

— Noi o să-l prindem pe Mastisliab ăsta și o să-l ducem măritului Gengis-han! strigară mongolii.

— Vă făgăduiesc, urmă Subudai, că acela care mi-l va aduce viu pe Mastisliab, și îi va da jos chivără de aur din cap, are să fie trimis el însuși cuprinsul la Gengis-han.

Sfatul se mai prelungi mult. Toată lumea vorbea în șoaptă, pentru ca nucherii de strajă să nu audă ce hotărâri s-au luat în iurta mai-marelui.

A doua zi Djebe porni cu tumenul său spre apus, iar Subudai rămase cu celălalt tumen pe malul râului Calca, pentru a-și întări caii și a-i pregăti în vederea luptei hotărâtoare.

Capitolul 9 - MONGOLII PE MALURILE NIPRULUI

Primăvara aceluia an era neobișnuit de călduroasă. Vânturile uscate suflau zile în șir. Iarba răsărită năvalnic începuse să se veștejească. Soarele ardea fără cruțare, de parcă ar fi fost ochiul sfredelitor al lui Subudai care grăbea de zor pe toți nucherii.

Djebe-noion își împărți tumenul în cinci părți. În fruntea a două mii de călăreți porni el însuși spre Nipru, iar celelalte opt mii și le înșiră de-a lungul șleahului ce șerpuia prin stepă de veacuri.

Câteva pâlcuri de câte o sută de tătari se împrăștiară pe aripi prin largul stepei, și oriunde dădeau peste turmele kâpceacilor nomazi le împingeau ușurel spre șleah.

Djebe, doar cu o sută de nucherii prăfuiți, se apropia de panglica lată și sclipitoare a Niprului bătut de soare. Bărci negre, smolite lunecau pe întinsul albastru al râului.

— Uite rușii! strigă talmaciul noionului.

Pe o movilă de lângă mal se zăreau câțiva oșteni ruși cu coifuri de fier și sulite scurte. Ferindu-și cu palma ochii de razele soarelui, ei cercetau depărtările și, văzând că pâlcul ce se apropie nu este alcătuit din kâpceaci, ci din călăreți de alt neam, rușii coborâră spre apă și se îndepărtară cu bărcile de mal.

În cap cu chivăra lui țuguată, posomorât și ars de arșiță, Djebe își opri calul la buza malului înalt și cercetă îndelung, cu ochii lui înguști și fără clipire, colinele de pe celălalt mal. Printre ele se întindea o mare tabără militară: șiruri-șiruri de căruțe cu hulubele ridicate în sus, și nenumărate tabunuri de cai de toate culorile. Oșteni călări

și pedestri se mișcau pe întinsul câmpiei și sclipiri orbitoare scânteiau pe armele lor.

Câteva luntri roiau în apropierea malului. Vâslitorii trăgeau din răsputeri, luptând împotriva curentului puternic. Dintr-una din bărci se auziră strigăte:

— Hei, oaspeți nepoftiți! Ce căutați la noi? Ce vânt necurat v-a adus încoace?

Cei doi podari, care-l însoțeau pe Djebe, îi tălmăciră vorbele celor din luntre.

— N-avem nimic cu voi, ci cu kâpceacii! le răspunse cu glas tunător unul dintre tălmaci. Kâpceacii sunt slugile și robii noștri. Ucideți-i, iar convoaiele și turmele lor luați-vi-le vouă. Kâpceacii ne-au făcut numai rău, după cum și vouă de mult vă tulbură viața. Cu voi vrem să trăim în pace, n-avem război cu voi.

— Trimiteți-ne solii voștri, să vorbim cu ei!

— Cui să-i trimitem? Aveți pe-aici vreo căpetenie mai mare?

— Avem mulți. Cnejii au să se-nțeleagă ei cu solii voștri!

Djebe alese patru nucherii și le porunci să treacă pe celălalt mal cu unul dintre tălmaci, să se înfățișeze celui mai de seamă cneaz al Kievului și să-i spună așa: voi, urușii, să alungați dintre voi pe kâpceaci - luați-le avuțiile

și cirezile și goniți-i în stepă, iar aici noi, tătarii, o să terminăm cu ei.

Nucherii aleși de noion se tot lăsau de pe un picior pe altul, se scărpinau la ceafă cu coada gârbacelor și spuneau:

— Ce să mai vorbim cu urușii? Mai bine să-ncepem lupta.

Djebe nu se lăsă înduplecat:

— Atunci am să mă duc chiar eu cu tălmaciul.

Nucherii săriră într-un glas:

— Nu! Tu să nu te duci la ei! Ce se va alege din oastea noastră fără tine? Ce-au să facă puii de lup fără lupul cel bătrân? Ția au să te jupoaie de piele. Rămâi aici! Ne ducem noi.

Și cei patru nucherii însoțiți de podarul-tălmaci coborâră spre apă și chemară luntrile rusești care se roteau pe lângă mal. Una din ele se apropie și luă pe solii mongoli.

Djebe rămase multă vreme pe buza malului înalt, uitându-se după soli. Dincolo, prin aburul depărtărilor, se întindeau lunci joase, dumbrăvi și bălți albastre; peste tot vântul mâna pe drumuri nori deși de praf, stârniți de pâlcurile ce se adunau de pretutindeni.

Noaptea, înfășurat în blăni de oaie, Djebe se odihni

culcat pe o movilă în preajma focului de tabără. Aștepta întoarcerea nucherilor trimiși la ruși. Dar ei nu se mai întoarseră. Fuseseră prinși de kâpceaci și uciși.

În jur sclipeau până departe luminile focurilor. Întreaga stepă trăia o viață tainică. Mici pâlcuri neliniștite de călăreți se strecurau de-a lungul râpelor, și noaptea întunericul fu sfâșiat de noi și noi focuri ce se aprindeau în zările stepei...

Djebe nu putea adormi. Gânduri întunecate, frânturi de vorbire, chipuri cunoscute se perindau prin mintea lui, și-l făceau ba să clocotească de turbare, ba să se potolească răpus de somn... Iar și iar i se năzărea coiful de oțel cu negrele cozi de vulpe din capul fiorosului Gengis-han, cu ochii lui neclipitori, galbeni-verzi ca de pisică, sau vedea singurul ochi sfredelitor al bagaturului Subudai, sau vălmășagul luptelor cu mii de săbii rotite prin văzduh...

Acum îl așteptau bățăliile cu urușii, ostași vrednici care nu fug de luptă, ci aleargă în întâmpinarea ei. Izbânda are să fie foarte grea!... Zilele ce vin pot stinge slava numelui său, aprinsă de marile lui izbânzi din Kitai.

Din două una: ori să-și piardă viața prin stepele acestea, ori numele să-i fie slăvit iarăși de toți sfetnicii în iurta kaganului – noionul Djebe, marele învingător al urușilor și

kâpceacilor, cel ce a smuls coiful de aur de pe capul cneazului Mastisliab.

Dimineața nucherii de credință îl treziră.

— Uite ce se petrece pe celălalt mal... Urușii au adus din susul apei atâtea barcazuri, c-au început a le împreuna într-un mare pod de vase. Carele lor au și coborât spre râu. S-a strâns acolo sumedenie de călărime și tălpași. Curând au să treacă pe ceastălaltă parte. Ce-i de făcut?

— Nu-i stânjeniți pe uruși! le porunci Djebe. Urmăriți-i de departe din ochi și retrageți-vă în stepă.

Capitolul 10 - URUȘII ȘI KÂPCEACII ÎNAINTEAZĂ ÎN STEPĂ

...Și aprinsu-s-a în sufletul urușilor și kâpceacilor dorința de a-i zdrobi pe tătari: ei socoteau că vrăjmașul se retrage de teamă, că de slăbiciune nu vrea să dea piept cu dânșii, și de aceea îi urmăreau năvalnic pe tătari. Și s-au tot retras tătarii, iar ceștilalți i-au tot urmărit vreme de 12 zile.

(Ibn-al-Asir)

Roibul zvelt și vânjos urcă în galop ușor până în vârful kurganului singuratic. Djebe-noion îl opri lângă chipul cioplit din piatră al unui viteaz din vechime. Umerii largi și puțin aduși, obrazul lătareț, paloșul scurt de pe șold și chiar căușul din mâna lui fuseseră cioplite cu mare migală în vremi demult apuse, dintr-un singur pietroi mare, de dalta măiastră a cine știe cărui meșter nomad... Trecuseră veacuri și țara odinioară des populată se prefăcuse într-o stepă pustie, dar viteazul de piatră continua să stea, bine înfipt în pământ pe culmea kurganului, și căta încruntat cu ochii lui orbi și bulbucați spre zările stepei de-atâtea ori călcate odinioară în bătăliile lui...

Tot atât de neclintit pe calul său, ca și idolul de piatră, stătea și Djebe, ațintindu-și privirea spre șirurile de punctișoare negre ce se mișcau repede prin verdele stepei învăluite în ceața zorilor... Roibul înspumat își mai trăsesese sufletul și acum smucea de dârlogi, încercând să prindă cu buzele-i negre tulpinițele firave de pelin; pe urmă începu să dea semne de nerăbdare, scormonind cu copita țărâna sărăturoasă, dar Djebe tot nu-și putea rupe privirea de la rândurile dese ale oștenilor uruși ce se apropiau mereu.

Uite-i... Unii se înșiră până departe pe drum, alții vin desfășurându-se larg prin stepă... în urma lor se ridică un

nor negru de praf... Au sulii scurte în mână... Iată că din norul de praf răsar acum și căruțe. Urușii se așteaptă la prăzi bogate, au în căruțe doar arme, ceaune și saci de grăunțe.

Djebe încordează dârlogii. E timpul să plece... Urușii au și observat pe călărețul singuratic de pe înălțime... Iată-i pe câțiva desprinzându-se de grosul pâlcului. Se îndreaptă în galop spre movilă. Alți călăreți pornesc în goana mare pe drum înainte – vor să-i ațină calea. Dar Djebe știe ce știe, nu degeaba își iubește el roibul, cel mai iute armăsar din tot tumenul.

Coboară coasta prăfoasă a kurganului. În stânga pământul e scormonit și se vede intrarea îngustă și neagră a unei vizuini – aici și-au făcut pesemne culcuș lupii de stepă. Mai de mult însă cineva a răscolit mormântul în căutarea comorilor cu care a fost îngropat viteazul din vechime...

Djebe își grăbește fugarul. Trebuie să ajungă neapărat până la râpa aceea lungă. Acolo s-a tupilat Ghemiabek cu suta lui de tătari, ca să-i prindă pe uruși în laț. Cercetașii stau pe burtă în iarbă și văd tot ce se petrece: atât fuga lui Djebe, cât și urmărirea lui de către uruși.

Dar călăreții dușmani se apropie tot mai mult de fugar...

urușii au cai buni și au trimis în urmărirea mongolului și călăreții cei mai vrednici. Mai primejdioși decât ceilalți sunt cei care vor să-i taie drumul. De cotit n-are unde-o coti: în stânga sunt râpele cu maluri prăpăstioase, din dreapta vin urușii.

Sunt nouă inși... Ultimii trei rămân tot mai în urmă... Cei alți șase se răzlețesc și ei, vor să-l înconjoare.

Un stol de prepelițe cenușii se înalță de sub copitele calului și se lasă în iarbă ceva mai încolo. Un iepure țâșnește de sub o frunză lată de brusture și gonește drept înaintea cu urechile lipite de spate. Dar calul aleargă la fel de ușor, zvârlindu-și înaintea picioarele roaibe, sărind peste tufe și ducând tot mai departe pe stăpânul său Djebe, lipit de coama-i roșcovană.

Vrăjmașii sunt aproape... Djebe le deslușește chipurile arse de soare și coifurile de fier. Doi uruși își apără pieptul cu scuturi roșii – unul dintre ei e tânăr de tot, cu obraji rumeni și ochii negri, celălalt are mustați albe căzute pe oală. Dar cel mai aproape de el este un al treilea călăreț, un kâpceak pe-un cal negru, cu un cekmen roșu ca focul... Mâna lui își pregătește arcanul...

Are ochi buni Djebe și săgețile lui nu-și greșesc ținta. Își încordează arcul cel tare, săgeata pornește, și kâpceacul

Își flutură mâinile și se prăvălește din șa. Înnebunit, calul rămas fără călăreț o ia la goană cu capul înălțat, și vântul îi umflă coama lungă.

Rusul cel tânăr e aproape de tot... Peste câteva clipe caii lor se vor atinge. Tânărul își aruncă puternic sulita scurtă, dar fierul a alunecat pe umărarul de oțel al platoșei mongole. A doua săgeată a lui Djebe i s-a înfipt flăcăului drept între ochi, între ochii lui cei negri și sclipitori. Adio, glorie! Adio, soare luminos și casă părintească!

Djebe nu întoarce capul... El caută din ochi pe nucherii lui Ghemiabek. Unde or fi? Iată-i! Au ieșit cu toții din râpe și gonesc urlând sălbatic în întâmpinarea pâlcului de uruși răzlețiți.

Călăreții ruși se rânduiesc repede și se unesc în șiruri strânse! Scuturile lor roșii – rotunjite în partea de sus și ascuțite în cea de jos – se aliniază și alcătuiesc un lanț de oțel. Ca la un semn, oștenii își trag paloșele ascuțite în ajun și se avântă asupra tătarilor.

Dar Ghemiabek și oamenii lui țin minte bine ce le-a poruncit Djebe: când ajung la o aruncătură de săgeată, își întorc fulgerător caii, trec în zbor prin fața urușilor uimiți, slobozesc asupra-le un nor de săgeți ucigătoare și se îndepărtează în goana mare.

Urușii se reped strigând în urmărirea lor. Acum rândurile lor drepte s-au învălmășit. Gonesc răzlețiți din nou, încercând să-i ajungă pe tătari. Câțiva uruși pe cai de soi se apropie în goană nebună de vreo zece nucherii care nu mai pot ține pasul cu ceilalți. Îi seceră, le smulg armele, cizmele și încalecă pe caii tătarilor.

Djebe, înconjurat de turgauzii săi, urmărește câtăva vreme de pe o movilă prima ciocnire dintre uruși și mongoli. Apoi coboară în râpă, pe fundul ei susură un izvor, își adapă calul și poruncește tuturor nucherilor rămași în ascunzătoare să pornească mai departe.

Călăreții lui Ghemiabek se întorc și povestesc că, rănită de o sulită, căpetenia lor s-a prăvălit împreună cu calul. Câțiva uruși s-au repezit să-l ucidă, el însă a scăpat de urmăritori și s-a retras în stepă. O mulțime de kâpceaci s-au luat după el să-l prindă.

Noaptea, Djebe, ajutat de tălmaci, pune el însuși mai multe întrebări unui urus prins de mongoli. Omul spune că n-a fost acolo decât o mică oaste înaintată a urușilor, în frunte cu viteazul cneaz Mstislav Udatnâi, căpetenie a ostașilor din Halici și din orașele Volâniei. Aceștia au coborât pe Nistru în nai până la mare, au intrat în gurile Niprului și au urcat apoi în susul apei până la ostrovul

Hortița, unde s-au adunat toate oștile venite să lupte cu tătarii.

— Cnejii nu se împacă între ei, povestea prinsul, și luptă răzleți, fiecare pâlc de oaste are căpetenia sa, dar o căpetenie mare, un singur căpitan care să-i conducă pe toți într-o unire, urușii nu au. E drept că oamenii între ei au spus nu o dată că s-ar cuveni să-l aleagă mai mare peste toți pe Mstislav Udatnâi, că-i om aprig foarte și încercat în războaie nenumărate, dar împotriva lui se ridica Mstislav Romanovici, cneazul Kievului. El nu se supune nimănui, căci se socoate cel mai mare cneaz, de stirpe mai înaltă decât toți ceilalți. Or, din pricina acestei zăzaniei dintre cneji, oștenii de rând nu au decât ponoase și pierderi amare, știut fiind că, dacă tătarii au să fie mai tari, toți cnejii vor fugi pe caii lor de soi, iar oștenii de rând au să piară cu zile... Oamenii de jos au pornit la luptă pe caii lor de muncă, și cu asemenea cai prea departe nu poți ajunge. Așa că tătarii le scapă printre degete, ca niște năpârci lunecoase.

Djebe îl mai întreabă: dar kâpceacii sunt mulți la număr? Prinsul îi răspunse că sunt, zice-se, grozav de mulți. Oștile lor înaintează pe malul stâng al Niprului și se grăbesc să se unească la Hortița cu oștile rusești. Chiar și acum, acolo

în față, împreună cu Mstislav Udatnâi, luptă un pâlc de oaste kâpceacă în frunte cu căpitanul lor Iarun.

— Urușii ce spun despre nucherii tătari? mai întrebă mongolul.

— Înainte ziceau că tătarii sunt ostași „de rând”, nu preavrednici, mai slăbuți chiar decât kâpceacii. De aceea s-au și repezit fără teamă cnejii noștri s-ajungă mai degrabă la tabăra tătărească, să se înfrupte din prăzile lor cele mai mari. Dar acum bagă de seamă că tătarii sunt oșteni de nădejde și arcași pricepuți.

După ce sfârși cu întrebările, Djebe dădu poruncă oamenilor săi să-l ucidă pe prinsul urus, să se retragă mereu în stepă și să nu aprindă niciun foc după apusul soarelui.

Noaptea tălmacii și cercetașii mongoli se apropiau târâș de pâlcurile cele mai înaintate ale rușilor și ascultau ce se vorbește printre ostași. Rușii se odihneau în mijlocul unui cerc făcut din căruțe. Kâpceacii își întindeau taberele mai deoparte, cântau și jucau în jurul focurilor. Se bucurau că se întorc la pământurile și așezările lor nomade, de unde au să-i alunge pe tătari.

Și mai povesteau cercetașii că peste zi urușii l-au prins pe Ghemiabek-căpitanul, care se ascunsese într-o vizuină

de lup, l-au scos de acolo și l-au dat pe mâna kâpceacilor. Aceștia i-au legat mâinile și picioarele de patru cai nă răvași și, biciuind caii, l-au rupt în patru. Capul căpeteniei, cu o curea petrecută prin urechi, se bălăbănește la șaua căpitanului polovțian Iarun.

Capitolul 11 - CAPCANĂ ÎNTINSĂ DE TĂTARI

Djebe se retrăgea cu tătarii săi, nescăpând din ochi pe rușii ce-l urmăreau pas cu pas. Uneori tătarii se repezeau înapoi să se încaiere cu câte un pâl c de kâpceaci mai îndrăzneți, dar bătălii de seamă nu mai aveau loc.

După conace lungi, rușii se opreau uneori în plină zi, și prindeau boii cirezilor kâpceace, împrăști ate pe pășunile verzi. Cirezile acestea le erau scoase în cale de călăreții vicleanului Djebe. Păstorii mongolilor le păzeau până-i vedeau apropiindu-se pe kâpceaci și pe ruși, atunci lăsau vitele în voia sorții și se întorceau în goana mare la grosul oștii mongole.

Djebe făcea tot ce se poate pentru a destrăma forțele

ce-l urmăreau, pentru a slăbi agerimea vrăjmașilor, pentru a-i îngreua, lăsându-i la popasuri să se ghiftuiască cu carne de vită și făcându-i să nu se mai ferească de nicio furtună. Rușii înaintau în pâlcuri răzlețe, tot mai îndepărtate unele de altele, înșirându-se fără grijă de-a lungul șleaului prăfos și larg al stepei. Poposind peste noapte, ei nu se mai împrejmuiau acum cu palânci și căruțe.

Prinșii uruși povesteau că ostașii lor sunt mulțumiți de felul cum se desfășoară urmărirea, de belșugul cirezilor găsite în cale: „Acum ne putem îmbrăca în cojoace de oaie, ne putem coase cizme noi din piele de vită...” „Unde o fi nemăsurata putere a tătarilor? Mai mulți bivoli am întâlnit în drum decât tătari! Tot alergând așa după ei, o să ajungem și până la Lukomorie, dar de tabăra lor cea vestită tot n-o să dăm”.

Una din oștile rusești înainta în mai bună rânduială decât celelalte, șirurile ei erau mai strânse și ostașii, mai uniți, nu se răzlețeau de capul lor prin stepă. Noaptea își alcătuiau tabăra de căruțe, legate în cerc, își puneau străji și trimiteau în jur cercetași. Era oastea marelui cneaz al Kievului, Mstislav Romanovici. Kievlenii nu se amestecau cu ceilalți ruși, jumătate din oameni veneau pe jos,

jumătate călare pe cai mari și greoi. Câteodată se opreau și ei să trimită călăreții spre a aduna din stepă cirezele rătăcitoare, cu vite grase de belșugul acelei primveri. Atunci își fierbeau în ceaune de aramă fierturi de carne proaspătă și, îndestulați, dormeau duși până în zori.

Tătarii spuneau despre cail urușilor că nu-s atât de iuți și nu țin la drum ca ai lor, că săgețile acestora nu zboară atât de departe ca ale mongolilor, dar că în schimb urușii sunt mai tari în lupta corp la corp, când își mânuiesc strașnic securile cu coadă lungă, că-s răzbătători și nu știu de frică.

După fiecare scurtă încăierare cu urușii, pâlcurile tătărești se desprindeau și fugeau departe în stepă, ascunzându-se pe după coline, pierzându-se prin râpe.

Zilele tot mai fierbinți deveneau chinuitoare, niciun nor nu apărea pe cer ca să mai zăgăzuiască arșița nemiloasă a soarelui. Oștile stârneau nori negri de colb în care oamenii și cail își pierdeau răsuflarea. Unele podgheazuri lăsau drumul și înaintau prin stepă de-a dreptul, dar și acolo pământul încins se sfărâma sub picioarele oamenilor și copitele cailor și praful se înălța și plutea deasupra coloanelor în nori tot atât de negri.

În acele zile fierbinți pâraiele începură să sece și ostașii bombăneau: „La ce ne-or fi mânat în stepă să-i cătăm pe

tătari? N-ar fi timpul să ne întoarcem acasă, mânând de la urmă cirezile kâpceace culese pe drum?”

Capitolul 12 - SUBUDAI-BAGATUR SE PREGĂTEȘTE DE LUPTĂ

Bătrânul căpitan de oaste își petrecu două zile în stepă, colindând întinderile, cercetând locurile, alegând un câmp de bătălie prielnic, mongolilor.

În trei rânduri olăcarii veniți pe cai plini de spumă îi aduseseră știri noi.

— Djebe-noion se trage mereu spre stepă... îl urmărește de aproape oastea urușilor bărboși... îi conduce „Mastisliab-bagatur”. Împreună cu el vin kâpceacii hanului Iarun... La șaua lui se bălăbănește într-o curea capul căpitanului nostru Ghemiabek...

În ultima seară din ajunul luptei, Subudai se întoarse la iurta sa din vârful colinei unde, în jurul prăjinii cu coarne de bivol și cinci cozi de cal, erau înfipite în pământ sulii înalte cu tuiurile tuturor căpeteniilor de o mie de călăreți care alcătuiau tumenul lui. Acum tot tumenul era adunat

la un loc și tabăra umplea întreaga câmpie cu vuietul ei nepotolit.

Subudai zăcea pe așternutul de pâslă. Îl dureau toate oasele și se răsucea de pe o parte pe alta. În iurtă focul fumega, sta să se stingă. Fumul se ridica în sus ieșind încet prin deschiderea lăsată în pâsla din vârf. Pâslele din părți erau ridicate până sus, dar prin împletitura de nuiiele nu se simțea nicio adiere de vânt răcoros. Văzduhul fierbinte încremenise și sta nemișcat peste câmpia dezvlăguită a râului Calca.

Bătrânul căpitan al oștilor mongole nu putea așipi – asculta larma nedeslușită a taberei adormite. Vedeă printre împletiturile iurtei focurile de tabără, luminând cu scânteieri arămii chipurile oamenilor așezați roată. Prindea frânturi de cuvinte, auzea clinchetul monoton al săbiilor date la tociță. Un glas începu să cânte:

Nu-ți este dat, o nucher, să mai vezi Kerulenul cel verde.

Te cheamă cărarea ce duce spre valea albitelor oase.

Un alt glas curmă cu mânie cântarea:

— Taci odată, cobe! Nu stârni pasărea neagră a năpastei!

Cântărețul amuți. De undeva răsună un strigăt: „Stai! Cine vine?”

Sudubai se înălță în capul oaselor și, anevoie, se așează. Auzi apropiindu-se un zvon de glasuri și un tropot măsurat de copite... Apoi intră în iurtă un turgaud:

— A sosit Tohucear-noion. Îl însoțește întregul său tumen, Zece mii de călăreți.

— Cine l-a chemat?

— Tohucear-noion urcă dâmbul, vrea să te vadă.

Subudai se ridică, tușind și oftând, își îndreaptă spinarea și ieși afară din iurtă. În semiîntunericul nopții zări în fața sa un oștean înalt cu coiful de fier în cap:

— Apere-te cerul nemuritor! Vin de-a dreptul de la iurta de aur să-mi înfig tuiul alături de-al tău.

— M-am descurcat eu și fără tine, cu toți câți s-au ridicat în drumul meu.

— Asta orice mongol o știe. Dar acum trebuie să stau de vorbă cu tine.

Intrară amândoi în iurtă. Tohucear se așează pe așternutul de pâslă, în dreapta bagaturului, și începuseră să vorbească la ureche, în șoaptă, despre porunca primită. Gemgis-han l-a trimis spre apus să caute oastea mongolă plecată de mult. Și-i mai trimite viteazului Subudai o scrisoare cu un olăcar anume.

Subudai tuși multă vreme și clătină din cap fără să

spună o vorbă. Apoi se aplecă spre Tohucear și îi șopti și el la ureche.

— Nu știu ce se spune în scrisoarea marelui kagan... N-avem voie să-i călcăm porunca. Poate că slăvitul nu vrea decât să ne ureze izbândă, dar poate că ne poruncește să facem calea întoarsă?... Dacă-i așa, nucherii mei n-au să vrea să mai lupte... Dar vezi că mâine au să ajungă aici și urușii. Dacă am să mă retrag de aici, chiar în ajunul luptei, ce-au să spună ei despre noi?... Au să spună că oastea marelui Gengis-han nici n-a văzut bine bărbile urușilor și le-a și arătat cozile cailor tătărești.

Subudai tăcu și tusea îl scutura iarăși îndelung.

— Eu n-am văzut scrisoarea!... Și nici n-am auzit de ea!... Acum mă culc, iar în zori, când va cânta cocoșul, am să pornesc împotriva urușilor... Dacă Sulde-zeul războiului, Galai-zeul focului și ceilalți zei ai noștri au să mă păzească de sabie și de săgeată, ne vom întâlni amândoi după bătălie, și de față cu întreaga oaste ai să-mi înmânezi scrisoarea neasemuitului... Mergi sănătos!

Noaptea Subudai încinse încă în două rânduri focul: suflă în tăciuni și-i acoperi cu vreascuri. Se tot uita la cocoșul auriu legat cu un lăntug, de argint la o prăjină a iurtei. Pasărea se înfoiase și își trăsese capul între pene,

fără să bage de seamă pe stăpân. Își deschidea uneori ochiul rotund și sclipitor, dar și-l oblonea imediat din nou, trăgând peste el pleoapa albă.

Spre dimineață Subudai ațipi. Cocosul îl trezi cântând zgomotos și fâlfâind din aripi. În aceeași clipă intră în iurtă Saklab, robul cel bătrân, și aprinse focul. În iurta de alături, îngânând pe cocos, doi șamani strigau care mai de care:

Hori-hori! Hori-so!

Subudai cată pieziș la Saklab – ce-o fi cu el? Așternând pe pâsla din iurtă dostrahanul de mătase, bătrânul rob rus avea o înfățișare sărbătorească: pletele-i cărunte, pieptănate cu cărare la mijloc, erau legate peste frunte cu o curelușă» iar pe gâtul-i brăzdat de crețuri și ars de soare apăruse un colan de dinți de urs... Saklab ieși din iurtă și se înapoie purtând un talger de carne de berbec fiartă și tocată mărunț. Lăsă talgerul pe dostrahanul din fața lui Subudai și rându-i alături pe basmaua de mătase câteva lipii împăturite în patru.

— Ți-am gătit un pilaf cu ardei roșu, ca la Gurgandj...

— La ce ți-ai pus mărgelile de urs? Te bucuri că ai să-ți vezi frații, pe urușii tăi?... Apoi se aplecă adânc și adulmecă bănuitor mireasma orezului. E otrăvit! Cu asta

să-l hrănești pe răposatul tată-tău! strigă el furios și împinse talgerul cât colo.

— Eu sunt rob, și-s mai nevrednic decât câinii, răspunse cu smerenie Saklab, dar în lunga-mi viață eu nimănui nu i-am făcut vreun rău.

Subudai se încruntă mai avan.

— Ia talgerul și urmează-mă! Subudai-bagatur vrea să se roage.

Șchiopătând și gâfâind, bătrânul căpitan de oaste ieși din iurtă și se opri. Încă din ajun poruncise: „Dimineața, după primul cântat al cocoșului, întreaga oaste să se adune pe câmpia din spatele colinelor”.

Pâlcuri-pâlcuri de călăreți se mișcau încolo și încioace, cornurile de luptă sunau, tobele duduiau, de pretutindeni se auzeau strigătele nucherilor ce-și îndemnau caii.

De-a dreapta și de-a stânga unui foc de lângă iurtă ședeau doi șamani cu tichii țuguiate, în cojoace lăptoase îmbrăcate pe dos, împodobiți cu tot felul de zurgălăi. Zărindu-l pe Subudai, cei doi șamani se porniră pe urlete, începură să-și scuture dairalele și să tropăie mărunț în jurul focului.

Subudai dădu oștii ultimele porunci:

— Iurtele, covoarele și pâslele să le lăsați aici! Tu,

Ciubugan-sprintenul, să pleci cu caii de samar, ai să ieși cu tine cei trei pardoși ai mei, cocoșul și pe robul Saklab, dar să nu mi-l scapi din ochi. Vezi dacă nu are de gând să fugă la frații lui urușii... Aduceți caii!

Turgauzii se apropiară cu caii: doi buiestrași de schimb, înșeuăți și șase de povară, încărcăți cu coburi mari de piele. Se zvonea că în sacii aceia grei își poartă Subudai tot aurul adunat în războaie.

Subudai se apropie de un căluț tânăr de samar și făcu semn turgauzilor săi. Doi oșteni zdraveni prinseră calul de frâu și, mângâindu-l cu palma, îl împinseră spre foc. Saklab era și el alături cu talgerul de pilaf întins înaintea. Subudai luă orezul cu degetele mâinii stângi și-l aruncă în flăcări rugându-se cu glas cântat:

Ascultă, stăpâne Foc-roșu, Galai!

Părinte îți este oțelul călit,

Iar mamă ți-e cremenea mică,

Eu, focule, în jertfă-ți-aduc:

Și unt auriu în căuș,

Și vinul cel negru în cană,

Și dulcea untură în palmă.

Dă-ne spor deplin în luptă,

Cailor puterea toată,

Brațului tăria fără greș!

Amândoi șamanii îi țineau isonul, îngânând vorbele rugăciunii și bătând ușurel dairalele cu buricele degetelor. Când Subudai sfârși descântecul, șamanii smulseră talgerul din mâinile robului și, lăsându-se la pământ, începură să înfulece din orez, clefăind cu lăcomie.

Subudai își trase de la brâu un șis subțirel și creastă adânc greabănul murgului. Calul se zbatu ca înțepat de tăun, o șuviță de sânge întunecat țâșni și se prelinse pe părul mătăsos. Subudai înșfăcă murgul de coamă, își lipi buzele de rană și supse îndelung sângele cald.

Turgauzii stăteau nemișcați, privind cu smerenie cum înaintea unei mari bătălii bătrânul lor căpitan își trage puterea din sângele acela fierbinte.

Deodată pe dâmbul din față se arată un oștean cu chivără și platoșă de oțel. Era plin de praf. Până și sprâncenele îi erau albe. La început nimeni nu-l recunoscuse. Subudai se dezlipi în sfârșit de murgul cel tânăr, pe fața lui mânjită de sânge, singuru-i ochi ardea rotund și ager.

— Cine ești, voinice?

Oșteanul își muie palma în rana murgului și, udă cum era de sânge, și-o șterse de veșmântul bătrânului căpitan, urându-i astfel sănătate și ani mulți.

— Veștile nu-s strălucite, stăpâne! Deasupra colb, dar înăuntru unt curat! Sunt Djebe-noion!

— Urușii unde-s?

— Aproape, aproape de tot! Curând au să fie aici... Călăreții mei se-ncaieră cu ei și se desprind, momindu-i încoace... Iar eu, cu trei sute de nucherii, îl țin sub ochi pe Mastisliab... El e cu oastea lui în frunte... vreau să-l prind de viu pe coniaz!

— Vezi să nu-i cazi chiar tu în gheare!

Subudai încălecă buiestrașul pag. În fața lui porniră trei mongoli călări, scară la scară. Cel din Mijloc ținea tuiul cu coarne de bivol în vârf și cinci cozi de cal. Subudai coborî dâmbul în pasul calului, la poale îl aștepta suta lui de turgauzi călări. În stepa cu iarbă arsă se aduna potop de călărime.

Capitolul 13 - BĂTĂLIA ÎNCEPE

...Nici nu apucară urușii a se aduna pentru bătălie, că tătarii se și năpustiră asupra lor în număr mare, și încăiratu-sau amândouă părțile cu strașnică bărbăție.

(Ibn-al-Asir)

Înainte de a se îndrepta pe malurile râpoase ale râului Calca se ivi pâlcul de călăreți din Halici al cneazului Mstislav Mstislavovici Udatnâi. În urma lui sosi oastea neobositului Iarun. Cneazul văzu cercul larg de iurte afumate, părăsite de tătari, în multe iurte zăceau covoare și pâsle, saci de grăunțe, vetrele mai erau fierbinți, cu tăciuni nestinși.

— Tătarii au fugit de aici, ca iepurii fricoși, spuneau ostașii. Cum o să-i mai prindem? Cât o să mai alergăm în căutarea morții?

Cneazul Mstislav Udatnâi era foarte priceput într-ale războiului: toată viața și-o petrecuse în bătălii, luptând cu oricine, doar să se aleagă cu pradă bogată. El nu se bucură la vederea taberei părăsite – nu tabăra, ci tătarii ar fi vrut el să-i încapă în palmă. Și, măcar că porunci un popas, el ceru oamenilor să se pregătească în mare grabă de luptă și să-și pună pieptarele de zale. Apoi trimise în recunoaștere pe tânărul său ginere Danilo Romanovici cu volânienii lui. Nepotolitul Iarun plecă și el cu polovțienii să prindă de la urmă pe tătarii osteniți, cum credea toată lumea, sleiți de ultimele puteri.

Curând sosi un călăreț trimis de cneazul Danilo.

— Tătarii sunt aproape de tot! Tătarii-s aici! Sus pe

crestele colinelor vegheau cercetași de-ai lor... Zărindu-ne pe noi, s-au ascuns... Ce facem?

Cneazul ceru să i se aducă un cal odihnit. Oștenii îi aduseră trei cai înșeuăți. Doi dintre ei erau murgi ugrieni, vânjoși, cu coama neagră și pieptul lat. Stăteau nemișcați, plini de praf, cu capu-n pământ. Cel de-al treilea, un dar al socrului său, hanul polovțienilor Kotean, era un armăsar turkmen, un sur înalt cu spic roșcovan în păr. Năvăș din fire, oamenii îl porecliseră „Atkaz” adică în limba kâpceacă – „armăsar-gânsac”. Doi ține-cal polovțieni abia de-l puteau stăpâni, atârându-i-se cu toată greutatea de frâu.

Mstislav sări pe Atkaz și, strunind anevoie neastâmpărul calului odihnit, coborî la râu. De aici porunci oamenilor să-și adape caii, dar nu pe săturate, și să se rânduiască pentru bătlie. Cneazul nu se aștepta la nicio viclenie de-a tătarilor – socotea doar că ei caută să ocolească lupta simțindu-se slăbiți, și de aceea se hotărâse să-i ajungă din urmă îndată, fără să se mai odihnească deloc, lovindu-i puternic, și să sfârșească cu ei.

Coiful de oțel sclipitor, bogat împodobit cu aur, și falnicul armăsar turkmen cu gât încovoiat ca de lebădă, și semeața ținută a vânjosului cneaz Mstislav, toate mărturiseau vrednicia lui. Nu aminteau oare toate acestea

oștenilor săi că Mstislav este un adevărat viteaz, că îndrăgește focul și primejdia bătăliilor, că arde să găsească pe vrăjmaș, să se năpustească asupra lui și, oțelit în atâtea lupte și războaie, merită cu prisosință numele de Mstislav Udatnâi?...

Ajunse pe înălțimile de pe celălalt mal al râului, Mstislav așteptă ca oamenii lui să termine cu adăpatul cailor, apoi le strigă:

— Dumnezeu să ne ajute! Moarte păgânilor de tătari! Nicio cruce semănăturii blestemate! Înainte!

Întregul pâlă de oaste porni după el la trap. Călăreții își pregăteau armele, așteptându-se ca dintr-o clipă într-alta să-nceapă o luptă aprigă...

Pe câmpia ce se desfășura la picioarele sale, cneazul văzu o seamă de călăreți tătari și ruși gonind într-un nor negru de praf. Era ceata de volănieni condusă de ginerele său, cneazul Danilo Romanovici, flăcău de optsprezece ani. Iată și prapurul lui albastru cusut cu fir de aur. Oșteni de credință îl străjuiau de amândouă părțile pe tânărul cneaz, iar tătarii se tot roteau în jurul lor, repezindu-se la luptă, izbindu-se de ei, căzând, ridicându-se și lovind din nou cu săbiile lor încovoiate.

Polovțienii se găseau ceva mai departe. Mstislav văzu că

pâlcul lor, în mijlocul căruia se legăna tuiul hanului Iarun, se îndepărtează spre coline urmărind un nor de praf. Mstislav hotărî să cotească la stânga, să dea ocol colinelor și, dacă acolo se va fi încins bătălia, să-i izbească pe tătari din coastă, pentru a veni în ajutorul hanului Iarun. Porni așadar în fruntea oamenilor săi și, ocolind movilele, se ridică pe un dâmb mai înalt, unde se opri năucit de priveliștea ce i se arăta...

Câmpia de dincolo de coline era plină de șirurile dese ale unei mari oștiri mongole, oștire nouă, odihnită, gata de luptă. Călăreții așteptau nemișcați, într-o tăcere cumplită. Se deslușeau coifurile de fier, armurile sclipitoare, săbiile încovoiate, trase din teacă. Mie după mie, cetele tătărăști se urmau într-un șirag fără capăt... Câte să fie? Douăzeci? Sau poate treizeci? Cincizeci?

Iată deci unde era întreaga putere a tătarilor, ascunsă cu grijă, până la ultima, groaznică zi. Cât despre micile pâlcuri care-i hărțuiseră și fugiseră din calea rușilor pe tot drumul de la Nipru până aici, acelea nu erau decât momeala, momeala vicleană pentru a-i atrage în capcană.

Și-atunci ce să facă? Să-i bage în gura lupului pe credincioșii săi oșteni, să-i arunce sub paloșele tătarilor, care atât așteaptă?... Care este dezlegarea, unde-i

scăparea? Cum să câştige vreme, cum să vestească şi să adune laolaltă toate oştile ruseşti, înşirate fără grijă de-a lungul întregului drum, cale de atâtea zile? „Oştile noastre ruseşti sunt multe, tot atât de multe ca şi ale tătarilor! Dar de ce nu-s unite şi ele într-o singură putere, la fel de tare ca şi a lor? De ce luptă fiecare cneaz singur, doar cu pâcul său, despărţit de ceilalţi cneji? Eh, o singură zi de-am mai fi avut, o singură zi pentru a strânge laolaltă toate oştile răzleţe! Atunci să fi poftit tătarii a se măsura cu noi!

Dar e prea târziu! Tătarii au să pornească îndată şi viforul celor treizeci de mii de cai odihniţi are să spulbere totul din calea lor... „Cine pierde în luptă rămâne curat!” îşi şopti Mstislav şi pentru prima dată îşi biciui calul. Armăsarul de stepă cabră înalt şi ţâşni ca nebun înainte. Cobora valvârtej spre câmpie, când de după coline se ivi, în goana cailor înspumaţi, mulţimea înfrântă a oştirii polovţiene. Urlând de groază şi deznădejde, călăreţii alungaţi izbiră şi învălmăşiră şirurile oştenilor lui Mstislav şi, prefăcuţi într-o gloată fugară, trecură gonind mai departe. Printre ei zbura şi un cal stingher, purtând pe tânărul cneaz Danilo Romanovici. Cu pieptul însângerat de-o rană grea, prăvălit în şa, cneazul abia se mai putea ţine de coama fugarului său.

Din marginea câmpiei se arătară și tătarii. Înaintau în rânduri strânse, ciudat de muți, cu brațul drept înfășurat în blăni de oaie până la umăr și paloșele ridicate deasupra capului. Era ceva cumplit și rău prevestitor în această rostogolire tăcută de șiruri dese și strânse de călăreți, ce se apropiau fără niciun strigăt, în buiestru năvalnic, spre malurile Calcăi.

Doar tropotul surd, fornăitul cailor și câte un rar zângănit de oțel tulburau tăcerea cumplitei oștiri mongole, călită de un singur țel și de-o singură voință.

Tătarii trecură apa, urcară pe celălalt mal al râului și abia în acea clipă răsunară înalt trâmbițele lor – semnalul strident al atacului. Cu un urlet sălbatic, se năpustiră asupra taberelor rusești aflate acolo. Rușii văzuseră din vreme fuga bezmetică a polovțienilor, și-n mare grabă legau roată în jurul taberei căruțele lor grele.

Dar tătarii nu zăboviră să lovească prima tabără întărită a rușilor, ci se prăvăliră mai departe, năpustindu-se asupra coloanelor următoare, înșirate încă pe drum.

Toate pâlcurile rusești, întinse de-a lungul Drumului Fierului, văzuseră călărimea polovțiană istovită de goană și-n rândurile ei pe cneazul Mstislav Udatrâi, călare pe surul lui înalt, cu pelerina roșie fluturând în vânt.

Mulți oșteni își lăsau baltă carele, încălecau pe cai și fugeau înapoi spre Nipru. Alții își rânduiau căruțele în cerc strâns și-i întâmpinau pe tătari cu securile ridicate.

O parte a oștirii tătare împresură tabăra cneazului Mstislav al Kievului. Mstislav Romanovici avea zece mii de oșteni, călăreți și pedestrimi, nu ținea legătura cu celelalte oști rusești, nu știa ce pune la cale Mstislav Udatnâi și se fălea că el singur, fără niciun alt ajutor, are să nimicească pe „tătarii banului Ceagoniz, aduși de vântul cel rău”.

Spre miezul acelei zile negre kievlenii poposiseră pe malurile înalte ale râului Calca. Își rânduiau, ca de obicei, căruțele cerc în jurul taberei, când văzură trecând prin dreptul lor avalanșa înnebunită a oștii polovțiene.

Cei unsprezece cneji aflați sub ascultarea Kievului se adunară roată:

— Aici ne e mormântul! Deci să ne ținem tare!

Se îmbrățișară om cu om și se legară cu jurământ să lupte până la ultima suflare.

Oștenii mai întăriră o dată cercul de care, își ridicară scuturile roșii și se adăpostiră pe după roțile carelor. De aici își sloboziră asupra tătarilor săgețile, îi întâmpinară cu paloșele și îi izbiră cu baltagele.

Capitolul 14 - „Și FOST-A CUMPLIT ȘI SĂLBATIC MĂCELUL...”

Nori de praf unduiau prin câmpia largă și seacă, iar acolo unde norii erau mai deși și praful mai gros, se hăcuiau oamenii, galopau cai fără călăreți, răsunau gemete de durere, urlete de furie, duruit de tobe, trâmbițat de surle.

Subudai-bagatur se afla pe o măgură, înconjurat de suta lui de turgauzi tot unul și unul. Din când în când trimitea câte un călăreț să afle: „Cum se mai țin vitejii mei? Nu se văd venind alte oști rusești? Nu ne pândește de nicăieri vreo nouă primejdie?” Dar gonașii se întorceau spunând că pretutindeni mongolii sunt mai tari, că urușii se trag înapoi spre Nipru, se bat, se-mpotrivesc, cad, dar răniții continuă lupta și niciunul nu cere cruțare, niciunul nu se dă prins.

— Neam de lupi! mormăi Subudai. Tot de lup să le fie sfârșitul!

Aducându-i-se știrea că oastea Kievului s-a înconjurat de care, că luptă și își apără neabătut tabăra, Subudai trimise

împotriva ei, rând pe rând, pâlcuri tot mai numeroase, cu poruncă strașnică: „Răsturnați-le carele! Străpungeți inelul! Dați foc în juru-le întregii stepe!”

Mongolii trăgeau nori de săgeți din arcurile lor cele mari, azvârleau suliți grele cu vârfuri călite, rostogoleau spre cercul de căruțe snopi de stuf aprins, dar nu izbuteau să străpungă apărarea taberei. Rușii rămâneau neclintiți, doborând din șa cu săgeți și cu pietre pe călărețul mai îndrăzneț, și tătarii nu izbuteau nicicum să-i înfrângă.

La porunca lui Subudai asupra taberei rusești fuse mînată pe jos adunătura de semînții care se ținea pe lîngă mongoli; acești tălpași se apropiau tîrîș, se cățărau pe căruțe, rotindu-și săbiile încovoiate sau buzduganele, scoțînd zbierete sălbatice pentru a se îndemna unii pe alții. Rușii îi primeau cu lovituri de secure, de paloș sau de bâtă și doborau rând pe rând pe năvălitorii care se prăbușeau cu țestele zdrobite.

Într-a treia zi de luptă Subudai ceru să-i fie adus starostele podarilor. Ploskinea se înfățișă negru la față și slăbit de foame. Voinicul și trupezul bărbat acum abia se mai mișca. Doi mongoli îl urmau îndemnându-l la mers cu vîrful jungherelor.

Subudai îi porunci:

— Du-te la frații tăi urușii și învață-i să-și arunce săbiile și securile. Să plece pe la casele lor... Noi n-o să le facem niciun rău. Dacă izbutești, te las slobod!

Ținând în mână lanțul care-i încătușa picioarele, Ploskinea porni spre tabăra rușilor. Cei doi mongoli îl urmau de departe, strângând în pumni capătul curelei lungi de la gâtul podarului. La câțiva pași de carele rusești, prinsul se opri. Oștenii se cocoțară sus pe căruțe, uitându-se mirați la strania făptură vlăguită, cu un juguleț de lemn la gât. Câțiva îl recunoscuseră: „Ăsta-i Ploskinea-geambașul! El ne aducea la Kiev tabunurile de cai polovțieni și slujea de tălmaci hanilor polovțieni!”

Ploskinea prinse a striga:

— Hanul tătar Subudai-bagatur mi-a poruncit să vă spun că n-are rost să mai luptați de-a surda... Dacă vă închinați lor, tătarii au să vă lase să plecați în voia voastră... Doar să vă lepădați aici toată avuția: cojoacele, carele și securile. Acestea toate li se cuvin pentru osteneala lor: în atâtea drumuri și războaie câte au dus, tătarii s-au jerpelit foarte.

— Ba minți, câine, cum ne mințeai și prin oboare, vânzându-ne cai încinși la bojoci!

— Nu-i dați ascultare! strigau alți oșteni mai bătrâni. Mai

bine ne-am croi drum cu paloșele și am răzbate spre Nipru. O bună parte din noi tot am ajunge acasă! Pe când așa, fără securi și oțele, o să ne prăpădim până la unul în stepă!

Ploskinea prinse a se jura că spune tot adevărul. Își scoase crucea de la gât, o sărută, plânse și strigă iarăși:

— Cum aş putea spune altfel, dacă tătarii mă-nghesuie de la spate cu ascuțișul jungherelor?!

Iar cei doi tătari îl încuviințară, dând din cap și ridicându-și policarul, în semn că tălmaciul lor spune drept ce spune.

În pofida împotrivirii bătrânilor, marele cneaz Mstislav Romanovici porunci oștii sale să predea armele. Kievlemi își luară iertăciunea și bun rămas unul de la altul, închinându-se până la brâu, și ieșiră om după om să-și arunce armele într-o singură grămadă. Apoi, înainte de orice altceva, se repeziră la râu să-și potolească setea – de trei zile nu mai băuseră. Iar când ultimii oșteni părăsiră tabăra și, învăluți de colb, ajunseră la drumul cel mare, dezdoindu-și spinările și bucurându-se că-și vor revedea meleagurile de baștină, tătarii porniră în urmărirea lor și prinseră a-i tăia fără cruțare.

Acum, lipsiți de arme, în mijlocul stepei pustii și

nețărmutate, pieirea li se păru tuturor de neînălțat. Rusia era departe și niciun ajutor nu le putea veni de nicăieri!

Mongolii aleaseră deoparte pe cei unsprezece cneji ai Kievului și îi poftiră la ospățul dat de hanul Subudai-bagatur. Un inel de călăreți îi împresură strâns și îi mână spre tabăra tătărească.

Subudai-bagatur, însoțit de suta lui de turgauzi, se așinea pe-o latură a drumului și urmărea măcelul. Urușii dezarmați luptau cum puteau, apărându-se cu bolovani și cu bulgări de pământ uscat. Răniții se repezeau la tătari și-i trăgeau jos de pe cai, le smulgea săbiile încovoiate și se întorceau la luptă. Un urus înalt, înarmat cu o oiște grea adusă din tabără, o învârtea ca pe o bâtă, ținând să izbească cu ea un călăreț ce se repezise la el. Dar lovitura se abătu asupra calului. Acesta se ridică pe picioarele dinapoi și se prăvăli apoi cu călăreț cu tot. Urusul se năpusti asupra mongolului, îi înșfacă sabia, îl înjunghie și, sărind în șa, urmă a se bate de-a călare... Un nor de praf învăluia câmpul de luptă...

Dar forțele erau prea de tot nepotrivite și mongolii biruiau pretutindeni.

Subudai-bagatur urcă iarăși pe o movilă și urmări de acolo desfășurarea bătăliei de pe drum; tot el băgă de

seamă primul că dinspre miazănoapte se apropie din zare trei nourași de praf.

— Asta ce mai e? întrebă, ridicându-și mâna spre miazănoapte.

— Trebuie să fie oastea hanului Tohucear! răspunseră turgauzii. Se întoarce cu păstorii kâpceaci și cu cirezile lor!

— Ba este o nouă oaste a urușilor! mormăi Subudai. Sunați din trâmbițe adunarea! Strângeți mai iute pâlcurile împrăstiate! Ajungă-le cât au tras de cizmele urușilor morți! Ne-așteaptă o nouă bătălie!

Trâmbițele sunară înalt. Din câteva locuri unde lupta mai clocotea le răspunseră alte semnale de trâmbiță. Călăreții mongoli lăsau drumul și pe ultimii ruși îndărătnici, și porneau în galop spre movila unde flutura tuiul cu cinci cozi de cal și se înălța, precum un idol de piatră, marele căpitan de oști Subudai-bagatur pe armăsarul său.

Din zare, cele trei trâmbe de colb se apropiau mereu. Curând, norii de praf se desprinseseră de pământ, plutiră o vreme prin văzduh și se spulberară încet-încet. Subudai nu-și lua ochii de la miazănoapte. Turgauzii lui începură a șopti:

— Vin trei pâlcuri de oaste. Cine să fie? Dacă nu-s kâpceacii, trebuie că sunt urușii. Au niște trestiișuri pe-

acolo... Pesemne că vor să treacă prin mlaștină, de aceea nu se mai vede praful... Uite, iată-i!

Pe netezimea din fața trestiișurilor, dintre desigurile de sălcii, se arătară primii călăreți pe cai bălani și roibi. Apoi se iviră alții și alții. De pretutindeni, creșcuți ca din pământ, pâlcuri-pâlcuri de călăreți răsăreau mereu, îndesindu-se și acoperind în scurtă vreme toată câmpia.

Un timp călăreții se foiră molcom, adunându-se parcă șiruri-șiruri. Apoi pâlcurile se rânduiră într-un arc de cerc și înaintea lor se înălțară trei prapuri în trei muchii. Unul negru cu auriu la mijloc și două roșii la margini.

Tătarii rămași pe drum să termine de hăcuit pe kievleni, orbiți cum erau de colbul ce-i învăluia, nu văzură încă multă vreme noua oștire ieșită din bălți și măcelul lor își urma cursul întinzându-se treptat spre soare-apune, spre apele Niprului.

Deodată pâlcul din mijloc al oștii celei noi se desprinse din luncă și se năpusti în goana mare, cu strigăte asurzitoare de luptă, spre locul unde era bătălia mai crâncenă.

Aripa dreaptă se desprinse și ea, îndreptându-se vijelios mai departe spre apus, pentru a împresura tot câmpul de luptă, iar aripa stângă o luă la pas domol, grăbindu-și

treptattreptat înaintarea, drept spre movila pe care se afla Subudai-bagatur.

Bătrânul căpitan de oaste nu șovăi decât o clipă. Apoi strigă: „După mine!”, își lovi calul, coborî în trap coasta măgurii și o luă la galop spre locul unde aștepta oastea lui Tohucear. Dar acolo nu mai era nimeni – Tohucear intrase și el în luptă – așa că Subudai goni mai departe.

Rușii însă nu-l urmăriră, aripa stângă descrie un semicerc mare și, stârnind nori de Praf, se avântă în ajutorul kievlenilor care încercau să ajungă la Nipru.

Subudai se opri, își trimise gonașii să adune pâlcurile mongole împrăștiate de-a lungul drumului, poruncindu-le să se întoarcă la malul râului Calca.

— Izbânda mai este încă de partea noastră, spuse bătrânul căpitan. Urușii sunt un neam numeros și aprig! S-ar putea ca din stepă să răsară o altă oaste de-a lor, și să ne taie retragerea spre meleagurile noastre... E timpul să facem calea întoarsă!

Djebe-noion în fruntea a trei sute de călăreți galopa fără popas, schimbându-și mereu caii, până la Nipru. Podarul Ploskinea, pe care-l căra după el să-i fie tălmaci, era pus să întrebe pe orice rănit prins în drum:

— Unde-i cneazul Mstislav Udatnâi?

Ici-colo câte unul le răspundea:

— L-am văzut zburând ca viforul pe diavolul lui de armăsar suriu.

Ajuns la malul Niprului, Djebe mai apucă să vadă îndepărtându-se o barcă neagră. Strălucea într-însa pelerina roșie a cneazului Mstislav. Cneazul ședea la cârmă și strângea în mână dârlogii calului său care înota după barcă. În lumina soarelui ce asfințea, coiful de aur al cneazului arunca scânteieri vii, dar ochii lui nu se mai întoarseră niciodată să arunce o privire spre „malul hain”.

Djebe își alegea din tolă săgeata cea mai bună, își instrună arcul greu. Dar săgeata nu ajunsese până la barcă, plesni apa și se scufundă. Djebe sări de pe cal, se aruncă cu pieptul la pământ și, prinzându-și capul cu brațele, mușcă furios iarba arsă de soare...

Peste o clipă sări în picioare, se mai uită o dată la barca împurpurată de mantia roșie și, nemaștiind împotriva cui să-și reverse turbarea, își smulse de la șold sabia încovoiată și hăcui trupul încătușat al podarului Ploskinea de care acum nu mai avea nevoie.

Apoi încălecă și, întorcându-și înapoi spre stepă armăsarul roib, se îndepărtă în goana mare de drumul pe care, într-un nor de praf, se încheia crâncena bătălie și

foiau mii de oameni.

În bătălia de pe Calca și pe lungul Drum al Fierului au pierit mulți ruși viteji de neam și voinici din prostime. Au căzut, izbăvind o parte din oștenii Kievului amăgiți și măcelăriți de tătarii ce se legaseră cu jurământ să nu facă niciun rău celor ce vor arunca armele. Rușii n-au să uite niciodată pe legendarul voinic din Rostov, Alioșa Popovici, și pe scutierul lui credincios Torop; pe viteazul Dobrânea Brâu de aur din Riazan, pe slăvitul Ekim Ivanovici mâna dreaptă a lui Alioșa; și pe ceilalți viteji din Suzdal, Muromsk, Riazan, Pron și atâția alți glorioși viteji de la miazănoapte, care și-au dat viața în această luptă⁷².

---

⁷² În iarna anului 1223 pe meleagurile Suzdalului, în „preaslăvitul Rostov, mîndră cetate”, s-au adunat la sfat oștenii aflați în slujba mai multor cneji. Toți vorbiră despre „marea neorînduială” ce domnește în Rusia, despre zăzania dintre cneji și despre luptele în care-și trimit oșteni și țărani să se taie unii pe alții, spre marea bucurie a polovțienilor, a leșilor și a altor lifte. La acest sfat oștenii au încheiat înțelegerea de a porni toți ca unul spre mama cetăților rusești, străveche cetate a Kievului, unde să slujească numai pe un singur cneaz, marele cneaz al Kievului. Și într-adevăr, după adunarea de pe pămîntul Suzdalului, porniră cu toții spre miazăzi, spre Kiev. În drum, fiind, aflară că toți cneji de la miazăzi, împreună cu marele cneaz al Kievului, au pornit spre Marea Albastră (marea de Azov) cu război împotriva „tătarilor hanului Ceagoniz”. Atunci toată această oaste coti de pe drumul cel mare spre stepele de la miazăzi, și urmând căi puțin umblate, căută să se unească cu grosul oștilor rusești pornite la luptă. Coborînd pe cărările Kalmiusului, vitejii de la miazănoapte ajunseră la Drumul Fierului chiar în acea sângeroasă zi în care tătarii, călcîndu-și

Croindu-și drum cu îndrăzneală și nemailepădându-și armele, rușii ajunseră la Nipru, unde-i așteptau barcazuri mari pentru a-i trece pe malul celălalt. Cât despre cei ce se lăsaseră amăgiți de tătari și-și aruncaseră paloșele și baltagele, ei fură tăiați aproape până la unul, după cum spune și cântecul cel vechi:

*Lupii cei suri ca să-i sfâșie,
Corbii cei negri să-i sfârtece...*

Și iată cum – din vina neînțeleptilor și pizmașilor cneji care tot vrăjmășindu-se între ei n-au vrut să-și unească puterile și să alcătuiască o singură și puternică oaste rusească – Drumul Fierului în loc să fie un drum de mare izbândă a ajuns un „drum al lacrimilor”, și vitejii oșteni ruși l-au semănat cu oasele lor albe, l-au stropit cu sângele lor purpurii.

Capitolul 15 - OSPĂȚUL DE PE MOVILA DE OASE

---

cuvântul dat, măcelăreau pe kievlenii dezarmați. Întreg pâlcul vitejilor de la miazănoapte pieri în această bătălie, dar dădu posibilitate rușilor înșirați de-a lungul drumului să reintroducă buna rânduială în oastea lor și, respingând urmărirea tătarilor, să ajungă cu bine până la Nipru.

*Iară pe cneji, prinzându-i, înghesuitu-i-**au** și strivitu-i-au sub bârne grele, îl mare ospăț au întins pe leșurile lor. Și iată așa sfârșitu-și-au zilele cnejii aceia.*

(Letopisețul mănăstirii Sfânta Treime)

Acolo, pe malul râului Calca, în vârful unui kurgan înalt și-a adunat Subudai-bagatur pe toți căpitanii săi peste mii și peste sute, pentru a mulțumi în rugile lor zeului Sulde al războiului. O ceruse pletosul și posacul șaman Beki. Cu o căciulă țuguiață în cap, cu o blană de urs pe umeri, plin de cuțitașe, păpușele și zdrăngănele agățate la brâu, bătrânul vrăjitor izbea ritmic într-o dai re a și se învârtea roată, tropăind mărunț în jurul celor unsprezece cneji lesne încrezători și al marelui cneaz Mstislav Romanovici al Kievului, toți cu mâinile legate.

Legănându-și capetele și țâțâind din buze, tătarii îi cercetau cu ochi lacomi și se căinau că printre cnejii prinși nu se afla și „cneazul Mastisliab”, căci tare ar fi vrut să vadă și ei pe prea vestitul „Djebe al rușilor”.

Șamanul Beki își striga rugile și, lipindu-și dai reaua de obrazul lățos, ba șuiera ca sturzul, ba uguia ca huhurezul, ba mormăia ca ursul, urla ca lupul – chipurile, stătea de vorbă cu puternicul zeu al războiului Sulde, care le

adusesese mongolilor o nouă izbândă.

— Îl auziți, îl auziți ce mânios e Sulde? zbiera șamanul. Sulde e iarăși flămând, Sulde ne cere jertfe omenești!...

Tumenele de tătari se rânduiseră, mie lângă mie, în jurul kurganului. Aprindeau focuri de tabără și înjunghiau mânze.

Alții cărau scânduri groase și oiști smulse din carele rusești, îngrămădindu-le peste cnejii legați de mâini și de picioare. Trei sute de căpitani tătari se așezară peste această podină. Înălțându-și căușele de kumâs, ei aduceau laudă zeului Sulde al războiului, protegitorul mongolilor, și ridicau în slavă pe neînfrântul „Cutremurător al lumii” Gengis-han, cel cu barbă roșie. Renunțând la aurul pentru răscumpărarea acestor „cei mai de seamă cneji ai rușilor”, tătarii jertfeau zeului războiului pe prinșii lor, care se încumetaseră a înfrunta oștile marelui Gengis-han, „trimisul cerului”. Și mare veselie îi cuprindea când de sub bârne și scâmduri răzbăteau gemetele și blestemele cnejilor zdrobiți. Treptat-treptat strigătele și vaietele slăbeau și până la urmă fură acoperite cu totul de cântecul de triumf al nucherilor mongoli:

Nu uitați.

Amintiți-vă stepa mongolă,

*Kerulenu albastru,
Auriul Onon!
Mare mulțime,
De neamuri vrăjmașe,
Au fost spulberate,
De-al nostru noion!
Popoarelor groază și moarte aducem.
Oștire mongolă,
E hanul cu noi!
Nisipul a treizeci
Uscate pustiuri
În urmă lăsat-am,
Sub sânge puhoi!*

În timp ce ospățul era în toi, Tohucear-noion se ridică și fluieră semnalul folosit la vânătorile lui Gengis-han, pentru a aduna pe arcașii împrăștiați prin stepă. Auzind binecunoscuta chemare, toată lumea amuți. Tohucear își înalță capul și începu să vorbească nucherilor:

— Marele kagan Gengis-han este cel mai înțelept dintre oameni! El știe dinainte ce are să se întâmple și peste o sută de zile și peste o mie de ani... M-a trimis după voi cu un tumen de vitej și mi-a poruncit să-i găsesc pe tigrii săi nebiruiți, Djebe-noion și Subudai-bagatur. Și m-a învățat

kaganul că darul cel mai neprețuit pentru voi este să vă aduc în ziua bătăliei o oaste de ajutor...

— Așa e, așa e! strigară mongolii.

— Fără să ne oprim nicăieri, am străbătut o mulțime de țări. Peste tot am dat de urmele neînvinselor oști mongole. Peste tot întrebam: „Unde se află vitejii bagaturi Djebe și Subudai?” Oamenii îngroziți cădeau în genunchi și ne arătau spre soare-apune. Am ajuns aici chiar înainte de începerea bătăliei și ne-am repezit la luptă cu toate cele zece mii de săbii ale mele... Alăturându-ne tumenelor voastre, am biruit mai repede pe bărboșii uruși...

— Slavă ție, Tohucear-noion! Ai ajuns chiar la vreme!

Tohucear urmă:

— Măritul stăpân al lumii Gengis-han s-a gândit la voi și vă trimite prin mine voința lui... Preasfânta scrisoare a sa vi-o aduce un trimis anume. Cei zece mii de călăreți ai mei l-au ocrotit pe drum ca pe un almaz de mare preț și vi l-au adus aici viu și nevătămat. Iată-l!

Un mongol bătrân și crăcănat, cu zurgălăi la brâu și la picioare, într-o căciulă împodobită cu pene de șoim, se apropie de Subudai-bagatur și scoase din sân o trăistuță de piele. Înăuntru se afla un sul pecetluit. Stibudai-bagatur rupse cu degetele-i răsucite pecetea de ceară și întinse

sulul unui diac musulman cu turban alb și barbă căruntă. Acesta desfășură sulul, citi în gând, apoi șopti la urechea căpitanului ce poruncea scrisoarea. Subudai se ridică și strigă:

— Poruncă de la marele kagan! Ascultați și supuneți-vă!

Căpitanii săriră cu toții în picioare. Văzându-i pe ei, tătarii ceilalți se ridicară și ei. Apoi căpitanii se trântiră la pământ și întreaga oaste se prăvăli și ea cu fața în jos. Apoi toți, își înălțară capetele și strigară:

— Marele kagan poruncește! Noi ne supunem!

Subudai-bagatur vorbi mai departe.

— Neasemuitul și nebiruitul scrie: „De îndată ce veți primi scrisoarea, întoarceți-vă caii cu botul înapoi spre casă. Veniți la un kurultai unde să hotărâm îngenuncherea întregii lumi.

Dumnezeu e în cer. Kaganul este puterea lui pe pământ. Pecetea stăpânului peste toți oamenii, domn al mersului planetelor”.

Subudai îmbrățișa cu privirea spinările încovoiate și își ridică mâna:

— Acum am să vă vorbesc eu!... Ascultați-mă!

Spinările se dezdoiră, oamenii rămaseră în genunchi și, ținându-și răsuflarea, își ridicară privirea spre „pardosul cu

laba beteagă”.

— Astăzi o să mai chefuim, dar mâine la răsăritul soarelui pornim cu toții înapoi spre iurta de aur a stăpânului nostru. Cine întârzie are să fie strivit!

Nucherii începură să urle de bucurie și, lăsându-se din nou la pământ, își reluară ospățul cu strigăte și cântece vesele.

A doua zi în zori, după rugile înălțate soarelui și libațiile de kumâs, mongolii încălecară și se urniră la drum, mânând înaintea lor mari cirezi de vite și mulțime de robi flămânzi și zdrențăroși. Carele trase de boi, pline de avuțiile prădate și de mongolii răniți greu în lupte, porniră scârțâind nesuferit și umplând stepa de praf. În fruntea oștii mongole mergea Subudai-bagatur. Într-o traistă agățată la oblânc ducea kaganul capul marelui cneaz Mstislav Romanovici, chivăra lui de oțel aurit și crucea de aur ce-o purtase la piept. Obrazul căpitanului, brăzdat de cicatrice și acoperit de praf, se schimonosi în chip de surâs la gândul că în curând are să-și depună prețioasa traistă la picioarele tronului de aur al „Cutremurătorului lumii”, Gengis-han cel nebiruit.

În coada coloanei venea morocănos Djebe-noion cu suta lui de cercetași ageri. El nu căra nicio pradă și îngâna un

cântec trist și prelung, ca vaietul vântului, despre Kerulenul albastru, Ononul auriu și necuprinsa stepă mongolă...

Oastea cu capul spre miazănoapte-răsărit se îndrepta spre fluviul Itil, și mai departe peste lanțurile de miazăzi ale Uralilor, spre largile câmpii din Horezm. Stepă kâpceacă răsuflă ușurată că a scăpat de turbatele hoarde mongole și tătare. Năvălitorii pleacă tot așa de neașteptat și de neînțeleș cum veniseră. După plecarea tătarilor, unele triburi kâpceace se înapoiează la pășunile și locurile unde fuseseră așezările lor nomade, altele se traseră în stepa Ugrică și ținuturile de jos ale Dunării. Pe atunci cnejii kâpceaci și ruși socoteau că tătarii n-au să se mai întoarcă niciodată și își reluară neconținutele vechile „zâzanii și harțaguri” dintre ei, fără a se pregăti de război, fără a bănuși că tătarii pun la cale o nouă năvălire și mai cumplită, spre soare-apune...

Partea a patra

SFÂRȘITUL HANULUI GENGIS

Capitolul 1 - GENGIS-HAN PORUNCEȘTE: ÎNTOARCEȚI-VĂ CAII ÎNAPOI!

După îndrăzneța fugă a sultanului Djelal ad-din, Genghis-han trimise pe încercații săi căpitani Bala-noion și Durbai-bagatur în țara Indiei, să dea de urma sultanului. Aceștia bătură toate drumurile, dar nu-l mai aflară. Pustiind și ucigând în calea lor, mongolii dădură foc orașelor celor doi prieteni ai tânărului sultan, hanii Agrak și Azam-melik.

Mongolii legară mai multe plute mari și, încărcându-le cu catapulte și bolovani rotunzi, coborâră pe râul Sind spre vărsare până la orașul Multan. Aici asediază orașul și prinseră a împrășca bogata cetate cu pietroaiele mașinilor de război. Dar zidurile groase, oștile mereu împrăpătate

ale indienilor și căldura de neîndurat siliră pe mongolii îmbrăcați în cojoace de oaie să ridice asediul și să se înapoieze în tabăra de munte a stăpânului lor Gengis-Han.

Marele kagan se adăpostise de arșiță printre crestele înalte, într-o așezare învăluită de nori, și părea să fi uitat de toate grijile ostășești. La ospetele din fiecare seară asculta basmele povestitorilor și cântecele fetelor din Persia și Kitai. Noile lui dansatoare, sosite de curând din cetatea de scaun a împărăției chineze, după un drum de aproape doi ani, jucau sprintene pe covoarele liliachii de Afganistan, gătite în straie de mătăsurii aurii. Își desfășurau toată măiestria legănându-se, fâlfâind din mânecile largi, închipuind zborul unor păsări cu aripile larg întinse, strângându-se ghem, precum șerpilor, desfășurându-se și rotindu-se în cercuri repezi.

Aici, în creierul munților, se îmbolnăvi fiul cel mic al kaganului, Kiulkan, precum și tânăra mamă a băiatului Kulan-Hatun. Zăceau amândoi pe un așternut de perne de mătase, acoperiți de blănuri, și se văitau ba de friguri, ba de fierbințeli. Gengis-han venea în fiecare zi la ei, le vâră între buze fărâme de zahăr, se așeza și-i întreba ce-i mai doare.

Kulan-Hatun se plângea de dureri în tot trupul.

— Duhurile rele ale acestor munți chinuie pe cei ce zăbovesc prea mult pe aici, spunea ea. N-ai văzut cețurile cum se ridică din adâncul prăpăstiilor? Sunt sufletele pruncilor uciși de oștile tale. Și eu, și micuțul Kiulkan vom muri aici. Numai apele albastre ale Kerulenului ne-ar putea lecu. Lasă-ne să ne întoarcem înapoi, în stepele noastre mongole!

Gengis-han se mânia:

— Nicăieri n-ai să pleci fără mine. Dar mai întâi trebuie să cuceresc și cealaltă jumătate a lumii.

Kulan-Hatun plânse și mai amarnic. Kaganul trimise atunci după primul său sfetnic. Eliu-Ciu-Țai se înfățișă de îndată cu marele său ceaslov chinezesc. Zărindu-l, Kulan-Hatun îi smulse cartea, o aruncă pe covor și se trânti peste ea.

— Să vedem ce spune cerul! zise Gengis-han.

— Nu vreau să știu ce spune el că are să fie cu mine, strigă Kulan-Hatun. Are să fie ce doresc eu. Iar eu doresc să mă întorc pe malurile Kerulenului, și toți nucherii noștri vor același lucru...

Kaganul își încrețea și-și descrețea sprâncenele, sufla greu și până la urmă răbufni:

— N-am întâlnit până astăzi vrăjmași pe care să nu-i fi

îngenuncheat. Acum vreau să înving moartea. Și dacă tu, neînțeleaptă și nesupusă Kulan-Hatun, ai să rămâi în preajma mea, moartea are să te ocolească și pe tine. Dacă vei pleca însă, un tainic venin în bucate sau o săgeată venită din beznă au să te răpească și au să te ducă dincolo de nori... Apoi întorcându-se spre Eliu-Ciu-Țai, cel mai înțelept dintre sfetnici, spuse: Mi-ai făgăduit să-mi aduci șamani și vraci și solomonari și înțelepți care să-mi poată pregăti o licoare a nemuririi. De ce n-am văzut până acum niciunul?

— Oameni de nădejde au plecat să-i aducă și curând toți vor sosi aici. Dar înaintarea oștilor tale este atât de repede și ele au pătruns atât de departe, încât toți învățații aceia nu pot ține pasul cu tine și nu te pot ajunge...

De la o vreme Gengis-han văzu că ultima lui soție bolește tot mai rău și că bujorii din obrazul ei se veștejesc mereu. Kiulkan, feciorașul lui, zăcea lângă mamă-sa, slăbit, palid la față. Și kaganul începu să fie tot mai neliniștit, nu-și mai găsea alinarea în nimic. Deseori aducea vorba despre moarte și cerea vracilor săi un leac pentru prelungirea vieții. Unii dintre ei îi aduceau fierturi făcătoare de minuni. Kaganul le poruncea chiar lor să-și înghită leacurile și pe urmă le reteza capul, ca să vadă

dacă fierturile aduse de ei pot să-i readucă la viață.

Deosebit de îndurerat și de abătut ajunse kaganul după lupta mongolilor de la cetatea Babanului, în timpul căreia o mașină de război vrăjmașă nimerise cu o săgeată mare cât sulița pe Mutugan, preaiubitul său nepot, feciorul lui Djugatai. Mutugan fusese sortit să rămână han peste toate pământurile musulmanilor, și săgeata aceea răătăcită îi curmase șirul zilelor.

Cu acest prilej s-a convins Gengis-han că moartea lovește la întâmplare, ca o cămilă oarbă cu picioarele dindărăt: pe unii îi nimerește din plin și aceștia își dau sufletul, pe alții îi cruță și ei vor trăi până la adânci bătrâneți.

Și Gengis-han se înfurie într-atât de moartea nepotului său, încât porunci ca cetatea Baitanului să fie cucerită pe dată. Oastea mongolă pătrunse în cetate, sfărâmând zidurile, și trecu totul prin foc și sabie. Kaganul hotărî ca ostașii lui să nu ia niciun prins de război; întreaga așezare a fost prefăcută în deșert, pentru ca nicio făptură vie să nu mai poată trăi acolo. Și locul căpătă numele „Mau-kurgan” ceea ce înseamnă „Movila tristeții”. De atunci nimeni nu s-a mai așezat pe acele meleaguri și pământul a rămas nearat.

Zile în șir ședea Gengis-han în fața cortului său de mătase galbenă, ridicat pe un pisc de munte la marginea unei prăpăstii. Sub picioarele lui se căscau găuri negre fără fund. Se uita ore în șir la crestele posomorâte și la piscurile pline de zăpadă ce se pierdeau în zările încețoșate. Uneori cerea să-i fie aduși călăuzi încercați și-i întreba care sunt drumurile cele mai scurte prin India și Tibet spre stepele mongole.

În tabără ostașii săi, sătui de prăzile bogate ce dobândiseră, nu vorbeau decât despre întoarcerea la pășunile lor de baștină. Dar nimeni nu se încumeta să-și spună păsul cumplitului stăpân. Nimeni nu știa adevăratele lui gânduri, nimeni nu putea prevedea ce nouă poruncă va mai da a doua zi: dacă se va hotărî în sfârșit să-și pornească oștile înapoi spre casă sau dacă le va duce mai departe și vor începe alți ani de drumuri și bătălii, incendii și măceluri prin diferite țări pentru a nimici popoarele ieșite în cale.

În rândurile oștirii începuseră să se înalțe murmure împotriva popasului prea de tot prelungit prin îngustele trecători ale munților afgani, unde se găsea atât de puțină hrană pentru cai. Văzând toate acestea și dorind să-l convingă pe kagan că e timpul să se întoarcă la baștină,

Kulan-Hatun – după ce se sfătui cu primul sfetnic, chinezul Eliu-Ciu-Țai – nascoci un basm anume pentru bărbatul și stăpânul ei. Eliu-Ciu-Țai învătă pe doi nucheri îndrăzneți să povestească acest basm atotputernicului kagan. Cei doi mongoli se înfățișară turgauzilor și cerură să fie lăsați să-l vadă pe Gengis-han, spunând că vor să-i aducă la cunoștință lucruri cât se poate de însemnate și minunate.

Eliu-Ciu-Țai îi conduse în cortul galben și ei își începură povestea:

— Rătăcindu-ne noi o dată pe cărările munților, ne-a ieșit în cale o fiară spăimoasă cu înfățișare de cerb, cu blană verde, coadă de cal și un singur corn în frunte. Și fiara ne cuvântă pre limba noastră mongolă: „Hanul vostru trebuie să se întoarcă fără zăbavă în stepele Kerulenului”.

Gengis-han îi ascultă cu toată liniștea, dar își înălță o sprânceană și cercetă cu mare luare-aminte pe cei doi bagaturi îngenuncheați în fața lui.

— Ia spuneți, în ziua când vi s-a arătat fiara cea spăimoasă, nu băuseți cumva prea mult kumâs?

Nucherii îi jurară că bucuroși ar fi fost să bea ceva, dar printre stâncile acelea golașe nu numai ielepe, dar nici măcar o capră prăpădită nu dă lapte, și ca mărturie a bunei lor credințe își ridicară amândoi policarul.

Gengis-han se întoarce spre Eliu-Ciu-Țai:

— la spune tu, care cunoști înțelepciunea tuturor cărților ce ne descoperă tainele pământului, cerului și mării, citit-ai pe undeva despre o asemenea fiară?

Eliu-Ciu-Țai aduse un ceaslov cu chipuri și desene înfățișând toate felurile jivine, pești și păsări din lume. O răsfoi alene și spuse:

— Această fiară atât de neobișnuită se numește „Înțeleptul Go-Duan” și cunoaște limba tuturor popoarelor. Vorbele ce le-a rostit în fața celor doi bagaturi au vrut să spună că pe pământ s-a vărsat sânge din cale afară de mult. Se împlinesc patru ani de când marea ta oaste a început să supună țările de la soare-apune. De aceea cerul cel veșnic și necuprins, mâniindu-se de atâtea omoruri, a trimis pe înțeleptul Go-Duan să-ți vestească ție, stăpâne al lumii, înaltă voia sa. Dovedește-ți supunerea în fața cerului și cruță pe locuitorii acestor pământuri. Îndurarea ta îți va aduce o fericire nețărmurită, altfel cerul se va mânia împotriva-ți și te va lovi cu fulgerele sale. Iată cum tâlcuiește cartea aceasta străveche a înțelepților din Kitai arătarea văzută de nucherii.

Eliu-Ciu-Țai își rostea cuvintele arar și apăsător, asemenea unui mare preot păgân ce-și înalță rugile spre cer. Iar

Gengis-han se uita la el cu ochii mijiiți. Apoi își strămută privirea asupra celor doi nucherii înngenuncheați cu toată supunerea în fața lui și-i chemă mai aproape de el. Aplecându-se întâi spre unul, apoi spre celălalt, le șopti ceva la ureche și, pe rând, fiecare din ei îi răspunse tot în șoaptă. Mulțumit pesemne de cele aflate, kaganul îngădui nucherilor să se retragă și porunci să li se dea kumâs din destul, cât vor putea să bea.

— Acești bagaturi ai tăi sunt isteți și ageri la minte, spuse el primului său sfetnic. S-ar cuveni să-i răsplătim. I-am întrebat pe rând în ce fel alerga acea arătare Go-Duan. Unul mi-a răspuns că alerga la trap, iar celălalt că mergea în buiestru. Dar un mongol, chiar beat mort dacă ar fi, nu s-ar putea înșela asupra mersului unui animal. Deci povestea lor e născocită. Totuși ei m-au ajutat să înțeleg astăzi că oastea a obosit să tot lupte, că dorul după stepele noastre a început să crească în sufletul nucherilor și de aceea vă vestesc: potrivit dorinței cerului necuprins, care mi-a trimis mie, alesul său, pe minunatul Go-Duan, vom face cale întoarsă și ne vom îndrepta înapoi, spre ulusul nostru de baștină.

A doua zi, aflând de hotărârea kaiganului, toți ostașii mongoli fură cuprinși de mare bucurie, prinseră a cânta și

Începură să se pregătească de drum.

La început Gengis-han socotea să străbată India și Tibetul și în acest scop trimise o solie în orașul Delhi la Iltut-mâș, împăratul Indiei. Dar drumul peste munți mai era acoperit de zăpezi și împăratul Indiei zăbovea cu răspunsul, ba chiar începu să-și adune oaste, punând în fruntea ei pe sultanul Djelal ad-din.

Între timp din Mongolia sosiră vești despre o nouă răskoală a neastâmpăraților tanguți, iar semnele stelelor, citite de sfetnicul său Eliu-Ciu-Țai, precum și prorocirile șamanilor nu-l sfătuiau să ia drumul Indiei.

Văzând acestea toate, Gengis-han se hotărî să pornească înapoi pe același drum lung pe care venise. La porunca sa, oamenii de prin partea locului porniră să curețe de zăpadă trecătorile munților și la începutul primăverii oastea mongolă purcese la drum.

Capitolul 2 - CE ȘI-AU SCRIS UNUL ALTUIA GENGIS-HAN ȘI CERȘETORUL CEL ÎNȚELEPT

Încă din timpul popasului de la izvoarele Irtâșului Negru, preocupat de sănătatea și prelungirea vieții sale, Gengis-han începuse să caute vracii cei mai învățați. Aflase despre vestitul înțelept Cian-Ciun, care, zice-se, ar fi descoperit toate tainele pământului și ale cerului, ba cunoștea chiar și mijlocul de a deveni nemuritor. Iată ce spun despre el Eliu-Ciu-Țai, astrologul și primul sfetnic al kaganului:

— Cian-Ciun-Țzi este un om cu totul desăvârșit. De mult stăpânește acest bătrân înțelept harul de a se înălța până la nori, ridicându-se pe aripi de cocoare, și se pricepe să ia chipul oricărei făpturi. Lepădându-se de toate bucuriile pământești, el trăiește în Munți împreună cu alți înțelepți, căutând piatra filosofală „dan”, care aduce omului ani mulți și viață fără de moarte. Cufundat în gânduri, el rămâne întins fără păs, ca un leș neînsuflețit, sau stă zile întregi în picioare, neclintit, ca un copac, sau cuvântă precum tunetul, sau plutește ușor precum vântul. Moșneagul a văzut multe, a auzit multe și nu se află pe lume carte necită de el.

Pentru a găsi pe acest bătrân nemaipomenit, Gengis-han trimise pe încercatul dregător, chinezul Liu-Ciun-Liu. Îi dădu o paitză de aur, adică o plăcuță de slobodă trecere,

având înfățișat pe ea un tigru cu botul căscat și înscripția: „Se îngăduie purtătorului să poruncească în numele nostru, ca și cum am călători noi înșine”.

Trimisului Liu-Ciun-Liu i se înmână, ca un obiect de cel mai mare preț, scrisoarea kaganului către Cian-Ciun, întocmită de Eliu-Ciu-Țai după vorba marelui stăpân, neștiutor de carte. Iată ce se spunea în scrisoare:

„Cerul a pedepsit Kitaiul pentru nemăsuratul său belșug și pentru trufia sa. Eu însă, domn al stepelor de la miazănoapte, nu am nicio aplecare spre desfrâu. Mie mi-e dragă viața simplă și curată. Mă feresc de desfrâu, mănânc și beau cu măsură, port întotdeauna aceeași haină de pânză și mă îndestulez cu bucate sărace. Zdrențele mele sunt la fel cu ale păstorilor și mâncarea mi-e tot atât de neprefăcută ca a vacilor.

Vreme de șapte ani am săvârșit fapte de seamă și am statornicit stăpânirea mea în toate țările lumii. O asemenea dreaptă împărăție n-a mai fost din timpuri străvechi, când lumea era stăpânită de strămoșii noștri, semințiile nomade *hunnu*⁷³.

Cinul meu e prea măreț și mă apasă griji mari. Dar foarte mă tem că ocârmuirii mele îi lipsește ceva. Când se

---

⁷³ *Hunnu* – hunii.

leagă din lemn o naie, se cuvine să-i pregătești și vâslele, pentru ca ea să te poată trece peste ape. Tot astfel trebuie să poftim la noi învățați de tot felul pentru a alege dintre ei sfetnici care să ne ajute la cucerirea și cârmuirea lumii.

Am știre că tu, învățătorule, te-ai înrudit cu adevărul. Și faptele tale sunt cumpănite întotdeauna după rânduilele cele mai înalte. Om preaînvățat și preaîncercat, tu ai pătruns legile firii până în adâncul lor. Dar din vremuri de demult îți petreci viața printre stânci golașe și te ascunzi de lume.

Dar eu ce să fac? Din pricina mării întinderi a munților și văilor ce ne despart, nu mă pot întâlni cu tine. De aceea am ales pe dregătorul meu cel mai apropiat, Liu-Ciun-Liu, i-am dat călăreții cei mai vrednici, o căruță încăpătoare și te rog, învățătorule, să nu te temi de miile de li ce ne despart și să porcezi neîntârziat la drum, spre sălașul nostru.

Nu te gândești la depărțări și la necuprinsul stepelor nisipoase și îndură-te de poporul, meu. Sau milostivește-te de mine și fă-mi cunoscut un mijloc pentru prelungirea vieții.

Nădăjduiesc că tu, cel ce cunoști mărețul «dao» adevărul, preaînalt – ai inima deschisă pentru bine și n-ai

să te împotrivești vrerii mele. Cred că această vrere a noastră trebuie să-ți fie cât se poate de limpede”.

Înarmat cu scrisoarea kaganului, Liu-Ciun-Liu porni la drum lung peste stepe și munți. Gonea zi și noapte, grăbindu-se să îndeplinească dorința kaganului, schimbând cu toată repeziciunea caii la punctele anume pregătite. În sfârșit, ajungând în Kitai, el urcă munții cei înalți, unde după căutări îndelungi găsi printre stâncării un bătrân sleit de puteri și aproape gol sub hainele zdrențuite. Era vestitul Cian-Ciun. La început, după ce citi scrisoarea kaganului, moșneagul nu vru nici în ruptul capului să plece la Gengis-han.

Pe urmă întocmi o scrisoare de răspuns, pe care Liu-Ciun-Liu o trimise kaganului cu un olăcar, în timp ce el însuși rămase în preajma pustnicului, temându-se de mânia stăpânului și tot mai nădăjduind să-l înduplece pe Cian-Ciun. Iată ce scria înțeleptul bătrân:

„Smeritul locuitor al munților, Cian-Ciun cel ce se străduie neîncetat să ajungă la «dao», a primit deunăzi preaînalta poruncă, sosită de departe. E adevărat, întreg nevrednicul popor chinez de la marginea mării și-a pierdut din pricina trufiei sale toată chibzuința. Cât despre mine, dându-mi seama că în treburile lumești sunt nepriceput, că

În învățarea adevărului celui preaînalt «dao» n-am făcut niciun pas înainte, că oricât m-am străduit n-am putut muri, ci doar am îmbătrânit, și că, deși numele meu s-a întins prin multe țări, eu nu sunt de fel mai bun decât oamenii obișnuiți, văzând, zic, toate acestea, mă chinuie mereu simțământul nevredniciei. Căci cine poate pătrunde adevărurile cele tainice?

La început, când am primit neobișnuita scrisoare, am vrut să mă pierd în munți sau în largul mării. Mai târziu însă am hotărât să nu mă împotrivesc poruncii tale și am socotit că trebuie să pornesc la drum, să înfrunt zăpezile, pentru a mă înfățișa marelui stăpânitor, pe care cerul l-a înzestrat cu bărbăție și înțelepciune și depășind pe toți ceilalți oameni ce au trăit în vechime, a făcut ca atât învățații chinezi cât și semințiile sălbatice lui să i se închine, toate.

În călătoriile cele lungi vântul și norii de praf bântuie neconținut, cerul se întunecă de furtuni năprasnice, iar eu sunt bătrân și nevolnic, nu pot îndura marile greutăți ale drumurilor și mă tem că n-am să pot răzbate atâta cale pentru a ajunge până la tine.

Și chiar dacă am să răzbat până la tine, stăpân al popoarelor, sta-va-mi în putere să mă descurc în

cârmuirea țărilor și stăpânirea oștilor? De aceea te rog, preaplecător, să-mi spui dacă să pornesc la drum sau ba? Simțurile îmi sunt tocite și trupul istovit.

Aștept hotărârea.

În anul Dragonului, luna a treia”.

Primind această scrisoare Gengis-han se bucură foarte. Răsplăti cu mărinimie pe olăcar și întocmi o nouă scrisoare:

„Cine se pleacă sub mâna mea, acela este alături de mine. Cine mă părăsește, acela îmi stă împotrivă. Eu folosesc puterea oștilor pentru a dobândi, după ani și ani de străduință și greutate, o pace îndelungată. N-am să mă opresc decât după ce inimile tuturor popoarelor lumii mi se vor supune mie. Acesta este țelul pentru care îmi desfășor cumplita putere și mă aflu mereu în război, alături de oștile mele nebiruite. Știu bine că-ți stă în putere să pornești fără nicio greutate la drum și să zbori până la mine pe aripi de cocoare. Cu toate că drumurile sunt fără de capăt, nu mai pot aștepta, dorind să văd cât mai curând cârja de care te sprijini. De aceea îți răspund și îți spun să vezi limpede gândul meu. Asupra tuturor celorlalte nu mai zăbovesc”.

Capitolul 3 - „FĂ-MĂ NEMURITOR!”

Primind de la marele kagan această a doua scrisoare, înțeleptul chinez se hotărî să pornească la drum lung. Dar se împotrivi și nu primi în ruptul capului să plece cu aceeași caravană cu care călătoreau cântărețele și dansatoarele curții trimise tot atunci lui Gengis-han de la cetatea de scaun a Kitaiului. Așa se face că i se alcătui o caravană anume, însoțită de o mie de pedestrași și trei călăreți. Cian-Ciun luă la drum și douăzeci dintre învățăceii săi; unul dintre ei ținu în tot acest timp hronic amănunțit unde însemnă parimiile și stihurile marelui învățător⁷⁴.

Cian-Ciun călători fără grabă și se opri în toate orașele din cale. Căpeteniile mongole (*darughii*) îl întâmpinau cu ospețe sărbătorești, îi ofereau bucatele cele mai alese pe care însă înțeleptul le respingea, ținându-și zilele numai cu orez și poame de pădure.

Tot timpul drumului Cian-Ciun scria versuri. Așa, de pildă, în timp ce străbătea stepele mongole, el își așternu gândurile în stihuri ca acestea:

---

⁷⁴ Acest jurnal de călătorie al învățatului Cian-Ciun s-a păstrat până în zilele noastre.

I

*Oriunde privirea se-abate,
Nu vezi decât piscuri cărunte.
E vântul stăpân peste toate,
Curg repezi pâraie de munte!
Și-n cântec mă-ntreb:
„De ce oare,
De când este lumea făcută,
Trec pe-aicea nomade popoare
Ce turmele lor își tot mută?
Sunt sălbatici, ca-n timpuri uitate – Mulg laptele vacilor
sfinte – Au toți obiceiuri ciudate
Și poartă ciudate veșminte!
Ei nu știu de-al cărților dor – Naiv, precum pruncii se
poartă – Fără griji trec zilele lor
Și mulțumiți sunt de soartă!”*

II

*Șerpuiește pe un drum prin pustie,
Și greu este fiecă pas.
Sclipesc lacuri ca sticla lucie,
Sărăturile-n urmă-au rămas.
Zile-n șir ai să cauți în van
Un drumeț printre mute coline.*

*Zărești poate-o dată pe an
Vreun călăreț din țări străine.
Nu vezi dealuri, nici pomi cât de mici:
Pline de iarbă-s movilele doară!
Nomadele triburi, păstorii de-aici
Umblă-n cușme și iarnă, și vară.
Orez nu cultivă, și-ntregul norod
Din lapte își face mâncare.
Iar casa – de păsle subțiri – peste tot
Bucuros după sine și-o cară...*

După doi ani de drum Cian-Ciun ajunse la râul Djeihun și, în dreptul orașului Termez, trecu pe celălalt mal. Acolo îl întâmpină vraciul de curte al kaganului. Înțeleptul pustnic îi dăruie stihurile scrise de el la capătul acestui lung drum și-i spuse: „Eu, un biet sălbatic din munți, am sosit în tabăra de război a marelui Gengis-han numai pentru a-i da o povață. De înfăptuirea ei ține fericirea lumii. Iată aceste stihuri ale înțeleptului:

*Din vremuri străvechi e slăvită
A opta lună, plină!⁷⁵
Se spulberă norii,
Stă vântul,*

---

⁷⁵ A opta lună – potrivit calendarului chinezesc, în luna septembrie se sărbătorește cu mare veselie încheierea muncilor agricole.

*Și noaptea-i senină.
Un pod de-argint încinge
Tot cerul sclipitor.
Pe boltă tresaltă
Dragonii în licărul stelelor!
Din naltele foișoare
Un zvon voios răzbate:
Cântări de sărbătoare
Din veac îndătinate!
Și vinul curge-n valuri – Nu-i nicio minte trează...
Doar pe tăcute maluri
Un înțelept veghează...
Spre marele han pornit-a
Cu neînfricata lui fire:
De demon să-i scape ursita
Și lumea din nou să respire!*

După ce străbătu orașul Balh, pustiit de mongoli, unde nu auzi decât urletul câinilor flămânzi, căci toți locuitorii se împrăștiaseră care încotro, și încă patru zile de drum prin munții stâncoși, Cian-Ciun ajunse în tabăra mongolă și se opri în fața cortului galben, înălțat deasupra prăpastiei.

Era însoțit de Ahaiia-Taiși, mai-marele Samarkandului, care cunoștea amândouă limbile (chineza și mongola) și

împreună cu el intră la cumplitul kagan. Și tot așa cum, înfățișându-se împăratului Chinei, daoșii nu îngenuncheau niciodată și nu-i făceau temenele până la pământ, tot așa Cian-Ciun, intrând la marele stăpânitor mongol, se mulțumi doar să se încline ușor și să-și lipească palmele una de alta, în semn de respect. Gengis-han văzu un moșneag sfrijit, cu chipul smeard, ars de soare și de vânt, cu fruntea boltită, și un păr cărunt pe creștet. Părea un cerșetor în sandalele-i de sfoară puse pe piciorul gol și în halatul vechi, și totuși se uita calm, fără pic de teamă, la „stăpânul întregii lumi”. Apoi tot așa de liniștit se așeză pe covor.

Gengis-han, cu chipul oacheș și bărbuța roșcovană atinsă de cărunție, în căciula rotundă, neagră, cu smaragdul cel mare în frunte și cele trei cozi de vulpe lăsate pe spate, ședea pe tronul său de aur, cu picioarele subpuse. Ațintea cu ochii lui galbeni-verzi, ca ai pisicilor, fără nicio sclipire, pe bătrânul înțelept sărac și prăpădit, de la care el, stăpânul lumii, își aștepta scăparea. Ca și oaspetele său, Gengis-han purta o haină simplă neagră, de pânză, barba îi era acoperită de aceeași promoroacă albă a bătrâneții, doar că fiecare își avea calea sa, deosebită de a celuiilalt. Înțeleptul chinez fugise de oameni în locuri

pustii și-și închinase întreaga viață științelor, căutând taina mântuirii oamenilor de boli, suferințe, bătrânețe și moarte, sărind în ajutorul oricui venea să i-l ceară. Genghis-han, dimpotrivă, fusese totdeauna căpetenia unor oști fără număr și își trimisese nucherii să îngenuncheze și să nimicească alte popoare. Toate biruințele lui fuseseră dobândite prin moartea a zeci de mii de oameni. Iar acum, când se apropia de sfârșitul vieții, acum nu mai atârna decât de acest sihastru istovit ca marele Gengis-han să fie iară tânăr și puternic, să scape pentru totdeauna din mâinile hrăpărețe ale morții care-l urmărea pretutindeni, și se pregătea să-l prefacă pe el, atotputernicul, în pulbere și neființă.

Cei doi bătrâni tăcură multă vreme. Apoi Gengis-han rupse tăcerea:

— Încheiatu-s-a cu bine lungul tău drum? Avut-ai tot ce ți-a trebuit prin orașele unde poposeai?

— La început mi se aducea belșug de bucate de tot felul, răspunse Cian-Ciun, dar în ultima vreme, străbătând locurile pe unde au trecut oștile tale, n-am văzut pretutindeni decât urme de bătălii și pojariști. Acolo numai anevoie se putea găsi ceva de mâncare.

— Acum ai să ai tot după ce-ți va jindu-i inima. Te

poftesc să vii în fiecare zi la masa mea.

— Nu, bunătatea aceasta nu-mi face trebuință! Pustnicul munților trăiește în sihăstrie și ține la singurătatea sa.

Slujitorii aduseră kumâs, înțeleptul nu-l primi. Genghis-han spuse:

— Bine, poți trăi aici după voia ta. Am să te chem la un sfat de taină. Poți pleca.

Cian-Ciun se ridică, își lipi din nou palmele una de alta, se înclină în semn de respect și ieși din cort.

Peste puțină vreme oastea mongolă se urni înapoi spre miazănoapte, prin țările Maverannahului. În timpul drumului Gengis-han i-a trimis ades înțeleptului vin dulce, pepeni galbeni și felurite bucate.

Fără a zăbovi, oștile trecură apele Djeihunului pe un pod plutitor durat cu măiestrie pe sute de luntre, și se îndreptară spre Samarkand.

O dată, în timpul unui popas, Gengis-han trimise înștiințare înțeleptului Cian-Ciun că-l așteaptă noaptea târziu la el în cort pentru a sta de vorbă despre lucruri de seamă.

Când zarva taberei se potoli și orăcăitul broaștelor începu să se audă tot mai tare, Ahaiia-taiși îl aduse pe înțelept la cortul cel galben al marelui kagan, păzit de mai

multe străji neclintite.

De amândouă părțile tronului de aur, în sfeșnice înalte de argint, ardeau lumânări groase de ceară. Gengis-han ședea cu picioarele sub el pe o teltie albă de pâslă și, din pricina rotundei lui căciuli lăcuite cu cozi de vulpe neagră, chipul lui era umbrit și doar ochii îi ardeau precum ochii de tigru. În preajmă, pe un covoraș, ședeau pe jos doi di-eci cunoscători ai limbilor mongolă și chineză.

Cian-Giun se așeză pe covor în fața tronului și spuse:

— Sunt un biet sălbatic din munți și de ani și ani mă străduiesc să pătrund „dao”, învățătura despre tot ce e mai înalt și mai minunat. Îmi place să-mi petrec timpul în locuri foarte singuratice și liniștite. Îmi place să rătăcesc prin pustietăți sau să mă opresc acolo pentru a cugeta. Aici însă, în apropierea cortului împărătesc, e veșnic zgomot iscat de nenumărați oșteni, cai și căruțe. Din această pricină sufletul meu e neliniștit. Nu mi s-ar îngădui oare să pot umbla după bunăvoia mea ba înaintea, ba în urma alaiului împărătesc? Pentru un biet sihastru din munți va fi o mare binefacere.

— Fie cum dorești, încuviință Gengis-han și întrebă: Spune-mi, rogu-te, ce este trăsnetul? E adevărat ce spun solomonarii mei și marele șaman Beki cum că trăsnetul

este răcnetul zeilor, care trăiesc dincolo de nori, atunci când se mânie împotriva oamenilor? Și că zeii se mânie când oamenii le aduc în jertfă nu dobitoace negre, cum se cuvine, ci de altă culoare? Așa să fie?

— Cerul se mânie împotriva oamenilor nu pentru prisoasele lor îmbelșugate sau sărace, răspunse Cian-Ciun. Și nici nu se mânie pentru că i se aduc în jertfă berbeci sau cai roibi și bălării și murgi în loc de negri. Am mai auzit eu și alte vorbe mincinoase ale dușmanilor tăi: cum că vara oamenii n-ar trebui să se scalde în râuri sau să-și spele în apă veșmintele, să bată pî-sla sau să adune ciuperci. Cică pentru toate acestea cerul se va mânia împotriva lor și va trimite pe pământ furtună cu fulgere și trăsnete... Nu cu asta supără oamenii cerul, ci cu păcatele lor nenumărate... Eu, sălbăticiune a munților, am citit în cărțile cele vechi cum că din cele trei mii de păcate de tot felul pe care le fac oamenii cel mai greu este neascultarea față de părinți... De multe ori am băgat de seamă pe drum că supușii tăi nu-și respectă îndestul părinții: tinerii chefuiesc și se ospătează, iar pe bătrânii lor părinți și bunici îi țin flămânzi. Ei, și pentru că fiicele și fiii cei fără de suflet își nedreptățesc părinții, cerul cel sfânt se prăvălește asupra oamenilor răi, pedepsindu-i cu fulgerul și trăsnetul său.

Îngrijește-te, stăpâne, să îndrepti popoarele tale pe calea cea bună.

— Are dreptate înțeleptul! murmură Gengis-han și porunci diecilor să înscrie spusa înțeleptului chinez în limba mongolă și chineză și tătară, pentru a întocmi o lege cu privire la respectul datorat părinților⁷⁶.

Când robii aduseră talgerele de aur cu bucate de tot felul și Cian-Ciun nu-și luă decât un pumn de orez fiert și un pic de stafide, kaganul îl întrebă:

— Preasfinte înțeleptule! De mult am vrut să aflu dacă n-ai un leac pentru a preface pe bătrân în tânăr, și pentru a da din nou puterea unui om vlăguit. N-ai putea să faci în Așa fel ca zilele vieții mele să urmeze a se scurge necurmat fără nicio oprire, așa cum necurmat și fără nicio oprire curg apele marilor râuri? N-ai cumva un leac care să mă facă nemuritor?

Cian-Ciun își lăsă ochii în jos, își apropie palmele, unindu-și vârfurile degetelor, și rămase tăcut.

— Dacă nu ai chiar astăzi un asemenea leac, urmă Genghis-han, poate că știi cum se pregătește el? Sau poate știi să-mi numești un alt înțelept, un alt vraci care cunoaște taina nemuririi? Dacă ai să-mi pregătești un leac

---

⁷⁶ O astfel de lege a fost înscrisă în Iasa.

bun, ca să pot trăi veșnic, am să-ți hărăzesc o răsplată nemaiauzită: am să te fac noion și căpetenie a unui ținut întins... Am să-ți dau o traistă plină cu galbeni de aur... Am să-ți dăruiesc o sută de fecioare, din cele mai frumoase, aduse din toate țările!

Cian-Ciun nu răspunse și nu-și ridică ochii. Începu să tremure, de parcă l-ar fi cuprins un ger năprasnic. Dar kaganul îl momi din nou:

— Am să înalț pe piscul tău de munte un palat cum n-a mai fost, cum n-ai putut vedea nici la bogdahanul Kitaiului. Și în acel palat ca în povești ai să poți chibzui în liniște la cele înalte... Nici nu-ți cer să-mi dai tinerețea. Să rămân așa, bătrân și cărunt cum sunt acum, dar să trăiesc ani mulți, fără de capăt, și să țin pe umerii mei marea împărăție mongolă pe care eu însumi am durat-o, cu mâinile mele...

Kaganul tăcu și-și aținti privirea arzătoare asupra obrazului istovit al moșneagului. Acesta se gârbovi și, cătând pe furiș la chipul întunecat al kaganului, răspunse în șoaptă:

— Ce să fac eu cu aurul, când mie îmi plac munții, liniștea, gândurile? Pot eu cârmui un ținut întreg, când nu știu să mă cârmuiesc nici pe mine însumi? Iar pe toate

fetele acelea minunate, pe care le-ai robitorit, mărită-le cu niște flăcăi de ispravă. Eu unul n-am nevoie de palate, pot să-mi depăn gândurile pe orice bolovan... Am adâncit toate cărțile înțelepte pe care le-au scris cei mai vestiți învățați chinezi și firea nu mai are nicio taină pentru mine. Îți pot spune tot adevărul: sunt multe mijloace pentru a înmulți puterile omului, pentru a vindeca bolile lui și pentru a-i păzi viața. Dar nu se află și nu se va afla niciodată un leac care să-l facă nemuritor...

Gengis-han căzu pe gânduri, își lăsă capul în piept și rămase multă vreme tăcut. Trestiele de scris ale diecilor își încetară scârțâitul căci nu mai aveau ce scrie în cărțile lor. Nu se auzea decât pâlparea ușor al lumânărilor de ceară. În sfârșit kaganul vorbi:

— Bătrânii noștri mongoli au o zicătoare: „Nu de boală mor cei ce spun adevărul”. Are să se găsească întotdeauna cineva care să curme înainte de vreme șirul zilelor celui drept... Tocmai de aceea oamenii se străduie cu toții să înalțe munți de minciună... Doar tu, înțeleptule moșneag, ai bătut zece mii de li ca să dai ochi cu mine. Doar tu nu te-ai temut să-mi spui adevărul, să-mi mărturisești că nu se află niciun mijloc pentru a face pe om nemuritor! Ești curat și cinstit. Dacă ai vreo rugămintă

a-mi face, fă-mi-o! Mă leg să ți-o îndeplinesc întocmai.

Cian-Ciun își împreună palmele și-și plecă fruntea în fața kaganului:

— N-am decât o singură rugămintă a-ți face; am străbătut zăpezi și munți și pustii tocmai pentru a te ruga să-ți încetezi crudele războaie și să înstăpânești peste toate popoarele pacea binecuvântată!...

Gengis-han își arcui sprâncenele, apoi și le încruntă. Chipul i se schimonosi și gâfâind începu să strige atât de amarnic, încât condeiele diecilor prinseră a tremura pe hârtie:

— Pentru a înstăpâni pretutindeni pacea e nevoie de război!... Bătrânii noștri din stepă știu ei ce spun: „Doar după ce ai să ucizi vrăjmașul neîmpăcat, doar atunci în jurul tău și în depărtări are să fie liniște”. Eu încă n-am nimicit pe vechiul meu vrăjmaș, Burhan, împăratul tangușilor! Și nici cealaltă jumătate a lumii încă nu-i îngenuncheată sub călcâiul, meu... Mai pot eu îndura una ca asta? Vei fi fiind tu un mare înțelept, dar rugămintea ta nu-mi place! Cu asemenea rugăminți să nu te mai înființezi înaintea mea!

Gengis-han se ridică mânios în picioare și, încleștându-și mâinile pe brațele tronului, mârâi:

— Îți îngădui să pleci.

Iarna acelui an și-o petrecu Gengis-han în vecinătatea Samarkandului. Nu-i plăcea strâmtoarea orașelor și rămase în cortul său din tabăra oștii.

La început căzură ploi dese, pământul se muie, drumurile se desfundară, orice călătorie deveni anevoioasă. Apoi începu să ningă și se făcu atât de frig, încât o mulțime de cai și de boi înghețară pe drum și leșurile lor împestrițară câmpia.

Înțeleptul Cian-Ciun locuia în palatul din afara orașului, „Kekserai”, reședința înconjurată de grădini a fostului horezm-șah. Aici își scria bătrânul stihurile. Localnicii flămânzi cărora mongolii le răpiseră nevestele, copiii, vitele și întreg avutul, veneau în număr mare să-l vadă și să i se plângă. Cian-Ciun le împărțea de-ale gurii din belșugul pe care i-l lăsase Gengis-han pentru nevoile lui, și le fierbea el însuși păsatul.

Capitolul 4 - ÎNAPOIEREA MONGOLILOR LA „HOARDA DE BAȘTINĂ”.

Hotărând să-și mute tabăra oștirii de la Samarkand spre fluviul Seihun, Gengis-han porunci ca bătrâna împărăteasă a Horezmului, Turkan-Hatun – mama șahului Muhammed – haremul șahului, precum și alte roabe de neam mare să fie înșirate de-a lungul drumului urmat de mongoli. Tot timpul cât se scurse oastea, femeile fură silite să cânte cu glas înalt, jelind nimicirea împărăției Horezmului.

La începutul anului 1223, anul Berbecului, tabăra mongolă se afla pe malul drept al fluviului Seihun. Aici, chemați de tatăl lor, i se înfățișară kaganului la kurultai, sfatul cel mare al hoardei, feciorii lui: Djagatai, Ughedei și Tolui. Lipsea numai mândrul și nesupusul întâinăscut, Djuci. La acest kurultai Gengis-han se sfătui cu feciorii, cu hanii și cu cei mai de seamă căpitani de oaste despre planul său de a cuceri în cursul următorilor treisprezece ani toate țările apusene, până hăt la Marea de la capătul pământului.

Tabăra kaganului se înălța în mijlocul grădinilor și livezilor părăsite de fugari. Din munții de prin împrejurimi coborau în număr mare mistreți. Kaganului îi plăcea să-i vâneze de-a călare, cu sulița și săgeata.

Într-un rând, în timp ce Gengis-han gonea după un vier

sălbatic calul lui se poticni, îl trânti la pământ și fugi speriat. Uriașul vier se opri cătând mirat la omul ce zăcea fără mișcare. Se uită ce se uită apoi se întoarse și se îndepărtă liniștit spre păpurișurile sale. Curând se arătară și ceilalți vânători, prinseră calul de dârlogi și îl aduseră kaganului. Genghis-han se înapoie în tabără și porunci să-i fie adus înțeleptul Cian-Ciun ca să-i tălmăcească întâmplarea: nu cumva căderea marelui stăpânitor în fața unui porc sălbatic era un semn al Cerului nemuritor?

— Datori suntem cu toții să ne păzim viața. Marele kagan e înaintat în vârstă și s-ar cuveni să iasă mai rar la vânătoare. Cât despre faptul că necurata sălbăticiune nu s-a încumetat să atingă pe „Cutremurătorul lumii” căzut în noroi, întâmplarea este neîndoielnic un semn al bunăvoinței cerului.

— Să mă las de vânătoare? Eu? Nu, sfatul acesta n-am să-l urmez, răspunse Gengis-Han. Noi, mongolii, suntem obișnuiți de mici copii să vânăm și să tragem cu arcul din fuga calului. Și nici măcar la adânci bătrâneți nu ne putem lepăda de acest obicei. Oricum, n-am să uit vorbele tale.

Pentru a răsplăti pe bătrânul înțelept, Gengis-han porunci să i se aducă o cireadă de junci pe-alesul și un tabun de cai de soi, dar înțeleptul chinez nu primi darul,

spunând că se poate întoarce în munții săi din Kitai în cea mai obișnuită căruță de poștă. Apoi după o ultimă înfățișare de rămas bun în cortul kaganului, Cian-Ciun purcese la drum însoțit doar de cei doisprezece învățăcei și de pâlcul de ostași ce aveau să-l ocrotească până în munții săi. O mulțime de curteni ai kaganului îl însoțiră și ei pe bătrânul daos, purtând pe umeri ulcele de vin și coșuri de poame rare. La despărțire mulți dintre ei își ștergeau ochii de lacrimi.

În anul Maimuței (1224) Gengis-han porni cu oștile sale înapoi spre stepa mongolă.

Aidoma unui tigru bătrân care, după ce a mâncat o vacă întreagă, se întoarce agale în desișul de trestii, la vizuina sa purtându-și anevoie burta îngreuiată, la fel se întorcea încet și oastea lui Gengis-han, împovărată de prăzi fără număr, spre stepa de baștină. Fiecare nucher avea câțiva cai de povară, cămile și bivoli. Într-un rând cu ei înaintau și turmele de berbeci, și carele cu două roți înalte, scârțâitoare, încărcate cu veșminte, covoare, arme, cazane de aramă, și alte avuții jefuite de la musulmani. Pe cai, pe cămile și în căruțe călătoreau femeile mongole, ca și roabele de alte seminții, cu copiii lor. Iar la urmă, în șiruri lungi fără de capăt, veneau prinșii de război, robi

istoviți, desculți și zdrențăroși. Tot acest convoi înainta fără grabă, poposind în locuri cu pășuni bogate, așa că oastea își petrecu pe drum și vara, și iarna, lăsând în urmă șiruri lungi de mortăciuni: cai și boi jupuiți de piele și leșuri de robi, care nu putuseră îndura greutatea acestui drum prin întinsurile pietroase și secetoase ale Asiei Centrale.

Spre primăvară, Gengis-han ajunse la pășunile sale de pe malurile Kerulenului și porunci să i se înalțe cortul cel galben în așezarea Buki-Sucegu. Aici își adună hanii cei mai de frunte și căpitanii de oaste care se dovediseră mai vrednici și-i pofti la un ospăț bogat, cum nu mai fusese altul în stepă.

La trei zile după acest ospăț se stinse tânăra nevestă a kaganului frumoasa Kulan-Hatun. Se șoptea că vinovați de moartea ei erau frații marelui stăpânitor... Dar cine putea ști adevărul?

Anul următor, anul Găinii (1225) Gengis-han și-l petrecu în locurile sale de baștină și dăruî poporului învățăturile cuprinse în „lasak” îndrumând astfel pe toți mongolii pe „Calea înțelepciunii și a belșugului”, cum i se spune de atunci încoace acestei culegeri de învățături.

Capitolul 5 - GENGIS-HAN VREA SĂ MOARĂ ÎN RĂZBOI

Marele kagan nu putu rămâne liniștit când află că împărăția neastâmpăraților tanguți s-a răzvrătit din nou. Nu-și uitase legământul de a pedepsi pe împăratul lor Burhan. Începu deci să se pregătească de război și trimise după feciorii săi pentru a le da de știre că-și va duce el însuși oastea la luptă.

Și iarăși i se înfățișară numai trei feciori, cel mare, încăpățânatul Djuci, fiind din nou lipsă.

În timpul sfatului din cortul cel galben, cel de al doilea fiu al kaganul lui, Djagatai, cârmuitorul Maverannahului, dușman dintotdeauna cu fratele lui mai mare Djuci, vorbi astfel:

— Djuci ține mai mult la țara kâpceacilor decât la ulusul lui de baștină. Acolo la el, în Horezm, mongolilor nu le este îngăduit nici măcar să atingă pe vreun kâpceak. Djuci spune în gura mare vorbe fără de rușine ca acestea: „Bătrânul Gengis și-a pierdut mințile, căci pustiește atâtea pământuri și nimicește fără milă atâtea popoare”. Djuci țintește ca în timpul unei vânători să ucidă pe părintele

nostru și să lege prietenie cu musulmanii, rupând țările cârmuite de el de împărăția mongolă.

Auzind toate acestea, Gengis-han fu cuprins de mânie și trimise la Horezm pe fratele său Utcighin și oameni de credință, cu porunca aspră ca Djuci să i se înfățișeze de îndată. „Iar dacă se va împotrivi și n-are să vină și are să rămână la Horezm, îi șopti el la ureche lui Utcighin, în drept ai să fii să-l izbești pe tăcute și să-l ucizi!”

Djuci trimise răspuns tatălui său că nu poate veni din pricina unei boli și rămase în stepele kâpceace. Iar oamenii de credință ai kaganului îi dădură de știre că hanul Djuci e sănătos, că iese deseori la vânătoare cu gonaci și, de aceea, trimișii marelui kagan mai rămaseră în preajma hanului Djuci pentru a aduce la îndeplinire porunca de taină ce li s-a dat.

Djagatai se întoarse înapoi, să-și cârmuiască ulusul de la Samarkand, iar Gengis-han cu cei doi iubiți fii ai săi, Ughedei și Tolui, porniră la începutul anului Câinelui (1226) împotriva tanguților și ajunseră în curând la locul numit Ongon-Talam-Hudem. Aici, într-o noapte, kaganul avu un vis înfricoșat, începu să vorbească de apropierea morții și trimise după feciorii săi aflați în fruntea unei alte oști. A doua zi în zori Ughedei și Tolui se aflau în cortul

tatălui lor. După ce-i ospătă din belșug, Gengis-han se ridică și spuse celor care erau de față:

— Fiii mei și cu mine avem a ne împărtăși lucruri de taină. Și despre grijile noastre vreau să vorbesc cu ei în deplină liniște, fără să ne audă urechi străine. Voi plecați.

Când toți hanii și ceilalți curteni ieșiră, Gengis-han îi chemă mai aproape pe cei doi fii ai săi. La început le dădu felurite sfaturi privitoare la viață și la cârmuirea împărăției, apoi grăi:

— Țineți bine minte ceea ce vă spun, copiii mei! Aflați că în pofida nădejdilor mele, a bătut ora ultimului meu drum. Cu ajutorul Ocrotitorului mongolilor, zeul războiului Sulde, eu am supus pentru voi, fiii mei, o împărăție atât de necuprinsă, că de la buricul ei și pân' la oricare dintre fruntarii e cale de un an. Acum, ascultați ultima mea dorință: nimiciți întotdeauna pe vrăjmașii voștri și răsplătiți-vă întotdeauna prietenii. Dar ca să puteți face asta, trebuie să vă purtați întotdeauna într-același gând și să hotărâți totul împreună, ca un singur om. Numai astfel veți trăi ușor și plăcut, numai astfel veți culege toată bucuria domniei. Urmaș al meu îl las, cum am mai poruncit și altă dată, pe Ughedei. După moartea mea, el să fie așezat pe tronul marelui kagan și înălțat pe pâsla cea albă

a cinstirii. Rămâneți diârji și neînduplecați în fruntea întregii împărății și a întregului popor mongol, și după moartea mea să nu se încumete nimeni a răstălmăci sau a da uitării învățăturile din „lasakul” meu. Păcat că nu se află de față și ceilalți doi feciori ai mei, Djuci și Djagatai. Păcat! Vegheați ca nu cumva, după ce eu nu voi mai fi, ei să-mi încalce voința, să se vrăjmășească între ei și să înstăpânească zăzania în împărăția mea! Deși fiecare om năzuiește să moară la locul său de baștină, eu plec totuși la ultimul meu război pentru a-mi nemuri numele de oștean vrednic. Puteți pleca.

Și Gengis-han porni mai departe în fruntea oștii. Pe drum căpeteniile semințiilor întâlnite veneau una după alta să i se închine și să-și arate toată supunerea. Astfel, un han i se înfățișă cu un talger de mărgăritare mari și spuse: „Ne închinăm ție!” Dar marele kagan, simțindu-și sfârșitul aproape și neluând în seamă frumusețea mărgăritarelor, porunci ca ele să fie împrăștiate în stepă în fața oștirii. Nuc-herii săriră să le culeagă, nenumărate mărgăritare se pierdură în praf și încă peste multă vreme oamenii căutau și găseau mărgăritare în acel loc.

— Fiecare zi de viață este acum mai scumpă pentru mine decât talgerele cu mărgăritare, spunea Gengis-han și

orele i se scurgeau pline de griji și neliniște.

În acele zile împăratul tanguților își trimise solii la Gengis-han. Dar kaganul nu-i primi și tanguții transmiseră marelui sfetnic Eliu-Ciu-Țai solia lor:

— Împăratul nostru s-a ridicat de mai multe ori împotriva marelui kagan și de fiecare dată țara noastră a fost călcată de mongoli, oamenii uciși și orașele prădate. Astăzi socotim că împotrivirea nu mai are rost. Am venit să ne închinăm marelui Gengis-han, să-i cerem pace, să încheiem înțelegere de bună vecinătate și să ne legăm cu jurământ.

El-i-Ciu-Țai le răspunse cu vorbele:

— Marele kagan e bolnav. Să aștepte împăratul tanguților ziua când Gengis-han are să se simtă mai bine.

Dar starea kaganului se înrăutățea cu fiecare zi, își vedea sfârșitul cu ochii.

— După ce am să mor, porunci el, nu dați de veste niciun semn că am murit, să nu răsunе niciun vaiet, să nu se audă niciun plânset, pentru ca vrăjmașul să nu afle, să nu se bucure și să nu prindă iarăși îndrăzneală. Iar când împăratul lor și locuitorii orașelor vor ieși pe porțile cetății cu daruri, aruncați-vă asupra lor și ucideți-i pe toți!

Marele kagan zăcea pe nouă straturi de păsle albe

așternute una peste alta. Capul i se odihnea pe o pernă de piele de căprioară, iar picioarele îi erau acoperite cu o blană de soboli negri.

Trupul lui înalt și istovit de boală părea neînchipuit de lung și greu, și marele kagan, Cutremurătorul lumii, doar cu mare greutate își mai mișca acum mâna sau capul.

Era culcat pe o rână, și la fiecare răsuflare auzea un țuit subțire ca de șoricel. Multă vreme se întrebă unde-i ascuns șoricelul. Abia într-un târziu își dădu seama că șoricelul chițăie chiar la el în piept, căci dacă își ține răsuflarea, tace și șoricelul. Și că șoricelul acela e chiar boala lui.

Când se răsucea pe spate, zărea sus, deasupra capului, fumarul iurtei, rotund ca o roată de căruță. Acolo, în țării, norii pluteau agale, ba o dată zări și un stol de cocoare trecând sus, pe cer. Le auzi chiar țipătul de dor după țări depărtate, necunoscute.

Și kaganul își aminti de dorința lui de a ajunge până, la Marea de la capătul pământului, dar încă de la granița Indiei nu mai putuse îndura căldura și tot trupul i se acoperise de pete roșii, usturătoare; atunci poruncise oștilor să se întoarcă în răcoroasele stepe mongole.

Acum, istovit și neputincios, se prăpădea în această rece câmpie tangută, printre munții liliachii, unde în zori

apa din căușe se preface în gheață. Cu fiecare clipă simțea că ultimele puteri îl părăsesc, că vracii îl înșală, că nu se pricep să găsească acea iarbă de leac în stare să-l ajute a încăleca din nou și a goni prin stepă în urmărirea cerbilor cu coarne lungi sau a kulanilor galbeni și sprinteni. Kulanii? Dar frumoasa și sprintena Kulan-Hatun unde o fi?... Nici ea nu mai este printre cei vii... Avea dreptate înțeleptul chinez: nu se află nicio cale de a dobândi nemurirea, nu se află...

Abia mișcând din buzele-i arse, șoptea:

— N-am știut că sunt pe lume asemenea suferințe, când adunam sub pumnul meu semințiile fără număr ale albastrelor stepe mongole. Mi-a fost greu pe atunci, atât de greu că se încordau chingile și plesneau scările de fier... Dar astăzi suferința mea e fără hotar... Bine spun bătrânii noștri; „Bolovanul n-are piele și nici omul nemurire!...”

Gengis-han se adânci într-un somn agitat, șoricelul chițăia tot mai amarnic, un ghimpe sfârteca rărunchii kaganului, răsuflarea i se poticnea mereu.

Când își veni în fire văzu la picioarele sale, îngenuncheat, pe sfetnicul Eliu-Ciu-Țai. Tot atât de înalt și de uscățiv ca și Gengis-han, înțeleptul chinez nu-și lua ochii de la bolnav.

— Ce... bun... ce... rău...

— Din Buhara a venit dragomanul tău, Mahmud-lalvacî.
Zice că acolo...

Kaganul ridică mâna a nerăbdare și chinezul amuți.

— Te întrebam, murmură, ce-am făcut bun... și ce-am
făcut rău... în viața mea?...

Eliu-Ciu-Țai tăcea îngândurat. Ce-i poți răspunde unui om care pleacă dintre cei vii? Sute și sute de chipuri prinseră a se învâlmăși în fața ochilor săi... Zări stepele albastre și munții Asiei brăzdați de râuri, cu apa tulbure de sânge și lacrimi... își aminti de ruinele orașelor cu zidurile lor înnegrite de fum, acoperite de leșuri ciopârțite, leșuri de bătrâni, de copii, de tineri în floare, și în urechi îi răsună larma nucherilor care prădau cetățile și urletele feroase cu care se îndemneau să măcelărească pe locuitorii orașelor: „lasă ne-o poruncește! Ne-o poruncește Gengis-han!...”

Duhoarea cumplită a leșurilor intrate în putrefacție alunga din orașul în ruine pe ultimii supraviețuitori, care fugeau să se ascundă prin mlaștini, în bordeie tainice, unde așteptau tremurând ivirea mongolilor care aveau să-i târască în robie cu arcanele lor... O arătare dăinui cu deosebită limpezime în ochii sfetnicului. Lângă zidurile

Samarkandului distrus zăcea pe spate o cămilă mare și slabă, cu picioarele rășchirate. Viața mai întârzia în ochii ei plini de groază. Câțiva oameni, negri de foame, îmbrâncindu-se sălbăticiți, cu mâinile mânjite de sânge până la cot, smulgeau măruntaiele din burta despăcată a animalului și le sfâșiau cu dinți hulpavi... „Cutremurătorul lumii”, care zăcea aici fără glas, cu picioarele și brațele lungi și descărnate, semăna într-un tot cu acea cămilă; și aceeași groază pâlpâia în ochii lui pe jumătate închiși... Și tot ca acea arătare, în jurul trupului său mormăie, se îmbrâncesc și se înghesuie urmașii la domnie, încercând să smulgă o halcă cât mai mare din întinsa și însângerata lui moștenire...

— Ce-i... nu-ți poți aminti?... Spune!

Eliu-Ciu-Țai murmură:

— Ai făcut în viața ta multe lucruri și mari, și cutremurătoare. N-are să le poată înșira, n-are să poată spune tot adevărul decât acela care va scrie mai târziu o carte despre războaiele, faptele și spusele tale...

— Poruncim... să fie chemați... oameni pricepuți... ei... să scrie... povestea războaielor, faptelor... și spuselor mele...

— Așa voi face...

În iurtă liniștea era deplină. Focul trosnea arar, și tot arar o boare de vânt, intrată prin acoperiș, răsucea firul de fum albastru ce se înălța din focul de pelin și mărăcini uscați. Și iarăși se auzi șoapta kaganului:

— Dar... cel mai bun... ce-am făcut?

Vrând să mai ogoiască durerea muribundului, Eliu-Ciu-Țai spuse:

— Cea mai bună dintre faptele tale sunt legile „lasa”. Supunându-se prea plecați acestor legi, urmașii tăi au să cârmuiască lumea zece mii de ani⁷⁷.

— Adevărat! Atunci... va coborî... liniștea... cimitirului... în stepele pustii... va crește... iarba cea grasă... iar printre gorgane... vor paște... doar... caii mongolilor...

Tăcu și după o vreme adăugă:

— Și căprioarele slobode... kulanii...

Gengis-han zăcea nemișcat, cu ochii închiși, cu nasul ascuțit și tâmplele scobite. În cort intrară pe vârfuri Mahmud-lalvaci, un vraci chinez și șamanul cel mare. Câteștrei se lăsară în genunchi la picioarele marelui kagan și încremeniră așteptând o vorbă de-a lui. Gengis-han deschise ochii și privirea-i căzu asupra dragomanului

---

⁷⁷ Mongolii au fost alungați din China cucerită de ei la 141 de ani (1368) și învinși definitiv pe câmpia de la Kulikovo la 153 de ani (1380) după moartea lui Gengis-han.

Mahmud-lalvacii.

— Cum cârmuiește... pământurile din apus... fiul meu... Djagatai?...

Cu îmbrăcămintea aleasă și plăcut la înfățișare în halatu-i roșu și turbanul alb ca zăpada, Mahmud-lalvacii își încrucișă mâinile pe pântec și se închină până la pământ:

— Viteazul tău fiu, Djagatai-han, și toți bagaturii mongoli, și toate noroadele supuse de tine pe malurile Seihunului și Zervașanului se roagă lui Allah să-ți dea sănătate și-ți urează să domnești mulți ani.

— Și cum cârmuiește... stăpânul popoarelor de la... miazănoapte... fiul meu mare... Djuci-han?

Mahmud-lalvacii își ascunse fața în palme. Potrivit obiceiului mongol, vorbind despre moartea unui om apropiat, este cuviincios să nu folosești numele obișnuit al răposatului, devenit între timp o „umbră sfântă”, ci se cuvine să vorbești pe ocolite, înlocuindu-i numele cu alte vorbe, doveditoare de respect. De aceea Mahmud-lalvacii o luă pe departe:

— Cel ce s-a supus poruncii tale de a cârmui noroadele de la miazănoapte a vestit căpeteniile sale că are de gând să pregătească un mare război...

— Împotriva mea?

— Nu, mărite stăpâne! Ascuțișul sulitelor sale se îndrepta spre soare-apune, spre pământurile bulgarilor, kâpceacilor, saxinilor și urușilor. Dar războiul acesta n-a mai putut începe, și toți oștenii s-au răzlețit pe la triburile lor. O mare nenorocire s-a abătut asupra noastră a tuturor, precum fulgerul din senin!

— Nu înțeleg!

— O vânătoare bogată s-a pregătit în stepă pentru han și apropiatii săi. Cinci mii de nucheri au împânzit câmpia și au scos dintre trestiile bălții și mistreți, și lupi, și tigri. Iar alte cinci mii de călăreți gonaci au adus din stepă și saigaci, și djerani, și cai sălbatici. Iar seara după vânătoare, când s-au încins focurile de tabără și toți așteptau începerea ospățului, nucherii de credință n-au putut afla nicăieri pe acela care ieșea veșnic biruitor din orice bătălie, neatins de săgețile vrăjmașe. Multă vreme l-au căutat și până la urmă l-au aflat, dar cum?! Zăcea singur în stepă, abia răsuflând, fără strop de sânge pe trup, dar nemișcat, mut, doar cu privirea ațintită, plină de mânie, ca a omului care înțelege și știe...

— Să fi murit... el?...

— Da, a murit iubitul, cel mai credincios bagatur al tău, a murit omul cel mai vrednic, totdeauna biruitor în luptă.

Tâlhari neștiuți i-au frânt junghetura.

Chipul kaganului se schimonosi. Degetele se înfipseră în blana de soboli cu care era acoperit. Șopti abia auzit:

— S-a grăbit Utcighin... S-a stins un mare bagatur și un căpitan de oaste încercat... Și n-am pe cine pune-n loc!... Acum cine... cârmuiește Horezmul?

— Tânărul tău nepot, hanul Batu, îndrumat de înțeleapta lui mamă. Ea a adunat pe toți nucherii și în fața lor, călăuzind copilul, s-a ridicat cu el pe gorgan. Agerul băiat, călare pe calul de luptă al tatălui său, s-a înălțat în scări și a strigat o știm: „Ascultați, bagaturi, cuceritori ai țărilor din cele patru zări ale lumii! Știu că săbiile voastre au început să ruginască în teacă! Ascuțiți-le pe gresie neagră! Am să vă duc departe spre soare-apune, până dincolo de marele râu Itil. Ca furtuna voi trece peste pământurile noroadelor nevrednice și am să întind împărăția bunicului meu Gengis-han până la capătul lumii... Și mă leg cu jurământ aici, în fața voastră, că am să-i aflu și am să-i fierb de vii pe tâlharii care l-au ucis pe tata!”

Gengis-han, întunecat și înfiorat la chip, cu privirea rătăcită, se săltă în capul oaselor și gâfâind abia mai spuse:

— E bine să fii tânăr... chiar și cu jugul de gât... Doar să

vezi înainte-ți steaua biruinții... Dar Batu e încă un copil... ce de-a greșeli o să mai facă... și are să fie ucis și el!... Poruncim... ca în dreapta lui Batu să stea mereu... sfetnic de credință... cel mai bun... bagatur... pardosul cu laba frântă... șiretul Subudai-bagatur... Să-l ocrotească și să-l învețe meșteșugul războiului... Batu-han are să ducă mai departe biruințele mele... Și brațul mongol... are să se întindă asupra întregii lumi.

Și Gengis-han căzu. Ochiul stâng se miji și se închise, iar dreptul se deschise peste măsură, sclipitor și cumplit, căutând privirea celor de față.

Frunțile se plecară în pământ și o tăcere deplină se înstăpâni în iurta galbenă. Mulți își amintiră de stihurile poetului⁷⁸:

*Neputincioși, patru bărbați ședeau
La căpătâiul puternicului domn al lumii:
Șamanul și-un derviş, un vraci și-un cititor în stele
Aveau și leacuri dânzii, descântece străvechi,
Și talismane multe și horoscoape rare
Da niciun strop de viață ei nu puteau să-i dea.*

În tăcerea adâncă răsună nechezatul armăsarului legat lângă cort. Cutremurați, toți cei de față se uitară la kagan

---

⁷⁸ Hosravani (sec. X).

- ochiul drept își pierduse strălucirea și se stinsese.

Gengis-han își ducea de mult, în toate bătăliile, coșciugul cioplit dintr-un butuc de stejar și căptușit pe dinăuntru cu aur. Încă de cu noapte feciorii lui îl așezaseră în mijlocul cortului galben. Gengis-han fu culcat în coșciug, cu cămașa de zale pe el. Mâinile încrucișate pe piept strângeau mânerul paloșului său iubit, chivăra neagră de oțel brumat îi umbrea chipul albit, cu pleoapele lăsate în jos. De-a dreapta și de-a stânga lui fură așezate în coșciug: arcul cu săgețile, jungherul, cremenea cu amnarul și căușul de aur pentru vin.

Căpitani de oaste tănuiră moartea kaganului, potrivit dorinței sale, și asediază în continuare cetatea de scaun a tanguților. Când șirul căpeteniilor vrăjmașe, urmat de oastea care purta darurile de închinăciune, ieși din cetate, cu propuneri de pace, mongolii se năpustiră asupra lor, îi căsăpiră pe toți și, năvălind în oraș, îi făcură una cu pământul.

Apoi, după ce înfășurară coșciugul kaganului în foi de pâslă și-l așezară într-un car înalt pe două roți, înjugat cu doisprezece tauri, mongolii porniră înapoi spre stepa Kerulenului. Pentru ca nimeni să nu vorbească înainte de vreme de moartea stăpânitorului lumii, căpitani lui

ucideau în drumul lor spre hoarda de baștină orice făptură le ieșea în cale – și oameni, și fiare – spunând celor uciși:

— Duceți-vă în împărăția de dincolo de nori! Și slujiți-l acolo din toată inima pe preasfântul nostru stăpân!

În timp ce poporul se tânguia și plângea pe slăvitul bagatur Gengis-han, biruitorul merkiților, chinezilor, kâpceacilor, persanilor, gruzinilor, alanilor și urușilor, căpitanul de oaste Djebe-noion dădu de știre lumii:

— Odinioară „Cel ce a durat împărăția noastră” vâna pe muntele Burhan-Haldun. Într-un loc pustiu de pe coasta muntelui a stat să se odihnească sub un copac bătrân. Locul acela sălbatic și falnicul cedru cu vârful pierdut printre nori plăcură mult „Celui ce nu mai e printre noi”. Îmi amintesc și-acum vorbele lui de atunci: „Locul ăsta prielnic e cerbului sălbatic să pască și potrivit mie pentru odihna din urmă. Țineți minte cedrul acesta!”

Ascultând de porunca lui, căpitanii de oaste căutară pe munte și găsiră locul unde creștea copacul cel nemaipomenit de înalt. Sub el fu coborât în pământ coșciugul kaganului.

Cu timpul, în jurul mormântului crescuseră o pădure atât de sălbatică și deasă, încât nimeni nu mai putea răzbate acolo și găsi locul de îngropăciune. Așa că nici bătrânii

paznici de ordinioară ai locului de taină n-au mai putut arăta drumul spre mormânt.

EPILOG

Capitolul 1 - PE AICI AU TRECUT MONGOLII

*O, voi, munților acoperiți de nea!
Văzut-ați voi cum m-au robît păgânii?
Cum m-au târât cu mâinile legate,
De loviturî acoperit și vînatăi?
Și nimeni nu suspină de-al meu chin,
Doar munții noștri jalnici se cutremur.*

(Din Bocetul Robului din Hiva)

După năvălirea pustiitoare a mongolilor, pe drumul larg ce ducea de la malurile marelui fluviu Djeihun spre răsărit, pe locurile unde de-a lungul multor secole au trecut bogate caravane, încetă orice mișcare. Goale stăteau dughenile și hanurile de la marginea drumului, amărâte, căzute pe o rînă, fără porți, fără uși și ferestre, cu bârnele smulse de nucherî pentru foc. Uscate erau întinsele livezi neudate la vreme, căci nu mai era nimeni să curețe

șanțurile și să măie apa prin arâkuri.

Ciudat și neobișnuit părea tânărul călăreț singuratic, posac, în veșmânt străin, ce înainta călare pe drumul prăfos, semănat de osemintele omenești împrăștiate de șacali. Negrul lui armăsar arab, cu burta suptă, alerga tăcănind măsurat din copite și doar arareori trebuia călărețul să-l îndemne la drum cu un șuierat.

— Ce pustietate fără viață! Nu vezi nici om, nici cămilă, nici câine! suspină tânărul călător. Din zori și până acum n-am întâlnit pe nimeni, numai doi lupi mi-au tăiat drumul, ca adevărați stăpâni ai acestor întinderi moarte ce aduc a cimitir fără de capăt... Dacă tot așa va fi și mai departe, curând-curând neostenitul meu cal, împreună cu stăpânul său, au să se prăvălească pe veci lângă hârcile acestea albe despicate de săbiile mongole.

Umbra întunecată ce-i răsări în depărtare i se păru neobișnuită. Calul fornăi și-și ciuli urechea. Tânărul îi dădu pinteni. Se apropiară. Câțiva vulturi mari se învâlmășeau pe o pradă ce zăcea în mijlocul drumului prăfos, alb în lumina soarelui.

Călărețul șuieră prelung. Fâlfâind greoi din aripi, vulturii uriași se înălțară și coborâră îndată din nou, pe o movilă din apropiere. Între urmele proaspete de roți zăcea o fetiță

în halat turkmen, ciudat chircită. Vulturii nu apucaseră să-i sfâșie de tot chipul gingaș.

— Altă urmă de-a mongolilor! Prind copii, îi țin ce-i țin, fără să le poarte de grijă, și apoi, când se satură de ei, îi aruncă...

Strunit cu asprime, calul porni mai departe. La o cotitură a drumului călărețul zări un pâlc de mongoli. Două căruțe cu roți înalte, scârțâitoare, încărcate peste măsură cu prăzi, înaintau încet. Pe fiecare din ele, cocoțată în vârful calabălâcului ședea câte o mongolă cu căciulă bărbătească de vulpi în cap și șubă de oaie în spinare și mâna cu glas monoton boii înjugați, care abia de se mișcau într-un nor de praf.

În urma căruțelor se târau trei prinși de război istoviți, aproape goi, cu mâinile legate, la spate, și o femeie sleită de puteri. În coada convoiului gâfâia cu limba scoasă un dulău mișos. Un băiețel mongol de vreo șapte ani, cu două codițe aduse pe după urechi, mâna de la spate pe robi, ca un păstor ce-și grăbește vacile la drum.

— Uragș, uragș, muu! (Haide, haide, nebunilor!) striga băiatul atingându-i pe rând cu o nuia. Copilul era îmbrăcat cu o haină lungă, vătuită, cu poalele prinse în brâu, scoasă pesemne de pe vreun rob. În picioare purta niște cizme cât

toate zilele, legate pe sub genunchi cu câte o curelușă, ca să nu se poticnească în ele. Mândru de însemnătatea trebii ce i se încredințase, băiatul mâna cu deosebită asprime pe femeia care mai mult era târâtă de funia prinsă la car. Prin rupturile rochiei galbene i se vedea spinarea slabă, brăzdată de urme stacojii. Se ruga:

— Dați-mi drumul s-o caut! Am să mă-ntorc! Fetița mea Habice a rămas în urmă... Am s-o car în brațe!

— La ce-ți mai trebuie fetița? se răsti la ea un mongol bătrân, răsărit dintr-un nor de praf pe surul lui înalt. Abia de te târâi și singură la capătul funiei, și te mai lauzi c-ai să cari în brațe și-o altă stârpitură!...

Bătrânul o plesni cu gârbaciul. Femeia se smuci și căzu. Funia cu care era legată se încordă și o trase după ceilalți robi. Mongola din căruță se porni să strige:

— Vezi, dulăule neputincios, că degeaba te-ai lăcomit? Măcar de-ar fi fost o mioară bună – aș fi luat-o aici sus, pe genunchii mei. Ne-am fi ales barem cu pielea și carnea de oaie. Dar vita asta slabă ce folos ne aduce? Fiică-sa a crăpat, și-ndat-o să crape și ea. Și, vai, ce mult mai avem până la malurile Kerulenului nostru! Leapăd-o aici!

— Las că nu crapă ea! E vânoasă! hârâi furios bătrânul. Și dânsa și voinicii ăștialalți trei – toți au să ajungă la iurta

noastră. Unii vecini de-ai noștri se-ntorc acasă cu câte douăzeci de robi, și n-o să fim noi în stare s-aducem pe ăștia patru? Hai, vitelor, dați-i zor înainte! Urgaș, urgaș!

Mongolul mai lovi încă o dată femeia târâtă prin praf. Funia se rupse și roaba rămase în drum. Căruța se îndepărtă. Bătrânul își opri surul, fluieră a pagubă și întrebă pe tânărul călăreț, care-l ajunsese din urmă:

— Scapă cu viață, sau nu mai scapă? Cumpăr-o tu! Ți-o dau ieftin, pe doi dinari de aur ți-o dau...

— Asta nu mai trăiește nici până diseară! lei doi dirhemi pe ea?

— Dă-i încoace! Poate că-ntr-adevăr nu mai scapă! Și atunci nu mă mai aleg nici cu ăștia de-aramă... Luă cei doi dirhemi, și-i vârî în carâmbul cizmei și porni la trap să-și ajungă căruța.

Călărețul cel tânăr părăsi drumul și, fără să se mai uite înapoi, o luă la galop de-a curmezișul câmpiei arse de soare...

Peste o vreme îi răsări în față o ruină albă, grămezi de dărâmături, câteva ziduri vechi și mai multe arcuri de boltă ce-și mai păstrau măreția. Ici-colo se deslușeau pe ziduri multicolore înscripții arabe. Mult meșteșug și multe gânduri înalte răsădiseră aici făuritorii acestor mândre

clădiri și tot atât de multă muncă cheltuiseră zidarii neștiuți de nimeni, care duraseră din mari cărămizi cubice atât palatele înalte, cât și moscheile falnice sau minaretele zvelte. Toate aceste comori fuseseră prefăcute de mongoli în ruine fumuite...

— Măcar o mână de lucernă uscată să găsesc, și câteva lipii, șopti călărețul, și-am prinde putere, ne-ar rămâne doar cale de o zi ca să ajungem la munții cei verzi, unde sunt oameni și apă și prieteni strânși la sfat lângă foc.

Ruinele de piatră erau acum aproape. Iată și niște porți grele sub o arcadă masivă rămasă în picioare. Porțile întărite cu drugi de fier și piroane mari cu floarea cât strachina erau larg deschise.

„Ce cunoscută mi-e poarta! Odinioară au trecut pe aici dervişul Hagi Rahim, plugarul Kurban-Kâzâk și micul Tugan. Astăzi Tugan este mare, a devenit oștean vrednic, dar călător pribeag fiind, acum el nu-și mai poate agonisi nici pâine și nici adăpost în nobila Buhara, pe vremuri atât de bogată, mândră și înfloritoare”.

Copitele calului țăcăniră zgomotos pe dalele de piatră de sub întunecata arcadă a porților. O vulpe roșie țâșni de după un bolovan, sări ușor peste o grămadă de moloz și se făcu nevăzută.

Călcând cu grijă printre ruine, calul se strecura de-a lungul ulițelor tăcute ale orașului mort. Iată și piața principală a Buharei... Clădiri impunătoare înconjurau pe vremuri acest loc de mari și răsunătoare adunări populare. Acum piața era acoperită de moloz și chiar în mijlocul ei zăcea un schelet alburui de cal. Pe bolta albastră se roteau încet câțiva creți cu aripile nemișcate.

Calul se opri fornăind în fața treptelor de piatră ale moscheii celei mari și, lăsându-și urechile pe spate, se trase speriat înapoi. Pe un pedestal de piatră se afla un uriaș coran deschis, cu filele scorjite de soare și ploi, foșnind în bătaia vântului.

„Pe aceste trepte de piatră a urcat în moschee călare pe armăsarul său pag mohorâtul stăpân al mongolilor, Gengis-han cel cu barba roșie. Aici a poruncit el bătrânilor Buharei să hrănească pe îndestulate ostașii lui cu fața turtită. Și s-au aprins focuri în piață, și s-au pus în frigare berbeci întregi... Uite... Se mai văd și astăzi pe dalele albe urmele acelor focuri...”

Tugan descălecă, își așternu pe pământ mantaua și mărunți pe ea un codru de pâine uscată. Apoi scoase zăbala din gura calului și, cu dârlogii în mână, se așeză pe treptele moscheii.

De după o ruină se auzi un foșnet ușor, și o femeie istovită se ivi dintre dărâmături. Înfășurându-se mai strâns în zdrențele rochiei, femeia se apropie cu mâna întinsă: nu-și putea dezlipi ochii pofticioși de la cojile de pâine ronțăite de cal.

Tugan îi dădu un pumn de pesmeți. Femeia îi primi cu o plecăciune adâncă, ca și cum ar fi căpătat un dar de mare preț, se trase deoparte și îngenunche cu pâinea în poală. Duse la gură o coajă uscată, dar imediat își lăsă mâna în jos și începu să împartă pesmeții în grămăjoare egale. Terminând, își linse pios firimiturile de pe degete și strigă:

— Hei, cățelușilor! Hei, borțoseilor, ia faceți-vă încoace! Nu vă temeți, oșteanul e bun, e musulman de-ai noștri!

Din văgăuna neagră a unui zid de piatră se îți mai întâi un singur căpșor zburlit, pe urmă se arătară alte două, la fel de zburlite. Strecurându-se printre ruine, copiii se apropiară șovăitori, agățându-se unul de altul. Erau goi de tot, arși de soare și uscați ca niște mici schelete. Doar burțile le erau umflate și rotunde, precum mingile. Curând din văgăuna cea neagră se iviră alți doi copii. Aceștia din urmă nici nu mai încercară să se ridice în picioare, ci se apropiară târâș în patru labe și se așezară pe jos, cuprinzându-și cu brațele burțile umflate.

Femeia lovi peste mânăuă pe cel care se întinsese după cojile de pâine și începu să le bage ea însăși în gură, pe rând, mici fărâme de pesmet, îi hrănea și povestea:

— Au năvălit în oraș... oamenii aceia fioroși, înfășurați în blăni de oaie... Călări pe caii lor mărunți, au răscolit și au prădat tot ce le cădea sub ochi... Bărbatul meu a vrut să ne apere... l-au ucis... pe copiii mei i-au prins și i-au târât cine știe unde... Or mai fi trăind oare?... Alți călăreți m-au tras cu arcanul după ei și m-au ținut roabă de batjocura tuturor a... într-o noapte am izbutit să fug și să mă ascund aici, printre ruine... Casa nu mi-am mai găsit-o... în locul ei, doar o grămadă de moloz și gunoi... Ziua mișună șopârlele, noaptea urlă șacalii și se furișează până la noi... Pe copilașii ăștia i-am găsit la marginea orașului, lepădați în drum de mongoli... Am umblat cu ei după mâncare, am dezgropat de pe câmp ceapă sălbatică... Acum sunt copiii mei și împreună cu ei am să mor de foame sau, poate, împreună o să scăpăm cu viață...

Tugan îi lăsa femeii rămășițele de pâine uscată ce le mai avea, își luă calul de frâu și ieși din oraș.

În drum spre Samarkand nu întâlnește nicio caravană. Doar ici-colo zări pe câmp câțiva plugari singuratici. De vreo două ori desluși în depărtare mici grupuri de călăreți

mongoli. La ivirea acestora, sătenii ieșiți la muncă piereau ca secerați, ascunzându-se prin șanțuri. Iar când norul de praf stârnit de mongoli se pierdea după coline, sătenii înfricoșați se arătau iarăși pe câmp și începeau iar să-și sape ogoarele.

Capitolul 2 - UNDE-I ÎNSUFLEȚITORUL SAMARKAND?

Câteva zile mai târziu Tugan poposi pe o înălțime pustie, presărată de movile funerare. În fața ochilor lui se desfășura lunca înverzită a râului celui mare, pe malurile căruia se înălța încă nu demult vestitul Samarkand. Multe case cu acoperișul drept se mai înghesuiau întregi, una într-alta, dar nu se vedea nicio mișcare în fosta cetate de scaun a Maverannahrului, unde înainte vreme munceau zeci de mii de meseriași pricepuți.

Zidurile vechii cetăți, dărâmate și spălate de ploi, mai înconjurau încă partea centrală a orașului. Mai rămăsese în picioare și o aripă a marii moschei durate de Muhammed, ultimul horezm-șah, și două dintre turnurile rotunde din

preajma ei.

Un cerșetor olog se apropie de Tugan și întinse spre el o mână scheletică.

— Fie-ți milă de un om sărman, slăvite djighit! Și Allah să te apere în bătălii! Ferească-ți El inima vitează de săgețile vrăjmașului!

— Unde-i orașul? Unde-i strălucita capitală a șahilor și sultanilor? Unde-s marii ei neguțători, unde-s bazarele pestrițe, unde-i zvonul voios al ciocanelor din fierării? Întrebă Tugan, vorbind mai mult cu sine însuși decât cu milogul.

— Nimic din câte ai spus nu mai e, răspunse omul. Pe aici au trecut mongolii! mai rămâne, crezi, ceva în urma lor? Întrebi ce s-a făcut cu orașul? Bună parte din locuitorii săi au fost căsăpiți de călăreții hanului, alții au căzut robi, iar ceilalți au fugit în munții de piatră, unde mulți au și murit...

— Și-au să mai rățăcească mult fugarii?

— Uite, dincolo de oraș, în susul râului, oamenii au început să se adune laolaltă și să-și ridice bordeie din vreascuri și pământ. Dar tot mai trăiesc cu groaza în suflet: mongolii s-ar putea întoarce oricând, să prindă pe oricine cu arcanele și să-l ia rob... Allah să te ocrotească

pentru mărinimia ta.

— Dar ce-i cu turnul acela înalt din mijlocul oraşului?

— Ocoleşte cât mai de departe turnul acela! Acolo-i închisoarea! Hanii mongoli s-au şi grăbit să înalţe închisori în oraşul mort. Acolo îşi au bârlogul gealaţii lor care sparg capetele osândiţilor cu drugii de fier. Stai să-ţi spun cum fac...

Tugan nu mai stătu să-l asculte. Coborî înălţimea şi porni printre ruinele oraşului spre cetăţuia cu două turnuri vechi şi posace. De-a lungul zidurilor şedeau neamurile celor întemniţaţi. Porţile mari erau străjuite de paznici cu suliţa-n mână. Câţiva cai înşeuăţi moţăiau legaţi de stâlpi.

— Hei, încotro? Ia şterge-o de-aici! îi strigă un paznic.

— Am treabă cu mai-marele temniţei.

— Ți s-a făcut dor de ea?

— Poate că da, dacă-i şi fratele meu pe-acolo.

— Avem destui tâlhari în temniţe. Dar mult nu zac aici. Îi scoatem în piaţa din marginea râpelor şi-i pocnim în cap cu bâta de fier. Caută prin râpă, poate-l găseşti acolo pe fratele tău. Cum zici că-l cheamă?

— E dervişul Hagi Rahim al Bagdadi şi scrie cărţi.

— N-o fi el dervişul cel ţăcănit şi cu părul vâlvoi? De ăla ştiu că mai trăieşte. Noi îi spunem „divona”, adică blajinul.

E osândit pe multă vreme...

— „Pe veci și până la moarte?”

— Ho, că prea m-am întins la vorbă cu tine... Leagă-ți calul de-un stâlp și intră pe poartă, înăuntru să întrebi de mai-marele temniței. Casa lui e în fundul curții. Ai să vezi lângă ușă un ulcior agățat într-un cui. Nu uita să arunci în ulciorul acela măcar vreo șase dirhemi, că altfel n-ai să fii ascultat...

Tugan își legă calul de un stâlp al porții și pătrunse în curte.

Mai-marele temniței se afla afară, pe terasa casei sale, într-un halat vătuit, roșu, cu papuci verzi în picioare. Un bucătar slab, pe jumătate gol, toca niște carne de oaie pe un fund de lemn, zornăindu-și lanțurile de la glezne. Vârful bărbii, picioarele desculțe și palmele stăpânului erau vopsite cu hene roșie. Lovea cu un bețișag de trestie pe bucătarul rob peste umăr, și bodogănea:

— Mai adaugă puțin piper! Nu te lenevi! Așa! mai pune și un strop de zeamă de rodie! Așa!...

Tugan zări ulciorul de lut într-un cui, lângă ușă, și lăsa să cadă într-însul zece dirhemi de aramă. Stăpânul ridică spre el o privire morocănoasă.

— Sunt un ostaș musulman din oastea lui Subudai-

bagatur. Cu îngăduința lui am pornit să-mi caut neamurile. Iată paițza cu însemnul lui! Și Tugan îi arată o tăbliță de lemn prinsă de un șnur pe care se putea desluși o înscripție gravată și conturul unei păsări. Mai-marele închisorii răsuci paițza între degete și o înapoie lui Tugan.

— Ce te-aduce în această casă a osândeii?

— Caut pe-un neam al meu, dervișul Hagi Rahim al Bagdadi. Nu-i aici?

— Afurisit fie numele lui și păzească-ne Allah pe noi amândoi de toate îndoielile și de orice atingere cu acest om!

— Da de ce-a fost închis? Îl știam un drept-credincios.

— Halal drept-credincios! A fost închis la cererea preasfântulu șeic-ul-islam și a preacinstiților imami pentru neobrăzata și sloboda lui gândire, pentru nepăsarea ce-o arată cărților sfinte, precum și pentru că în vorbirea sa el nu pomenește niciodată numele atotputernicului Allah. Are să sfârșească pe butuc!... Focul are să-i fie adăpost de veci!... Altceva nici nu i se cuvine!

Tugan chibzui câteva clipe, apoi spuse:

— Sunt grele învinuirile ce i se aduc, totuși poate că vei binevoi să-mi îngădui o rugămintă: lasă-mă să-i ușurez cât decît soarta cea aspră!

— Nu stăruie zadarnic! I s-a mai lăsat vremelnic viața numai la cererea marelui vizir Mahmud-lalvacî, omul de credință al puternicului han Djagatai, slăvitul stăpîn al țării noastre. Și n-are să i se dea drumul pînă cînd n-o să termine de scris viața și faptele „Cutremurătorului lumii” Gengis-han.

— Da după ce-și va fi terminat cartea, are să fie lăsat slobod dervișul Hagi Rahim?

— Altceva nu vrei? Chiar de s-ar căi de toate păcatele, și tot n-are să iasă din temniță decît pentru a i se reteza în piață amîndouă mîinile și limba cea otrăvită. Și el o știe, de aceea își tot lungește scrisul: sunt doi ani de cînd lucrează la cartea aia, și ar mai lucra încă treizeci de ani, doar să îndepărteze cît mai mult ziua caznelor.

Tugan spuse:

— Uite ce-i, pentru că Hagi Rahim a fost ocrotitorul meu, pentru că m-a învățat să scriu și să citesc în limba arabă, pentru că m-a hrănit cînd muream de foame, sunt gata să dăruiesc singurul meu dinar de aur în folosul unei faceri de bine... Și tînărul scoase la vedere un galben strălucitor. Cît despre tine, mărite stăpîne, dovedește-ți mărinimia pentru cel osîndit la moarte și-ngăduie-mi să-l văd pe Hagi Rahim.

— Dă încoace dinarul ăla de aur și treci dincolo, în curtea din lăuntru. Acolo ai să te poți sătura zgâindu-te la aiuritul tău „divona”.

Tugan lăsă galbenul în palma vopsită cu hene roșie a maimarelui închisorii și trecu printr-o a doua poartă de piatră.

Capitolul 3 - COLIVIA DE FIER

În zidul din fund al unei curți înguste se zări o deschidere pătrată și neagră, zăbrelită cu gratii de fier. În adâncul acelei cuști, pe o grămadă de zdrențe, se foia o umbră întunecată.

Lângă zăbrele, lipită de zidul curții, stătea o fată subțire, înfășurată într-un șal lung și negru, cum poartă de obicei femeile din tribul rătăcitor luli.

Tugan se apropie cu fereală. Fata întoarse capul spre el. Trăsăturile cunoscute ale chipului ei îl uimiră pe tânăr: aceiași obraji oacheși-a urii, aceiași ochi căprui și vioi, dispăruse doar aerul nepăsător și fără de griji al copilei de odinioară. După ce-i aruncă o privire pătrunzătoare, fata își întoarse ochii... Nu mai încăpea nicio îndoială, era chiar

Bent-Zankidja!

Apropiindu-se de zăbrele, Tugan cercetă înfiorat colivia de fier. Era atât de scundă, încât osânditul abia de-și putea dezdoi spinarea. La început nu desluși în întuneric decât un cap pletos, o față năpădită de păr negru cârlionțat și doi ochi arzători. În pofida schimbării înfiorătoare a chipului aceuia slăbit la culme, tânărul recunoscuse îndată pe Hagi Rahim. Dervişul se apropie târâș de zăbrele și își lipi obrajii păroși de gratiile reci.

— Ai venit la vreme, frate al meu mai mic! șopti el cu glas răgușit. Vino mai aproape, Tugan. Vino să-ți spun ultima mea dorință. Imamii cei răzbunători vor să mă vadă putrezind în cușca asta sau, și mai bine, pentru a da o înfiorată pildă mulțimii, ar vrea să-mi taie urechile și să mă ciopârțească bucăți-bucățele în piața orașului... Dar izbutivor ei să-mi ucidă gândirea slobodă, să înăbușe ura cea arzătoare din sufletul meu?... Am scris tot ce-au vrut, dar după ce vor citi cartea mea, au s-o ardă și pe ea, și pe mine... Căci eu n-am ridicat în slavă pe Gengis, cel cu barbă roșie, așa cum fac ei, și nici n-am întocmit cântece dulci ca mierea pentru tătarii cotropitori ai Horezmului, pentru mârșavii ucigași de copii și femei... Am scris bărbătește tot adevărul, tot ce mi-au văzut ochii... Am

făcut tot ce-am putut face, și-acum a venit ziua să-mi iau rămas bun de la lume. Îngropați-mă sub bătrânul platan de pe malul Salarului... învățătorul meu Abu-Ali Ibn-Sina a fost cel mai mare dintre înțelepți, și totuși, urgisit de nerozia imamilor, s-a prăpădit în închisoare pe un așternut de paie putrede... El a cunoscut toate tainele lumii, dar numai una n-a știut-o: cum să-și salveze viața!...

Tugan îi răspunse în șoaptă:

— Adu-ți aminte ce m-ai învățat acolo în pustiu, când zăceam amândoi cu mâinile legate și deasupra capetelor noastre atârna amenințător sabia „călărețului negru” Kara-Koncear! Cine mi-a spus atunci: „Așteaptă, nu-ți pierde nădejdea, noaptea e lungă și încă nu s-a sfârșit!” Acum îți spun eu același lucru: „Așteaptă, nu-ți pierde nădejdea, noaptea nici n-a început!”

Hagi Rahim se săltă în genunchi, vioi, de parcă i-ar fi revenit puterea de odinioară. Tugan urmă, străduindu-se să-i trezească încrederea:

— Ascultă-mă bine, frate al meu mai mare, ascultă-mă și fă ce-ți voi spune. Am să-ți dau trei hapuri negre. Să le înghiți! Ai să cazi într-un somn adânc și ai să zaci încremenit, precum răposatii; n-ai să mai simți nicio durere și ai să visezi un vis minunat: că treci munții în zbor și

cobori într-o vale întinsă cu pâraie reci și flori înmiresmate. Și pasc acolo cai bălani, albi ca zăpada, și păsări de aur cântă acolo cu glas fermecat... Ai să vezi în visul acela pe fata pe care-ai iubit-o la șaisprezece ani...

— Și-apoi, când m-oi trezi, să rod din nou zăbrelele astea de fier? Nu, n-am nevoie de-asemenea visuri!...

— Stai și-ascultă mai departe! În timp ce tu ai să plutești în vis prin valea de dincolo de munți și ai să te bucuri de uitarea cea deplină, eu am să spun temnicherilor tăi că ești mort și că trupul tău trebuie înapoiat pământului. Atunci temnicherii au să deschidă cușca, au să te-apuce cu un cârlig de fier, au să-ți târască trupul afară din închisoare și au să-l arunce în groapa osândiților uciși... Va trebui să înduri totul și, oricât de mare va fi durerea, să nu țipi, să nu gemi! Altfel au să-ți fărâme țeasta cu toiegele de fier... Pe urmă, pe la miez de noapte, când ai să zaci printre leșuri și Șacalii au să înceapă a se furișa spre tine, am să mă arăt și eu cu trei oșteni prieteni. O să te înfășurăm într-un halat larg și o să te ducem repede undeva afară din oraș, într-un loc neumblat... Acolo sufletul are să se întoarcă în trupul tău, am să te urc pe un cal și ai să pleci spre răsărit sau spre apus, unde va-ncepe o nouă viață pentru tine...

— Da, bine spui: noaptea încă nu s-a terminat!... Sunt gata să mă-ndrept spre valea bălanilor albi ca neaua!... Dă-mi fuga hapurile fermecate! Și Hagi Rahim întinse printre gratii mâna lui uscată, cu degete negre și aspre ca ghearele de vultur.

Tugan scoase dintr-o punguță trei cocoloașe negre și le dădu dervișului. Fără a zăbovi o clipă Hagi Rahim le înghiți. Mai încercă apoi să șoptească ceva, dar vorbele i se făcură tot mai nedeslușite, trupul i se clătină și căzu ca secerat...

Un străjer cu sulița întinsă se apropie de cușcă.

— Stăpânul meu îți trimite poruncă să nu mai zăbovești lângă oropsitul ăsta!

— Osânditul nu mai are nevoie de mila stăpânului tău: e mort!

Neîncrezător, străjerul își vârî sulița printre zăbrele și-l înțepă pe bietul derviș cu vârful ei.

— Uite: nu strigă! Nu tresare! Să știi că-i mort de-a binelea! Acum leșul blajinului „divona” are să fie zvârlit în groapa osândiților... Dacă vreți să-l îngropați după lege, grăbiți-vă s-o faceți chiar la noapte! Până-n zori câinii și șacalii n-ar mai lăsa niciun oscior la locul lui... îți mulțumesc pentru dărnicie! Toți suntem muritori!...

Capitolul 4 - ULTIMA FILĂ A CĂRȚII

Omul răbdător și stăruitor duce până la bun capăt treaba începută.

(Hagi Rahim)

Tugan și Bent-Zankidja mergeau alături pe ulițele înguste și tăcute ale orașului distrus. Tânărul își ducea calul de dârlogi, țacănitul copitelor răsuna înalt printre clădirile pustii. Își aminteau de îndepărtatele zile ale tinereții, petrecute în zgomotosul Gurgamdj, în casa bătrânului Mirza-lusuf, care se prăpădise în timpul marilor revărsări de ape.

— În toți acești lungi ani de pribegie n-am încetat să mă gândesc la tine, Bent-Zankidja!

— Și iată: ai în fața ta pe prietena cea bună din copilărie... Mi-a fost sortit și mie să văd sclipirea fulgerelor, să aud bubuitul tunetelor și să îndur toate loviturile trăsnetelor care au bătut pământul țării noastre. Dar și acolo unde furia furtunii doboară stejari și platani uriași se întâmplă uneori ca un șoricel micuț să scape teafăr – și uite c-am scăpat!

— Povestește-mi prin ce-ai trecut în toți anii aceștia groaznici!

— Ascultă prin câte am trecut. După ce mongolii m-au prins și m-au pus să cânt la Buhara pentru sălbaticul lor stăpân despre pieirea Horezmului, Gengis-han m-a lăudat și a poruncit să fiu luată în corul cântărețelor lui din China... împreună cu ele l-am urmat pe acest ucigător de oameni peste tot unde-l mâna soarta. De la o vreme Gengis-han începu să aibă dureri de ochi. Se plângea că în loc de o lună plină vede plutind pe cer două, că la vânătoare în loc de un djeiran i se năzare că vede-n stepă câte trei la un loc. Era convins că duhurile rele își bat joc de el. Șamanii se rugau și jucau în jurul lui, dar nu izbuteau să alunge duhurile. Vracii de la curte se temeau să-l atingă, sau să se uite în ochii lui spăimântători. Odată se înfățișă la curtea hanului Gengis un bătrân „kaddah” arab, adică vraci de ochi, pe nume Zin-Zaban și fără pic de teamă se apucă să lecuiască pe „Cutremurătorul lumii”. Și-ntr-adevăr, în scurtă vreme, îl vindecă. Sălbaticul stăpânitor rămase foarte mulțumit de el și-l întrebă ce răsplată își dorește. Bătrânul „kaddah” nu-i ceru comori de preț, ci îi arătă cu degetul o cântăreață din cor, și-acea cântăreață eram chiar eu! Gengis-han mă dăruî medicului

de ochi. Bătrânul mă închise în enderun, jumătatea casei unde locuiau femeile lui. Zăceam acolo și cântam despre pletele negre ale unui flăcău și despre zbenghiul de pe obrazul lui. „Kaddahull” află și mă croi cu cureaua. Atunci am început să cânt despre oșteanul care și-a uitat zâmbetul. Bătrânul mă învăță minte din nou, cu o curea de piele netăbăcită. Până la urmă am fugit de la el și am fost adăpostită în corturile femeilor din atât de disprețuitul trib rătăcitor luli, care se închină focului. Umblam înfășurată, ca și ele, într-un șal negru și nimeni nu nu-a trădat... Bătrânul Zin-Zaban s-a dus, spre nenorocirea sa, la Gengis-han, și l-a rugat în genunchi ca nucherii lui să mă prindă... Marele cuceritor s-a înfuriat atât de tare, încât toți cei de față au căzut la pământ, cu fața ascunsă în palme... „Cum de-ai putut lăsa să-ți scape din mână pasărea dăruită de mine?” urla Gengis-han. „Cum de n-ai știut să te faci ascultat de nevastă? Un bărbat, care nu-și poate ține în frâu femeia, n-are ce căuta în țările supuse mie! Luați-l de aici!” Și bătrânul „Kaddah” fu înhățat de gealații curții, care-i și retezară pe loc capul cel înțelept. „Ce cumplită încheiere!” cum se spune în basmele arabe. Ei, și de-atunci trăiesc printre femeile tribului luli. Aflând că Hagi Rahim zace în cușca închisorii, am venit mereu să-i aduc

pâine, nuci și struguri... îl ajutam să-și scrie cartea...

— Cum, urmărită tu însăși, l-ai m-ai ajutat pe el?

— Tot la trei zile mă duceam la temniță și-i aduceam de-ale gurii. Odată cu pâinea îi lăsam și câteva foi de hârtie albă, iar Hagi Rahim îmi strecura pe furiș ceea ce scrisese în decursul celor trei zile. Transcriam la mine în cort amintirile lui și peste alte trei zile îi înapoiam foile și primeam de la el altele, cu noi pagini despre năvălirea hoardelor mongole în Horezm... în felul acesta, odată cu cartea scrisă de Hagi Rahim în cușca de fier, se adunau la mine în cort filele aceleiași cărți, copiate de mâna mea. Binecuvântat fie numele bunului Mirza-lusuf, care m-a învățat să scriu!...

— Ai înfăptuit un lucru mare, spuse Tugan. Dacă imamii cei câinoși au să ardă însemnările fratelui meu, ne va rămâne în păstrare copia întocmită de tine! Așa că nepoții și strănepoții noștri au să poată citi cronica lui Hagi Rahim despre mârșăviile cumplitelui Gengis-han.

Ajunseră la malul râului cu ape repezi și tulburi, unde se aflau corturile afumate ale tribului luli.

La rădăcina unui platan bătrân, Bent-Zankidja așternu un petec de covor și rându-i pe el un teanc de hârtii. Luna strălucitoare răsărită deasupra ruinelor Samarkandului

lumină teancul de foi îngălbenite pe care se înșirau în rânduri drepte însemnările urgisitului derviş pribeag.

Bent-Zankidja se lăsă pe covor și, răsfoind foile, urmă:

— Hagi Rahim era slăbit din cale afară, închis în cușca aceea de fier, unde nu se făcea foc niciodată, dar nu se pierdea totuși cu firea, de parcă l-ar fi încălzit propriile sale gânduri înflăcărate... în ultimele zile însă abia de mai putea scrie... Uită-te la cea din urmă foaie scrisă de el. Vezi cum tremură și saltă buchile? Ascultă ce spune Hagi Rahim la sfârșitul cărții...

Și, ridicând spre ochi o hârtie împestrițată de cârligele slovelor arabe, fata citi...

— „... Kalamul meu de trestie cu vârful tocit a terminat ultimele rânduri despre hoardele nemiloase mongole, care au cotropit văile înfloritoare ale patriei noastre... Colbuit de pulberea ostnelilor sale, întocmitorul acestei cărți ar vrea să mai spună multe lucruri despre nimicnicia acelor oameni din Horezm, care nu s-au încumetat a se ridica la luptă cu toată uitarea de sine pentru a înfrânge pe ucigașul popoarelor pașnice, pe sălbaticul Gengis-han...

...Dacă toți ca unul locuitorii Horezmului și-ar fi înălțat cu vrednicie paloșul răzbnător și, necruțându-și viața, s-ar fi năpustit mânioși asupra vrăjmașilor țării, sigur este că

trufașii mongoli și roșcovana lor căpetenie n-ar fi putut rămâne nici șase luni în Horezm, ci s-ar fi tras pentru totdeauna înapoi în îndepărtatele lor stepe...

...Mongolii ne biruiau mai curând datorită neînțelegerilor dintre noi, datorită delăsării și fricii de cât a puterii paloșelor încovoiate... Curajosul Djelal ad-din ne-a dovedit că puteam învinge: doar cu o mică oaste de djighiți îndrăzneți el a izbutit să înfrângă de fiecare dată mari horde mongole...

...Dar kalamul îmi scapă mereu dintre degetele tot mai înghețate... Puterile dervișului pribeag slăbesc, iar zilele trec și trec, ora judecății se apropie... Și nu mai pot înșira decât ultimele stihuri ale poetului:

Ca ploaia primăverii,

Ca vântul toamnei reci,

Pierit-au tinerețile mele!

Prea mult am zăbovit într-astă viață...

Văd: caravana a sosit

Și mă zorește cămilarul,

Să ne urnim la drum...⁷⁹

...Și-n chip de rămas bun mai zic cititorului meu necunoscut: «Îngâmfații imami și ulemalele umflate în

---

⁷⁹ Hosrevani (sec. al X-lea).

pene mă învinovătesc pentru necredința mea! Căinoasă și tâmpă este orbirea lor! O necredință ca a mea nu-i ușurătate și nici deșertăciune»⁸⁰. Nu există pe lume simțământ mai puternic și mai înflăcărat decât credința mea în izbânda gânditorului încătușat asupra călăului timp, în izbânda truditului urgisit asupra sălbaticului său asupritor, în izbânda adevărului asupra minciunii! Știu bine că are să vină o vreme mai bună, când dreptatea, libertatea și grija pentru om au să ridice patria noastră spre fericire și lumină!... Are să vină, și așa va fi!”

Bent-Zankidja își duse la buze degetul cel mic, împodobit cu trei inelușe subțiri de argint, se încruntă, chibzui ce chibzui, strânse cu grijă teancul de file și îl înfășură bine într-o bucată de pânză. Apoi își ridică privirea sclipitoare spre Tugan și îi șopti:

— Acum am să-ți aduc câțiva tineri îndrăzneți din seminția luli... Du-te cu ei la groapa osândiților să-l scapi pe Hagi Rahim. Căci noaptea e lungă și încă nu s-a sfârșit. Noi doi o să-l scăpăm!

---

⁸⁰ Abu-Ali-Ibn-Sina (sec. al XI-lea).